

Nonum Volumen.

A V E R R O I S
C O R D V B E N S I S

Sermo de Substantia Orbis.

Destructio destructionum Philosophiæ
Algazelis.

De Animæ beatitudine, seu epistola
de Intellectu.

*Quos quidem libros in Philosophia, tum Naturali, tum Postnaturalis
extra omnes in Aristotelem commentarios ipse edidit.*

*Quid autem in ipsis additum sit, Versa
pagina demonstrat.*

IN HOC NONO VOLUME
HÆC CONTINENTVR.

AVERROIS Sermo de Substantia orbis, castigatus, ac
Duobus Capitulis auctus, ab Abramo de Balmes He
bræo latinitate donatis.

Destructio destructionum Philosophiæ Algazelis, Calo
Calonymos Hebræo interprete: in Metaphysicis qui
dem in Sexdecim diuisa Disputationes, duabus addi
tis, cum prius ante hanc translationem non nisi Qua
tuordecim essent, præterquam q̃ in earum quamplu
rimis pleræq; interiecta sunt dubia, quæ prius non ex
tabant: in Physicis autem in Quatuor, quas idem La
tinis donauit.

Tractatus de Animæ beatitudine:

Cui addita est Epistola de Intellectu, quæ idem est cum
dicti libelli parte, eodem Calo interprete.

M. Antonij Zimaræ Solut. Cont. in fine totius volumi
nis positæ sunt.

2

INDEX CAPITVM LIBRORVM, QVI IN HOC NONO VOLVME CONTINENTVR.

Capita sermonis de Substan- tia orbis.

DE substantia caeli, simi-
p
forma, ac materia. Ca. I
folio 3. A
De natura corporis cele-
stis, quo pacto sit sim-
plex, non compositum, nō grave, neq; le-
ue: ac de pluribus ip suis accidentibus.

Cap. 2 fo. 5. B
Forma caeli virtutē esse nō in corpore: ip-
sumq; simplex esse, nō compositum: einoq;
virtutē in actione finitā, infinito, aet-
ernoq; ipe mouere, Cap. 3, fo. 8. I

Quo pacto necessaria sit motus caeli compo-
nitio cū his inferioribus. Ca. 4. f. 10. C
De caeli simplicitate, ac spiritualitate. Ca.
pnt. 5. fo. 10. L

Hae duo sequentia capita ab Abramo de
Balmes latinitate donata, quamquā ab
hoc tractatu separata esse videantur, cū
iā ei finis sit impositus: quia tamen in ea-
dem versantur res, in qua et priora: ideo
ipsa Sextum, et Septimū tractatus his
ius capita constitutimus.

Corpora caelestia non componi ex mate-
ria et forma: multisq; de Primo motore
Cap. 6. fo. 11. E

Quaestum, quo ostēditur quō corpora ce-
lestia, cum sint finita ex se, acquirant ab
alio aeternitatem. Cap. 7. f. 13. H

Disputationes Libri, Destructio de-
structionum Philosophiar Al
gazelis appellati.

IN METAPHYSICIS.

Disputatio prima. De narratione ra-
tionum philosophorum circa anti-

quitate mundi, et eorū destructionibus.
fo. 15. B

Diff. 2. De destructione sermonis eorū de
aeternitate mundi, et ipis, et motus. 3. B. C

Diff. 3. De declaratione deceptionis eorū,
decentium Deū gloriosum esse agēs mū-
di, et mundum opus et operationē eius.
fo. 44. K

Diff. 4. De declaratione, quod nō possunt
asserre rationem, quod sit efficiens mun-
di. fo. 69. A

Diff. 5. De declaratione, quod nō possunt
asserre rationem quod Deus gloriosus sit
vniuersus: et quod impossibile est ponere duo
necessaria in esse, et quodlibet eorū non
habeat causam. fo. 74. A

Diff. 6. De cōuenientia eorum circa falsi-
tatem constitutionis scientia, posse, et vo-
luntatis in primo principio. fo. 80. d

Diff. 7. De destructione sermonis eorum,
quod impossibile est ut communicet cum
alio genere, et separatur ab eo differentiā
aliquā: et quod non dirigitur ad id verū
ficatione intellectus diuiso in genus, et
differentiam. fo. 92. L

Diff. 8. De destructione dicti eorum, quod
esse primum sit simplex, s. quod esse ab-
solutum, et nō est quid sit nec verificatio,
ad quas referatur esse, sed esse como-
notus ei est sicut quid sit. Charr. f. 98. B

Diff. 9. De diminutione eorū circa proba-
tionē, quod primum nō sit corpus. 100. G

Diff. 10. In declarando diminutionē de la-
rationis eorū, quod Deus mundi sit effici-
ficus, et quod sermo Haereticū sequitur
eis. fo. 103. F

Diff. 11. De diminutione tenentis quod
Primum sit aliud ab eo, et sit genera, et
species modo vniuersali. f. 105. E

Index

Diff. 12. De diminutione eorum in adducendo rationem, quod ipse seu seipsam.

fo. 110.F

Diff. 13. De destructione eius, quod dicunt, quod Deus gloriosus, absque ignorantia particularia diuisa ad diuisionem temporis, ad presens, et praeteritum, et futurum.

fo. 112.D

Diff. 14. De diminutione eorum in constituendo rationem, quod caeli sunt animati, seruientes Deo glorioso motu circulari eorum

fo. 116.E

Diff. 15. De destructione eius, quod dixerunt de intentione, et variante motuina caeli.

fo. 119.G

Diff. 16. De destructione dicti eorum, quod anima caeli respiciunt omnia particularia, qua sunt in hoc mundo.

fo. 122.D

IN PHYSICIS.

Diff. 1. De iudicio eorum, quod haec copulatio, qua apparet in esse inter causas et causata, est copulatio, qua consequitur necessario.

fo. 126.G

Diff. 2. De dicto eorum, quod anima humana sunt substantiae existentes in se, et non sunt immixtae in corpore.

fo. 135.H

Diff. 3. De dicto eorum, quod falsum est

dicere quod corrumpantur istae animae, sed cum reperiuntur, sunt aeternae, perpetuae, et non possunt considerari corruptio, et finis earum.

fo. 145.C

Diff. 4. De dicto eorum, quod sit falsum quod animae reuerantur amplius in corporibus.

fo. 146.A

Capita Tractatus de Animae Beatitudine.

Proponit declarare animae beatitudinem, qua est secundum Aristotelem, conuultio intellectus abstracti cum anima humana. Cap. 1.

fo. 148.B

De intellectu materialis essentia, tum ex antiquorum, tum ex proprijs dictis declarata. Cap. 2.

fo. 148.G

De intellectu materialis cum abstracti intellectibus connexionem. Ca. 3. fo. 150.d

De intellectu agentis natura: ac quo pacto intellectus causa sit humano intellectui. Cap. 4.

fo. 151.K

De ordine Principiorum. Cap. 5. fo. 153.G

De Connexione intellectus abstracti cum hominis libellus.

fo. 155.H

Finit.

AVERROIS CORDVBENSIS

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS, NUPER CASTIGATVS, ET DVOBVS CAPITVLIS AVCTVS.

De substantia Celi, eiusq[ue] forma, ac materia.
Cap. I.

BN hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus, ex quib[us] componit[ur] corpus celeste: de terminat[um] est

enim corpus celeste cōponi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generationē, & corruptionem in eis inuentas, in celestibus autem propter motum localem. Quia enim declaratum est hęc corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se

Componitur ex duabus naturis, videlicet recipiente, & agente: quoniam cum declaratum est omne motum habere motorem: amplius aliquid motum esse, & mouens, in quantum idem, impossibile esse: cum hoc inquam sit, declaratum est corpora celestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur, perscrutari sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus celeste componitur, utrum sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur,

quarum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vitrum hæc materia, & forma, quæ sunt hic, sint eadem cum illis, aut diuersa secundū magis, & minus. Sed, si sint diuersæ specie, tunc æquiuoce dicitur de eis corporeitas, aut secundum prius & posterius. Quod autem hæc duæ naturæ existentes in his generabilibus, & celestibus corporibus non sint convenientes specie, manifestū est, posito corpore celesti ingenito & incorruptibili, & corporibus, quæ sunt apud nos, genitis & corruptibilibus, causas enim corporis generabilis & corruptibilis, & æterni esse eadem impossibile est. Remanet i

gitur perscrutari de eis, quibus hæc duæ naturæ, quæ sunt in corpore celesti, differunt ab eis, quæ sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perscrutationis est in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Aristoteli, quia opinio eius est opinio, qua nulla verior peruenit ad nos de hominibus prioribus eo, neque minoris dubitationis, & maioris certitudinis. Est igitur opinio sua in humana natura, quæ est vltima inter ea, quæ compe

A n j hendit

lib. 1. c. 61. & 3. Met. 12.

Sermo

Gendit homo suo intellectu, in eo qd est homo, & sicut Alexand. dicit, est ille, super quo nitimur in scientijs. Incipiam ergo commemorare opinionem eius de natura corporum, quæ sunt hic, & quid ponit de eo, qd sunt composita ex materia & forma, & quod dixit de natura materiæ & formæ, quæ sunt in eis postea reuertar de eis ad compositionem naturæ similis istis, in corporibus celestibus, in quo conueniunt, & in quo diuersificant. Et dico qd Arist. cum inuenit indiuidua existentia per se, hæc, quæ vocantur substantiæ, transferri de vna dispositione in aliam, inuenit hæc transmutationem duobus modis: aut transmutationem in dispositionibus extrinsecis a quidam substantiarum existentium per se, quæ non facit illa indiuidua deferentia illas dispositiones transmutari in nomine, neq; in definitione, sicut dispositiones, quæ dicuntur quantitates, & qualitates, & alia prædicamenta, quæ appellantur accidentia: aut transmutationes in dispositionibus, quæ faciunt indiuidua deferentia ipsas transmutari nomine, & definitione: quæ transmutatio dicitur generatio, & corruptio. Cum igitur cõsiderauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis communia, & propria. cõia quidem sunt quinque, quæ insunt transmutationi substantiali, & accidentali. Est n. cõe his duabus habere vnum subiectum, recipere transmutationem. Amplius necessarium est non esse præcedere esse rei genitæ & corruptibilis, & omnino inherere eius, quod sit: non. n. sit, nisi illud, quod non est. Similiter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario, in vtroque

modo factionis: quod enim est impossibile, non sit. Amplius inuenitur necessario esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et qd illa contrarietas reducitur ad primam contrarietatem, i. non esse, & formam. Differunt autem in hoc, quoniam inuenit transmutationem indiuiduorum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formam, quæ substantiatur. si enim haberet formam, nullam aliam reciperet, nisi illa destructa: vnum enim subiectum habere pluraquam vnam formam est impossibile. Et, si esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile, & nõ receptiuum. quod enim est in actu nõ recipit aliquod, quod sit in actu, secundum quod sit in actu. Vnde natura huius subiecti recipientis substantiales formas, videlicet primæ materiæ, necesse est vt sit natura potentia, qd potentia sit eius differentia substantialis. Et ideo nullam habet formam propriam, & naturam existentem in actu: sed eius substantia est in posse: & ex hoc materia recipit omnes formas. sed posse, quo substantiatur hoc subiectum, differt etiam a natura subiecti, quod substantiatur per hoc posse, in hoc, qd posse dicitur respectu formæ: hoc autem subiectum est vnum ens existentium per se, & elementum vni æternum existentium per se, quors substantia est in potentia. Et ideo est difficile intelligere, vel imaginari illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Aristote. Et, quando inuenit substantiales formas diuidi secundum diuisionem huius subiecti, diuisio autem nõ est huic subiecto nisi

Transmu-
tatio du-
plex. Id. i.
ph. 63.

H

I

L
Vnde sub-
iectum ha-
bere plu-
res formas
est imposs.

Potentia i-
dēa sub-
stā-
tis primi
materiæ.
Opposit. i.
phy. 70

M

nisi

A nisi in quantum habet quantitatem, sciuit q^d primum eorum, quæ existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quæ sunt corpus. Et, cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes, quarum quælibet hæt quantitatem terminatam p^{ro}priam, sciuit dimensiones terminatas vltimo actu non posse esse, nisi postquã forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus 1° actu. Inuenit etiam q^d subiecta omnium accidentium sunt indiuidua substantiæ, quæ sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse composita ex formis, & subiecto, quod est in potentia. Et accepit etiam signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo, q^d non est simplex. q^{uia}, si est simplex actu, non posset recipere accidentia: pati. n. cōtrarium est ipsi actui. Et, quia inuenit oēs formas cōitari in dimensionibus non terminatis, sciuit q^d prima materia nunquam denudatur a dimensionibus nō terminatis, quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex non corpore, & dimensio ex non dimensione: & tunc formæ corporales essent cōtrariæ, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. v. n. forma caliditatis agente in aqua, aqua augeri, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimensionibus aeris: cū igitur peruenit ad maximam quantitatem aquæ, tūc subiectum eius denudatur a forma aq^{ue}, & quantitate dimensionum aquæ propria, & recipit formam aeris, & quantitatem dimensionum propriam formæ aeris: & sicut facit contrarium forma frigiditatis in aere, s. q^d

dimensiones aeris non cessant dimi-
nui, donec spoliatur a sua forma, & recipiat formam aquæ. Dimensiones igitur simp^{les}, quæ appellantur corpus simp^{le}, non denudant^{ur} a prima materia, sicut nec alia acci^{den}tia cōia oibus corp^{or}ib^{us} cōtrarijs, aut duob^{us} eorū, aut plurib^{us}, v. g. diaphanitas, in qua cōicant ignis, & aqua. Et, quia illa forma, s. dimensionis non terminatæ existit in prima materia primi^{ti}us, & succedit sibi in ea, cum impositibile sit hoc subiectū recipere duas eorū in eadem parte ex^{is}tentes terminatæ quantitatis, id^{circa} impossibile est a subiecto denudare formam, vel subiectum denudari a forma, nisi p^{er} formæ destructionem: neq^{ue}; et est posse ipsam fieri in subiecto, nisi per agēs extrahēs illa de potentia ad actum. Vnde necesse est has formas esse contrarias, adeo q^d altera corrumpat suam contrariam, & subiectum recipiat formam sim^{ilem} illi, vnde formæ e^{ss}ent^{es} sunt contrariæ. Et id^{circa} passim dicunt quodammodo esse cōtrariæ, & quodammodo esse similia. Vnde, si aliqua corpora simplicia sunt, quorum forma caret contrarijs, contingit quod illæ formæ sint nec g^{en}erabiles, nec corruptibiles, nec habentes subiectū cōe. **F** Declaratum est igitur q^d causa corruptionis entium, & factiōis eorum est contrarietas existens in suis formis, & cōe subiectum, quod nullam habet propriam formam: sed est potentia recipiens numerum secundū formas diuersas in specie, & numerum secundum formas diuersas in numero, & quæ sit secundum mai^{or}em, & minus. Et causa huius totius est, q^d hoc subiectum recipit primitus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia. Quoniam,

Sermo

*2.1. addit
nisi i rpi-
b*diuersis

G si non haberet dimensionem, non reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas specie. ^{*2.1. addit} sed in eodem tempore non inueniretur, nisi una forma. Et cum hoc quod eius materia est una numero, si non esset multa potentia, non denudaretur ab illa una forma, quam reciperet, & esset forma in substantia illius subiecti, & istud subiectum esset impossibile ut denudaretur a sua forma omnino, aut corrumpereetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia istud subiectum non recipit multas formas insimul, vel successiue, nisi ex hoc, quod recipit tres dimensiones. **H** primitus, manifestum est, quod si subiectum aliquod sit, quod non recipit, nisi unam formam semper, quod sit unum numero simpliciter, & quod nulla multitudo est in eo omnino, neque potentia, neque actu, & quod non diuidatur per formam, neque forma per eius diuisionem. Et causa in hoc est, quia non recipit quantitatem primo, antequam receptionem formarum: quia, si reciperet, esset diuisibile secundum formam, & forma diuisibilis secundum eius dimensiones, scilicet per subiecti diuisionem, & finiti essent actus secundum finitatem illius quantitatis, & esset possibile in ea formam recipere maius & minus, partem & totum. Si igitur aliqua forma est, quae non recipit maius & minus, neque diuiditur per diuisionem subiecti sui, neque subiectum diuiditur per diuisionem formae, scilicet per eius diuersitatem, manifestum est quod in subiecto istius formae non existunt dimensiones primitus, sed postquam forma existit. Et intelligo post, secundo esse, non post, secundum tempus. sicut est dispositio in prima ma-

teria, scilicet quod non inueniuntur in ea, nisi ut habet formam existentem. Vnde putauit Auicenna. quod dispositionum dimensionum existentium in materia simpliciter, scilicet non terminatarum, est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quapropter dixit necesse est formam primam existere in prima materia, antequam dimensiones existant in ea. Ex quo accidunt ei multa impossibilia. unum est, formam non diuidi per diuisionem materiae: quapropter non recipit diuisionem: & ipsam esse aeternam non diuisibilem per diuisionem sui subiecti, & ipsam non habere contrarium sibi succedens in eodem subiecto. quod si ita esset, tunc materia nullam reciperet formam praeter istam, sibi propriam. Cum igitur fuerint declarata ab Aristotele ista propria rebus generabilibus, & corruptibilibus ex parte subiecti, & ex parte formae, ex quibus accidit istis entibus sensibilibus generatio, & corruptio, scilicet indiuiduis existentibus per se, & fuit declaratum de corporibus celestibus ipsa esse neque generabilia neque corruptibilia, negauit ea habere subiectum recipiens numerum, & diuisionem per existentiam simplicium dimensionum in eo primo ante existentiam formae, & ipsa esse in potentia multa, & uno numero. Et negauit formas corporum celestium diuidi per diuisionem subiecti sui, & esse finitatem actionum per finitatem eorum corporum, quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maior potentia partis. Quando ergo inuenit eorum actiones esse infinitas, concludit formas eorum non esse in subiecto medijs dimensionibus, sed eas non esse potentias in corporibus. Et, cum figebatur in istis pro-

i. C. ar. 1
1.1. a. v. q.
finem.

8. ph. 78.
& 79.

A porticibus, & inuenit potentias coelestes agere actionē infinitam, conclusit medianibus dimensionibus has virtutes non esse in corpore orbo, neq; habere materiam recipientem eas medianibus dimensionibus, neq; materiam multam in potentia, neq; recipere magnū, & paruum, neq; habere contrarium. & totum hoc sequitur ex hoc, qd formæ eorum agunt actione infinita. & oē hoc est probatum in Physico auditu. Et, cum fuit percuratus etiā de natura istorum corporum I primo Cœli, & declarauit ipsa esse simplicia ex hoc, qd motus eorū sunt simplices, & qd natura eorum est neque grauis, neq; leuis, i. natura nō innata disponi per leuitatem, aut grauitatem: & fuit declarati ei qd corpora grauia, & leuia sunt contraria, qd motus eorū sunt contrarij: amplius qd motus corporum celestium nō habent contraria: conclusit hæc corpora esse ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione, ita qd formæ suæ diuidantur per diuisionem sui subiecti. & hoc intendit, cum dixit in primo Cœli, qd formæ horum corporū carēt contrario, & subiecto, quēadmodū conclusit hoc idem ex hoc, qd motus eorū à principijs, quę sunt in eis, sunt infiniti. Et, quia manifestū est sensui, qd corpora celestia recipiunt dimensiones terminatas fm. suas formas, neq; possunt recipere formas medianibus dimensionibus interminatis, sicut est dispō de formis generabilibus, & corruptibilibus, necesse est ea recipere dimensiones tali mō, ex quo nō contingit formas & generabiles, & corruptibiles: qd

est, quia materia eorū recipit dimensiones prima receptione medianibus illis formis suis, & non recipit formas medianibus dimensionibus existentibus in eis in potentia, s. nō terminatis, sicut est dispositio in dimensionibus, quæ sunt in prima materia cū forma istius materie, sed dimensiones, quæ sunt in materia celesti, sunt propriæ propriorum eius. Et, cum fuerit declaratum ei de corporibus celestibus eorum formas existere I suis subiectis, videlicet existentia qd non diuiduntur per diuisionē sui subiecti, & qd cā in hoc est, qd non existit in subiectis, fm qd sunt diuisibilia, fuit ei declaratum, quod istę formæ non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractę in esse, qm, cum existunt in toto subiecto, & non diuiduntur p eius diuisionem, contingit qd non constituuntur per subiectum: non. n. existunt in eo, neq; in toto, neq; in parte, & vlt nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Et, cum ita sit, necesse est vt forma, qua mouetur, sit illa, ad quam mouetur: in formis. n. constitutis p sua subiecta differunt, s. quia forma, qua mouentur, non est illa, ad quam mouentur, & ideo oīs forma huiusmodi, s. quę mouet ad seipsam perficiendā p formā aliam, necesse est vt suū mouere sit finitū, cū nō mouet, nisi qm mouet. Et hoc ē est vnum eorū, q mouerunt Arist. ad opinandū qd formæ corporū celestium non sunt constitutę p sua subiecta, qm tūc motus eorū essent finiti. Et non est dicendū qd formę, quibus mouentur corpora celestia sunt alię ab eis, ad quas mouentur, & qd istę, quę dicuntur nō esse in materia orbo, & qd earent sitū, sunt formę, ad quas mouentur,

Ex. 10.
& inde.

B

C

Sermo

G uenē, cū tū illē, qbus mouent, sint formę I materijs, & sint diuisibiles per diuisionē earū. Qm̄, si ita esset, tunc illę formę existerent in subiectis, & mouerent per motum subiectōrū, & sic diuiderent ad diuisionē subiectōrū. motū .n. si mouet essentialiter, erit diuisibile essentialiter, & si per accidēs, p accēs. Ergo nihil est in corporibus cōlestib⁹, quo forma, qua est mot⁹, differat ab ea, ad quā est motus: immo sunt eadē forma, & non differunt, nisi in dispōne. Et, si ita esset, tunc suum mouere esset finitum. quod .n. mouet, impossibile est vt sit p̄cipiū mot⁹ eterni.

H & dicit Arist. q intellectus, & intellectū idē sunt in corporibus cōlestibus. & hoc totū dictū est in alijs locis. Et nō est dictū cōlū hē asam, nisi p̄p appetitū existentē in eo, & motū locale. appetitus verō, q est in hoc corpe, nō est, nisi q̄a est corpus cōleste viuū per se, appetēs p se, nō p̄p potentiā existentē in eo diuisibile per eius diuisionē. ēēt .n. generabile, & corruptibile. & dī ēē motū per p̄cipiū separatū, qd est in eo, nō per p̄cipiū, qd est p̄s in eo. & hoc mō dī viuū, & intelligens. Et, si ēēt intelligens p partē in eo, nō ēēt intelligens p se: & esset simile homini in hoc, q hō est intelligens p partē in ipso, & sīst hō est viuens, & appetens, & mouens in loco. Et vī, quia declaratū est actionē istī⁹ corporis esse eternā, declarabit formā ei⁹ nō existere p suum subiectum & suū subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: quoniam, si ita esset, esset generabile, & corruptibile. Et qd dicunt incipientes philosophari, q animę istorum corporū cōlestiū sunt formę in ma-

terijs, quę, & acquirunt eternitatē ex R formis immaterialibus, nihil est. cō uenit enim vīd, qd non habet naturam essendi eternum, acquirit eternitatem ab alio. & totū hoc est impossibile. natura enim generabilis, & corruptibilis, non recipit eternitatem ab alio. & hoc manifestum est ei, qui cōsiderat fundamēta Arist. Declaratū est igitur ex hoc sermone, quę sit substantia cōli, & substantia quiditatis formę, & materię eius. non tū omnia, quę diximus, inuenimus ea declarata in libris, qui peruenerunt ad nos ex verbis Arist. sed aliqua eorum inuenimus I eis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tū ex verbis Arist. q̄ iā declarauit omnia ista in libris, qui non peruenerunt ad nos. Vocetur igitur iste tractatus Sermo de substantia orbis. dignior .n. est hoc nomine, q̄ libri. intituletur igitur hoc titulo. & hic finitus est sermo.

De natura corporis cōlestis, quo pacto sit simplex, non compositum, non graue, neq; leue: ac de pluribus ipsius accidentibus.

Cap. 1.

M

I telligens p se: & esset simile homini in hoc, q hō est intelligens p partē in ipso, & sīst hō est viuens, & appetens, & mouens in loco. Et vī, quia declaratū est actionē istī⁹ corporis esse eternā, declarabit formā ei⁹ nō existere p suum subiectum & suū subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: quoniam, si ita esset, esset generabile, & corruptibile. Et qd dicunt incipientes philosophari, q animę istorum corporū cōlestiū sunt formę in ma-

P Erscrutandū est igitur de natura corporis cōlestis, & quid intelligunt, cū dicunt ipsum esse simplex, & non compositū, & ipsum ēē neq; graue, neq; leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma, sicut generabilia & corruptibilia componuntur. nulla .n. potentia est in eo omnino: oē .n. in quo est potentia, nō est potentia, nisi ad duo contra, dictoria, s. potentia, quę est in substantia. Et manifestum est etiam q̄ forma,

A Prima, qua mouetur, non est generis formarum quatuor elementorum: quoniam, si esset aliquid generis illarum, esset graue, aut leue, & moueretur ex se per accidens, ut declaratum est in Octauo Physicorum. remanet igitur ut natura eius sit natura animæ. Sed, quando nos insperimus animalia, quæ sunt hic, inuenimus duo principia duorum motuum, quorum alterum principii motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius, & secundum est principium motus localis processiuui. & inuenimus motum istum esse

B contrarium motui declinationis essentialis, qui est in eo. Et ideo accidit ei fessitudo, & cogitur ad quietem. unde necesse est ut principium motus celestis corporis sit generis animæ tantum: & quod motus, quem habet circulariter, sit motus propriæ animæ, secundum quod est anima. Et, cum ita sit, sequitur quod illa natura est, facit ipsum esse corpus acque leue, acque graue, & moueri circulariter. Et animal, quod est hic, contingit non moueri circulariter, nisi quia eius anima constituitur per corpus, quod mouetur motu recto, & sic op

C ponit declinatio hic. Sed, quia anima, quæ est in corpore celesti, non est innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, ut in corpore graui aut leui, cum ipsum moueatur ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium. & quia mouetur circulariter, scimus quod proprium illius animæ, scilicet quod est anima, est mouere circulariter. Natura igitur istius corporis non est, nisi natura animæ mouentis in loco. Sed, quia natura

corporis est alia à natura animæ, quæ est compositum sine dubio ex mouente, & moto, & necesse est mouens, & motum esse diuersa, necesse est considerare de natura illius corporis. Et, quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile, & incorruptibile, apparet quod est necesse ut sit corpus simplex, non compositum ex materia, & forma. Et, quia est indiuiduum demonstratum, & ens demonstratum in actu, & habens unam figuram in actu, & omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam, necesse est ut hoc corpus celeste sit materia animalium celestium. quæ mouentur circulariter ex se, & ut sit perfectus modis cæteris materiæ. & hoc, quia non est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimam, & perfectissimam figuram, scilicet sphericam. Et, quia declaratum est de formis celestibus ipsas non habere constitutionem per corpora celestia: nam, si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se primo essentialiter: declaratum est enim in Octauo Physicorum quod mota ex se, quæ sunt hic una essentia in specie, reducuntur necessario ad motum essentialiter, & mouens, & quod sit compositum ex uno mouente. & uno moto primo, & quod illud mouens non sit potentia in corpore omnino: videtur quod forme corporum celestium, & maxime forma ultimi continentis sit quodammodo anima, scilicet propter appetitum existentem in eo, & propter mouere sit quodammodo

Vid. l. 1. c. 12.
II. c. 12.
& l. 1. c. 12.
13.

l. 1. de
II. 14. &
C. 6.
l. 71.
Quod disse
aia c.
aia aia
in mo

de pro
l. 1. de
II. 15.

Sermo

G modo intellectus, & sit forma simpliciter, p quā animal cœleste componitur ex vno mouēte, & vno moto. Econtrario de animalibus, quæ sunt hic. apparet. n. q̄ mouens cōponitur ex duobus mouentibus, ex aīa videlicet, & re desyderata extrinsecus mouente animā,* & ideo motum inuenitur in eis compositū, nō simplex. Corpus aut cœleste ē quasi materia istius forme abstractæ, q̄a est materia existens in actu. & ideo non assimilatur materiæ, nisi in hoc tū, quia est materia fixa ad recipiendum formā. † & ideo dignius dicitur subiectū, q̄ materia. materia. n. quæ est hic, dī materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & dī subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vī q̄ ad esse corporis cœlestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispo in corporibus animalī, q̄ sunt hic. in animalibus. n. quæ sunt hic, animæ eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cœleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinsecō, nō indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, b sed tū indiget anima mouente ipsum in loco semp, & virtute, quæ non sit corpus, nec in corpore ad largiendū ipsi permanentiam eternā, & motum eternū, qui non habet principiū neq; finē. c Et debes scire q̄ istud corpus cœleste nō indiget virtute mouente semp in loco tantū, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam eternam. qm̄, etsi simplex sit, & non habet in se potētiā ad corruptionem, tū est finitæ actionis ne-

cessario, quia est finitarum dimensionū, & terminatarum superficie continente ipsum. & oē tale, cū intellectus, posuerit ipsum existens p se, absq; eo q̄ aliud argiatur ipsi permanentiā, & eternitatem, d necesse est vt ita sit de finitate suæ permanentiæ, sicut est de finitate suæ actionis: & ideo necesse est in intellectu esse potētiā largientem ipsi permanentiam eternam, quemadmodū largitur ipsi motū propriū eternum. Et non tū hoc, sed necesse est hic esse virtutem, q̄ argitur ei motum propriū, siue actionem, quæ est æternitas inter ceteros motus, i. motū localem in circuitu, & figuram propriā isti motui, s. sphericam, & mensurā propriam vnicuiq; illorū corporum, & conuenientiā inter ea ad inuicem in ordine, & quātitate, ita q̄ ex omnib' p̄ficiuntur vnus actus, s. totus mundus. Nulla. n. dīa est inter indigentia virtutis actiui in corpore, & in oī corpore, aut i vno corpore cōposito ex corporibus simplicibus h̄m̄i, & indifferenter siue illud corpus fuerit generatū, siue nō geueratum. vnde videmus cœlū habere vnā virtutem, non tū mouentem oīa, sed agentē, & conseruantē, sicut est dispo in corpore hominis, & in corpore facto pp finē propriū. I. inis. n. significat agēs significatione necessaria, sicut motū significat mouens. Sed in genere agentū quādam est prius tempore acto, & omne, quod sit in sphaera istius mundi, est istius agēs, & istius acti, quodam est prius natura, sicut est dispositio temporis cum orbe, & agētis cum orbe, s. faciētis ipsum in dispositionibus necessarijs in inueniendō finem, ob quem fuit. Et cū igno-

tauerunt

* Vid. 1. 3.
aīa. 4. 9. &
14. & 12.
Me. 16. c.

† Cœlū dī
gnū dī sū
biectū, q̄
mā. Idē. 8.
Met. 1. 12.
a Idē. 3. de
aīa. 19. 60
61. Idē. 1.
de aīa. 1. 5.
& 6. 1. Id.
2. Cœ. 17.
& 61. &
12. Me. 16

b Cœlū in
diger tū
aīa mouē
te in loco
sp, & vir
tute, q̄ nō
sit corpū,
ad largiē
dū sibi p
manentia
eternā, &
motū eter
nū. Vide
opp. 1. Cē.
6. Vide cō
nā. Zim.

Finis signi
ficat agēs
significatio
ne necessa
ria.

Vid cōfite
1. cœ. cō.
105. &
106. Vide
11. Me. 41.
cō.

c. Vid cō
fite 1. Ph.
74. 8. Ph.
15. 3. de
Aīa. 5. &
16. & 3.
de Genes.
aīa. ca. 4.
d Hoc. vi
reputat
supus dī
cto, q̄ cœ
ē simplex,
& nō hēt
portūm
ad corrup
tionem.
L

M

A rauerunt hoc quidam esse de opinionione Arist. dixerunt ipsum nō dicere causam agentem vniuersum, sed causam mouentem tantum, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouēs ipsum. quod. n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acquirit motū proprium. Et hæc est virtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis sui Libri de Cælo, & indicat ipsam esse cælo nobiliorem, & altiozem. Etiam induxit nos amor explanandi hoc

B facere digressionem à principali, scilicet declaratione corporis celestis, quod est de cælo, tanquam corpus de animalibus. Redeamus igitur ad id, in quo fuimus, & dicamus quod corpus celeste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiens dimensiones, & quod utraque substantia non est sine dimensionibus. Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corporibus generabilibus, & corruptibilibus.

C eadem numero in potentia, non eadem in actu, scilicet quod dimensiones omnes omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia: quia inuenimus idem corpus transferri de forma in formam, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v. g. quod corpus, quod est aer, transferitur in corpus, quod est ignis. Si igitur hoc corpus, quod est cœ formæ aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accens, &, si essent duo in actu, & transmutaretur vnum in alterum, necesse

esset corporeitatem destrui de corpore corrupto ad nō corpus, & corporeitatem generatam generari ex non corpore: quod est impossibile. vnde necesse est eas habere naturam corporalem sibi communem. Quærendum est igitur vtrum illa sit vna, aut plures. & si vna, vtrum vna potentia, aut actu: & si plures, similiter. cogimur igitur ponere vnam in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igitur secundum hoc, quod corpora, quæ sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa componantur ex substantia, quæ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quæ sunt in potentia, & et quod illud corpus est vnum potentia, & multa potentia, & quod, cum exit in actum, erit materia in actu.

Vnde dicit Arist. quod materia nō habet esse in actu, nisi secundum quod vult, quædam modum forma nō habet esse in actu, nisi secundum quod intelligitur. Corpus vero celeste, cum non transmutetur secundum subiectum, necesse est componi ex substantia in actu, & dimensionibus in actu. & ideo est ingenerabile, & incorruptibile. Et, cum ita sit, corpus celeste est materia recipiens formam cœli hoc modo, qui declarat^{12. Met.} est de hac materia, scilicet de eius conuenientia^{c. 14.} cum materia generabili, & corruptibili in aliquo. Nam in vtroque etiam est materia, secundum quod videtur, & similiter etiam secundum quod inuenitur in eis potentia ad motum in loco, & si in corpore celesti nō sit potentia ad transformationem. Et substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore celesti, non sunt potentia ad transformationem, vt substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore generabili, & corrupti-

Sermo

Corruptibili. & similiter est in corpore celesti. declaratum est. n. de eis eas esse conuenientes cū formis generalibus, & corruptibilibus aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc modo id, qd cōgregatur hic ex anima, & corpore, dī animal, cum hoc, qd illud, qd congregatur illic ex corpore, & aīa dī non equiuoce animal, sed fm prius & posterius: & iō necesse est in talibus naturis vt prius sit causa posterioris, vt dictum est de hac natura sedī, v. g. illa, quę dicuntur calida, fed diuerfant fm magnis, & minus, Qm igitur celum cōponitur ex materia & forma, sicut est dispō in animalibus, q sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differit, & in quo differit vltimus motor istorū ab vltimo motore illorū. Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, quo ad accidētia, & in quo conueniunt. Differunt in nā passiva, quę dī alteratio, & conueniunt fm accidentia, fm quę non transmutatur substantia. hæc. n. alteratio, fm quam transmutatur substantia

I alterati, vt esse propria corporibus, quorum substantię admiscēt potentię, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidentia vero, q non transmutant substantiā deferētis, sunt obia vtriq; corpori. Et primū istorū est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequuntur ista, scilicet raritas, & densitas. videtur enim q raritas, & densitas causę sint ferē diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. Sed tamen dicuntur vtręque in vtroque corpore secundum prius, & posterius, sicut dī corporeitas. Et similiter conue-

niunt in illuminatione, & obscuratione. sed hæc magis videntur dici equiuoce, q fm prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, qd est in concavo orbis Lunę, qā agit in corpore denso, & admiscetur cum eo. at causa illuminationis partiū corporis celestis, scilicet stellarum videtur esse densitas illius partis diaphanę in actu ex orbe. & hoc apparet in stellis, quę eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cum ita sit, stellarū, & cœli substantia est eadem natura, secundum quod omnes Antiqui dicunt, & vt narrauit Aristoteles in lib. Cœli: & corpus celeste secundum hoc est diaphanum per se in actu, e contrario corporibus diaphanis, quę sunt hic, quę sunt diaphana in actu apud præsentiam lucis. Et partes diuerfantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quod in eis sit aliquid simile colori, sicut in galatia. Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet a Sole. & in libro de Animalibus dixit Aristot. quod natura eius est vnguenta natura terrę plusquam cæterarum stellarum. Et forte corpora celestia diuerfantur in raritate, & densitate, quę sunt causę illuminationis, & obscuritatis, licet hæc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, vt mihi videtur, dispositio, & illuminatio corporum celestium. Et de accidentibus conuenientibus corpori celesti, & generabilibus, & corruptibilibus, est calefacere. Et Arist. dicit q corpora celestia nū calefaciunt, secundum q sunt calida, sed secundum

In qb^o ac
cūtib^o cō
ueniant,
differant
corpora
celestia, &
q hic.

Vide 2.
cœ. 42.
M

1. cœ. &
2. Meteor.

- A** dum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, quod accidit in sagitta directa, & resoluitur plumbum, quod est in ea. & dicit in Metaphysica quod non sequitur ut fiat accidens ex sibi simili, neque in genere, neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quæ sunt substantiæ. Et expositores dant secundam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim quod lux, in eo quod lux, videtur calefacere, quando reflectitur, & dicunt quod non est de accidentibus propriis igni, sed de accidentibus communibus igni, & celesti corpori. Et forte
- B** dicendum est ad hoc, quod non est remorum ut calor dicatur in eis æqui uoce per hoc signum, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis conumpit, & destruit entia, & maxime ignis illuminantis, calor vero corporum celestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem. Et sic hoc calor erit duobus modis, calor, qui est de qualitatibus passivis, quæ transmutant substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passivis. sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, scilicet quædam
- C** sequitur qualitatem passiuam, & quædam non. Considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore vere dicunt quod quædam largiuntur caliditatem & siccitatem, quædam caliditatem & humiditatem, quædam frigiditatem & siccitatem, quædam et frigiditatem & humiditatem. & sic quatuor qualitates cōes corporibus celestibus, & quatuor elementis dicuntur æqui uoce, aut secundum prius, & posterius. Et forte corpora celestia largiuntur calorem, licet non sint calida in se: non enim sequitur ut omne
- faciens aliquid accides disponatur per illud. v.g. quoniam non omne, quod mouet debet moueri, neque; oē, quod nigrificat, debet esse nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, quod si alteratū esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, & non inueniretur primū alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motū. Sed differunt, quia mouens in loco non peruenit ad aliquod mouēs se, secundum totum, sed ad mouens aliud: in alterationibus autem peruenire potest ad alteras per aliquam dispositionem, quæ non habet causam, & ita sunt corpora celestia. Sed illa dispositio, quæ est in eis, forte est de genere eius, quod agit aliud, et forte non. v.g. quia calefactio, quæ agit in inferioribus, est à natura neque calida, neque frigida, sicut motus eius est à natura neque graui, neque leui. & hoc est magis, quod apparet, cum hæ qualitates sint inuicē actiue, & passiue necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quæ non sunt passiue. Et apparentius est, & dignius, ut istæ, quæ sunt hic, non reducatur ad qualitates, quæ sunt sui generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim ut de genere qualitarum passiuarū esset aliqua non passiuæ. quod est remotū. apparet igitur ex hoc quod ignis non sit primū calefaciens, quia est passiuus, sed necesse est ut primū calefaciens calefaciat per qualitatem non passiuā, sicut primū mouens mouet per dispositionem non mobile. Hoc est igitur, quod currit in hac questione cursu demonstrationum scriptarum in istis rebus

Sermo

Ebas fm fundamenta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones, q̄ fuit Ansto. Nichomachi filius. & quia iam peruenimus ad loquendum secundum mensuram, ad quā peruenit nostra scientia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus hūc sermonem, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis de istis rebus optimis magis, quā gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis, & q̄ in nobis inueniuntur. quamuis. n. scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamē de re nobili, & desyderata nobis est nobili⁹ multo alio. & scientia eius est magna. fortasse attamen id modicum, quod est ibi, est eligibili⁹ multo, qd̄ est hic: Deus igitur perducatur nos ad felicitatem humanam, & vltimam perfectionē, quæ in nobis naturaliter inuenitur: de qua si perscrutabatur homo, videretur nobilissimus omnibus: & Deus nō ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res. q̄ nobis sunt extrinsece, & intrinsece.

Modicū ē
re nobili,
& desyde
rata nobis
ē nobili⁹
multo alio
vide pro
hoc. i. de
Parti. ani
malium. c.
5.

Formam cali virtutem esse non in corpore: ipsamq; simplex esse, non com-

I *positum: eiusq; virtutem, in actione finitam, infinitam, æternamq; tpe mouere.*

Cap. 3.

Quia declaratū est corpora cœlestia componi ex mouente, & moto, & motor in eis nō est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se: & hoc in vltimo Octauo Physy. in quo etiā declaratum est q̄ motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & in-

78. & 79

corruptibilis, & quia hoc est, declaratum fuit illic quod istud mouens non est virtus in corpore, sicut est animalibus, scilicet quod mouētia ipsa sunt virtutes i corpore. Et hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum vna est q̄ omnis virtus in materia est finitæ motionis: Altera autem est quod virtus, quæ est maxima in corpore cœlesti, est infinitæ motionis: ex quibus concluditur q̄ virtus, quæ est in corpore cœlesti, non est in materia. Propositio autem dicens quod virtus, quæ est in corpore cœlesti, est infinitæ motionis, declarat in Octa^o L^o uo Physy. per æternitatem motus, & temporis. Dicens vero quod omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, quod omnis virtus in corpore, scilicet virtus corporalis materialis, videtur diuidi per diuisionem corporis secundum paucitatem, & multitudinem. Si igitur omne corpus est finitum, vt declaratum est Tertio Physico. impossibile est virtutem infinitam esse in corpore finito. & hoc manifestum est per inductionem. Et Arist. laborauit in octauo ad declarandū hoc ex fundamentis declaratis ab ipso, s. q̄ omnis motus est in tempore, ex quo intulit q̄, si virtus infinita esset in corpore finito, contingeret istud moueri per illam in non tempore. corpora. n. non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum i virtutibus motuius materialibus, & excessus virtutum sequitur excessum corporum, s. q̄ corpus, cuius virtus est maior ē velocioris motus. ex quo sequitur q̄, si aliquid corpus habuerit virtutē infinitā, vt moueatur in non tpe. sed declaratū est omnem

A tex. 14.
vsq; i. finit.

4. Ph. 121
6. Ph. 13
30. 36

M

A omnem motum esse in tempore. nam in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tempore. Et, cum ita sit, & est declaratum quod corpus cæli componitur ex motore, & moto, & quod iste motor non constituitur per rem motam, neque existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quæ rædum est de hoc, quod mouetur ab eo, scilicet de corpore cælesti, utrum sit compositum ex materia, & forma, sicut dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore, qui est in eis, scilicet corporum animalium, quæ mouentur ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia omnino, nec forma, a qua proveniat actio præter formam mouentem, quæ non constituitur per ipsum, scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere in infinitum.

Dicamus ergo, quod si fuerit compositum quod omnis virtus in materia est finita, nulla dicitur in hoc, quod sit actiua, aut passiva, scilicet receptiua. si igitur corpus cæleste recipit mouere in infinitum, ut declaratum est, necesse est ut non sit compositum ex materia, & forma, & ut sit simplex, scilicet subiectum simplex primo motori, qui est forma ipsius: omne enim compositum ex materia, & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud. est igitur proprium isti moto ex se, quod est corpus cæleste, hoc videlicet quod motor ipsius non est in materia, & quod istud quod mouetur ab eo, est simplex non compositum, & sic intendimus verificare propositionem, in qua posuimus quod cuiuslibet virtutis in corpore suo mouere est finitum, & suum moueri etiam est finitum. Et, si concesserimus quod in corpore cælesti est virtus finita alia à virtute motiua, quæ non est in eo, nec constituitur per ipsum,

v.g. virtus, per quam cælum debet habere motum circularem, sicut gratia, & leuia per formam declinationis motum rectum, quæ videlicet dicatur esse neque graue, neque leue, ita quod ista virtus sit in materia, & quod aggregatur ex materia, & ipsa sit corpus cæleste, sicut dicit Auicenna. sequitur necessario ut in æterno sit posse ad corruptionem, absque eo quod corrumpatur. quod destruit in ultimo tractatu Primi de Cælo. Esse igitur necessarium non est nisi duobus modis, necessariū ex se, & necessariū ab alio: quod tamen est possibile ex se. sic potest aliquis existimare in corpore cælesti, quod ipsum. habeat virtutem finitam & acquirat necessitatē à virtute infinita. & super hoc fundauit Auicenna. suam declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, quod est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositionem instabiles, sicut tu vides. Sed est questio de hoc. quia Aristoteles dicit in de Cælo quod virtutes corporum cælestium sunt finitæ actionis, quia corpora cælestia sunt finitæ quantitatis & ex hac propositione declarauit quod corpora cælestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causam in hoc, quia corporum cælestium quædam mouentur vnam stellam, & quædam plures, & dixit quod si stelle, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, essent minores, aut maiores non possent mouere eas omnino, & declarauit illic vtrum quod, si virtutes, quæ sunt in corporibus cælestibus essent in calefaciendo, & mouendo vniuersaliter infinitæ, mouerent corpora, quæ sunt apud nos in instanti. & hoc facit existimare quod in corporibus cælestibus sunt virtutes actiue finitæ. Ad hoc

A ter. 12. 4
vsq; i fine

Dubitatio

F

Solo vi. 1.
2. q. 39. &
7. ubi dicitur
m. 6. 1. 14

Extra ord. Auer. B dica-

Sermo

G dicamus breuiter, q̄ infinitum dicitur duobus modis, quorum vnus ē virtus infinitę actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, s. in velocitate, & vigore, secundus est virtus infinitę actionis, & passionis in se. virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit cęleste, siue generabile, & corruptibile. hęc enim non accidunt corpori, nisi fm q̄ est corpus infinitum. & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas
H tempore necessarium est esse in corporibus cęlestibus: passione quidē, q̄a sunt simpliciter simplicia: actione vero, q̄a suę formę nō constituuntur per subiectum. & vtrunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia sunt composita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, fm q̄ corpus, impossibile est in corporibus siue cęlestibus, siue alijs: infinitum vero in tempore necesse ē ēē in corporibus cęlestib⁹ ex diuersitate motoris, & moti in eis
I corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiue sunt materiales, & corpora sua, quę mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Corpora igitur cęlestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quod actio, & passio in eis existentes sunt finitę in se, & per hoc mouentur in tempore, & quędam sunt velociora quibusdam. & cum virtutes eorum motiue non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, nō

receptione finita. quia vero virtutes generabilium & corruptibilium sunt materiales, ideo nullam infinitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, quod in corpore cęlesti est virtus finita in actione, & passione, vt in eo sit virtus finita in tempore. neque sequitur ex hoc, q̄ sit virtus finitę actionis, & passionis, vt sit corpus possibile vt corrumpatur, aut vt sit compositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quod ipsa sit composita. Et est manifestum q̄, si posuerim⁹ corpus cęleste componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitę actionis, & passionis in tempore, Manifestum est enim q̄, si in corpore composito ex materia, & forma esset virtus inhęita in tempore, sequeretur in ipso esse virtutem finitam in ipsa actione, aut passione, & est impossibile q̄ Aristote. intulit ex posse virtutū, quibus mouentur corpora cęlestia in tempore.

M Et est manifestum q̄ non sequitur etiam ex hoc, q̄ corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, vt sit compositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cum actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, secundum quod est corpus tñrum: secundum autem, fm q̄ est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quęstione, & quod fecit putari Arist. contradicere sibi, est equiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum. quoniam, cū non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tempore a finitate, & infinitate contingentibus in actione, & passione, contingit

A tidigit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conueniunt corpora celestia, & materialia, declarauit Arist. vtr corpus oē esse finitum, non ex finitate, quæ accidit corpori, sed quod componitur ex materia, & forma. & per hæc absconduntur dubitationes contra Arist. Et potest aliquis dicere quod omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est ut oē corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicamus esse verum, sed corporū quoddam est compositum, ita quod forma non constituitur per materiam, ita quod materia est subiectū tū, & non materia, cuius esse sit in potentia, ut corpus celestis: & quoddam est compositum ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ constituitur per materiam ut corpora gñabilia, & corruptibilia.

B Et ex hoc vtr corpus dicatur de eis æquiuoce: quia æternum, & non æternum non cōcitant in aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus celeste non habere subiectum, nisi tū propter motū localem, corpora aut gñabilia, & corruptibilia habent materiam per generationem, & corruptionem, datur aut eis forma per actionem, sed differenter, quia in altero est tempore infinita, in altero vero finita: propterea illæ sunt immateriales, istæ vero formæ materiales. secundum hoc igitur debet intelligi ista q̄stio, quā ignorauī diu ante logicam perscrutationem.

C Quo pacto necessaria sit motus celi conuolutio cum his inferioribus.

Cap.

.4

Vm declaratum est ab Arist. quod motus celi est primus motus, & fuit et dictum quod motus est in

moto, sequitur ex hoc ut hoc, quod mouetur hoc motu, sit æternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius non esset primus motus, & cum cōsiderauit res possibiles in motu, & quere, fuit necesse eū, propter hoc, quod motus eius est motus primus ante omnem motū, ut eius motus sit æternus. Et, cum declarauit ista, scilicet corpus esse æternum, & motum etiam, perscrutabatur primo de motu celi, & inuenit istum a virtute neque graui neque leui. cum enim omnis virtus, aut leuis, aut grauis existat in corpore generabili, & corruptibili, aut natura generabili, & corruptibili, aut anima existet in materia, necesse fuit ut hæc virtus, quæ neque est leuis, neque grauis, sit in corpore simplici, non habens subiectum, nec contrarium, & ut sit anima necessario, non admixta materię, sed anima corporis eterne, ita ut ista anima non sit abstracta a corpore, & cum hoc separata ab ipso, in quantum istud corpus non indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus quæ sunt cum virtutibus naturalibus, & ut illa anima sit in eo: nam omne motum ex se mouetur per virtutē existentem in eo. Et, cum cōsiderauit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutem appetitiuam de virtutibus animæ tantū. Et, cum cōsiderauit de istis virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis. Et, cum cōsiderauit in virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas esse finitā potestati. Et, cum cōsiderauit in cōtinueatione motus earū, fuit declaratum quod cōtinueationis in motu earū non est ista virtus.

B ij qua

Vide. 12.
Met. 16.
Et. 44.

12. Met. 41

Sermo

G qua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non provenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in lib. de Anima. scilicet quod quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsum secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114
& inde.

H considerauit etiam de causa eternitatis celi, declarauit in ultimo primi de Celo & mundo, in eo non existere potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur celum localiter, scilicet anima appetitua, ipsam non habere materiam, nisi materiam, quae est in potentia in loco tantum, cum igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de celo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in. 2. Celi & mundi, scilicet quod, si in celo essent plures stelle, aut maiores, cessarent motus eius, aut essent minores, & sic cessaret continuationis motus: motus enim est necessarius, quo ad continuationem.

Tex. c. 71.

Si motus
celi destruetur,
& c.

Id. Id. De
struc. de
stru. disp.
prima. uide
de opp. 12
Met. 41.
vide cont.
2106.

78. & 79

& fuit declaratum ex his omnibus quod dator continuationis motus est dator motus celi, quia, nisi ipse esset, destrueretur motus, & si motus, etiam celum: celum enim est prout motum suum. & si motus celi destrueretur, motus eorum inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus aliis eorum. Demonstratio autem, qua usus est in ultimo. 3. Phy. probans, quod virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

rialis, siue non, plures induxit ad errorem, & multoties locuti fuimus de dissolutione questionis contingens in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestum quod qui destruxit scientiam causarum illorum trium questionum, non conplebitur in eo scientia celi.

De celi simpliciter, ac spiritualiter.

Cap.

5.

L

Per scrutandum est de hoc, quod dicunt, quod corpus celeste est simplex, & spirituale. intendunt. n.

in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & aliae stellae aut sunt formae, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam aequiuoce cum istis materiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, quae mouentur, & etiam nullus dubitat quod corpora non recipiunt alterationem, & transformationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo inueniuntur in eis plusquam unus numero, & sunt species, & genera. corpora igitur celestia sunt absoluta a materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, quae est in eis ad ubi: omnis enim potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet esse medium inter materiam, quae est omnino in potentia, & inter actum purum,

Hic vi videtur
le corpo-

M
ra celestia
e esse diuersa
ru spiritua.
Id. De
destru. di
spu. j. Se
vide opp
2. cor. 43
& c. 9. co
vide cont
Zina.

Materi
celi habet
medium
inter ma
teriam, qu

Arum, scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia gradus, & per hanc potentiam indigent corpora celestia motore, in quo non est potentia omnino.

Ioannes autem dedit quaestionem, de qua plures considerantes non poterunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est quod generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quae est habitus: & omne, quod caret causis

Bmotus, necesse est habere quietem, quae est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu; quietem infinitam, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia. unde dicit Aristoteles. quod, cum stellae careant causis motus, quas habent corpora celestia, de necessitate habent quietem infinitam, quae est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietem infinitam, quae est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum. & ideo dicit quod quies, quae est in ea, contingit necessario ut sit fortior virtute coeli, qua mouetur, quia motus super ipsam sit etiam motus impossibilis in eo, quod est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se.

In Caelo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, sicut existimauerunt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac quaestione querere, utrum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi, & est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum. & scias quod haec quaestio est valde bona. & sic consummatus est libellus de substantia orbis.

Haec duo sequentia capita, ab Abramo de Balme latinitate donata, quamquam ab hoc tractatu separata esse videntur, cum iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur re, in qua et priora: ideo ipsa Sextum, et Septimum tractatus huius capita constituimus.

Corpora celestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Iri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt quod non sit necessarium quod sit hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in caelis sunt duae virtutes, quarum una est quod sunt aeterni, & altera quod sunt compositi ex materia, & forma, ex quo haec est dispositio cuiuslibet corporis: licetque concluditur ex hoc I figura tertia quod aliqua corpora aeterna sunt composita ex materia & forma, & illa sunt corpora celestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt quod omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non conuertatur. Et veritas est quod ista propositio conuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem conuertuntur cum

Sermo

G definitis suis. Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generale & corruptibile. & cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque concludetur cœlos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit hanc rem. quia ex quo non est in cœlis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; contrarium, manifestum est de dispositione eorum q̄ ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessarium: & q̄ inueniatur ex eis de dispositione materiæ q̄ in eis sit potentia ad vbitantiam, & q̄ propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, q̄ nominis materiæ. Et ex eo declaratum fuerat ei q̄ res simplex nō mutat substantiam suam, sequitur q̄ eē sit motor appositus, & hic motor non habeat consistentiam in cœlo. quia, si hoc esset ita, cœli non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem formæ mouentis eos. si autem esset in eis potentia, sequeretur q̄ corrumperentur. & ratio innatus est super hoc, quia, si in esset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiissent in actum, hoc est iā fuissent corrupti, quod est falsum possibile: hæc enim est dispositio potentiz, & possibilitatis. igitur ex positione istius sequitur absolum impossibile, videlicet q̄ æternum sit corruptibile. Iam autem declaratū est in libro Priorum q̄ ex falso possibili non sequitur impossibile. q̄ autem verificatum est q̄ in cœlis nō sit potentia, sequitur q̄ sint simplices, & q̄ motor eorum non sit forma in eis secundum q̄ inuenitur formæ in materiis, quia essent generales, & corruptibiles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessario. Quando autem Aristo. inuenit motum circulearem motum ī infinitum, incepit perscrutari de motore istius morus infiniti: utrum sit possibilis, q̄ si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit q̄ notū sit q̄ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario ut quicquid sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem, quia est ī subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neq; per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ultra denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit q̄, si denominarentur virtutes istæ per priuationem finitatis propter subiectum suum, sequeretur ex hoc q̄ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibile entitatis corporis infiniti, & de claratum est q̄ nō sit virtus, de qua verificetur q̄ sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicq; manifestum est ex hoc q̄ demonstrauo de motore abstracto consistit super verificatione q̄ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquitur ei, secundum q̄ cogat diuisio, q̄ dicamus ei forsitan hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare q̄ non possit esse virtus infinita, quia sit in corpore finito. hæc enim

A enim positio sibi ipsi contradiceret, hoc est positio dicens virtus, quæ de nominatur qd sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octavi Physic. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius destructionem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc ita sit, ex quo ille iam præmiserat, & declarauerat in libro Priorum qd aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illo, cuius ambæ præmissæ sunt possibiles, vel altera earum. v. g. quia iam declaratum est qd linea, in quantum linea, dividatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei hæc positio, qd si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, vt

C sit gratia exempli corpus cæli, iam esset possibile qd poneretur corpus maius corpore cæli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, qd virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæc virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & paruum propter subiecta earum, in quibus sunt, Et ex quo verificata fuerat ei hæc positio, posuit corpus

maius cælo, quod est possibile p se, **D** impossibile per accidens, & conclusit qd huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, qd est cæli p p cām, quā diximus: quæ est p p c virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positio, & coniunxerat ei qd in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, i. qd infinitum sit maius infinito. Quādo autem sciuit qd impossibile non sequatur ex possibili, qd positum fuerat in hoc syllogismo: **E** neq; ex præmissa dicente qd virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minori: sciuit qd falsitas esset qd concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum. quia Ari. i. declarauit qd in corpore finito non sit potentia infinita, non solū in corpore composito ex māt & forma, sed et in corpore simplici. & declaratio sua iā nota est de corpore absolute, siue fuerit compositū, siue simplex. Et sit hoc notū de corporibus celestibus, qd opa eorum **F** sunt finita, & qd ipsa mouentur temporibus finitis, & qd quædā eorum sunt velociora aliquibus, & quædā tardiora quibusdā, & qd intelligitur principia, quibus mouet corpora celestia p motore propriū eis, hoc ē virtus desideratiua animalis, videretur de dispositione sua qd non posset esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad vbi, & est virtus, ad cuius cōsequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cæli, nō sunt generabiles neq; corruptibiles

Sermo

Gedum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimum anima torum, quod est corpus cœleste, nō potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur alterationem, ex quo fuerat ingenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaq; est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quare, quæ mouetur ex se, non habet motionem nisi in quantum est in anima, non secundum quod sunt formæ in materiis in corporibus compositis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corp⁹ maius habet virtutem velocitatis motus, sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito, quod moueretur velocius quocunque motu, adeo quod moueretur in non tempore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modum essent demonstrationes veræ: & nō esset in eis difficultas, nisi illi, qui ignorauerint id, quod declaratum est ex hoc in libro Priorum. Et ideo nos

H inuenimus Aufpace, quasi negantē eas, & intelligentem ex forma verborum Aufc. dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui institerunt libris eius verificantes motus infinitos, qui finiretur in cœlo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à materiis. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos quod in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicq; ex eo est manifestum quod, si sit corpus cœ-

leste, impossibile sit quin sit in eo virtus desyderatiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & quod sit cum virtute desyderatiua intelligentis, & quod hæc virtus desyderatiua cum suo esse in corpore finito sit finita, etsi esset simplex, prout diximus. Et iam declarauit hoc Arist. per alias demonstrationes, de quibus est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sunt mora ex se, quorū quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur homo ex hōe, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit causa, qua sunt hæc mouētia mota, quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens: quia causæ quæ sunt per se, non est dubium quod ascendant in causam primam per se, in qua est vltimum, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinitæ per accidens, in quibus non est primum, neque vltimum. Et ex quo fuit motoris hui⁹ moti quod sit ipsum motum ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorum ex seipsis generabilium, & corruptibilium, ex quo, quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autē est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti nō sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potentiali ad substantiam, sed est simplex, & intēdimus per simplex quod nō sit in eo hyle potentialis, nisi ad vbi solum. Et, cum motus eius sit conti-

I
Opio Aufpace.

C erroris
Aufpace.

Anuus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est ala desideratiua, & fuerit corpus celeste aiatum, & oë aiatum mouet ad amatum, per desiderij existens in eo & oë corpus fuerit finitæ virtutis, sicq; est manifestum q, si virtus desiderij esset in hoc corpore, in quantum est, solum esset finitæ motionis, & est manifestum q ipsum acquiescit continuationem motus p motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratum de re huius motus q ipse sit intellectus abstractus à materia, & q celi non mouentur,

Bnisi secundum q intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus celeste, in quo sit virtus infinita, esset motus torius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Aristoteli. Et, si essent in corpore stellato stellæ plures ijs, quæ sunt, staret corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet, & si staret motus, non posset primus motor facere acquiescere ei continuitatē motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si autem corrueretur eius motus, corrumpere tur ipsum per quietem, & corrumpere tur omnia entia, quorum esse est in motu. lauderetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo finit modū agentis est motor finitum modum finis, manifestū est q eius primus motor sit vnus, & sim-

plex, & intransmutabilis, quia mouet continuo. & manifestum est q motum primum sit vnus simplex, ex quo non mouetur per accidens. quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manifestū est q sit hic motor primus simplex intransmutabilis, qui est necessario abstractus à materiis & manifestum est q hoc sit motum ab illo primum simplex, quod est cælum. & hoc est, cuius declarationem intēdebamus. & iam Aristoteli declarauit hanc rem. Ex quo, quando fuerit compositum ex duobus oppositis, & inuenitur vnus eorū separatum finitū esse, sicut etiam alterum inuenitur separatum secundum esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est q sequatur ex hoc q inueniat res mouens non mota, omnino separata secundum esse. verbi gratia, quando inuenitur color compositus ex albedine, & nigredine, vt si diceret rubrum, & ultra inuenitur nigredo per se, sic est necessarium vt inueniatur albedo per se separata à rubro. Ac iterum, quia, vt ait Aristoteli, principij oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principium. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, quia prius natura est quod, quādo auferitur, auferit id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, q materia, sicq; non est verum q principium sit compositum ex forma, & materia. & iterum omne compositum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia vt dissoluatur. Hæ itaq; sunt demonstrationes,

Sermo

Gstrationes, quibus vsus est Arist. fm hanc quantitatem, & sunt tutz, & vt rz, vt cerno. Complacat sibi Deus in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quæsto, quod est nobilissimum quæsitum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc autem actū est in Marrochia anno. DLXXIIII. ad computum innouatoris legis, id est maumethi.

Quæsum, quo ostendit, quomodo corpora celestia, cum sint finita, & possibilia ex se, acquirant ab alio eternitatem, Cap. 7.

H

X quo declaratum est de re corporū celestiu motorum motu circulari, q̄ eorum motus non defecent, neq; defecturus sit, & declaratum est q̄ omne motū habeat mouens, oportet q̄ mouens hæc corpora sit potentia, vel potentiæ. quarum consistentia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionem corporis illarum. Et manifestum fuit quod sunt impartibiles ad partitionem corporum earum, quia virtus corporis minoris earū, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficere. Si autem essent partibiles ad partitionem corporis earum, in quo sunt, sequeretur necessario q̄ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorem, moueret breuiori tempore q̄ virtus mouēs orbē stellarum. quia iam est manifestum q̄ virtus partis corporum, quorū virtutes partiuntur ad partitionem eorum, sit minor virtute totius. & hæc demonstratio continet virtutem agentem, & patientem, quæ sunt in

omni corpore, sicut ex quæsitum est Primo Cæli, & mundi. Et, si res ita se habet, iam omnis virtus in corpore, agens vel patients, est necessario finita: ex quo virtus totius in eis est maior virtute partus, & virtus maior eorum est maior virtute minoris. res aut ita est, si in corporibus celestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessario est finita. hoc autem sic existente iam possibilia esset fm eorum naturam. Si aut hoc ita esset, tunc esset aliquod æternum possibile corruptionis. iam aut ostensa est huius impossibilitas Primo Cæli, quia, si hoc esset possibile, iam possibile esset q̄ conuerteretur possibile in necessarium. &, si dixerimus q̄ non haberent possibilitatem corruptionis, iam non haberent virtutes receptorices, nec agentes finitas: quod est impossibile, cum sint corpora finita. cum autem est demonstratum q̄ earum virtutes receptorices, & agentes sunt finitæ, ex eo quod contingit eis de vehementia motus. & eius tarditate, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo autem per virtutem agentis id, quod ē maius in cælo, v.g. in sua calefactione, & per agēs minus, sicut est calefactio aliarum stellarum. Et dicimus q̄ virtutes corporum recipientes, & agentes, quædam sunt necessario fm naturas suas finitæ, quæ sunt in potentia materiæ primæ, & non est possibile eis q̄ sint infinitæ, hoc est q̄ sint de natura necessarij, neque ex natura sua, neq; ex alio ab eis, vel sine medio, vel medianibus potentijs alijs inuentis in materia, & hoc est, quia istarum potentiarū agentes hnt contraria, & patientes sunt cōiunctæ formis, quibus sunt contraria, siue fuerint

Arint istæ simplices, sicut sũt quatuor elementa, siue fuerint compositz ex elementis: & quædã earũ sunt, quæ sunt finitæ fm naturã suam, sed redditz sunt infinitæ, & translatæ fuerunt à nã possibilibus in naturã necessarij, quia est fm suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentiz, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt contraria, neq; sunt in materia mediis formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, coheret nos dubiũ præcedens, & est sermo dicentis quõ erit æternum id, in quo est potentia

Bpossibilitatis, & esset aliquod possibile non existens in actum toto tempore. Hoc autem est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quæ comprehendit hic in se ipsa in aã earũ, comprehendit ea, postq̃ ipsam denudauit à potentiis nõ possibilibus fm naturam. denudatio autem illarũ ab illis est falsa, & p̃ illius possit fm suã aãm est falsa, & hoc, quia semita in se ipsa est q̃ denudet naturas, quæ nõ fuerint denudatæ à se in uicẽ, & scrutetur consequentia illas naturas esse ualiter, & iudicat de eis, fm q̃ fuerit denudatæ, iudicio quodam. qñ autem consideraret eas fm q̃ sunt compositz, & suæ conditionis sit q̃ non separantur, iudicaret de falsitate illius iudicii de eis. Ver. g. quod facit Geometra, ipse a. qñ denudauit superficiem æqualem, & circularem à materia, iudicaret q̃ utatur eis fm re indiuisibilem. quando autem Physicus perscrutatus esset hoc, declararet eius falsitatem, ex quo omnia duo corpora, quæ tangerentur à corporibus naturalibus, oporteret quod unum tangeret aliud secundum partem diuisibilem. Et similiter, quan-

do perscrutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus nõ sunt contraria, decerneret earum naturam apud ipsum q̃ suæ actiones, & passionis sunt finitæ: & quando perscrutatus esset de eis, secundum q̃ non sit possibile eis q̃ separantur ab infinito agere secundum earum substantiã, fuisset apud ipsum falsum q̃ sit in eis potentia ad possibilitatem, secundũ q̃ sunt consistentes in rebus non possibilibus, sed necessariis secundum substantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secundum hoc, dissolueretur dubium præcedens, & foret verum, quod dicit Alexan.

Ede regiminibus oritur, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quod sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. & si omne corpus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem cœli sunt corpus finitum, sequitur quod eorum uirtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret. quando autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & diceremus quod primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continuatio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisset etiam sermo Auicennæ. verus, videlicet quod res necessariæ sũt duarum partium necessariarũ ex sua substantia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur necessariarũ entitatis secundum suam formam, & quædam sunt necessariæ ex alio ab eis, possibiles ex substantia sua. hoc est dictum secundum considerationem suæ substantiæ, non quod eis penitus sit possibili-

Serme

Quod, & haec sunt, de quibus dicitur
 quod earum natura conuertatur ex
 possibili in necessarium apud intel-
 lectum, sed non in esse, & impossibile
 est ipsius translatio in esse. Ac et
 animarum corporum celestium non
 sunt aliquid ultra virtutes compre-
 hendentes formas spirituales denu-
 datas a materia, & quando intel-
 lectus scrutatus fuerit has virtutes, &
 denudauerit eas a formis spiri-
 tualibus, inuenit eas de natura possibi-
 lia quando autem eas scrutatus esset
 finem quod impossibile esset denudentur
 a formis spiritualibus, inueniet eas
 de natura a necessarij finem aliud ab eis.
H quia, si ipsae essent necessariae finem suam
 substantiam, sicut se eis crediderunt
 Aldaharij, non essent de natura pos-
 sibilis finem suam substantiam. iam au-
 tem constituit demonstratio quod sunt de
 natura possibilis finem suam substan-
 tiam, quando eas intellectus denuda-
 uerit a natura necessarij secundum
 suam substantiam, quae sunt formae
 spirituales, quia ipsae sunt corpora
 finita, sed non sunt composita ex for-
 ma & materia, finem quod sua forma
 consisteret in materia. quia talia sunt
 possibilia ex sua substantia, non ne-
 cessaria ex alio ab eis. Et finem hoc est
 dispositio causae cum causato. & hoc
 est, quia omne causatum, quando ip-
 sum specularis fuerit intellectus, iudicabit
 ipsum esse possibile ex sua
 substantia. & si esset causatum a cau-
 sa aeterna, esset omnimode necessa-
 rium per aliud ab eo. si autem esset
 causatum a causa possibili, impossi-

bile scilicet ipsae esse necessarium per
 aliud ab eo. possibile autem simpliciter
 est oppositum necessario simpliciter,
 & natura modij inter illa est
 possibilis ex sua substantia a necessa-
 ria ex alio ab ea. sic itaque est iudicium
 verum apud intellectum in eius com-
 prehensione harum potentiarum.
 Et secundo dum hoc exponitur scilicet in
 Prophetia in Alchorano, quando di-
 citur, omnis res est corruptibilis pre-
 ter faciem eius. Et ex eo, quod mani-
 festatum est in hoc sermone, disci-
 uetur quaestio Ioannis contra Peri-
 pateticos de aeternitate mundi. quia
 ille ait iam ostendit Aristoteles quod
 omne corpus sit finitum, & quod cuiusque
 finiti virtus sit finita, ergo non veri-
 ficaret de mundo quod sit aeternus. quia
 impossibile est quod illud, cui non est
 virtus infinita, sit virtutis infinitae,
 nisi post esset quod posset conuertatur in ne-
 cessarium. Latuit autem est quod virtutes
 finitae sunt duarum generum. Vir-
 tus, cui ab eius initio est possibile quod
 recipiat necessitatem ab alio ab eo,
 & non auferatur necessarium, quia
 possibile est aeternum esse necessa-
 rium, sicut dixit Aristoteles octauo
 Physicarum auscultationum. Et vir-
 tus, de qua est impossibile quod recipiat
 necessitatem ab alio ab ea, & finit
 liter neque in particulari, uel
 in vniuersalibus suis,
 vel suis gene-
 ribus.

Dissolui
 quod in
 anno.

Sermo de substantia orbis finis.

AVERROIS

DESTRUCTIO DESTRUCTIONVM

PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS.

Calo Calonymos Hebræo interprete:

*Adhuc multis Disputationibus, ac etiam Dubijs AlgaZelis, quæ primæ apud
Latinos maxime reperiebantur.*

PROLOGVS AVERROIS.

Intentio nostra in hoc sermone est declarare ordinem, & apparentiam opinionum sermonum positorum in libro Destructionis Philosophiæ AlgaZelis, & diminutione plurimorum dictorum eius à gradu veritatis, & demonstrationis.

DISPVATIO I.

De narratione rationum Philosophorum, circa antiquitatem mundi, & earum destructionibus.

ALGAZEL.

It AlgaZel, recitans rationes Philosophorum de Antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animæ. Et dicimus quod hic modus rationis est triplex. Primus quidem, est dicunt impossibile est ut proueniat innouatum ab antiquo absoluto. nam, cum posuerimus quod ab antiquo non prouenerit mundus exempli gratia, deinde prouenit, tunc non proueniebat antea, quoniam non fuit

ad esse ipsius aliquid inclinans. Et, si esse mundi ab eo fuit possibile possibilitate absoluta, tunc, cum productus fuit, non eadem quin innouatum sit quoddam inclinans, aut non. si non fuit quoddam innouatum inclinans, ergo in idus remansit in possibilitate absoluta, ut fuerat antea. si vero innouatum fuit inclinans, permutabitur quidem sermo de hoc inclinante. quare nunc inclinans, & non antea. & sic aut procedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquod inclinans, quod nunquam defecit esse inclinans.

AVERROIS.

It Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu graduus topicæ, & non pertinet ad demonstrationem. quoniam propositiones eius sunt generales & generales sunt proximæ communibus; propositiones vero demonstratiuæ sunt ex per se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibile dicitur equivoce de possibili ut plurimum, & possibili ut raro, & possibili equaliter: & non videtur necessitas inclinantis in eis esse eodem modo. possibile enim ut plurimum bene existimatur quod inclinetur ex seipso, non autem ex inclinante ab extra in oppositum quidem possibile equaliter. Sic etiam & possibile

Disputatio

G lites aliqua est in agente, & est possi-
 bilitas agendi: & aliqua est in patien-
 te, & est possibilitas recipiendi. Et nō
 videtur necessitas inclinantis esse in
 eisdem modo. Nam possibilitas,
 quæ est in patiente, apparet in ea ne-
 cessitas inclinantis ab extra. apprehen-
 ditur. n. sensu in rebus artificialibus,
 & multi ex rebus naturalibus, est tñ
 dubium in rebus naturalibus. nam
 multæ ex rebus naturalibus est prin-
 cipium mutationis earum ex eis. &
 ideo existimatur in plurimis earum
 q̃ motor sit motum: & non est no-
 tum per se q̃ oē motum habeat mo-
 torem. & q̃ non sit hic res, quæ mo-
 ueat seipsam. nam hoc totum indi-
 get declaratione: & ideo perscrutati
 sunt de eo Antiqui. Possibilitas ve-
 ro, quæ est in agente existimatur in
 plurimis eius q̃ non indigeat in exi-
 tu eius in actum inclinante ab extra.
 nam permutatio agentis ex non a-
 gendo ad agendum existimatur in
 plurimis eius q̃ non sit mutatio in-
 digens mutæ: sicut pmutatio Geo-
 metrix ex non geometrizando ad
 geometrizandū, & permutatio do-
 centis ex non docendo ad docendū.
 Sic etiam & mutatio, quæ dī indige-
 re mutæ, aliqua est, quæ est in sub-
I stantia, & aliqua in qualitate, & ali-
 qua in quantitate, & aliqua in vbi.
 Et Antiquum ē aliquod dī de anti-
 quo ex se, & aliquod de antiquo ex
 alio apud multos. Vterius mutatio-
 nes, aliquæ earum apud aliquos per-
 mittitur de antiquo, vt possibilitas
 q̃ sit voluntas innouata in antiquo
 apud Carneos, & possibilitas genera-
 tionis, & corruptionis in materia pri-
 ma apud Antiquos, & tñ ē antiqua.
 Sic ē & intellecta dicuntur de intel-
 lectu, qui est in poetis, & tñ est an-

tiqus apud plurimos eorum. & sic **K**
 aliqui eorū, apud quos non permi-
 titur, & præcipue apud quosdam An-
 tiquos eorum, & non apud alios. Si-
 militer & agens aliquod est, quod a-
 git voluntarie, aliquod vero natura-
 liter: & non est quidē qualitas eman-
 nationis actionis possibilis ex eisdem,
 s. circa necessitatem inclinantis.
 Et quis scit an sit hæc diuisio agen-
 tium sufficiens? aut inducet demon-
 stratio ad agens, quod non assimila-
 tur agenti naturaliter, neq; agēti vo-
 luntarie, quod nobis apparet. Omnia
 ista sunt quæ ita magna, & excelsa:
 & vnumquodq; eorum indiget spe-
L culatione separatim, & cum eo, qd
 dixerint Antiqui de eo. Assumere
 aut vnum loco multorum quæ
 rum est locus famosus locorum fal-
 lentium turpib: & error in vno horū
 principiorū est causa erroris maximi
 circa speculationem de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est
 dupliciter. Primo quidem, vt
 dicatur eis, quare negatis id: quod vi-
 citur, q̃ mūdus fuerit productus vo-
 luntate antiqua, quæ determinauit
 esse eius, & q̃ procederet priua-
 tio vsque ad finem, ad quem perue-
 nit, & q̃ inciperet esse ab eo, in quo
 incipit, & esse antea non fuit de vo-
 luntate eius, & ideo non fuit produ-
 ctus: tamen in hora, qua productus
 fuit, fuit de voluntate eius, voluntate
 tamen antiqua, & ideo innouatus
 fuit? Quid ergo prohibet hanc opi-
 nionem, & quid eam falsam reddit?

A V E R R O E S.

A It Auer. Iste sermo est fallax.
 quoniam cum impossibile sit
 ei dicere possibilitatem retardatio-
 nis esse acti actioni id agentis, & deli-
 berantis

- A** beratis actionē ipsam . cum fuerit agens eligens , dixi possibilitatē retardationis eius prouenire à voluntate agentis . retardatio autē acti ex voluntate agentis bene possibilis est , sed retardatio eius actioni agētis est impossibilis , & sic retardatio actionis ex deliberatione ad agēdum in agente voluntario . Attamen dubitatio remanet , prout est . nam de necessitate eueniet ei vna duarum rerum , aut q̄ actio agentis non causabit in agente mutationem , ex qua sequitur vt sit ei mutas ab extra , seu q̄ ex mutationibus aliqua ē de substantia mutari absq; indigentia mutantis , aut quod reperit aliqua mutatio , quæ bene potest euenire antiquo absq̄ mutante . Nam id , ex quo manentur cōtrouersia hic , sunt duo . quorum Vnū est , q̄ actio agētis sequitur ex ea necessario mutatio , & omne mutatum habet mutantem . Secundum vero , q̄ antiqui non mutantur mutatione aliqua . & hoc totum est difficilis declaratio . Et q̄ non potest se saluare ab eo secta aſſaria est ponere agēs primū , seu actionem primam , quoniā impossibile est eis ponere q̄ dispositio agentis circa actum , quod innouat , sit hora actionis dispositio eius hora priuationis actionis . & ibi procul dubio est aliqua dispositio , quæ innouatur , & proportio , quæ l. d̄ fuerat : & hæc necessario , seu in agente , seu in patiente , seu in vtroque . Et , cū sic fuerit , tunc illa dispositio , quæ innouatur , cū de necessitate omne innouatum sit ei agens , erit procul dubio agens eius , aut aliud agēs . & sic nō erit hoc agens , primū agēs , & non erit sufficiens in agendo ipsū solum , sed cum alio . aut agens illius dispositionis , quæ est condicio requisita in agendo , est ipsummet . & non erit hæc actio , quæ posita est , emanata ab eo prima , sed erit actio eius , propter illam dispositionē , quæ requiritur in agente , antequā agat actum . & hoc sequitur necessario , vt vides . Nisi dixerit aliquis abusus , quod sunt aliquæ dispositiones , quæ sunt in agentibus , non indigentes quidem mutare . & hoc profecto est absurdum , nisi apud permittentes q̄ sunt hic aliqua , quæ sunt ex se : & est sermo primorum ex Antiquis , qui negauerunt agens . & est sermo , cuius falsitas est manifesta ex se ipsa . Attamen in hac dubitatione est confusio . nam , cum dicimus voluntatē æternam , & voluntatem innouatā , dicuntur , æquiuoce . & etiam in contrarietate . nam voluntas , quæ nobis apparet , est potentia , in qua est possibilitas agendi vnum duorum oppositorum æqualiter , & possibilitas recipiendi vnum duorum volitorū æqualiter , cum voluntas sit desiderii agentis ad actionem . & , cum est egerit , deficit desiderium , & peruenit volitum . & hoc quidem desiderium & actio alligatur duobus cp̄positis æqualiter : sed , cū dicitur , quod hic sit volens vnum duorum oppositorum æternum , aufertur de finitio voluntatis propter permutationem naturæ eius à possibilitate ad necessitatem . & , cū dicitur voluntas æterna , non aufertur voluntas apud peruentionem rei volitæ . & , cū non fuerit ei principium , non fuit innouata ab eo hora in peruentione rei volitæ . & non potest innui talis esse , nisi dicatur q̄ demonstratio perducatur ad inuentionem agentis secundū potestiam , q̄ non est ,

nec

Disputatio

G nec voluntaria, nec naturalia, sed lex appellat eam voluntatem, sicut perducit demonstratio ad res, quæ existimantur primo aspectu esse opposita, & tamen non sunt opposita, ut dicimus de ente, quod non est infra mundum, nec extra eum.

A L O A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innouatum habet efficientem, & causantem, sicut est falsum innouatum esse absq; efficiente, & causante, sicut etiam est falsum esse aliquod efficiens cum complemento suarum conditionum, ad hoc ut sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo qd non remansit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causarum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemento suarum conditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innouatum causarum absq; causante. Et ante esse mundi erat volens perpetuum, & voluntas reperta, & proportio ei^a ad volitū reperta, & nō est innouatum volens, nec volūtas, nec fuit innouata voluntati proportio, quæ ante nō fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innouatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innouatum antea? & dispositio innouationis non separata est à dispositione priuationis innouationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarū, nec proportionem proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & ad hoc non fuit esse rei volitæ, remanserunt prout fuerant, & tamen reperitur volitum, ergo non est hoc nisi vltimitas insaniz.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est manifestum in vltimitate manifestationis, nisi apud negantem aliquam propositionum positaram superius. sed Alga. se permutauit ab hoc ad exemplum positium. & inuoluit cū eo hanc responsionem Philosophorum. & hoc est, quod dixit.

A L O A Z E L.

A It Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se statum, sed etiam accidentali positio. nam, si homo dixerit repudiare uxorem, & nō peruenit repudiū, statim non imaginatur qd adhuc perueniet: quoniam posuit sermonem causam iudicii positione, & deliberatiue: & nō intelligitur retardari causatum, nisi dependeat repudiū in aduentu patris, aut in introitu in domū. & non erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & super se debet peruenire causati vsq; ad intentionē eius, quod non inuenitur nō. & non peruenit res, nisi iam innouata fuerit dispositio, & est ingressus in domum, aut aduentus patris, adeo qd, si voluerit aliquis assumere causatum à loquela circa peruenientem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsemet sit ponens & eligens expresse positionem. & cum hæc positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectalibus necessariis? In consuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, nō retardatur ab intentione cum præsentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si autem verificabitur intentio, & posse, & auferuntur prohibentia, non intelligitur

A intelligitur retardari ei esse intenti. & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio nō sufficit ad hoc, vt sit actio, sed deliberatio ad scribendum nūquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cū venerit hora actionis. Si autē fuerit voluntas antiqua. vt est intentio nostra ad actionem, non pōt imaginari retardari intentum, nisi propter prohibēs, nec imaginari præcessionem intentionis, nam non intelligitur intentio in die ad surgendum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est deliberatio nostra, hoc quidē non sufficit in aduentu deliberari, sed impossibile est absq; in nouatione emanationis intentionis apud inuētionē. & in eo est sermo de mutatione. Iterum remanet dubitatio. quare hæc emanatio, aut intentio, aut electio, aut voluntas (appellata vt vis) innouatur nūc, & non antea. & sic aut inuenitur innouatum absq; causa, aut procedet in infinitum. & reuertitur sermo ad id, quod reperitur causans cū complemento suarum conditionū. & non remanet aliquid demonstratum tale, & tamen retardatur causatum, & erit absq; dispositione innouata: quod est falsum.

AVERROES.

A It. Auer. Hæc exemplificatio est positiua de repudio. & existimauit cum ea roborare rationes Philoſophorum: eas tamen debilitat. nā secta aſſaria potest dicere q, sicut retardatur repudium loquelæ vsq; ad aduentum conditionis, cū fuerit mane, aut aliud, sic retardatur esse mundi in actione Dei vsq; ad tempus inuētionis conditionis, a quo de

pendet. & est hora, qua intendit esse eius. Attamen non est sic in materialib; sicut est in intellectualib;. qui autem assimilatur hunc mundum materiale intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cortices rerum.

ALGAZEL.

A It Alga. Non est necesse apud iustum, & non est apud aduentum conditionis retardantis iussui mandantis. quoniam nō erit iussus absq; eo, q copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellectus ex eo, quod assumitur a natura hæc intelligentia a subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respō **E** dens quidem pro secta Aſſaria. & responsio est, vt dicatur falsum esse voluntatem antiquam dependere ab innouatione rei, quicquid sit, &c. vsque ad, & inconueniens absolutū non sufficit absq; demonstratione.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex sermonibus nimium rethorici. & vis eius est q, cū posuerit aliquis quod, cū sit agens cum omnibus suis conditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, nō euadet quin **F** ponat hoc sciri aut rōne, aut quia ē ex rebus p se notis. si autē rōne, oportet quidē cū, vt cā asserat: & tū nulla est ibi rō. si vero posuerit hoc tanq̃ per se notū, oportet vt id sciant oēs hōes disputantes, & alij. & hoc non est verum: quoniam non est de conditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas oēs hōes: nam hoc non est magis q̃ esse famosum: sicut non est necesse ei, quod est famosū, vt sit per se notum.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. tanq̃ respondens pro secta Aſſaria. Nos autem Extra ord. Auct. **C** tem

Disputatio

Grem de necessitate intellectus scimus
q̄ non imaginatur causans cum cō-
plemento suarum conditionū absq̄
causato. & permittere hoc est domi-
natio ex necessitate intellectus, &c.
vsque ad, non sciebat artem suam
omnino.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermo
nis est q̄, ipsi non ponunt pos-
sibilitatem contrarij eius, quod vide-
tur de necessitate impossibilitatis re-
tardationis acti actioni agentis abu-
sue, & absque ratione perducere
H eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex de-
monstratione, quæ perduxit eos ad
innovationem mundi. sicut nō po-
nunt Philosophi contradictionē ne-
cessitatis intellectus sciri cum nu-
meratione scientiæ, & sciri, eō quod
vniuntur in Deo glo. nisi per viam
demonstrationis, quam existimaue-
runt adduxisse eos ad hoc in æterno
ipso, & eo magis eum, qui posuit ex
Philosophis contradictionem neces-
sitaris eius, q̄ sciens sit seipsum, &
non scit opus suum, cum dixerit in
Deo glo. quod non scit, nisi seipsū.
I Attamen hic sermo, cum inspicitur,
est de genere oppositionis corrupti
corrupto. nam omne scitum scien-
tia vera, & vniuersali in omnibus
entibus, non reperitur demonstra-
tio, quæ contradicat ei. & omne, cui
reperitur demonstratio contradic-
toris, reputatur quidem esse verum, non
quod sit verum in rei veritate. Et
ideo, si fuerit notum per se vere esse
numeratam sciam & scitum in ap-
parenti, & in occulto, nos profecto
sententiabimus quod non est de-
monstratio apud Philosophos esse
eandem, & in Deo glo. si vero sermo
de numeratione scientiæ, & sciri est

opinio, bene possibile erit de identi-
tate eorum apud Philosophos esse
demonstrationem. & similiter, si fue-
rit per se notum q̄ non retardatur
actum agentis actioni eius, & posue-
rit cōtrarium huius sectæ Aristaria ex
eo, quod apud eos in hoc est demon-
stratio, nos quidem sciemus senten-
tia incūsua quod nō est apud eos in
hoc demonstratio. Et hoc quidem,
& similia, quando euenierit eis dis-
putatio, reuertitur res ad considera-
tionem creationis convenientis, quæ
non sit nutrita in opinione, & existi-
matione. quando quidem id imagi-
natus est ille cum signis, & conditio-
nibus, quibus distinguitur inter ve-
ritatem, & estimationem in libris
Logicæ: sicut est, cum commoti fue-
rint duo in vno sermone, & vn⁹ qui
dem eorū dicit, q̄ sit versus, reliquus
vero q̄ non sit versus: non reuertitur
iudicium in eo, nisi ad creationē
perfectā: quæ quidem discernit ver-
sum à nō versu, & ad scientiam ver-
sum. & sicut ille, qui apprehendit
versum, nō prohibetur ei, quin ne-
get eum negans, sic etiam est in eo,
quod est verum apud vnum homi-
nem, nō prohibetur ei, quin neget
id negas. Isti autem sermones oēs
sunt in vltimitate mollitiei, & debi-
litis. oportebat tamen eum, vt non
involuisset hunc suū librum his ser-
monibus, si fuerat intentio eius in eo
loqui cum hominibus priuatis. Et,
qm̄ consequētia, quæ adduxit in hac
sua disputatione, sūt extranea, & ex-
tra disputationem, dixit statim sed
nō permittemus cōsequētia huius
disputationis, & dicimus eis, quare
negatis aduersariis, cum dixerint an-
tiquitatem mundi esse falsā? quo-
niam inducit ad tenendum reuolu-
tiones

A tiones cœli infinitas numero, & non est numerus unitatibus earum, licet habuerint sextum, quartum, & medium, &c. vsq; ad, & necesse est vobis dicere qd non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiam est questio sophistica, & summa eius est, qm̄, quemadmodum vos nō potestis contradicere nostre rationi, qd mundus sit creatus, & est quia, si esset non creatus, essent revolutiones non pares, nec impares, sic etiā nos non possumus contradicere sermōni vestro, qd cum fuerit agens nō deficiens habere conditiones agentis, non retardetur ei actum. & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam cōfiteri: & est vna intentionum sophistarum. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam sciisti sermones, quos dixerūt Philosophi circa affirmationem, qd mundus sit antiquus, cum hac ratione, & sermones, quos dixit secta Astarie in cōtradictione eius. & audi rationes sectæ Astarie circa nouitatem: & audi sermones, quos dixerūt Philosophi in cōtradictione rationū sectæ Astarie in eo, quod scripsit iste hō.

ALGAEZEL.

C **A** It Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cū dixerit antiquitatem mūdi esse falsam? quoniam causabit revolutiones orbis in finitas numero, & non est numerus unitatibus earū, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem. nam orbis Solis voluitur in anno vno, & orbis Saturni voluitur in triginta annis, igitur reuolutio Saturni erit tertia pars decimæ reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextæ reuolutionis Solis: nā ipse voluitur in duo decim annis. & sicut non est finis in

numero reuolutionum Saturni, sic non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimæ, & sic etiam nō est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quæ voluuntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus ortus Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit qd falsitas huius haberetur necessario, quero quomodo recedēt ab hoc sermone? Si vero vixerit, numerus harū reuolutionū aut est par, aut impar? si seu par, & impar? seu nec par, nec impar. Si quidem dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tunc habebitur falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tunc par fiet impar in eodem. & quomodo determinauit id, quod est infinitum vnum.

Si vero impar, tunc impar fiet par in eodem. & quomodo terminauit hoc vnum, quo sit par? & sequitur vobis necessario sermo, qd nō sit nec par, nec impar.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermonis est, cū imaginati fuerint duo motus habētes revolutiones inter extremitates vnius tēpis, deinde imaginata fuerit pars vnius cuiusq; eorū inter extremitates alterius tēporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi gratia, si fuerit reuolutio Saturni in spatio temporis, quod dicitur annus, tertia pars decimæ partis reuolutionis Solis in eodem spatio, tunc, cū imaginati fuerint omnes reuolutiones Solis ad omnes reuolutiones Saturni, quæ fuerint in eodem tempore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio

Disputatio

- G** omnium revolutionum vnus motus ad oēs revolutiones alterius motus proportio partis ad partem. Attamen, cū non fuerit inter duos motus vnus proportio: quia vnusquisq; eorum est in potentia, i. non hñs principium nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaqueque earum est in actu, tunc nō sequitur de necessitate vt sit proportio totius ad totum proportio partis ad partē, vt posuerunt hōes in rōnibus suis: qm̄ non reperitur proportio inter duas dimensiones, & duas mēsuras,
- H** quæ vnaquæq; ponitur infinita, ergo antiqui, quia posuerunt exempli gratia vniuersum motum solis non hñs principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino vt sequatur ex hoc, vt summa vnus cuiusq; eorū sit finita sicut sequitur in duab⁹ partibus ipsius summae & hoc est manifestum perfecte. Hic autē sermo facit opinari q, cū fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, sicutiam sequit̄ in genere, vt sit proportio vnus eorum ad alterum proportio multi ad paucum.
- I** Attamen hoc sequitur, cum fuerint ambæ summae finitæ: cū autē nō fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. & cum ponitur, q ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur q sequat̄ ex hoc alia falsitas, & est q sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsū. cum. n. accipimus duo infinita in actu, tūc reperitur pportio inter ea: cū autem accipimus ea in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quæstioni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. & cum hoc resoluitur oēs
- dubitationes eueniētes eis in hoc capitulo. Et difficillima omnium est illa, quā assueti sunt dicere, si fuerint motus in tempore præterito infiniti, non reperitur motus ex eis in tempore præteriti demonstrato, nisi finiti sint antea motus finiti. & hoc quidē est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in eis posteriorum. nam, cū oporteat vt reperiat̄ vnus, oportet vt reperiantur ante eum causæ infinitæ. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daharios: quoniam sequeretur esse causatum absq; causa, & motum absq; motore. sed Philosophi, quia induxit eos demonstratio, q hic sit principium motuum æternum, cuius esse nō habet principium, nec finem, & quod actio eius necesse est vt sit non retardata esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius non habeat principium, sicut est in esse eius. sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum, ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse nō habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. & cū sic fuerit, necesse est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaqueq; earum non agit per se, & esse vnā ante alteram est per accidens. & est possibile apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est necesse vt sit hæc species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus motuum succedentium, aut continuorum tm̄, sed et in rebus

A in quibus existimatur quod præcedens sit causa subsequētis, vt homo, qui generat hominem, & similia, nā faciens hominem demonstratum, mediante alio homine, necesse est deuenire ad agens primū antiquū, cuius esse nō habet principium, nec in faciēdo hominem ab homine, & esse hominem ab alio homine in in finitum est generatio per accidens: anticipatio vero, & postpositio p se, nam sicut agens, cuius esse non hēt principium, nō est principium operationibus suis, quas operatur abq; instrumēto, sic non est principii in strumento, quo operatur operationes suas, quibus non est principium ex operationibus quidem eius, quarum mos est, ut sint cum instrumēto. Et, quia opinari sunt loquētesq; id, quod est per accidēs, sit per se, negauerunt esse eius, & est difficile soluere sermonem eorum: & existimauerūt q; ratio eorum sit necessaria. Attamē hoc est manifestum ex verbis Philosophorum. qm̄ declarauit princeps Philosophorum, & est Aristoteles, q; si motus haberet motū, non esset motus: & si elementum haberet elementum, non reperiretur elementum. Et hic quidem modus infiniti non habet apud eos principium. nec finem, quare non est verum dicere de aliquo eius, q; finiat, neq; q; sit ingrediens ipsum esse in tempore præterito, nec finiet, qm̄ omne, quod finitur, iam incepit, & quod non incepit, non finitur, & hoc etiam est manifestum ex eo, qd principium, & finis sunt in prædicamento relationis. Quare sequitur ei, qui dicit q; est infinitas in reuolutionibus orbis in futurum, vt non ponat in eis principium. nam oē, quod

habet principium, habet finem: hoc autem non habet finem: ergo non habuit principium. & sic est dispositio in primo. & v'timo, scilicet q; oē habens principium, habet finem: & quod non habet principium nō habet finem: & quod non habet finē, non est cessatio alicui partium eius in rei veritate, nec est principii alicui partium eius in rei veritate: & quod non est principium alicui partium suarum, non habet finem. Et ideo, cū interrogauerunt loquentes Philosophos, si cessauerint motus, qui sunt ante motum præsentē, responderūt q; non cessauerint nam expositione eorū, q; non est eis principium non habent cessationem. opinio autem Loquentium, q; Philosophi concedunt cessationem eorū, non est vera. quoniam non cessat apud eos, nisi id, quod incepit. Igitur declaratum est tibi q; in rationibus, quas recitauit ex Loquentibus de innoatione mundi, non est sufficientia ad tangendum gradum veritatis, & q; non deueniunt ad gradum demonstrationis: nec rationes, quas recitauit ex Philosophis in hoc libro, perueniunt ad gradus demonstrationis. & hoc est, quod intendimus declarare in hoc libro. Et melius quod potest cum eo responderi interroganti de eo, quod ingressum est ex operibus eius in tempore præterito, vt dicatur q; ingressum est ex operibus suis, sicut ingressum est ex esse eius. ambo enim nō habet principium. Id autem, cum quo respondit Alga. pro Philosophis circa contradictionem rationis, quod sit aliquis motuum orbium velocior alio, & difficultatem in eis, est hoc, quod dicit.

Disputat i o

G

A L O A Z E L

A It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicatur, quod hae resolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum natura: praeteritum. n. finitum est, futurum vero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dicit Al-gazel, in contradictione huius dicimus quod numerus dividitur ad par, & impar, & falsum est, ut excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quod non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue iudicauerimus eum esse, siue non esse. nam licet non reperiatur post esse, non deficiat tamen haec propositio, & non mutatur. haec est summa sermonis eius.

H

A V E R R O S.

A It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & finem extra animam, seu in anima, scilicet quod sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora priuationis, & hora effectus. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec quod sit par, nec impar, neque quod incipit, neque quod finitur, nec ingreditur in aeternum praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tamen id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint quod resolutiones, quae fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius questionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habet principium, & finem, aut denominatur in hoc ex eo, quod habet principium,

& finem extra animam, aut denominatur in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessarium aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima. n. non potest imaginari id, quod non finitur in esse suo, & denominatur. Et hoc modo quod sit par, aut impar: in eo vero quod est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, scilicet quod non habet principium, nec denominatur quod sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, scilicet habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, scilicet habentes principium, & finem, nisi in eo, quod est in anima, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, ut non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in una denominatione, imaginatur quod sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerit in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur quod esse, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiungit imaginatio quod sit infinitum ex eo, quod imaginabitur pars post partem, sicut existimavit Plato, & secta Academicorum quod sit possibile, ut sint resolutiones orbium futurum infinitae. Et hoc

L

M

hoc

- A** hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratiuum. & ideo fuit magis apprehēdens radicem suam, & magis conseruans positionē suam ille, qui posuit mūdum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea q̄ nos dicimus eiq̄ non est falsum secundum radices vestras ponere entia praeſentia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animae hominū separatæ à corporibus hora mortis, quæ sunt entia non denominata, nec paria, nec
- B** imparia. ipsi autem negant quod dī contra hoc scientia necessaria, sicut, cū vos posuistis destructionē dependentiæ voluntatis antiq̄ inno-uationi necessariam, est sermo in vltimitate mollitiei. Summa autē eius est, q̄ non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessarium apud vos, q̄ nō sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarum impossibilitatem ponit aduersarius esse notā de necessitate intellectus, id est q̄, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res
- C** necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Et iam declarum est in Logica q̄ huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen responsio in hoc est, vt dicatur q̄ id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorū, nisi per virum perfectē nate-

ralitatis, sicut, cū aliquis posuerit aliquem sermonem esse verum, alium vero quod nō sit verus, quod discernere hoc spectat ad virum perfectē naturalis scientia inſorta homini. Ponere autem aīnas absque materia multas numero, est qd non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur indiuiduum ab indiuiduo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen indiuiduum ab indiuiduo ex parte materię. Etiam impossibilitas rependi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem sūm, & non habentem sūm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu nō corpus, quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Auicenna autem inſedit blandiri vulgo in eo, in quo afflicti sūt audire de anima, Sed est sermo paucis sufficienter, & blanditiei. nam, si essent infinita in actu, esset pars vt totum, scilicet cū diuisum fuerit infinitum in duas partes, vt bi gra. si linea, aut nūme-

Cū multi-
tudini, non
numeralis ē
ipsa nū,
distinctio
nōs vero ī
multitudi-
ne ipsa sūt
tota.

E

Disputatio

Grus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde diuidatur in duas partes, tunc esset quaelibet partium infinita in actu, & totum esset infinitum in actu. ergo totum, & pars, quaelibet eorum esset infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cum ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

ALGAZEL.

AIt Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse veram: & est quod anima sit antiqua, & una: diuiditur tamen in corporibus: & cum separaretur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & sit una. Dicimus quod hoc est magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi debet quod sit contradicens necessitatis intellectus. Nam nos dicimus quod alia Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconueniens necessario. quoniam vnusquisque apprehendit animam suam, & bene scit quod non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent aequales in scientijs, quae sunt attributa essentialia animabus, ingredientia quidem est animabus in omni relatione. Si vero dixeritis quod sit una, diuiditur tamen circa aligantiam cum corporibus, dicimus diuidi vnum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo vnum fiet duo? immo mille? deinde redit in vnum. sed hoc intelligitur de habente magnitudinem, & quantitatem: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitatem, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare quod ipsi non vicerunt aduersarios ex

opinionem eorum de dependentia voluntatis antiquae in innoatione, nisi cum rationibus necessitatis innoantis requisiti, quod hoc sit possibile: & quod ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur necessario cum eis in his rebus contra opinionem eorum, & non potest fugi, & euadi ab eo.

AVERROES.

AIt Auerr. Socrates est alius a Platone numero: & tamen ipse, & Plato sunt idem in forma, quae est anima. si autem esset anima Socratis alia ab anima Platonis numero, sicut Socrates est alius a Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis due numero, & eadem in forma. & esset anima animae. & cum necesse fuerit, ut sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, euenit ei multitudo numeralis, id est diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit in ea aliquid huiusmodi, necesse est, cum separaretur a corporibus, ut sit vna numero. haec autem scientia non est via adipiscendi eam in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quoniam anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alicuius est equiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alicuius. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eadem aliquo modo, & multae aliquo modo: ac si diceret sunt eadem ex parte formae, & multae ex parte subiecti eorum. Cum autem dixit quod non imago natur

A natur diuifio, nifi in eo, quod habet quantitatē, eſt ſermo falſus in parte. quoniam hoc eſt verum in eo, quod diuiditur per ſe, & non eſt verum in eo, quod diuiditur per accidens: id eſt quod illud diuiditur per accidens, quia eſt in diuiſibili per ſe. diuiſibile autem per ſe eſt corpus. exempli gratia diuiſibile per accidens eſt, vt diuiſio albedinis repetitur in corporibus, cum diuiditur corpus per ſe: & ſic formę, & animę diuiduntur per accidens, id eſt per diuiſionem ſubiectionis earum. Anima autem præ cæteris aſſimilatur luminis, & ſicut lumen diuiditur ad diuiſionem corporum illuminatorum, deinde ſit vnum in ablatione corporum, ſic eſt res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in his demonſtrationibus eſt turpe. nam reputatur de eo, quod non ſit homo talis, & hoc eum lateat: ſed voluit cum hoc blandiri hominibus ſui temporis: & eſt remotum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iſte vir habet excuſationem ex tempore, & loco ſuo, ſicut diſcernitur in libro ſuo.

B ni, & ſicut lumen diuiditur ad diuiſionem corporum illuminatorum, deinde ſit vnum in ablatione corporum, ſic eſt res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in his demonſtrationibus eſt turpe. nam reputatur de eo, quod non ſit homo talis, & hoc eum lateat: ſed voluit cum hoc blandiri hominibus ſui temporis: & eſt remotum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iſte vir habet excuſationem ex tempore, & loco ſuo, ſicut diſcernitur in libro ſuo.

C Er, quoniam iſti ſermones non adiuuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto eſt declarare, quod ipſi non vicerunt aduerſarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquę in innouatione, niſi cum rationibus neceſſitatis innouationis requiſiti: & ipſi non poſſunt abſolui ab eo, qui ratiocinatur demonſtratiue cum eis in iſtis rebus contra opinionem eorum, & non poſſunt euadi ab eo. Ego autem dico, quod qui ratiocinatus eſt de eo, quod eſt notum per ſe quod ſit tale aliter quam ſit, non reperitur ſermo, eſt

quo poſſumus abſolui ab eo. Nam **D** omnis ſermo declaratur cum rebus notis, quibus æqualiter ambo credunt aduerſarii. & cum ratiocinatus eſt vnus aduerſariorum in omni ſermone quod ſit aliter quam ſit, ille, quę poſuit aduerſarius, non erit ſibi via contradicendi ei, ſed talis eſt extra ſpeciem humanā, & ſunt homines, quos debemus corrigere, & caſtigare. Qui vero ratiocinatus eſt in per ſe noto quod non ſit per ſe notum propter errorem ingreditem in eo, hic quidem eſt ei medela. & eſt ſoluere dubitationem illam.

Attamen qui non cōcedit per ſe notum, quia eſt diminutus in naturalitate, hic quidem non eſt eum aliquid docendum, nec corrigendum. **E** nam eſt, ſicut ille, qui imponit cæco vt ſciat designationē colorum, ſeu eorum eſſe

ALGAEZEL.

A It Alga. ratiocinans pro Philoſophis. Si autē dixerit hoc conuertitur contra vos. quoniam Deus glo. ante creationem mundi poterat eum creare meſura anni, aut duorum annorum, & non eſt ſi nis poſſe eius: & quaſi expectauit, & non creauit, deinde creauit, tunc **F** tempus diuiſionis aut fuit finitum, aut infinitum. ſi dixeritis finitum, ergo eſſe creatoris fuit finitum. ſi vero in finitum, ergo finita eſt meſura, in qua ſunt poſſibilitates infinite, & ambo falſa. Dicimus quod meſura, & tempus ſunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem reſponſionis ad hoc, cum loquemur de ſecunda ratione eorum.

AVERROES.

A It Auer. Plurimi eorum, qui dixerunt innouationem mundi

Disputatio

G di, dixerunt in nouationem temporis cum eo. Quare, cum dixit q̄ mēfuta dimissio dicitur est finita, aut in finita, est sermo non verus. nam qđ non habet principiu, nō cessat, nec finitur: & etiam qm̄ aduersarius nō confitetur q̄ sit dimissioni mensura. Quod vero debet dici eis, est verum sit possibile vt in nouatio temporis si extremitas eius, quæ est eius principiu, longior ab instante, in quod sumus: aut impossibile? Si dixerint impossibile, tunc posuerunt mensuram terminatam, qua maior nō potest imaginari ab agente. & hoc est falsum, & abominabile apud eos. Si

H vero dixerit q̄ sit possibile vt sit extremitas eius longior ab instante extremitatis creatæ, dicatur eis, verum sit possibile in hac extremitate secūda, vt sit extremitas longior ea? Si dixerint sic, & non euadent ab hoc, dicatur eis ergo hic est possibilis in nouationis mensurarum infinitarum numero, & sequitur vobis, vt sit cessatio earum secundum vos in revolutionibus conditio requisita in in nouatione mensuræ temporalis, quæ est ex eis. Si autem dixeritis quod id, quod est infinitum, non

I cessat, tunc id, quod sequit̄ secundū vos aduersari in revolutionibus, sequitur vobis in possibilitate mensurarum temporū, quæ in nouantur. Si autem dixeris q̄ sit differentia inter ea, qm̄ possibilitates illæ infinitæ quæ sunt in mensuris, non exierūt in actum, & possibilitates reuolutionum infinitarum iam exierunt in actum, dicitur eis q̄ possibilitates rerum sunt ex eis, quæ connectuntur rebus, siue sint præcedentes res ipsas siue cum eis, vt tenet aliqui, & sunt necessario numerantes res ipsas. Si

autem falsum est reperīti reuolutiones in finitas ante reuolutionem repper̄tam in instante, tunc erit falsum reperīri possibilitatem reuolutionū in finitarum: nisi quod posset dicere aliquis quod tempus est terminatum mensura, id est tempus maius eo, & minus eo, vt Philosophi dicunt de mensura mundi. & ideo isti sermones non sunt demonstratiui. Quare esset magis cautum dicenti mundum esse creatum ponere tempus terminatum mensura, & nō ponere possibilitatē ante id, quod est possibile, & ponere etiam magnitudinem finitam. sed magnitudo hētorum, tempus vero non hēt totū.

A L O A Z E L.

A It Alga. recitat de philosophis in eo, q̄ negarunt aduersario, q̄ sit ex per se notis retardari actionem antiqui antiquo, aliqua specie rationum in hac propositione. Si autem dixerit, quare negatis dimittenti rationes necessitatis, & adduciti rationem eis ex alijs modis? &c. vsque & non discernitur, & cognoscitur res à suo simili in aliquo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa eius, quod recitauit ipse de Philosophis in hoc capitulo, est in adducendo rationē, q̄ impossibile sit reperīri in nouatum ab agente æterno ex eo, quod impossibile est vt sit ibi voluntas. Attamen hæc quæstio est eis congrua, cum concesserint aduersario q̄ opposita omnia sunt indiffia respectu ad voluntatem antiquā, tam id, quod fuerit ex eis in tēpore, vt prius, & posterius, & tā id, quod est in qualitate contraria, vt albedo, & nigredo: & sic priuatio, & esse sunt apud

A eos indifferentia respectu ad voluntatem primam. & quoniam concesserunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis qd de natura voluntatis est, nō inclinare magis actionem vnius duorum indifferentium prae alio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, q reperitur in vno duorum, quae non reperitur in alio. Sin autem, tunc est vnum duorum indifferentium casu & fortuna. Philosophi autem contentur eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab aeterno, tunc esset possibile fieri innouatum ab antiquo & cum non potuerint Loquentes respondere, coacti sunt ad dicendum quod voluntas antiqua sit attributum, cuius natura sit distinguere rem ab indifferenti absque eo, q sit ibi approprians inclinans actionem vnius duorum indifferentium prae alio: sicut caliditas est attributum cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis respondet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius. quoniam duo indifferentia, quae apud volentem sunt aequaliter, non pedit actio eius magis in vno quam in alio, nisi in eo sunt differentia, id est in eo, qd est in vno eorum attributum, quod non est in alio. cum vero fuerint equalia omnibus modis, & non fuerit ibi approprians omnino, tunc voluntas pendebit in eis aequaliter. & cum pendebit in eis aequaliter, & ipsa fuerit causa actionis, non est dependentia actionis in vno eorum magis quam in alio. & tunc aut pendet in duabus actionibus simul, aut nō pedit neque in vno eorum, & ambo

sunt falsa. In primo autem sermone quasi concederent eis, q oia sunt similia respectu ad agens primum, & sequitur eis vt sit ibi approprians prius eo. & hoc est falsum. Et quia respondent q voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere simile a simili, in eo q est fissa, contradixerunt eis, q hoc non intelligitur, nec est quid intellectuale de voluntate, & quasi negauerit eis rationem, quā iam concesserunt. Hec est summa huius capituli, & est permutatio sermonis a quaestione prima ad sermonem de voluntate: permutatio autem est operatio sophistica. **■**

ALGAEZEL.

A It Alga. respondens pro Loquentibus circa affirmationem voluntatis. Dubitatio autem est dupliciter, Primo quidem, cum dixerint hoc, non potest imaginari: nā an sciens hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est rationari aliquod eorum, vsq; ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

AVERROES.

A It Aver. Ista disputatio inducitur in duabus rebus. Prima est, quia ipse concedit, q voluntas, q apparet nobis, non est verum de ea dicere quod distinguat rem a simili, in eo quod est simile. & ratio intellectualis iam cogit, vt sit attributum tale in agente primo, & id, quo existimatur impossibile esse attributum tale, est, sicut existimatur q nō esticiens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erit dicta aequivoce, si cut est in nomine sciens, & aliis attributa,

Disputatio

G tributis, quorum esse in eterno, nō est prout est in innouato, appellam^r tamen eam voluntatem in lege.

Attamen apparet q^d finis gradus huius disputationis est topicus. quoniam demonstratio, quæ inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, scilicet q^d appropriet simile in esse à non simili, est positio volitorum similium, & tamen non sunt similia: immo etiam sunt opposita, postquam omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quæ sunt in vltimitate oppositionis, quæ est repugnans similitudini. & positio eorum, q^d res in quibus pender voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autem dixerint, nos autem diximus q^d sunt similia respectu ad volens, postquam fuerit remotum ab intentionibus: intentiones enim sunt, quæ appropriant rem magis vni actioni, quàm alteri: dicimus q^d intentiones, quæ sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, vt intentio nostra, quæ pender voluntas nostra in rebus, sunt falsæ de Deo. quoniam voluntas talis est desyderium rei ad perfectionem apud diminutionem repertam

I in substantia volentis. intentiones vero, quæ sunt in substantia voliti, non ex eo q^d aliquid voliti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc peruenit volito tantum, vt exitus rei à priuatione ad esse, non est dubium q^d esse est melius sibi, quàm priuatio, i. rei ex eunti. & hæc est dispositio voluntatis primæ cum entibus. quoniam ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. & hæc est vna specierum disputationis, quas includit hic sermo. Secunda vero est

quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quæ est in apparentia nobis, & conatus est affirmare q^d reperiatur in nobis in rebus similibus voluntas, quæ eligit rem præ simili. & adduxit ad hoc exemplum, vt si ponantur ante aliquem duo dactyli similes omni modo, & considerat q^d impossibile est eos simul capere, & considerat q^d non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eliget vnū eorum in capiendo. Quod quidem est sophisticum. Nam, cum posuerit aliquod tale, & posuerit volentē quem induxit necessitas ad comedē dum dactylum, seu ad capiendum, tunc capio quidem vnus duorum dactylorum in hac dispositione nō est distinguere simile à simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcunque eorum acceperit, peruenit ei volitum, & erit adimpleta eius intentio: & voluntas sua erit pēdens in electione captionis vnus eorum, potiusquam in dimissione absoluta, non autem in captione vnus eorum, & electione eius, potiusquàm in dimissione alterius, scilicet cum ponantur intentiones in eis æquales, quoniam ipse non eligit accipere vnū eorum, quodcunque sit, & inclinat eū ad relinquendum aliud. & hoc est manifestum per se. nam electio vnus eorum præ alio est inclinatio vnus eorum præ alio, & impossibile est vt inclinet ad vnum duorum similium præ alio, in eo q^d est simile si autem fuerint in esse suo, in eo q^d sunt duo indiuidua, non sunt similia: nam omnia duo indiuidua, differunt vnum eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei. ergo, si posuerimus voluntatē pendere in aliqua re appropriata

A priata alicui eorum, tunc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum & alio, propter differentiam repertam in eis, igitur non erit pendens vultas in duobus similibus, in eo quod sunt similia. Hæc est dispositio rei, quam narrauit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. secundum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributum, quod distinguit vnum similitum ab alio, & dixit.

A L G A Z E I.

A It Alga. Et modus Secundus dubitationis est, quia nos dicimus, vos autem in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei præ simili. quoniam mundus est à causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatione differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & salutaris differentia rei à simili in intellectu aut in necessitate naturaliter, aut coacte non differt, &c. vsque ad, fuit autem affirmatio situs in eo, potius quam mutatio situs. & hoc est, quod non potest euadi ab eo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Provenit ex hoc sermone quod oportet de necessitate Philosophos confiteri quod sit hic aliquod attributum agenti mundi, approprians rem præ simili. nam ipsi tenent quod mundus potest esse maior quam est, aut minor. & cum sic fuerit, sunt similes circa esse eius. Si autem dixerint Philosophi quod mundus possibile est ut sit in figura propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & quod hæc assimilatio non imaginatur, nisi in tempore inuolutionis, & quod non sit ibi hora, in qua fuit

innouatio mundi dignior alia, dicatur eis quod iam possibile fuerat eis respondere huic quod creatio mundi fuit in hora digniori, sed appropinquatur eis duo similia, inter quæ impossibile est Philosophis ponere differentiam: quorum vnum est appropriatio partis motus, qui est in orbibus: secundum vero appropriatio loci polorum orbium. quoniam omnia duo puncta opposita, quæ posuerimus in linea protracta ab vno eorum ad aliud, transiens per centrum sphaeræ, possunt esse poli. appropriatio autem duorum punctorum præ cæteris punctis, quæ possunt esse poli eiusdem sphaeræ præ cæteris punctis, quæ sunt in illa sphaera, non erit, nisi ex attributo appropriate vnum duorum similitum. Si vero dixerint quod non est verum ut omnis locus sphaeræ possit esse locus polorum, dicatur eis, sequitur vobis secundum hanc radicem quod non erit similitum partium: & iam vos dixistis in multis locis quod est simplex, & propter hoc fuit ei figura simplex, & est rotunda. Vltimus, si posuerint quod sint ibi loca non similia, dicet eis quomodo sunt dissimiles naturaliter? an ex eo quod sunt corpus, aut ex eo quod sunt corpus celestis? & non potest esse priuatio similitudinis in duobus modis. Dixit & cum sic fuerit, sicut stat apud eos, dicere quod horum in inuolutione mundi sunt similes, sic bene stat aduersario dicere quod omnes partes orbis sunt æquales, ut sint poli. & non videtur quod hoc appropriatur eis in vno situ præ alio, nec in vno loco præ alio. & hæc est declaratio huius questionis, & est rhetorica: nam multa, quæ apparent demonstrative esse necessaria, sunt primo

Disputatio

S primo aspectu possibilis. Attamen
 de corpore mundi
 quodamplu
 nma.
 responso apud Philosophos est q
 ipsi opinatur fuisse apud eos demo
 strationem, q mundus sit composi
 tus ex quinque corporibus, corpore
 quidem neq; graui, neq; leui, & est
 corpus celeste rotundum, quod mou
 etur circulariter, & quatuor corpo
 ribus quorum duo sunt sicut extre
 ma, nam vnum est graue absolute,
 & est terra, quae est centrum corpo
 ris circularis, & alterum est leue ab
 solute, & est ignis, qui est in concavi
 tate orbis circularis: & id, quod seg
 retur terram, & est aqua, est graue in
 H comparatione ad aerem, & leue qui
 dem in comparatione ad terram: &
 associatur aquae aer, & est leuis in cō
 paratione ad aquam, & grauis in cō
 paratione ad ignem. Et causa q ter
 ra sit grauius absolute, est quia est
 vltimitate remotionis à motu cir
 culari: & ideo fuit centrum fixum.
 Et causa leuitatis ignis absolute est,
 quia ei vltimitate appropinquatio
 nis motui circulari, & corpora, quae
 sunt inter ea, reperitur eis vtrunq;
 simul, scilicet grauitas & leuitas, quia sunt
 in medio inter duo extrema. scilicet locū
 I lōgiorem, & locum propinquiorē.
 & nisi esset corpus circulare, nō eēt
 ibi nec graue, nec leue naturaliter,
 nec sursum, nec deorsum naturali
 ter, nec absolute quidem, nec respec
 tiue, nec essent diuersa naturaliter,
 adeo q terra, exempli gratia, de na
 tura eius est vt moueatur ad locum
 appropriatum, & ignis de natura e
 ius etiam est vt moueatur ad aliū
 locū, & sic quod est inter ea ex cor
 poribus, & mūdus est finitus ex par
 te corporis circularis. corpus enim
 circulare est finitum ex se, & natura
 sua ex eo, q id circūit superficies vna

circularis: corpora vero rectarum R
 dimensionum nō sunt finita ex se,
 cum possit esse in eis additio, & di
 minutio. sunt tamē finita, quia sunt
 in medio corporis, cui impossibilis
 est additio, & diminutio: & ideo est
 finitum ex se, & propter hoc impos
 sibile est vt sit corpus circūiens mun
 dum, nisi circulare. sin autem, seque
 retur vt corpora aut finiantur ad al
 lia corpora, & proci det in infinitū;
 aut finiantur in vacuum. & iam de
 clarata est impossibilitas amborum
 simul, Qui autem imaginatus fuerit L
 hoc, sciet q omnis mundus, qui po
 nitur, impossibile est vt sit, nisi ex
 istis corporibus, & q corpora aut e
 runt circularia, & erunt non grauia
 nec leuia, aut recta, & erunt grauia
 aut leuia, scilicet ignis, aut terra, aut quod
 est inter ea, & q ista nō sunt, nisi cir
 cularia, aut in continente circulari:
 quoniam omne corpus aut moue
 tur à medio, aut ad medium, aut cir
 ca medium: & q in motibus corpo
 rum celestium est dextrum, & fini
 strum, & cōmisercentur corpora qua
 tuor, & fiunt ex eis omnes generatio
 nes contrariae: & q ista quatuor cor M
 pora contraria non deficiunt esse p
 pter motus illos in generatione con
 tinua, & corruptione continua, i. in
 partibus suis. quoniam, si deficeret
 aliquis horum motuum, tunc cor
 rumperetur hae ordinatio, & pro
 portio. nam manifestum est q hae
 ordinatione necesse est vt sit cōsequēs
 numerum repertum in istis moti
 bus. si enim esset magis, aut minus,
 peruerteretur hae ordinatio, aut eēt
 alia ordinatio, & numerus horum
 motuum aut esset de necessitate ad es
 se eius, quod est hic, aut ad bene eē.
 Et hoc totum non expectes hic
 declara-

Si defice
 ret aliqu
 celestiu
 motuum
 corrupte
 tur hae or
 dinatio &
 proportio.
 Idē lib. di
 su Ba orb
 ca: 4. vnde
 oppositi.
 Met. 4. 1.
 Vide etā
 Zim.

A declarari demonstratiue. si autem fueris ex hominibus demonstratio nis, speculare de his in locis suis. & audi hic sermones, qui sunt magis sufficientes sermonibus istorum: & si non fecerint te adipisci veritatem facient tamen te adipisci dominium cogitationis: quæ mouebit te ad habendum veritatem in speculando in scientiis. Nam considera quod quilibet orbis orbium celestium est viuens: quoniam sunt habentes corpora determinatæ mensuræ, & figuræ, & mouentur ex se ex partibus determinatis, non ex quacunque sit: & omne, quod est tale, est viuens necessario. **B** nos, cum videmus corpus determinatæ quantitatis, & qualitatis moueri in loco ex se à parte determinata, non propter aliquid ab extra, nec ex quacunque parte ex partibus, & mouetur simul ad duas partes oppositas, sententiamus decisive quod sit viuens. Diximus autem non propter aliquid ab extra, quoniam ferrum mouetur ad magnetem, cum occurrit ei magnes ab extra, ac etiam quia **C** mouetur ad eam à qualibet parte partium. Et, cum verificatū fuerit hoc, ergo corpora celestia habent loca quæ sunt poli naturaliter: & impossibile est ut sint poli præter illa loca, sicut animalia, quæ sunt hic, habent membra propria in locis propriis corporis, & in eorum operationibus propriis, & impossibile est ut sint in aliis locis eorum, sicut membra motus, quæ sunt in locis determinatis animalia, poli autem sunt in animali circulari in gradu horum membrorum. scilicet quod sunt membra motuum. Et nulla est differentia in hoc inter animalia rotundi corporis, & non rotundi, nisi quod ista membra dif-

ferunt in animali non rotundo figura, & potentia, & in animali rotundo differunt potentia tantum: quare existimatur in eis primo aspectu quod non differant, & quod possibile sit ut sint poli in orbe, quacunque puncta fuerint. Et quemadmodum, si aliquis dixerit quod hic motus in hac specie animalis, id est quæ est hic, possibile est ut sit in quocunque loco eius, & quod sit in loco, ubi est in alia specie animalium, est detidendum: quoniam datum est omni animali motum fieri in locis convenientibus naturæ illius animalis, aut in loco tali, & in alio non potest fieri motus illius animalis: sic est dispositio in diuersitate corporum celestium in locis polorum ex eis. nam corpora celestia non sunt eadem specie, plura vero numero, sed sunt plura specie, ut indiuidua animalium diuersorum, licet non reperiatur illius speciei nisi vnum indiuiduum tantum. Et hæc eadem responsio est, quæ dicitur in responsione, quare cæli mouentur ad partes diuersas nam ex eo, quod sunt animalia, necesse est ut mouentur ex partibus determinatis, sicut est in dextro, & sinistro, & ante, & retro quæ sunt partes determinatæ in motu animalis, nisi quod sunt diuersa in animalibus diuersis figura, & potentia, & sunt diuersa in corporibus celestibus potentia, & ideo posuit Aristoteles, quod in cælo sit dextrum, & sinistrum ante, & retro, & sursum, & deorsum. Diuersitas autem corporum celestium in partibus motuum est, quia differunt specie: & est quid propriis eis, scilicet quod differant species eorum propter diuersitatem partium motuum eorum. **†** Et considera corpus celeste primum esse vnum animal, cui determi-

Corpa celestia non sunt eadem sp. Idem lib. de cæli orb. ca. c. vide opp. 2. q. 4. y. & 19. cd. Vide cōs. Zim.

† Corp. q. l. b. est v. n. d. al. vi. de 1. d. sp. 1. & 2. q. 4. 2. 71. 4. 74.

Disputatio

G determinauit natura sua seu ad necessitatem, seu ad bene esse, vt moueatur secundum omnes partes suas vno motu ab oriente in occidentem: alij vero orbem, determinauit natura eorum, vt moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quā determinauit natura, est melior omnibus partibus, cū hic orbis fuerit melior oib⁹ orbibus, & totis melius mobilibus oportet, vt sit ei pars melior. Et hoc totum declarātū est hic modo rhetorico: in locis autē propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus dem-

H monstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cū sciueris hoc, non erit tibi difficile debilitare rationes quibus ratiocinatus est Alga. cū fuerint duo mot⁹ diuersi similes in cōparatione ad quemlibet orbem orbium cōlestium, & in cōparatione ad id, quod est hic. quoniam apparet primo aspectu q^d motus orientalis possit esse alijs prāter orbem primum, & q^d motus occidentalis possit esse ei. & hoc (vt diximus) est, vt si quis imaginatus fuerit q^d pars motus in Cancro sit pars motus in homine. & non euenit hāc existimatio de Cancro. & homine propter diuersitatem figurā in eis: euenit vero orbibus cōlestibus, quia sunt cōcordes in figura. & qui cōsiderauerit in aliquo facto factorum, non declarabit ei scientia eius, nisi cū declarata fuerit ei scientia intenta in illo facto, & finis intentus in eo. & cum non sciuerit omnino sciētiam ei⁹, possibile erit vt existimet q^d possit reperiri hoc factū, licet sit in quacunque figura fuerit, & in quacūq^{ue} quantitate, & quocunque situ partium, & in quacunque cōpositio-

ne. hoc idem euenit Loquentibus, & de corpore cōlesti. Et omnia ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorē, sed habet in eis opiniones non veras, sic ē est dispositio in creatis. Et aduerte huic radici, & non accelere in iudicādo creaturas Dei glo. primo aspectu, & eris ex eis, de quibus dicitur, tu es prope os eorum, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculos nostros lumine scientiæ suæ, & auferat a nobis velamina ignorantiae. nam ipse est tribuens scientias: & noticia operationum propriarū corporum cōlestium est noticia facientis ea, quem inspexit Abraam. requiescat in pace, cum dixerit faciens cēlum, & terram: & nos transferamus ad sermones Algazelis in motibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundum vero cōsequens cōsideratur ex parte diuersitatis motuum orbium: alij qui quidem ex oriente in occidentem, & aliqui e contra, &c. vsque ad possibile est aduersario asserre rationes diuersitatis in rebus, & dispōnibus. **M**

A V E R R O E S.

A It Auer. Non latet autē te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod prācessit, ac etiam eius responsio, & q^d hoc totum est eius, qui nō intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, quæ fiunt ex eis & assimilāt scientiam Dei glo. scientiæ hominis ignorantis. Et cum dixit, si autem dixerint duæ partes oppositæ sunt contrariæ, & quomodo sient æquales, dicimus q^d hoc est, sicut id, quod dicitur, q^d ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, &

Aria, & quomodo ponit assimilatio eorum. Id autem, quod existimauerunt, quod sit notum esse similitudine horarum diuersarum in comparatione ad possibilitatem essendi, & ad omne congruum, quod imaginatur positio eius in esse, & sic etiam est nota xqualitas dispositionum, & situum, & locorum, & partium in comparatione ad congruum ei, illud est sermo manifesti erroris esse, nam, si concessum fuerit quod possibilitas esse hominis, & priuationis sit xqualiter in materia, ex qua cau-

Batus est homo, & quod hoc sit ratio ad probandum quod sit inclinans faciens esse, & non priuationem, tunc non est possibile imaginari quod possibilitas videndi, & non videndi ipsius oculi sit xqualiter. nam nemo potest ponere quod partes oppositae sint xquales, sed debet ponere quod recipiens ea est indifferens, & sequuntur ex eius operationes indifferentes. & sic ante, & post, quae sunt similia, ex eo quod hoc est ante, hoc vero post, possibile est tamen ut ponatur quod sint similia circa receptionem esse. Attamen hoc totum non est verum. nam quod

C in est oppositis, essentialiter est, ut recipienda eorum sint diuersa: quod autem recipiens actionem contrariorum sit vnum in vna hora hoc est impossibile. Philosophi autem non tenent possibilitatem esse rei, & priuationis xqualiter in vna hora. sed tempus possibilitatis esse est aliud a tempore priuationis, & hora apud eos est conditio requisita in inuolutione eius, quod inuoluitur, & in corruptione eius, quod corrumpitur. Si autem esset tempus possibilitatis esse rei, & tempus priuationis idem, id est in materia rei propinqua

erit esse eius corruptio possibilitatis D priuationis eius, & erit possibilitas esse, & priuationis ex parte agentis: non autem ex parte recipientis. Et ideo, qui conatus est ex hac via affirmare agens est sermo sufficiens, tamen est rhetoricus, & topicus, non demonstratiuus: licet existimarum fuerit in Alfarabio, & Auicenna quod ipsi processerint hac via ad probandum quod omnis actio habeat agens. & est via, qua non processerunt Antiqui: & profecto secuti sunt isti duo viri in hoc Loquentes nostrae gentis. Attamen quo ad inuolutionem totius apud tenentem inuolutionem eius non imaginatur quidem in eo antecedens, nec subsequens. quam antecedens, & subsequens in horis imaginantur in comparatione ad instans praesens: & cum non fuerat ante creationem mundi apud eos tempus, quomodo imaginatur ut precedat instans ipsum, in quo creatus est mundus? & non potest demonstrari hora in creatione mundi: quoniam antea aut non fuerat tempus, aut fuerat tempus infinitum: & ambobus modis non demonstratur ei hora propria, in qua pendeat voluntas. & ideo hic liber nomen proprium F sibi congruum praeter ceteris est destructio simpliciter, non destructio philosophandi. nam quod facit adipisci incumbentem ei est destruere, & deuastare sententias. Et, cum dixit si autem fuerint ei possibiles rationes diuersitatis cum similitudine, conueniunt aduersario rationes diuersitatis in rebus, & dispositionibus, id est si verificatum fuerit Philosophis ponere diuersitatem in partibus motuum, verificatur etiam aduersario ponere diuersitatem in tempore

Disputatio

Gbus cum credalitate similitudinis in eis. Attamen hæc est contradictio secundum sermonem dicentis, non secundum rem ipsam, cum cõceditur proportio inter partes oppositas, & tẽpora diuersa. & huic cõtradicit proportio in hac mutatione tẽporum, & partium. & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in ratione diuersitatis, aut ratione similitudinis, quare omnia ista sunt sermones topici.

A L G A Z E L.

H **A** It Alga. Dubitatio autem Secunda pro radice rationis eorum est vt dicatur, vos negatis emanationem prouenientem ab antiquo, & tamen impossibile est vobis absque cõfessione eius. Nam in mudo sunt innouationes, & habent causas. si autem innouationes illæ processerint ad alias innouationes, & sic in infinitum, est falsum. & hoc non est id, quod cogitet aliquis intelligens. Si autem hoc est possibile, eritis absque necessitate concedendi agens, & affirmare necessarium in esse, quod est sustentaculum innouationum possibile. & cum innouationes habuerint extremitatem, ad quam deueniat processus earum, tunc illa extremitas erit antiquum ipsum. ergo non euadet secundum radicem vestram, quin permittam^r emanationem innouari ab æterno.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse ppter ens, quod innouatur, hoc modo inferendo rationem, scilicet si possuissent q̃ innouatum, I cõ q̃ est innouatum, emanat ab æterno, tunc esset eis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione.

Sed debes scire q̃ Philosophi pmit-
tunt esse innouatum ab innouato i
infinitem per accidens, cum fuerit
hoc reiteratum in materia compre-
hensa finita: vt q̃ sit corruptio cor-
rupti in eis conditio requisita in es-
se secundi tantum. ver. g. quoniam
est necesse apud eos vt homo ab ho-
mine generetur, cum conditione,
q̃ corrumpatur homo præcedens,
ita q̃ sit materia, ex qua generetur
tertius. verbi gratia q̃ imaginetur
duo homines, quorum primus fecit
secundum ex materia hominis cor-
rupti: & cum fuerit homo secūdu,
ipsemet homo primus corruptus, **L**
& facit homo secundus ex materia
eius hominem tertium, iterum cor-
rumpitur homo secundus, & facit
ex materia eius homo tertius homi-
nem quartum. Nam potest imagi-
nari in duabus materiis posse fieri
actionem in infinitum, absq; eo q̃
sequatur inde falsitas. & hoc tantū,
quantum remanet agens. & cū hoc
agens non fuerit ei principium, nec
finis in esse suo, tunc hæc actio non
habebit principium in esse suo, nec
finem, vt declaratum est superius.
Et sic accidit imaginari in eis in tẽ-
pore præterito, scū præcesserit ho-
minem homo, qui cum fecerit, &
hō corruptus, & ante hominem il-
lum homo, qui eum fecerit, & ho-
mo corruptus. nam omne tale, cum
sustentatur in agente antiquo, tunc
est in natura circuli, in quo impossi-
bile est esse quid totum. Si vero fue-
rit homo ab homine ex materiis in
finis, & possibile est vt addatur ad
ditionem infinitam, tunc est falsum: quo-
niam esset possibile reperiri mate-
riam infinitam, & reperiretur quid-
dam totum, quod nō finiretur: quo-
niam.

A niam, si reperiretur totum finitum additum additione infinita, absque eo, quod corrumpatur aliquid eius, tunc erit possibile, ut reperiatu totum, quod non finitur: & hoc est, quod iam probauit Aristoteles in lib. Physicorum. ergo modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquum, quod non moueatur omnino, non esse ex parte esse in nouatorum ab eo, in eo quod sunt innouata, sed in eo quod sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, quod hic processus in infinitum sequatur ab ente agente antiquo: quoniam innouatum necesse est ut se-

B quatur per se à causa innouata. Sed modus, quo posuerunt Antiqui, quo ad esse ens æternum vnum numero, absque eo, quod recipiat aliquam speciem mutationis, sed duo modi: quorum vnus est, quoniam inueniunt hoc esse circulare antiquum, inueniunt enim generationem hominis, qui reperitur nunc, esse corruptionem præcedentis, & generationem huius corruptionem præcedentis, & sic corruptionem eius, quod corrumpitur ex eis, inueniunt esse generationem subsequens: & intrinsecus de necessitate quod hæc mutatio antiqua sit à motore antiquo,

C & moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantum in loco secundum partes, scilicet appropinquando quibusdam generatis, & distando. & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & generationis generati: & illud est corpus celeste. & hoc quidem corpus est ens, non mutabile: & ipsum est causa innouationum ex parte operationum suarum, quæ fiunt, & ipsum, ex parte continuationis harum operationum ei non habens principium, nec finem,

est ex causa non habente principium, nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, non corporeum omnino, nec habens materiam, est, quia inueniunt omnia genera motuum deuenire ad motum in loco, & inueniunt motum in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens: sin autem, reperirentur motores, qui mouentur, simul infiniti: & hoc est falsum. Et oportet ut hic primus motor sit æternus: sin autem, non esset primus. Et, cum sic fuerit, tunc omnis motus

E in esse deuenit ad hunc motorem per se, non autem per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, qua mouetur. Esse autem mobile ante motorem, ut hominem generari ab homine, hoc est per accidens, non per se. Motor autem, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse omnium entium, & requiritur in conseruatione eorum, quæ sunt in cælo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum non declaratur in hoc loco demonstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficientes, quam sermones aduersarii ei, qui confutatur veritatem. Et, cum declaratum fuerit tibi hoc, non indiges euasioneibus, quibus tueretur se Alga. à questione Philosophorum circa modos dubitationum contra eos in hac disputatione: quoniam sunt euasiones diminutæ. nam, cum non fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens æternum in esse, non eris declaratus ei modus euasioneis cordi

Disputatio

G ex esse innouati ab æterno. & hoc est, sicut diximus, mediāte eo, quod est æternum ex se, sed generabile, & corruptibile ppter motus suos particulares, non propter motum vniuersalem circularem, seu mediante eo, quod est passionis æternæ in genere, s. non habens nec principium, nec finem. Sermo autem Alga. respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouati ab antiquo idest quodcunq; innouatum fuerit sed negam^r emanationem innouati

H ab antiquo, quod sit caput innouatorum ab antiquo. postquam nō distinguitur hora innouationis ab ea, quæ fuerat antea circa inclinationem modi efficiendi, non ex eo, quod imaginatur hora, nec instrumentū, nec conditio, nec natura, nec accidēs nec causa causarum, quæ causat aliquam rem. Cū autem non fuerit hoc innouatum primū, ipsum potest esse vt emanet ab eo cum innouatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horæ convenientis, aut eo q̄ currit ita

I hoc cursu naturali. Et, quia resp^s dixit eis Alga. hac responsione, dixit, respondens eis, interrogatio autem de aduentu dispositionis, aut aduentu horæ, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, & aut procedet in infinitū, aut perueniet ad antiquum, ex quo erit innouatum primum. Attamē nos dicimus quod hæc interrogatio est, quam interrogauit primo: & hæc species cōsequētiæ est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum q̄ emanet innouatū ab æterno. & quia respondit ei responsionibus non congruis interrogationi, & est permittere innouatū

ab æterno, non autem innouatum **K** primum, ideo reiterauit quæstionē eis. Sed responsio huius quæstionis est id, quod præcessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo q̄ est innouatum, sed in eo q̄ est æternum, ex eo q̄ est æternum secundum totum, innouatum v̄ro secundum partes. nam oē agens æternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, nō est antiquum primum apud eos. & actio eius apud eos sustentatur antiquo primo. **L** Aduentus conditionis actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: & est sustentatio, quæ est secundum totum, nō secundum partes. Deinde adduxit responsionem pro Philosophis in eo, quod ipse imaginatus fuit partim imaginationem opinionis eorum: & est q̄ non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediāte motu circulari, q̄ assimilatur antiquo, ex eo q̄ non habet principium, nec finem: & assimilatur innouato quia omnis pars ei^r imaginatur generata, & corrupta: & hic motus ex innouatione partium eius erit principium innouationum, & erit in æternitate vniuersitatis ei^r actio æterna. **M** D. d. circa dubitationem huic modo, quo emanat innouatū ab antiquo primo fm opinionē Philosophorum, & dixit eis, motus circularis aut est innouatus, aut antiquus. Si autem est antiqu^o, q̄do possit esse principium primū innouatorū? Si vero innouatus, tūc indiget innouate, & pcedet res in infinitū. Si vero dixerint q̄ ipse assimilatur antiquo aliquo modo, & assimilatur innouato aliquo modo

A modo : nā assimilatur antiquo, ex eo qd est permanēs, & assimilatur innouato, ex eo qd innouatur. Dicimus utrū sit principium innouatorum, ex eo qd est permanens, aut ex eo qd est innouatus. Si autem ex eo qd est permanens, igitur emanat aliquod innouatum ex aliquo, ex eo qd est permanens. Si vero emanat ab eo, ex eo qd est innouatus, ergo indiget eo, qd faciet innouationem, & pcedet hoc in infinitum. & hæc est dispositio sermonis eius. Et est sermo sophisticus. quā nō emanat ab eo innouatum, ex eo qd est permanens, sed emanat ab eo, ex eo, qd ē innouatus, sed ipse nō indiget cā innouate. quā innouatio eius nō est noua, sed est operatio antiqua. scilicet abscq; principio, & abscq; fine. & necesse est vt agens huius sit agens antiquum: quā actio antiqua est ab agente antiquo, & innouata ab agente innouato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, qd non habeat primum, nec vltimū. & hoc est, qd intelligitur de permanentia eius. nā motus non est permanēs, sed est successiuus. & quia Alga. considerauit hoc, dixit eis in euasione ab hac consequētia, est species industrie reiterate quibusdam questionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem ratio eo ratiōne hac disputatōe ē, quā existimauerunt qd dicens mundū postponi Deo glo. & Deū glo. pcedere eū, vsq; ad, & cum necesse fuerit antiquitas tēpōis, & est prolatio mensure motus, sequitur antiquitas motus. & cum sequitur antiquitas motus, sequitur antiquitas moti.

AVERROES.

A It Auer. Via autem processus sermonis, quē recitauit de eis,

nō est demonstratiua. & summa eius est si Deus glo. pcederit mundum, aut erit prior causalitate, non tēpōe, sicut prioritas hominis respectu vmbre sue: aut erit prior tēpōe, vt prioritas ædificatoris respectu parietis. Si autem fuerit prior prioritate hominis respectu vmbre sue: & Deus est antiquus: ergo mundus est antiquus. Si vero fuerit prior prioritate tēpōis, sequitur vt sit pcedens mundum tempore non habente principium, & erit tempus ab antiquo. nā, cū ante tempus fuerit tempus, non potest imaginari innouatio eius. & cum tempus fuerit antiquum, ergo motus est æternus: quā non imaginatur tempus, nisi in motu: & cum motus fuerit æternus, erit motus in eo æternus, & motor eius de necessitate æternus. Attamen hæc demonstratio non est vera: quia Deus glo. non est ex eis, quorum natura est esse in tēpōe: mūdus vero est cuius natura est esse in tēpōe. & non est vera apud eos proportio æterni ad mundum, ita qd aut erunt simul, aut est antecum tempore, seu cā. æternum enim nō est ex eis, quorum natura est esse in tempore: mundi vero natura est esse in tempore.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur qd tempus sit innouatum, & creatum, & non est ante id tempus omnino. Et dictum nostrum, qd Deus glo. sit ante mundū, & tēpōis, est qd ipse fuerat, & nō fuerat, mūdus, nec tēpōis: deinde fuit & cū eo mūdus, & tēpōis. Et dictū nostrū, nāq; fuit, & non erat mundus, nec tempus, est esse substantia creatoris, nec priuatio substantie mūdi. Et dictū nostrum, fuit & cum eo mūdus, est

D iij esse

Disputatio

Essē dearum substantiarum tantū,
& præcessio est separatio in esse tan-
tum, & mundus est vt vnum indiui-
duum. Si autē dixerimus fuit Deus
glo. & non aliud, exempli gratia po-
stea fuit Deus, & aliud, non impor-
tat dictio nisi esse substantiæ, & pri-
uationem substantiæ, & vltius est
duarum substantiarum. & non est
de necessitate huius considerare re-
tertiā, & est tempus. & licet imagi-
natio non quiesceret, nisi considera-
ret rem tertiam, & est tempus, tamē
inspicias fallacias imaginationis.

A V E R R O E S.

H **A** It Aver. Hic sermo est sophi-
sticus, & corruptus. quoniam
iam facta est demonstratio q̄ sunt
hic duæ species ipsius esse, quorum
vnum est in natura motus, & hoc
non euadit tempore: & aliud nō est
in natura motus, & hoc est æternū,
& nō denominatur tempore. id au-
tem, quod est in natura motus, est
ens norum sensu, & intellectu: eius
vero, quod non est in natura motus
nec in mutatione, iam facta fuit de-
monstratio de esse eius apud omnes
consistentes q̄ omne motum habet
motorem, & omne actum habet a-
gens, & q̄ causæ mouentes altera al-
teram non procedunt in infinitum,
sed perueniunt ad causam primam,
quæ non mouetur omnino. & facta
fuit etiam demonstratio q̄ id, quod
non est in natura motus, est supra es-
se eius, quod est in motu, & facta est
demonstratio q̄ ens, quod est in
natura motus, non euadit a tempo-
re, & q̄ ens, quod non est in natura
motus, non euenit ei tempus omni-
no. Et, cum sic fuerit, tunc præces-
sio vnius eorum alteri, i. eius, quod
non euenit ei tempus, non est priori

tas temporalis, nec prioritas causæ? **E**
causato, quæ sunt de natura entis,
quod mouetur: vt est prioritas ho-
minis respectu vmbrae suæ. Et idco
qui assimilauerit præcessionem esse
non moti moto præcessionem esse duo-
rum motorum vnius quidem reli-
quo, errauit. nam quælibet duo en-
tia huius generis, cum aliquod eo-
rum consideratum fuerit in com-
paratione ad secundum, tunc verific-
abitur de eo dicere aut erūt simul,
aut ante id, seu post id tempore. & q̄
processerūt hac via ex Philosophis,
sunt posteriores Maurorum, propter
paucitatem intelligentiæ eorū **L**
in opinionibus Antiquorum. ergo
præcessio vnius duarum entitatum
reliquæ est præcessio esse, quod non
mutatur, nec est in tempore, eē mu-
tabili, quod est in tempore, & est a-
lia species præcessionis. & cū sic fue-
rit, non verificatur de his duabus en-
titatibus, nec q̄ sint simul, nec quod
vna earum præcedat aliam. Ser-
mo autem Alg. q̄ præcessio Dei glo-
rioli mundo non est præcessio
temporalis, sed postponitur ei mun-
dus, est sermo verus: sed non intelli-
git retardationem mundi ei, cū nō
fuerit præcessio eius temporalis, sed **M**
retardationem causati respectu cau-
sæ. nam postpositio opponitur præ-
cessionem: & opposita sunt in eodem
genere de necessitate, vt declaratum
est in scientiis. Et, cum non fuerit
præcessio temporalis, non erit post-
positio temporalis. Et contingit
huic etiā dubitatio præcedens, & est
quomodo postponitur causatum
causæ, quæ perfecte habet condōnes
agentis. Philosophi autem, quia
posuerunt q̄ ens mobile, vniuersali-
tas eius non habet principium, non
accidit

A accidit eis hæc dubitatio: & possunt dare modum emanationis entium innouatorum ab ente æterno. Et ex rationibus eorum ad probandum quod ens mobile non habet principium, nec innouationem quod ad vniuersalitatē eius, est quoniam, cum fuerit possum innouatum, poneretur ens reperiunt, antequā reperiretur, Innouatio enim est motus: & motus necessarius est in moto, siue ponatur motus in tempore, siue in instanti. Vt utrumque in nouatum est possibilis innouationis, antequā innouetur: licet etiam loquentes ex-

B cipientur etiam in hac radice, & in posterum loquimur de ea cum eis: possibilitas autem est passio necessaria passioni entis mobilis, & sequitur necessarius, si ponatur innouata, ut reperiatur, antequā reperiretur. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi quod est magis sufficiens verbis hominum. Sermo autem Alga. si autem esset Deus gloriæ. & non aliud exempli gratia, deinde fuit Deus cum alio, non importat hæc dictio nisi esse substantiæ, deinde fuerunt duo, & non est de necessitate huius considerare rem tertiam, & est tempus, est sermo verus, nisi

C quod sequitur ut sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cum tempus præcesserit subsequens, scilicet necessitate præcessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autem non euenit ei hoc de necessitate, nisi esset pars moti, quā excedit tempus ex extremitatibus eius: ut accidit Moyse, & aliis hominibus generabilibus & corruptibilibus. Et hoc totum non est declaratum hic demonstratiue. quod vero declaratum est hic, est quod contra dictio non sit vera, & quod recitauit

ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit quod dictum nostrum, quod fuit Deus gloriæ. & non mundus, habet intelligentiam tertiam præter esse substantiæ. & priuationem mundi ratione. quoniam, si nos considerabimus priuationem mundi in futurum, tunc proueniret esse substantiæ, & priuatio substantiæ. & non est verum dicere Deum, & non mundum: sed conueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, quoniam non erit id, quod intelligitur de uno, id, quod intelligitur de alio, & perscrutabimur nunc in quo consistit differentia. Et non est dubium quod ipsi non differunt in esse substantiæ, nec in priuatione mundi, sed in re tertia nam cum nos dicimus de priuatione mundi in futurum, fuit Deus gloriæ. & non mundus, dicet nobis quod hic est error. fuit enim dicitur de præterito, & significauit quod sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: & transiens ex se est tempus, & transiens ex alio est motus, qui transit transeunte tempore: ergo de necessitate sequitur ut ante mundum sit tempus, quod completum est, usquequo peruenit ad esse mundi.

A V E R R O E S.

A It Auer. Interior huius sermo noster est ad notificandum quod in sermone dicentis fuit sic, & non sic, deinde fuit, sic & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significauit illa dictio, fuit in ratione dif-

D iiii ferentia

Disputatio

Gerentia intelligentie huius rei in praterito, & futuro: nam nos, cum considerauerimus esse alicuius rei cum priuatione alterius, dicimus est sic, & non sic, & mutatione ambarrum intelligentiarum determinatur quod sit hic res tertia. si autem, cum dicimus fuit sic, & non sic, non significat illa dictio, fuit, aliquid, non esset differentia inter dicere nostrum fuit, & erit. Attamen hoc, quod dixit, non totum est notum per se. non est dubium in eo circa comparationem entium adinuicem in precessionem, & postpositionem: quando quidem fuerint ex eis aliqua, quorum natura est esse in tempore. cum vero non fuerint in tempore, illa dictio fuit, & similia ei non significant in istis propositionibus, nisi copulationem recitatiois recitato, sicut dicimus & fuit Deus pius, & misericors, & sic, si vnum eorum fuerit in tempore, & aliud non in tempore, sicut dicimus fuit Deus, & non mundus, deinde fuit Deus, & mundus. Quare non est conueniens his entibus hanc comparatio, de qua exemplificauit.

Verificatur tamen comparatio verificatione indubitata, cum sit comparatio priuationis mundi ad esse eius quoniam priuatio eius de necessitate est vt sit in tempore, siquidem esse mundi fuerit in tempore. & cum impossibile est vt sit priuatio mundi in horam et esse mundi, ergo est de necessitate antea. & priuatio id preceedit, & mundus postponitur ei, quam prius, & posterius in motu non intelligunt, nisi cum tpe. Et quod ingreditur in hunc sermonem de inuolutione, est quia accepta est comparatio inter Deum, & mundum. & hac via tantum destruitur

hic sermo: & non erit demonstratio. L
 que recitauit Alga. p. Philosophia.

A L G A Z Z I.

At Alga. respondens Philosophis proloquentibus, in contradicendo huic sermoni, dicimus quod intelligentia radicalis ambarrum dictionum est esse substantie, & priuationis substantie. & res tertia, qua est copulatio dictionum, est proportio sequens respectu nostri. & ratio huius est. quoniam nos, si considerauerimus priuationem mundi in futurum, & ulterius considerabimus post hoc esse secundum, iam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verum. L
 cabitur sermo noster, siue si intellexerimus de eo priuationem primam, siue priuationem secundam, quae est post esse. si autem in hoc fuerit proportio ad futurum, possibile est vt conuertatur in prateritum, & proferat eum cum dictione prateriti: & hoc totum propter defectum imaginationis in imaginando aliquid ens incipere, nisi considerauerit ei aliquid ante. & hoc precedens, a quo non potest euadere imaginatio, reputatur quod sit res vera in esse, & est tempus, & est simile defectui imaginationis in considerando finire corpus in parte capitis, exempli gratia nisi ad superioris eius, & imaginatio quod ultra mundum sit locus, aut plenus, aut vacuus. Et, cum dicitur quod non sit supra superioris mundi summum longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedendo illud: sicut, cum dicitur quod ante esse mundi non sit aliquid precedens, & tunc est verum, defecit in hoc concedere. Et, quoniam possibile est imaginationem falsam fieri, cum imaginatus fuerit aliquis supra mundum esse vacuam, quod est di-

- A** est dimensio infinita, dicendo ei q vacuum non est intelligibile ex se: dimensio vero est consequens corpus, cuius diametri extenduntur. & cum corpus habeat dimensiones, tunc dimensio, quæ id persequitur, est finita, & decisio vacui, & pleni non est intelligibilis. & iam probatum est q ultra mundum non sit vacuum, nec plenum, licet imaginatio non obediatur hoc concedendo. sic etiam dicitur sicut dimensio localis consequitur corpus, sic dimensio temporalis motum. nam ipsa est extensio motus, sicut hæc est extensio dimensionum corporis. Et, sicut probatio finitatis diametrorum corporis prohibet affirmationem dimensionis locis supra ipsum, sic probatio finitatis motus ex lateribus eius prohibet imaginationem dimensionis temporalis post ipsum, licet imaginatio involuatur in imaginationibus, & estimationibus suis, & non obediatur ei. Et nulla est differentia inter dimensionem temporalem, cuius probatio dividitur apud comparisonem eius ad sursum, & deorsum: siquidem possibile est affirmare sursum, quo non sit superius, sic potest affirmari ante, ante quod non sit ante verum, non imaginabile, sicut est si ipso sursum. & hoc sequitur, & aduerte huic, quia ipsi conuenerunt q non est ultra mundum vacuum, nec plenum.

AVERROES.

A It Aver. Summa huius sermo nis sunt duæ questiones: quarum Vna est q imaginari præteritum, & futurum, quæ sunt ante, & post, sunt duo reperta respectu nostre imaginationis. nã possibile est nobis imaginari futurum fieri præteritum, & præteritum, quod fuit an-

tea futurum. & cum sic fuerit, ergo præteritum, & futurum non sunt ex rebus existentibus per se, & non habent esse extra animam, sed est res, quam operatur anima, & cum destruitur esse motus, destruitur intelligentia huius proportionis, & comparisonis. Attamen responsio eius est q consecutio motus, & temporis est vera: & tempus est aliquid, quod operatur intellectus in motu: sed motus non destruitur, nec tempus, quoniam non prohibetur esse temporis, nisi cum entibus non recipientibus motum: esse vero entium mobilium, seu consideratio esse eorum evenit eis tempus necessario: quoniam non sunt hic, nisi duo entia. scilicet ens recipiens motum, & ens non recipiens motum, & impossibile est vt conuertatur vnus eorum ad reliquum, nisi esset possibile conuerti necessarium ad possibile. Si autem motus esset impossibilis, deinde reperiretur, tunc de necessitate conuerneretur natura entis non recipientium motum ad naturam recipientium motum. quod est falsum. & hoc esset, quoniam motus est in re necessario. Et, si motus esset possibilis ante esse mundi, tunc res præcedentes recipientes essent in tempore necessario: quoniam motus est possibilis, in eo q recipit quietem, non autem in priuatione. in priuatione enim non est possibilitas omnino, nisi esset possibile vt priuatio deferret esse. & ideo impossibile est innouatio quin præcedat id priuatio. & non est dubium q separatur priuatio innouati in subiecto recipiente esse innouati, & remouetur ab eo priuatio, sicut est in aliis contrariis. nam calidum, cum sit frigidum, non conuertitur substantia calidi in frigidum, sed

Disputatio

G sed mutatur subiectum recipiens a ca-
lido in frigidum. Quæstio autem se-
cunda, & fortior quidem earum, est
sophistica, & corrupta. Et summa
eius est q̄ imaginari præcessionem
ante initium primi motus, ante quē
non fuit aliquod, quod mouetur, est
sicut imaginari q̄ vnum corporum
mundi, & est sursum exempli gra-
tia, finis necessario aut ad aliud cor-
pus, aut ad vacuum. nam dimensio
est quid sequens corpus, sicut tēpus,
est quid sequens motum. &, sicut est
impossibile reperiri corpus infinitum,
sic impossibile est reperiri di-
mensionē infinitam. &, cum impos-
sibile sit reperiri dimensionem infi-
nitam, impossibile est finiri omne
corpus, ad aliud corpus, aut ad ali-
quid, in quo consideratur esse dime-
sionem: & est vacuum exempli gra-
tia, & procedet in infinitum: & sic
motus, & tempus est quid sequens ea.
Si autē impossibile est reperiri mo-
tū præteritum infinitū, & fuerit hic
motus primus finitus in extremi-
tate initij, impossibile quidem est repe-
riri in eo ante, nam, si esset ei añ, re-
periretur ante primum motū alius
motus. Attamen hæc quæstio, vt di-
ximus, est turpis, & est ex locis: per-
mutationis sophisticis, si legeris ar-
tem sophisticam. & hoc quidem per
mutando indicij ad quantitatem nō
habentem situm, in qua non reperi-
tur totum, & est tempus, & motus, a
iudicio quantitatis habentis sitū, &
totum, & est corpus. & ponendo im-
possibilitatem priuationis finiedi in
quantitate habente situm probatio-
nem q̄ sit impossibilis in quantitate
non habente situm, & ponendo actū
mētisin imaginando addiunctionem.
in eo quod est in actu, eiusdem con-
siderationis. Et hic est error manife-
stus. nam imaginatio additionis de
magnitudine reperta in actu, & q̄
necesse sit vt finiat ad aliam magni-
tudinē. non est quid repertū in sub-
stantia magnitudinis, nec assumitur
in definitione eius. Imaginatio ve-
ro præcessionis, & postpositionis in
motu innouato est quid per se assū-
ptum in definitione eius. nam im-
possibile est vt sit motus innouatus
nisi in tempore, s. q̄ excedat tempus
initium eius. Et sic imposse est ima-
ginari tēpus hñs extremū, quod nō
sit finis alterius tēporis: postquā fue-
rit definitio instantis q̄ sit res, quæ
est finis præteriti, & principium fu-
turi. instans enim est præsens: & præ-
sens est mediū necessario inter præ-
teritū, & futurū. & imaginari instās
præsens, ante quod non sit præteritum,
est falsum. Et non est sic in pū-
cto: nam punctum est finis lineæ, &
reperitur cum ea, quia lineæ est quie-
scens. & possibile est imaginari pun-
ctum, quod sit principium lineæ, &
non sit finis alterius lineæ: instās ta-
mē impossibile est vt reperiat, nec
cum tempore futuro, nec cum præ-
terito, & est necessario post præteri-
tum, & ante futurum. &, cum impos-
sibile est ei vt sit de se, imposse est vt
sit ante esse futuri, absq; eo q̄ sit fi-
nis temporis præteriti. & causa huius
erroris est similitudo instantis cum
puncto. Demonstratio autem, q̄ om-
nis motus innouatus sit ante cum
tempus, est qm̄ omne innouatū aut
non erit, & impossibile est in instan-
ti, in quo verū est dicere q̄ innoua-
tum sit, q̄ nō sit. remansit ergo q̄ ve-
rū est dicere de eo q̄ non sit in alio
instanti præter primum, de quo ve-
rum est dicere q̄ sit: & inper quæli-
bet

A bet duo instantia est tempus mediū : non.n.continuatur instans instanti , sicut non continuatur punctum puncto : & iam declaratum est hoc in scientijs : ergo ante instans, in quo inouatus est motus, est tps necessario. nā, cū imaginemur duo instantia in esse, fit inter ea proculdubio temp⁹. sursum autem non assimilatur ipsi ante, vt dictum est in hoc sermone, nec instans assimilatur puncto, nec quantitas habens sitū assimilatur non habenti situm. Qui autē abusiue permittit esse instans, quod non sit præsens, aut præsens, ante quod non sit præteritū , ipse negat tēpus, & instans. ponendo instans tale, etiā præsupponit tempus non habens principium. & hæc positio contradicit sibi ipsi . Quare impossibile est vt attribuaturs esse præcessionis in omni inouato imaginationi. nā qui negat præcessionem, negat innouatum : & qui negat qd sit sursum ipsi sursum, est ecōtra: qm ipse negat sursū simpliciter. & cū auferatur sursum simpliciter, auferitur deorsum simpliciter. Et, cū auferantur duo ista, auferitur graue, & leue. & nō est actus imaginationis inconueniens in corpore

C rectarum dimensionum, qd necesse sit vt finiatur ad corpus aliud, imo est necessarius. nam corpus rectarū dimensionum possibilis est ei additio: & cui possibilis est additio, id nō habet terminū naturaliter. Et ideo sequit^r vt finiatur corpora recta ad corpus rotundum continēs: qm est completū, cui impossibile est vt fiat additio, nec diminutio. Et ideo, cū acquirat intellect⁹ imaginari de corpore rotundo qd necesse sit finiri ad aliud præter id, tunc imaginatus est inconueniens, & falsum. Et hæc oīa

non sunt apprehensa apud Loquentes, neq; apud eum, qui nō inceperit speculari ordine artificiali. Vlt^rius, qm non sequitur tēpus motū, si cut sequitur finitas magnitudinem: nā finitas sequitur magnitudinem, quia est in ea, sicut est accidens in subiecto sibi appropriato, & demonstratur tale demonstratione subiecti sui, & est in loco, vbi est subiectum suū. & non est sic in cōsecutione tēporis motui, sed cōsecutio tēporis motui magis assimilatur cōsecutioni numeri numerato, q. sicut non cōsideratur numerus in cōsideratione numerati, & nō multiplicat^r in multiplicatione eius, sic est dispositio tēporis cū motibus, & ideo est tēpus vnum omni motui, & moto, & reperitur in omni loco, adeo qd, si imaginati fuerimus homines carceratos à pueritia in vna spelunca terre, deterr^r minabimur qd isti non apprehendūt tempus, eo qd non apprehendūt aliquem motū sensibilium, qui sunt in mundo. Et ideo tenet Arist. qd esse motuum in tēpore est simile præoībus esse numeratorū in numero. nam numerus non multiplicatur in multiplicatione numeratorū, & nō demonstratur ei locus, cū demonstratur loca numeratorum. & videtur ei qd propter hoc fuit proprietatei⁹ mensurare motum, & mensurare esse entium, quæ mouentur, in eo quod mouentur, sicut numerus mēsurat corpora eorum. & ideo dicit Arist. in definitione temporis quod sit mensura motus secundum prius, & posterius, quæ sunt in eo. Et, cū sic fuerit, quemadmodum cū posuerimus numeratum quoddam in nouatum, non oportet vt numerus sit inouatus, sed oportet, si fuerit

Disputatio

Numeratum, vt sit ante id numerus, sic oportet, si fuerit hic motus innotatus, vt sit ante eum tempus. si autem innotatum fuerit tempus, cum fuerit motus demonstratus, quicumque sit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit te intelligere quod natura temporis est remotissima a natura magnitudinis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicitur hoc pondus est tortuosum, mundus. n. non habet sursum nec deorsum, quia est rotundus, rotundum autem non habet sursum nec deorsum, sed appellatur pars sursum id, quod est prope caput tuum, & deorsum, quod est prope pedem tuum, & est nomen determinatum in comparatione ad te, & pars, quod est deorsum respectu tui, & sursum respectu alterius, cum imaginatus fueris eum esse in alia parte rotunditatis terrae: & etiam planta pedis eius erit in oppositum plantae pedis tui: Imo pars, quam imaginatus es sursum ex partibus caeli dicitur, est eadem sub terra nota: & quod est sub terra, reuertitur supra terram circulariter. Primum vero in esse mundi non potest imaginari vt conuertatur vltimum. & est, quemadmodum, si imaginati fuerimus lignum, cuius vna duarum extremitatum sit grossa, alia vero subtilis, & deliberauerimus appellare partem grossam contiguam subtili sursum ad locum, ad quem finitur, aliam vero partem deorsum, non videtur ex hoc esse differentia essentialis mundi: sed sunt nomina diuersa, quod sunt ex diuersa positione huius ligni, a deo quod, si mutatur situs eius, non mutatur nomen: mundus autem non mutatur: ergo sursum, & deorsum est

proportio absoluta tibi, & non mutantur partes mundi, & superficies eius. Priuatio autem praecedens mundum, & finem primum, esse eius est ens essentialia, & non imaginatum vt recipiat permutationem, & fiat vltimum, nec priuatio, imaginata a nobis quod sit corruptio mundi, quae est priuatio eueniens, potest imaginari quod fiat praecedens: sed extremitates finis mundi, quarum vna est prima, & alia vltima, sunt duae extremitates essentialia permanentes, & non potest existimari permutatio in eis permutatione relativi ad eas: & contra est in dispositione sursum, & deorsum. L

Quare possibile est nobis dicere quod mundo non est sursum, nec deorsum: & tamen impossibile est nobis dicere quod esse mundi non habet ante, & post. & cum probatum fuerit ante, & post, tunc nihil aliud est dispositio temporis, nisi id, quod est eius per prius, & posterius.

A V E R R O E S.

A It Aver. Hic sermo responsionis Philosophorum est in vltimate ruinae. Et summa eius est quod sursum, & deorsum sunt duo relativa, quare euenit eis discursus imaginatiuus: discursus vero in an, & post non est imaginatiuus, quoniam in eo non est relatio, sed est intellectualis. Et dispositio huius est, quoniam sursum, imaginatum in aliqua re, possibile est imaginari deorsum in re illa, & deorsum potest imaginari sursum. sed in priuatione praecedente innotatum, quae dicitur ante, non potest imaginari quod sit priuatio, quod est post innotatum, quae appellatur post. At tamen dubium post hoc remansit eis, quoniam Philosophi tenent quod hic sit sursum naturaliter, & est id, ad quod

A qđ mouet leue, & deorsū nāliuer & est id ad, qđ mouet graue. sin aut, ef-
sent graue & leue respectiue, & posi-
tione. & tenent qđ finis corporis, qđ
est sursum, nāliuer euenit ei inima-
ginatione finis aut ad vacuum, aut
ad plenum. Sed hęc ratio opponi-
tur ei apud Philosophos duob' mo-
dis. Primo quidem, qm ipsi ponunt
sursum simpliciter, & deorsum sim-
pliciter, & tamen non ponunt pri-
mum simpliciter, nec vltimum sim-
pliciter. Secundo vero, quia aduersa-
rius potest opponere qđ non est cau-
sa imaginationis qđ sit sursum ipsi
B sursum: & procedet hoc in infinitū,
ex eo qđ est relatiuū. sed accidit hoc
imaginationi, qm ipse non apprehē-
dit magnitudinem, nisi copulatam
magnitudini, sicut non apprehēdit
innouatum, quod non habeat prę-
cedens. Et ideo permutatus est Al-
ga. ex dictione sursum, & deorsum
ad vltra, & extra: & dixit, respondēs
Philosophis, sed respondemus illi di-
ctioni vltra mundum, & extra, & di-
cimus mūdo infra, & extra, &c. vsq;
ad, & hęc est causa erroris. & destrui-
xit in hac permutatiōe id, cum quo
disputauit cum Philosophis in assi-
C milatione finis in tempore fini ma-
gnitudinis. nos autem iam decla-
rauimus modum fallacię in hac assi-
milatione, id quidem, quod sufficit,
& declarabimus qđ sit quęstio sophi-
stica. & nō oportet id hic reiterare.

ALGAEZEL.

A It Alga. Ratio autē alia apud
cos ad probandum æternita-
tem temporis. Dixerunt non est du-
bium apud vos qđ Deus glo. poterat
creare mūdum, anteq̃ creasset eum
spacio centum annorum, aut duce-
torū, aut mille, & sic in infinitū. hęc

autem spacia distinguuntur mensu-
ra, & quantitate. Et impossibile est
quin affirmemus aliquid ante esse
mundi extensum, & mēsuratum, cu-
ius pars aliqua sit durabilior, & lon-
gior alia. Et impossibile est quin af-
firmemus aliquid ante esse mundi,
&c. vsq; ad ergo ante mūdum apud
vos est aliquid habens quantitatem
diuisibilem, quod est tempus: ergo
ante mūdum est apud vos tempus.

AVERROES.

A It Aver. Summa huius sermo-
nis est qđ, cū imaginati fueri-
mus motum, inuenimus cū eo spa-
cium mēsurans eum, quasi sit mē-
E sura eius. motus vero est mēsurat-
us, & inuenimus hoc spaciū, & mē-
suram posse poni in eo motum lon-
giorem motu posito primo, & æqua-
lem ei, & conuenientem cum eo. &
ex hoc spacio dicimus vnum mo-
tum esse longiorem alio. &, cum sic
fuerit, & mundo ipsi fuerit spaciū
vnum apud vos à principio vsq; ad
præsens, ponamus exempli gratia,
quod hoc sit mille annorum, & qm
ipse Deus glo. poterat creare añ hūc
mundum alium mundum, tunc
erit spaciū, quod mēsurat eum, **F**
longius spaciū, quod mēsurat pri-
mum mundum mēsurā determi-
nata, & sic potest creare tertium an-
te istum secundum, & quilibet horū
mundoꝝ necesse est vt pręcedat ad
esse eius spaciū, quo potest mēsu-
rare mēsuram esse eius. &, cum fue-
rit hęc possibilitas in mundis, proce-
detur in infinitū, s; qđ possit esse añ
mundum mundus, & ante mūdum
illum alius mundus, & procedetur
in infinitū. ergo hic est spaciū an-
te omnes mundos. & hoc spaciū,
mēsurans omnes, impossibile est

Disputatio

G vt sit priuatio: priuatio. n. non mensuratur: & non erit nisi quantitas necessario: nam mensurās quantitatē est quantitas necessario. Igitur quantitas mensurans est id, quod nos appellamus sps, & apparet qd sit prius esse oibus rebus, quā imaginatæ sunt innouari, sicut mensura debet esse præcedens mēsurato in esse. Et quē admodū, si fuerit hoc spacium, qd est tempus, innouatum in Inouatione primi motus, necesse est vt sit ante id spaciu, quod est mensurans id, & in eo est innouatum, & est quasi mensura ei: sic necesse est vt sit ante omne mundum, cuius esse imagi-

H natur spacium cum mensurans. Igitur hoc spaciu non est innouatum, nam, si esset innouatum, esset ei spaciu id mensurans: nā oē innouatum habet spaciu id mensurans, quod appellatur tempus. Et hic est magis conueniens modus modorū, quibus ponitur hic sermo: & est via Auicennę in probatione esse temporis. Attamen cum intelligere est difficile, quā omne possibile est spacium copulatum ei. & est locus quæstionis, nisi cum cōceditur qd possibilitates, quæ sunt ante mundum, sunt de natura possibilitatis repetitæ in hoc mundo id est sicut possibile quod est in hoc mūdo, de natura eius est vt eveniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum. hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, vnde potest imaginari ex eo esse tempus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est. quoniam hoc totū est ex opere imaginationis. & magis conueniens modorum, circa ablationem præcessionis tempori, est cum dicimus

vtum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in eleuatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autem dixerint non, ergo est definitus. Si vero dixerint sic, vt duo brachia, vel tria, & sic procedet in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem ultra mundum habentē mēsurā quantitatuam. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiore eo, quem occupabat aliud per duo brachia. vel tria. ergo ultra mundum, fm hoc, est quantitas determinans habentem, quantitatem, & est corpus, aut vacuum, igitur ultra mundum est vacuum, aut plenum, &c. vsq; ad & responsio nostra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatū temporalium ante esse mundi, est sicut responsio vestra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatum localium ultra esse mundi.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc consequens verum esset, cum fuerit possibile addere mensuram corporis mundi in infinitum. nam sequitur secundum hoc, vt reperiatur a Deo glo. aliquid finitum, quod præcedat possibilitates quantitativę infinite, & cum hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit et possibile in possibilitate tēporis, & erit tēpus finitum in extremis suis, licet fuerint ante id possibilitates temporales infinitæ. Attamen responsio ei est, qd imaginari mēsurā mūdi maiore, seu minore ea, quę est, nō est verū. Imo est impossibile: & nō sequitur ex eo, qd hoc est impossibile, vt sit imaginatio possibilitatis alterius mundi ante hunc mundū impossibilis, nisi natura

tura

Atura possibilis iam innouata fuerit: & non fuerant esse mundi nisi duæ naturæ, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestū est quod iudiciū intellectus de esse naturarum triū non defecit, nec deficiet in iudicando de esse necessarij, & impossibilis. Hæc autem quæstio non sequitur Philosophis, quā ipsi tenent quod mundus impossibile est ut sit minor eo, quod est, nec maior. Si autē admittitur, ut sit magnitudo maior magnitudine alia, & hoc infinitū, tunc possibile est ut reperiatur hūc mensuram absq; fine, & si admittit ut reperiatur habens mensurā absq; fine, tunc erit ens habēs mensuram infinitā in actu. & hoc est id, quod iam declarauit Arist. additionem in habente mensurā in infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui admittit hoc, ex eo quod evenit ei defectus in Deo, bene conuenit ei hæc quæstio. nam possibilitas hic est intellectualis, sicut est ante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innouatione mundi Inouatione temporali, & dicit esse oē corpus in loco, sequit ei necessario ut sit supra eū locus, & hoc est aut corp⁹, in quo sit Inouatio, aut vacuum. nam loci necesse est precedere innouatum necessario. & ideo qui destruit naturā vacui, & dicit finire corpus, non poterit ponere mundum innouatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectæ Assariæ esse vacuū, separat radices hominum. quod non video in eis: sed recitauit mihi hoc aliquis, quod operam dedit opinionī horum hominum. Si autem esset operatio huius spaciū mensurātis motum, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis falsæ, sicut ima-

ginatio mundi maioris, aut minoris eo, quod est, nō erit tempus in rerum natura, nā tempus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. & cum fuerit per se notum quod tempus reperitur in rerum natura, oportet ut sit hæc operatio rationis ex operationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

ALGAEZEL.

Alga. Nos autem dicimus quod id, quod non est possibile, non est attributum posse: & esse mundū maiore & minore eo, quod est, non erit posse: ergo nō est imaginabile.

AVERROES.

Alga. Nos autem dicimus quod id, quod negauit secta Assaria de positione mundi, quod impossibile est ut ponatur Deus glo. maior, aut minorem, est defectus Deo glo. quoniam defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

ALGAEZEL.

Deinde dixit Alga. dubitans eis, hæc autem excusatio est inconueniens tribus modis. Quorum vnus est, quod hoc est prædominium intellectus, nā intellectus considerans mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, brachio, non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrū & album, & esse ac priuationem. impossibile autem est collectio inter ablationem, & affirmationem, & ad id conuertuntur omnia mēdacia, ergo est sententia corrupta.

AVERROES.

Alga. Sermo in hoc, sicut dixit, est prædominiū intellectus,

qui

Disputatio

¶ qui est primo aspectu. sed apud Intellectum verum non est prædominiū: nā sermo de possibilitate huius, seu de priuatione possibilitatis eius indiget demonstracione, & ideo dixit verum, cum dixit quod impossibilitas huius non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrum. & album, quoniam niam hoc manifestum est per se esse falsum. Esse vero mundum maiorem, aut minorem eo quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantur ad mendacia per se nota, conuertuntur tamen duobus modis, quorum Vnus

¶ est, quod hoc sit notum per se esse falsum, Secundus vero, ut consequatur a positione eius consequens proximum, aut distans falsitati ex falsitatibus per se notis quod sunt falsæ. verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mundum maiorem, aut minorem, sequitur ex eo ut sit extra eum plenum, aut vacuum: & ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidem esse dimensionem separatam: ex corpore vero ipsum esse mobile sursum, aut deorsum, aut circulariter. si autem hoc fuerit, sequitur ut sit pars alterius mundi: & iam declaratum est esse alium mundum cum isto, esse falsum in scientia Naturali: saltem sequeretur vacuum. nam mundus non potest euadere a quatuor elementis, & corpore circulari, quod mouetur circa ea. Qui autem desiderat scire hoc, percutiat id cum digito suo in locis, ubi debet hoc considerari, & hoc post conditiones, quæ præcedere debent speculati speculatione demonstratiua. Dein-

de recitauit secundum
modum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem mundus fuerit, prout est cum impossibilitate essendi maior, seu minor eo, quod est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, non autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerunt id, quod dixerunt Da hariz de ablatione agentis, & ablatione causæ, quæ est causa causarum. & hæc non est opinio vestra.

A V E R R O E S.

A It Auer. Responsio huius, secundum opinionem Aui. est in promptu. nam necessarium in esse apud eum est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Attamen responsio apud me in hoc est melior. nam sequitur de necessitate ut in rebus necessariis secundum hunc sermonem non sit nec agens, nec faciens, verbi gratia instrumentum, quo secatur lignum, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, scilicet quod non potest esse sine ferro: & impossibile est ut sit absque figura ferræ, & impossibile est ut sit serra in quacunque mensura fuerit: & tamen nemo dicit quod serra sit necessaria in esse. Et vide quanta est pulchra ista sophisticatio. Si autem auferatur necessitas quantitatum rerum factarum, & qualitarum, & materierum earum, ut putat secta Assaria in creaturis cum Deo Glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, ut omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans. & hoc totum est destructio intellectus, & scientiæ.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertius autem, quod hoc corruptum, non deficit aduersarius tenere oppositum eius, & dicat

A cit q̄ non fuit esse mundi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absq; additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum a non posse ad posse, dico ex eo q̄ esse nō fuerat possibile, nō erat denominatū in posse determinato, & diminutio aduentuseius, quod impossibile est, non indicat non posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile: dicimus nō esse falsum esse aliqui impossibile, aliqui vero possibile. Si autem dixeritis tēpora sunt æqualia, dī vobis & mensuræ quoq; sunt æquales. & quomodo erit mensura aliqua possibilis, & tñ maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud non est falsum, hæc est via questionis, & verificationis in responsione, q̄ id, quod dixerunt de imaginatione possibilitatum, nihil est. Quod autē concedi debet, est q̄ Deus glo. est æternus, potens quidē, cui nunq̄ deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, q̄ affirmet tempus durabile, nisi imaginatio commiscuerit ei alia.

AVERROES.

C **A** It Aver. Summa huius sermonis ē q̄ dicit secta Assaria Philosophis, hæc questio est apud nos mendosa, s. sermo dicentis mundum esse possibile maiore, & minorem esse. qm̄ hæc questio imaginatur fm̄ opinionem dicentis possibilitatem præcedere exitum rei ad actum, s. se rei possibilis, sed dicitur q̄ possibilitas est cum actu, prout est absq; additione, seu diminutione. Attamen dicimus q̄ negatio præcessionis possibilitatis rei possibili est negatio necessaria. nā possibile opponit ei, qd̄

est impossibile, absque medio inter ea. si autē res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessario: & ponere imposse in esse est falsum inconueniens: ponere vero posse in esse, est falsum posse, non autē falsum inconueniens. Quod autē possibilitas cum actu sit falsa patet: qm̄ possibilitas, & actus sunt duo opposita, q̄ non congregantur in vno tempore: ergo istis sequitur q̄ non reperitur possibilitas nec cum actu, nec ante. Et consequens verum sectæ Assarie in hoc sermone nō est, q̄ permutet æternum a non posse ad posse. nō. n. appellatur non potens qui non potest operari impossibile: sed consequens verum est, vt res permutetur de natura impossibilis ad nām esse, & est sicut conuersio necessarij ad posse. Ponere vero aliquid in aliqua hora imposse, & posse in alia non remouet id a natura poss. nam hæc dispositio omnis possibilis, ver. g. q̄ oē possibile, esse eius est falsum in hora, qm̄ est esse eius cōtrarij in subiecto suo. Cum autem cōfiteatur aduersarius q̄ aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam confessus est q̄, res sit de natura possibilis simpliciter, non autem de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cum ponitur q̄ mundum fuisse impossibile ante innoationem eius æternitate infinita, vt sit, cū innoatus ē, permutata natura eius ab impossibili ad possibile. hæc autē questio est alia a questione, de qua loquebamur, & iam diximus q̄ processus a questione ad questionē est operatio philosophica. Cum autem dixit & verificatio in responsione, q̄ id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autē cōcedi debet, &c. licet in

Extra ord. Aver. E hoc

Disputatio

G hoc loco non fit aliquid, quod necesse sit esse tempus æternum, ut dixit, est tñ aliquid, quod necessitat possibilitatem efficiendi mūdum æternum, & sic etiam tempus: nam Deus glo. non defecit esse potens in actione, & non est hic, quod necesse sit impossibilitatem copulationis operationis eius continē cum esse eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatē, & est quod nō erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & nō dicitur de eo qd sit potens nisi temporibus determinatis finitis: & tñ ipse est ens æternū, & antiquū.

H Et redijt questio vtrum sit possibile, vt sit mundus antiquus, & æternus, aut inouatus, aut erit posse vt sit inouatus, & imposse vt sit antiquus. Si autem fuerit inouatus. vtrū sit possibile vt sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in vnum horum oppositōrū, tūc reuertitur ad auditum. & non numeratur hæc questio inter intellectuales. Et, cum dixerimus qd primū imposse est ei dimittere operationem bonam, & operari prauā, qm̄ est diminutio ei, quæro quæ est maior diminutio qd ponere actionē

I æterni finitā, & terminatā in actione inouati, cum hoc, qd actio terminata imaginatur ab agente terminata, nō aut ab agente antiquo, nō terminata, nec in esse, nec in actioe? & hoc totum, vt vides, non latet eū, qui habet etiam paucum vsum in intellectualibus. Et quomodo est impossibile agenti æterno quia ante actionem, quæ emanauit ab eo in præsentia, sit actio alia, & ante actionem actio, & procedat hoc in intellectu nostro in infinitum, sicut procedit esse eius, scilicet in infinitū. nam

ille, cuius esse nō adæquatur tēpō, & nō comprehendit eū ab extremitatibus eius, necesse est vt actio eius nō comprehendatur a tempore, & nō adæquatur ei tempus terminatū. qm̄ oēs ens nō retardatur actio eius esse eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, scilicet qd non erit in esse suo perfecto, aut quia est ex eligētibz, & retardatur actio eius esse eius ppter electionem. Qui autem ponit qd ab æterno non emanat nisi actio noua, iam ponit qd actio eius aliquo modo est violenta, & qd nulla sit electio in actione sua illo modo.

A L G A Z E L

A It Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est qd Philosophi tenuerunt, dicentes qd esse mūdū fuit possibile ante esse eius, nam falsum est vt sit impossibile, deinde sias possibile. Et hoc quidē possibile nō habet principium, & non defecit esse permanens, & non defecit mundum possibilem esse: quoniam non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mūdum esse impossibilem. & cum possibilitas non defecit, tūc possibile circa convenientiā possibilitatis non deficit. nam dicere est possibile esse est qd nō est impossibile esse eius. & cum fuerit esse eius possibile in æternum, non erit falsum esse eius in æternum. si autem, si esset falsum esse eius semper, & inconueniens, dicemus qd est posse esse eius in æternum, si autē est falsū dicere ipsum esse posse in æternum, est falsum dicere possibile non defecit. & si falsum est dicere posse nō defecit, erit verum qd possibile hēt principium. & cum fuerit verum habere principium, erit ante hoc impossibile, & veniet res ad affirmandum horam,

A horam, in qua non fuit mundus possibilis, & non fuit ipse Deus glori. potens in eo.

AVERROES.

A It Aver. Qui autem cōcedit q mundus, auteq fuisse, fuerat possibilis possibilitate non deficientē, necesse est ei esse mundum æternum. nam id, quod nunq̄ defecit esse possibile, si positum fuerit nō defecisse esse, non sequitur expositione eius inconueniens, & quod est possibile vt sit æternum, necesse est vt sit æternum. id enim, quod possibile est ei vt recipiat æternitatem, possibile est ei, vt non sit corruptibile, nisi sit possibile vt corruptum fiat æternū, & id dicit sapiēs Arist. q̄ possibilitas in rebus æternis est necessaria.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur mundus nō defecit esse possibilis in nouationis, & nō reperitur aliqua hora, in qua nō imaginetur in nouatio eius. & cū imaginetur eas in æternum, nō erit in nouatum, & non erit quid eueniens cōuenienter possibilitatis, sed in contrarium eius, & hoc est, sicut sermo eorū de loco, scilicet q̄ considerare mundū maiorem, & creare corpus supra mundum est possibile, & sic tenere aliquid superius aliud supra hoc, & sic in infinitum, & non est finis possibilitati additionis, & cū hoc est plenum simpliciter in finem est impossibile, & sic ens, cuius extremitas non finitur, impossibile. sed quemadmodum dicit q̄ possibile sit corpus finitum, id est hñs superficiem, & q̄ non poterit cōsiderare id in magnitudine, & paruitate, sic quoq; possibilitas in nouationis, & precipium ipsius esse non requirit precessionem, & post-

positionem, & radix essendi in noua. D tū est eius, quod est post, non aliud.

AVERROES.

A It Aver. Qui autē ponit q̄ ante mundum fuerat possibilitas vna numero, quæ non defecit, necesse est ei dicere vt sit mundus æternus. Qui vero ponit q̄ ante mundū fuerant possibilitates in æternum, non finitæ numero, vt posuit Alga. in responsione, sequitur ei vt ante hunc mundum sit mundus, & ante mundum secundum mundus tertius, & procedet in infinitum. sicut est in indiuiduis hominum: & præcipue cū ponatur corruptio præcedentis conditionis requisita in esse subsequentis. **E** ver. g. si Deus glo. erat potēs creare ante huic mundum alium mundū, & ante illum alium, necesse est procedere in infinitum. sin autē, sequeretur vt perueniat ad mundum, ante quē non est possibile creare alium mundum. Attamē hoc non dicunt loquētes, & non ponunt id in rationibus suis, quibus ratiocinantur de creatione mundi. Quod autē possibile esset vt sit ante hunc mundum mundus alius in infinitum, hæc qui de positiōe existimatur q̄ non sit inconueniens: sed, cū speculetur de ea, apparet q̄ sit inconueniens. quoniā sequitur vt sit natura mundi nā vnus indiuidui, quod est in hoc mūdo generabili, & corruptibili. & erit emanatio eius a primo principi. eo modo, quo emanauit ab eo indiuidui: & hoc mediāte moto æterno, & motu æterno: ergo erit hic mūdus pars alterius mūdi, sicut est in indiuiduis generabilibus: & corruptibilibus a hoc mundo, & de necessitate perueniet ad mundum æternum in indiuiduitate, aut procedet. & cū de ne-

Disputatio

Gecessitate abscinditur processus, igitur abscissio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponendo eum unū numero, & æternum.

A L G A Z E L.

Alga. R^o Quarta est. Quoniam ipsi dicunt omne innovatum præceditur à materia: innovatio. n. indiget materia: igitur materia non erit innovata. Quod autem innovatur, sunt formæ, & accidentia, qualitates quidem super materias, &c. usque ad, & non erit materia primam innovati falsum.

H A V E R R O E S.

Alga. Summa huius sermonis est quod omne innovatum est possibile ante innovationem eius: & possibilitas præsupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens rem possibilem. nam possibilitas, quæ est ex parte recipientis, non debet aliquis existimare quod sit possibilitas, quæ est ex agente. cum enim dicimus de Socrate quod possibile est ut faciat hoc, est aliud quod dicere in re facta quod sit possibile: quare conditionatur in possibilitate agentis possibilitas patientis, agens enim impossibile est ut agat impossibilia. & cum non sit possibile ut sit possibilitas præcedens innovatum aliquod subiecto omnino: & impossibile est ut agens sit subiectum, nec possibile: nam possibile cum pervenerit ad actum, aufertur possibilitas: igitur non remanet nisi quod sit subiectum possibilitatis res recipiens possibilitatem: & est materia.

I materia autem non generatur, in eo quod est materia, quoniam indiget alia materia, & procedet in infinitum. sed, si materia generaretur, est in eo quod est composita ex materia, & forma. & omne generatum generatur ex alio: &

tunc aut procedet in infinitum dicitur in materia infinita: & hoc est falsum, licet imaginari fuerimus motum æternum: non enim reperitur aliquid in actu infinitum: aut advenient ad eam formæ, una quidem post aliam in subiecto quidem non generabili, nec corruptibili, & aduētus earum unius post ablationem alterius æternus, & circularis. Si autem hoc fuerit, necesse est esse hic motum æternum, qui faciat aduētum huius post ablationem alterius, quæ sunt in generabilibus, & corruptibilibus in æternis. quoniam apparet quod generatio uniuscuiusque generatio est corruptio alterius, & corruptio eius generatio alterius, & quod non sit aliquid ex nihilo. nam generatio est conversio rei, & mutatio eius ex eo, quod est in potentia, ad actum. Quare impossibile est ut sit privatio rei id, quod defert esse, nec eadem cum re, quæ denominatur generari, sed quod dicamus de ea quod generata est. remanet ergo ut sit hic aliquod subiectum formarum contrariorum, & est id, cui adveniunt formæ successivæ.

A L G A Z E L.

Alga. Dubitatio est ut dicatur, possibilitas, quæ ponitur, revertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus considerat esse eius, & non prohibetur ei id considerare, appellamus possibile. si autem prohibetur, appellamus falsum, & inconueniens. si vero non poterimus considerare privationem eius, id appellamus necessarium. Hæc autem sunt iudicia intellectus, non indigentia quidem aliquo, adeo quod perveniat ei denominatio. Et hoc quidem probatur tribus rationibus. & prima est hæc. quoniam, si possibilitas determinaret aliquod ens, ad

A ad quod referat, & dicitur qd sit possibile ad id, sic etiam impossibilitas determinaret aliquod ens, & dicitur esse impossibilitas ad id. impossibile autem non habet esse in se, nec materiam, in qua fiat inconueniens, adeo qd referatur impossibilitas ad materiam.

AVERROES.

A It Aver. Quod autem possibilitas determinet materiam existens, hoc patet. qm alia intellecta vera non euadunt quin determinet aliquod ens extra animam, postq verum, vt dictum est in definitione eius est, vt reperitur in anima, sicut reperitur extra animam. igitur non euadet ex dicto nostro aliquid esse possibile, quin determinet hoc intellectui aliquid, in quo reperitur hæc possibilitas. Attamen, assumere probationem, qd non determinet intellectum possibilitatis aliquod ens, in quo sustentatur, est sermo sophisticus. nam impossibile determinat subiectum, sicut ipsum possibile. & hoc patet. impossibile enim est oppositum possibile. contraria autem opposita determinant proculdubio subiectum, nã impossibilitas est negatio possibilitatis. si aut possibilitas determinaverit subiectum, tñ c impossibile, quæ est negatio huius possibilitatis, determinat etiam subiectum, vt dicimus qd esse vacuum est impossibile, qm esse dimensioes separatas est impossibile extra corpora naturalia, & infra: & dicimus qd ambo contraria impossibile est esse in eodem subiecto. & dicimus qd est impossibile duo esse vnam: & hoc quidem in esse. & totum hoc est manifestum per se: & nihil est consideratio huius sophistationis hic adductæ ab eo.

ALGAEZEL.

A It Algæ. Et secunda est, qm nigredo, & albedo, determinat intellectus in eis ante esse earum qd sint possibiles. Si aut hæc possibilitas referatur ad corpus, in quo sunt, ita qd dicatur dispositio eius, qd hoc corpus posse est vt denigretur, & dealbeatur. & csi albedo in se non sit possibilis, & non habeat denominationem possibilitatis: sed posse est corpus, & possibilitas refertur ad id: tunc dicimur quid est iudicium nigredinis, & albedinis, in se, vtrum sit posse, aut necessarium, aut impossibile? & nō pōt euadi quin dicat qd sit posse: & significat qd intellectus, & determinatio circa positatem nō indigent pōne substantiæ entis, ad quod referatur possibilitas.

AVERROES.

A It Aver. Hæc est fallacia. nam post dñ de recipiente, & recepto: id aut, quod dicitur de subiecto recipiente, opponitur ei impossibile: id vero, quod dñ de recepto, opponitur ei necessarium. Quod autem denominatur à possibilitate, cui opponitur impossibile, nō est id, quod existit in actu à possibilitate, ex eo qd existit in actu. qm, csi exierit, aufertur ex eo, possibilitas. denominatur tñ à possibilitate, ex eo qd est in potentia. & subiectum huius possibilitatis est subiectum, qd permuat ab esse in potentia ad esse in actum. & hoc est manifestum ex definitione possibilis. nam est id, qd non est, & est in posse vt sit & nō sit. Et hoc nō ens possibile, nō est posse ex eo qd non est, nec ex eo qd est in actu, sed est possibile ex eo qd est in potentia. Et ideo dixit secta Namatezela qd id, quod non est, sit substantia quedam, nam id, quod non est, est contrarium ipsi esse: & vñquodq;

Disputatio

Confertur ab alio. & cum aufertur priuatio alicuius rei, est loco eius esse eius. & cum aufertur esse eius, est loco eius priuatio eius. & quoniam substantia priuationis, impossibile est ut conuertatur in esse, nec substantia esse conuertatur in priuationem, necesse est ut recipiens ea sit quid tertium prater ea, & est id, quod denominatur a possibilitate, & generatione, & permutatione a denominatione priuationis ad denominationem ipsius esse. priuationis. non denominatur a generatione, & mutatione, nec res, quae fit in actu, denominatur hoc: & generatum,

H cum erit in actu, aufertur ab eo denominatio generationis, & mutationis, & possibilitatis: ergo non potest eua di de necessitate ab aliquo denominato a generatione, & mutatione, & conuersione ex priuatione ad esse, si cut est in permutatione contrariorum vnus ad aliud, scilicet quod necesse sit esse eis subiectum, in quo adueniunt vnum quidem post ablationem alterius, nisi quod in mutatione, quae est in alijs accidentibus, est in actu, in substantia vero in potentia. Nec possumus etiam ponere hoc denominatum a possibilitate, & mutatione rem, quae est in actu, scilicet ex qua fit generatio, ex eo quod est in actu. quoniam hoc etiam deperditur: id autem, ex quo fit generatio, oportet ut sit pars generati. Igitur hic est subiectum necessarium recipiens possibilitatem, quod est sedes mutationis, & generationis: & est id, quod dicitur generari, & mutari, & permutari ex priuatione ad esse. Nec possumus ponere hoc de natura rei exeuntis in actu, scilicet de natura entis in actu. nam, si hoc esset, non generaretur ens generatio. non est ex non ente, non ex ente. nam natura est quod, ad quod conuenerunt Philosophi,

& secta Mahatazela quod reperitur: hi scilicet quod Philosophi tenent quod non erit denudatum formis reperiis in actu, scilicet licet non erit denudatum ipso esse: permutatur tamen ex esse ad esse, sicut permutatur sperma exempli gratia ad sanguinem, & permutatio sanguinis ad membra sensitiua. nam, si esset denudatum ipso esse, esset ens in se. si autem esset ens in se, non esset ex eo generatio. & hoc quidem apud eos est id, quod appellatur materiam: & est causa generationis, & corruptionis: & omne ens denudatum ab hac natura est apud eos non generabile, nec corruptibile.

A L G A Z E L.

Alga. Tertia vero, quod animae humanae apud eos sunt substantiae existentes per se, & non sunt corpus, neque materia, nec copulae ad quatuor materies, & sunt innouatae, quod ut id tenet Auicenna, & verificantes ex eis, & habent possibilitatem ante innouationem suam, & non habent substantiam, nec materiam ut sit possibilitas earum denominatio relatiua, & non educitur ad posse potentis, nec ad agens, & sciendo ad quid reducitur, conuertitur hoc contra eos.

A V E R R O E S.

Al Aver. Nunquam vidi sapientis esse dictum, quod anima fuerit innouata innouatione vera, & postea quod sit remanens, nisi id, quod recitauit Auicenna. omnes tamen consentunt quod innouatio eius sit relatiua, & est peruentio eius ad possibilitates corporales, recipientes quidem hanc continuationem, sicut possibilitates, quae sunt in speculis ad copulationem radij Solis cum eis. & haec possibilitas apud eos non est de natura possibilitatis formarum generatarum

A retarum, & corruptarum, sed est possibilis modo, quo opina eius demonstratione adducere nos ad eam, & subiectum huius possibilitatis est natura diuersa à natura materię. & non percipiet opiniones eorum in his rebus nisi qui operā dederit libris eorum cum conditionibus, quas dixerunt. & attributa, quæ dixerunt, cum perfectione scientię innatę, & magistro sapiente. Dubitare autē Alga. his rebus hac dubitatione non cōuenit tali, qualis ipse est. Nam nō euadet ab uno duorum aut enim ipse sciuit hęc omnia secundum veritatem, & ad dedit ea hic præter veritatem: & hęc est operatio prauorum: aut non intellexit ea secundum veritatem, & dubitauit in sermone, mediante re, quæ non comprehendit scientiam: & hæc est operatio ignorantium. Ille autem vir, abhinc apud nos ab his duabus denominationibus, licet nō possint boni euadere, quin vilipendant eum. Attamen vilipensio Alga. est cōpilatio huius libri, & forte coactus fuit propter tempus, & locum eius.

A L G A Z E L.

C **A** It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicitur reuersio possibilitatis ad iudicium intellectus est quid falsum, quoniam nihil est iudicium intellectus, nisi scientia de possibilitate: possibilitas autem est scitum, quod est diuersum à scientia. sed scientia est, quæ id comprehendit, & id sequitur, & alligatur rei, prout est. scientia autem, si imaginatū fuerit, quod sit priuatio eius, non deperditur scitum, quod est possibile, sed remanet possibile possibile, licet non sciatur. scitum vero, cum imaginatum fuerit auferri, auferetur scientia.

scientia autem, & scitum sunt duo, de quorum unum est sequens, aliud vero antahæc, &c. vñq; ad, & erit possibilis denominatio eis hac via.

A V E R R O I S.

A It Auer. Quod posuit in hoc capitulo est sermo verus, & declarabitur tibi hoc ex eo, quod diximus de intelligentia naturę possibilis.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens sapientibus. Et responsio est quod reuersio possibilitatis, & necessitatis, & impossibilitatis ad iudicia intellectualia est vera. & id, quod dixerunt, quod dispositio iudiciorum intellectus est scientia eius, & scientia determinat scitum, dicitur eis, quemadmodum coloratio, & animalitas, & alia iudicia vniuersalia sunt permanentia in intellectu apud eos, & sunt scientię, quibus dicitur non esse scita, & scita quidem eorum non habent esse demonstratū, adeo quod declarauerunt Philosophi quod vniuersalia repetiuntur in scientiis, non autem demonstrata: esse vero demonstratum est in particularibus indiuidualibus, quæ sunt sensibilia, non autem intellectualia, sunt tamen causa considerationis intellectus, & faciendi iudicium abstractum à materia intellectuali: ergo coloratio est iudicium abstractum in intellectu præter nigredinem, & albedinem. & non potest imaginari, cum fuerit color, qui non sit niger, nec albus, nec alius color. & confirmata est intellectui forma colorationis absque differentia, & dicitur quod sit forma, cuius esse est in scientiis, non autem demonstrata

Disputatio

G si aut hoc non fuerit impossibile, sic non erit impossibile id, quod diximus.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo philosophicus. nam possibilitas est quid vniuersale habens particularia re-
perta extra animam, vt sunt alia vni-
uersalia. scientia autem non est sci-
entia rei vniuersalis, sed est scientia par-
ticulare modo vniuersali, quem
facit intellectus in particularibus, cū
abstrahit ab eis naturam unam cō-
munem, quæ diuisa est in materiis,
& vniuersale non est natura eius na-
tura rerū, quibus est vniuersale. At-
tamen ipse in hoc sermone fallitur,

accipiens quidem naturam possibili-
tatis pro natura vniuersali, absque
eo, quod sint ibi particularia, in quibus
sustentatur hoc vniuersale, s. possibi-
litas vniuersalis. vniuersale autē nō
est scitum, sed cum eo sciuntur res,
& est quid repertum in natura rerū
scitay in potentia. &, nisi esset hoc ef-
fet comprehensio eius particulariū,
in eo quod sunt vniuersalia, comprehē-
tio falsa. hoc autē sic esset, si nō sciti ef-
fet particularis per se, nō autē per acci-
dens. sed est contrarium, s. quod scitum
est particulare per accidens, vniuer-
sale vero per se. & ideo cū non cō-
prehendit id intellectus, ex eo quod est
vniuersale, fallitur in eo, & iudicat
de eo iudicio falso. cū autem ab-
straxerit naturas, quæ sunt in parti-
cularibus à materijs, & posuerit eas
vniuersales, bene pōt de eis iudicare
iudicio vero, & quod nō misceantur ei
naturæ. & possibilitas est vna harū
naturarum. Vltcrius sermo Philoso-
phorum quod vniuersalia reperiuntur
in intellectu, non autem demonstra-
ta, intentio eorum in eo est, quod re-
periuntur in actu in intellectu, non au-

tem demonstrata, & non possunt quod
non reperiuntur omnino demonstrata,
sed volunt quod sunt in potentia, &
non in actu. nā, si non essent, oīno ef-
sent falsa. &, cū fuerint extra intel-
lectum, sunt in potentia, & possibile
est extra animam in potentia. ergo hoc
mō assimilatur natura corū naturæ
possibilis. Et ex eo conatus est face-
re sophisticauonem, quā assimilauit
positatem vñbus, quia sunt conue-
niētia, & eadē, circa esse, quod est in po-
tētia. Vltcrius posuit quod Philosophi
dñt quod vñia non hñt esse extra animā
omnino, & intulit ex hoc, quod possibi-
bile nō hēt esse extra animam oīno. **O**
quanta est vilis hęc fallacia, & corru-
pta sententia huius hominis.

ALGAZEL.

A It Alga. Cū autē dicunt si ima-
ginaret priuatio intellectuū,
aut occurratio eorū, nō auferet pos-
sibilitas, dicimus, si imaginaret pri-
uatio eorū, vñrum iudicia vñia, & sūt
genera, & species, essent priuata. Cū
autē dixerint sic, quia nihil hñt, nisi
iudicia in intellectu, sic etiam est di-
ctum nostrū de possibilitate. & nul-
la ē differētia inter ambas naturas.
Si autem existimauerint quod remanse-
rint in scientia Dei glo. sic et est ser-
mo de possibilitate, & necessitate. &
intentum est ostendere contradictio-
nem verborum eorum.

AVERROES.

A It Auer. Apparet ex hoc ser-
mone contradictio sui ipsius,
& ignorantia eius. nam magis suffi-
ciens, quod sit in eo, fundatur super
duas propositiones, quarum vna est
quod ipse declarauit quod possibilitatis
aliqua est particularis extra ani-
mam, & aliqua vniuersalis, & est
intel-

Sola non
ē rei vñia,
sed parti-
culariū in
vñ. vide i.
de A la cō.
8. & alia
ibi anno-
tata. Vide
Ale. Aph.
lib. i. Quæ-
stio. natu-
ral. q. 6. ;

H

I

M

A intellectum illorum particularium. & est sermo non verus. Si autem dixerint q̄ natura particularium extra animam ex possibilibus est natura vniuersalis, quod est in intellectu, tunc non habet nec naturam particularis, nec vniuersalis, aut erit natura particularis natura vniuersalis. & hæc omnia sunt dementiæ, & chimeræ. & quomodocunque sit, vniuersale habet aliqd̄ esse extra animam.

A L G A Z E L.

A It Alga. Excusatio autem de impossibilitate, q̄ refertur ad materiam, quæ attribuitur rei, cum
B prohibetur ei contrarium eius, non omnis profecto impossibilitas est sic. nam esse socium Deo glo. est falsum, & non est materia, ad quam referatur impossibilitas. Si autem existimauerint q̄ falsitas socii est separatio Dei glo. in se, & esse eius est necessarium, & separatio refertur ad id, dicimus eis q̄ non est necessariū. mundus enim est cum eo, igitur nō est separatus. Si vero existimauerint q̄ separatio eius à simili est necessaria, & contradicēs necessario est impossibile, & est relatio eius ad id, dicimus q̄ dispositio separationis Dei
C glo. à mundo, non est sicut separatio eius à simili. nam separatio eius à simili est necessaria, & separatio eius à creaturis non est necessaria.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic totus est sermo vanus, & cadens. quoniam nō est dubium apud eum q̄ iudicia intellectus sunt iudicia ei secundū naturas rerum extra animam. & si nō esset extra animā, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

intellectum, & imaginationem. Et se autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessari⁹ in esse. & non est opus multiplicare sermonem in hac questione.

A L O A Z E L.

A It Alga. Adhuc excusatio est inconueniens in animabus innouatis, habentibus substantias separatas, & possibilibus antea ad innouationem: & non est ibi aliquid, cui attribuitur. Cum autem dixerint q̄ materia possibile est vt eligant eam animæ istæ, sunt relationes longæ. Si autem hoc vobis sufficit, non est absurdum, quin dicatur q̄ dispositio possibilis innouati est q̄ potens id possibile est ei vt id innouet, & erit relatio eius ad agēs, licet non fuerit innatum ei, sicut est relatio animæ ad corpus patiens, quāuis non sit ei innatum. & nulla est differentia inter proportionem ad agens, & proportionem ad patiens, cum nō fuerit quid innatum in ambobus subiectis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Intendit inferre eis, si posuerint possibilitatem in innouatione animæ, non innatam in materia, q̄ si possibilitas in patiente vt possibilitas in agente in emanatione actionis ab eo, & erunt æquales ambæ possibilitates. & hoc ē inconueniens. quoniam secundum hanc positionem adueniet anima, q̄ si vellet corpus ab extra, sicut vult faciens factum, & non erit vt dispositio in corpore, quæ admodum non erit faciens dispositio in facto. Attamen responso ei est q̄ non prohibetur quin reperiantur aliquæ ex p̄fectionibus, quæ currunt cursu dispositionum, cum separatur subiectum

Disputatio

Sicut enim eius, ut nauta in navi, & facies cum instrumento, quo operatur. Si autem est corpus tanquam instrumentum animæ, ipsa quidem est dispositio separata. Sed non est possibilitas, quæ est instrumenti, ut possibilitas, quæ est agentis: sed reperitur instrumentum in ambabus rebus simul, id est possibilitate patientis, & possibilitate agentis. & ideo sunt instrumenta mouentia, & mota. & in eo quod sunt mouentia, reperitur eis possibilitas, quæ est in agente: & in eo quod sunt mota, reperitur eis possibilitas, quæ est in patiente. & non sequitur

His ex positione animæ separatæ ut ponatur possibilitas, quæ est in recipiente, eadem cum possibilitate, quæ est in agente. Vtcrius possibilitas, quæ est in agente, apud Philosophos non est iudicium intellectuale tantum, sed iudicium de re extra animam. & non est utilitas contradicendi, assimi-landi quidem unam duarum possibilitatum alteri. Et, quoniam considerauit Alga. quod isti sermones omnes faciunt dubitationes, & confusionem ei, qui non potest eas solvere, & est opus prauorum Sophistarum, ideo dixit.

I A L G A Z E L.

Alga. Si autem dixerit ad hæc in omnibus questionibus oppositioni dubitationibus cum dubitationibus, & non euadet id, quod posuisti, a dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionem sermonis proculdubio, & soluantur modi dubitationum, considerando dubitationem, & quæsitum. Nos autem non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionem eorum & mutare modos rationum eorum cum eo, cum quo declarabitur de-

structio earum. & non incumbemus ad sustentandum opinionem aliquam. unde non egrediemur ab intentione libri, nec complebimus sermonem in assumendo rationem demonstratam in nouationem mundi: quoniam intentio nostra est destruere rationes eorum, notificando id, quod sequitur. affirmare vero opinionem veram, derelinquimus in alio libro quem edere decreuimus in hoc, domino concedente, quem Fundamentalegem appellabimus: in quo quidem affirmationem facere intendimus, sicut in hoc libro destructione facere volumus. L

A V E R R O R E S.

Alga. Oppositio autem dubitationibus cum dubitationibus non facit destructionem: facit tamen confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificatur apud eum una duarum dubitationum, & destructio dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum quibus opposuit hic vir, sunt dubitationes euenientes, cum adducuntur sermones eorum, aliquis apud aliquem, & assimilantur diuersi adiuicem. Attamen hæc quæ-
M
stio non est perfecta quæstio enim perfecta est, quæ facit destructionem opinionis eorum secundum rem ipsam, non secundum sermonem dicentis. ut est positio eius, quod sit possibile aduersario quod possibilitas sit iudicium intellectuale, ut ponunt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio similitudinis inter ea, non sequitur ex hoc destructio essendi possibilitatem iudicium ad hærens ipsi esse. sequeretur enim ex eo vniuersalium, aut destructio essendi vniuersale

Anersale in intellectu tantum, aut et
possibilitatem in intellectu tantum.
Et debuit incipere adaptare verita-
tem, antequam inciperet de eo, quod
facit confusionem considerantibus
& dubitationem, ut non moriatur
considerans, antequam incumbat li-
bro illi, aut moriatur ipse, antequam
componat eum. qui quidem liber
adhuc non peruenit ad nos: & forte
non edidit eum. Cum autem di-
xit quod ipse non intendit in hoc libro
aliquam opinionem sustentare, di-
xit hoc, ut non existimeretur de eo quod
ipse intendat sustentare opinionem
B sectæ Aristoteli. & appareat ex libris de
dicatis ei quod reuersus est in scien-
tiis diuinis ad opiniones Philosopho-
rum. & ex magis apparentibus
de eis in hoc, & verior in confirma-
tione eius est liber eius, appellatus
Fenestra luminarium.

DISPUTATIO II.

De destructione sermonis co-
rum de æternitate mundi,
& temporis, & motus.

A L G A Z E L.

CIT Alga. Scias quod hæc
disputatio est ramus
primæ. quoniam mun-
dus apud eos, sicut est
antiquus, non habet
principium in esse suo, sic est æter-
nus, non habens finem in fine suo:
& non potest imaginari finitas, nec
corruptio eius, sed nunquam defe-
cit, nec deficiet sic esse. Rationes au-
tém eorum quatuor, narratæ circa
antiquitatem eius, extenduntur cir-
ca æternitatem eius. & dubitatio co-
tra eas est, sicut dubitatio hæc absq;

differentia. Nam ipsi dicunt quod mu-
dus est casualis, & causa eius est an-
tiqua, & æterna: & sic est simul cau-
satum cum causa. & dicunt quod, cum
non mutatur causa, non mutat cau-
satum, & causa eius remanebit. & su-
per hoc ædificauerunt prohibitio-
nem inopinationis & ipsamet curre
circa ablationem cessationis cursu
primæ. & hæc est via eorum prima.

Secunda autem est, quoniam mis-
tus, cum corrumpitur, erit corruptio
eius post eam, & erit in eo post, er-
go fuit in eo tempus. Tertia vero
via est, quod possibilitas essendi non ces-
sat. & sic esse possibile potest esse in
conuenientia possibilitatis, nisi quod hæc
ratio non est tortis. nam nos nega-
mus quod sit antiquus ex parte ante, &
non negamus quod sit æternus a parte
post, si fecerit Deus glo. cum rema-
nere in æternum: cum non sit de ne-
cessitate innouari ut habeat finem,
& de necessitate actionis est ut sit in
nouata, & ut habeat principium. Et
non est necesse apud aliquem, ut sit
mundo proculdubio finis, nisi apud
Ela abo alhaui alhalaph. qui qui-
dem dixit sicut est impossibile in
tempore præterito esse reuolutio-
nes infinitas, sic etiam est in futuro. **F**
& est falsum. quoniam omne sum-
rum non ingreditur in esse omni-
no non comprehenso, nec æquali.
præteritum vero iam ingressum est
totum in esse comprehenso, sicut non
fuerit æquale. & cum declaratum fue-
rit nos non denegare remanentiam
mundi ex parte intellectus in æter-
num, sed potest stare remanentia,
& finitas eius: ergo cognoscitur quæ
pars possibilis conuenit in lege. &
consideratio in eo non dependet in
re intelligibili.

AVER-

A It Aver. Quod autem dixit, qd id, quod sequitur ex ratione prima eorum de antiquitate mundi in præteritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secunda eorum. Cum autem dicunt quod nō sequitur in tertia ratione in futurum id, quod sequitur in præteritum secundum opinionem eorum, quia nos negamus vt sit mundus æternus in præteritum, & non est falsum vt sit æternus in futurum, nisi apud Auoalhozil alhalaph, qui quidem tenet esse mundum æternum ex duabus extremitatibus falsum, nō est, sicut dixit. quoniam, cum concedunt eis quod mundus non defecit possibilitas ei⁹ & quod possibilitas euenit ei, tāquā quid eum sequens, quo mensuratur hæc possibilitas, sicut euenit enti possibili, cum exierit in actum hæc dispositio, & apparet de hoc spatio qd non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tēpus, & appellatio eius. qui appellauerit id dahar, id est æternū, nihil est. Et, cum fuerit tempus copulatum possibilitati, & possibilitas copulata esse moti non habet principium. Cum autem dixerint qd omne, quod reperitur in præteritū, habet primum, est propositio falsa: quoniam primum reperitur in præteritum æternum, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eorū in hoc inter primum, & operationē eius, est ratio indigens demonstratione. quoniam esse eius, quod fuit in præteritum non æternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in præteritum æternum. nam id, quod fuit

in præteritum non æternum est finitum ex duabus extremitatibus. scilicet habet principium, & finē. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neque cessationem. & ideo, quia non ponunt Philosophi qd motus circularis habeat principium, non sequitur eis vt habeat finem: quoniam ipsi non ponunt esse eius in præteritum esse generabile & corruptibile. & qui cōcedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, qd omne habens principium habet finem. Quod autem sit quid habens principium, & non finem nō est verum, nisi qd possibile fiat æternum. nam omne habens principium est possibile. Quod autem sit aliquid possibile, vt recipiat corruptionem, & recipiat æternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Hauoalhaul conuenit cum philosophis in eo, qd omne innouatū corrumpitur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonem de ianouatione mundi. Qui autē distinguit inter præteritum, & futurum, qd id, quod fuit in præteritum, iam exiit totum in esse: id vero, qd erit in futurum, non exit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum: in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totū, & est finitum necessario. Quod vero non exiit in præteritum, vt est processus eius, quod innouatur, nō exit in præterito, nisi æquinoce. sed ipsum cum præterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

A no ex paribus eius. tempus enim nō
reperitur ei principium primum, in
nouatum in prateritum. nam om-
ne principium innouatum est in tē-
pore prateriti: & omne tempus prae-
sens habet ante id prateritum: ergo
id, quod reperitur æquale tempori,
& tempus est æquale ei, necesse est
vt sit infinitum, & q̄ non exeat ex
eo in esse praterito, nisi partes eius,
quas comprehendit tempus ex duo-
bus lateribus: sicut non exit in esse
motus ex tempore in rei veritate, ni-
si instans, nec ex motu, nisi id, quod
mouetur in magnitudine, in qua
B mouetur in instanti, de quo quaeri-
tur. Nam quemadmodum ens, qđ
non defecit in prateritum, non dici-
mus qđ id, quod transiit ex esse eius,
exiit nunc in esse: nam, si hoc esset,
erit esse eius principium, & tempus
id comprehendit ex suis lateribus:
sic dicimus de eo, quod est cum tē-
pore, non autem in eo, & in reuolu-
tionibus prateritis, qđ exit ex eis in
esse imaginabili id, quod ex eis com-
prehenderit tempus. Quę vero sunt
cum tempore, adhuc non exeunt in
esse: sicut non exiit in esse prateriti
C id, quod non defecit esse, postquam
non comprehendit id tempus. Cū
autem imaginatus fueris ens æter-
num, operationes quidem eius non
retardantur ab eo: sicut est mos om-
nis entis, cuius esse est perfectum, vt
sit tale. nam, si ipsum fuerit æternū,
& non exiuerit in tempore prateri-
to, sequitur necessario vt non exeat
operationes eius in tempore prateri-
to. nam, si exiuisent, essent finitæ:
& hoc ens æternum non deficeret ef-
se absque operatione. & id, quod nō
deficit nō operari, est necessario im-
possibile. Et est conueniens enti,

cuius esse non exit in tempore, & id **D**
non comprehendit tempus, vt sint
operationes eius tales, nam nulla est
differentia inter esse entis, & opera-
tiones eius. Si autem fuerint motus
orbium cœlestium, & eius, quod se-
quitur ex eis, operationes entis æter-
ni, cuius esse non exit in esse prae-
terito, necesse est vt operationes eius
non exeant in tempore praterito.
Et nō omne, quod dicitur de eo nō
exire, possibile est vt dicatur de eo
iam exiuisse in tempore praterito,
nec qđ iam finitum est. omne enim
habens finem habet principium.
Vltius, cum dicimus de eo non de **E**
fecisse, est negatio processus in tem-
pore praterito, & habere principium.

Et qui ponit exitum fuisse in tem-
pore praterito, ponit ei principium.
& ipse quidem petit principium in
quæsito. Et, cum non sit verum, id,
quod non defecit cum esse æterno,
iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens
æternum in esse, cum exit in tempo-
re praterito. Igitur, cum dicimus
omne prateritum iam exiuit in ef-
fe, intelliguntur de eo duo. quorum
vnum est, qđ omne, quod exiuit tem-
pore praterito, iam exiuisse in esse:
& hoc est verum. prateritum vero **F**
copulatum ipsi esse, quod non defe-
cit. l. quod non euadet ab eo, nō cō-
uenit vt dicamus exiuisse in esse. nā,
cum dicimus de illo exiuisse, est con-
trarium eius, quod dicimus, qđ sit co-
pularum enti æterno. & nulla est dif-
ferentia in hoc inter operationem,
& esse, l. qđ qui concedit possibilita-
tem esse entis, quod non defecit in
prateritum, debet etiam concedere
qđ hic sint operationes, quę non de-
fecerunt antea in prateritum. & nō
est necesse vt sint operationes eius
omnino

Disputatio

G omnino posuit in esse, sicut non sequitur in duratione substantiæ eius in præteritum, ut exiuerit in esse. & hoc totum est manifestum, ut videtur. Hoc autem esse primum possibile est ut faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficient. & si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoque impossibile in esse. nam omnis operatio eius est copulata ei in esse. Isti autem homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum. & hæc est ultimitas erroris. sed dare nomen in nouationis mundo, ut dicitur, & magis proprium. quàm quod dicitur secta

H Asaria. nam operatio, in eo quod est operatio, est innouata. Imaginatur tamen antiquitas in eo, quoniam hæc innouatio. & operatio innouata non habet principium, nec finem. Dixi, & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deum æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi non habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Mauro rum adhærere huic opinioni.

A L O A Z E L.

A It Alg. Via autem Quarta eorum sequitur. quoniam ipsi dicunt, cum corrumpitur mundus, remanet possibilitas esse eius, nam possibile non sit inconueniens, & est attributum relatiuum, & indiget omne innouatum secundum opinionem eorum materia præcedenti, & omne corruptum corrumpitur ad materiam præcedentem. materiæ autem, & radices non corrumpuntur: corrumpuntur tamen formæ, & accidentia. quæ sunt eis.

A V E R R O R S.

A It Auer. Cum autem ponitur aduentus formarum circulari

ter in eodem subiecto, & ponatur quod agens in hac circularione est agens, non deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduentus vnus post ablationem alterius in materiis infinitis specie est falsum. & sic, si ponitur hoc absque agente æterno, seu ab agente non æterno, quoniam, si fuerint ibi materiæ infinitæ, reperiretur infinitum in actu. & hoc est falsum, & magis absurdum est ut sit aduentus vnus post ablationem alterius ex agentibus in nouatis. quare non est verum hoc modo quod homo generetur omnino ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadem materia, ita quod erat corruptio aliquorum hominum præcedentium materia subsequente. & esse aliquos præcedentium currit cursu agentis, & instrumenti cum subsequentibus. & hoc totum est per accidens. quoniam, cum sunt hæc res quam instrumenta agentis non deficientis, generatur homo mediante homine, & ex materia hominis. & hoc totum: cum non diuiditur hac diuisione, non euadet considerans in his rebus a dubitationibus, ex quibus non potest saluari. Et Deus glo. ponat te, & nos cum his, qui peruenerunt ad gradum sapientum, attingentium ad finem veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessarium, quod non finitur, & totum hoc, quod diximus hic, non declaratur in hoc loco. Et debet speculari de eo cum prudentia, & assiduitate secundum conditiones, quas declarauerunt Antiqui, & eas conditiones posuerunt in speculatione. & impossibile est cum hoc, quod audiat homo sermones contradicentium in opere, de qua speculatur, si dilexerint esse ex hominibus veritatis.

A L G A -

A

ALGAEZEL.

A It Alga. Et responsio omnium est, quod diximus. separauimus tamen hanc disputationem, quoniam habent in ea duas alias rationes, quarum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia reciperet corruptionem, appareret de eo resolutio in tempore successiuo: & tamen aspectus significantes mensuram eius post tot milia annorum non significant nisi hanc mensuram. & quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat quod non corrumpitur. Dubitatio autem de ea est multis modis, quorum Primus est, & forma huius rationalis est. Si Sol corrumpetur, non est dubium quod euenit ei resolutio: sed consequens est falsum: ergo & antecedens etiam falsum. & est syllogismus, qui appellatur apud eos conditionalis copulatus.

B Quae quidem conclusio non sequitur quoniam antecedens non est verum, nisi copuletur ei alia conditio. nam, cum dicit si corrumpetur, impossibile est quin resoluitur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditionis. & est vt dicatur, si corrumpetur corruptione resolutionis, impossibile est ei quin resoluitur in longitudine temporis, aut declarabitur quod non sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc vt sequatur consequens ab antecedente, & tamen non conceditur ei, quod non corrumpitur res nisi per resolutionem. Sed resolutio est vna specierum corruptionis.

C Et non est inconueniens vt corrumpatur res in esse suo, & est in hora perfectionis suae.

AVERROES.

D

A It Auer. Res autem, cum qua contradixit huic sermone, est, quia consequentia inter antecedens & consequens non est vera. nam corruptum non oportet vt resoluitur, cum corruptio aliquando proveniat rei ante resolutionem. At tamen consequentia vera est, cum ponitur corruptio secundum cursum naturalem, & non ponitur coacte, & concedatur etiam quod corpus coeleste sit viuens. nam omne viuens, quod corrumpitur secundum cursum naturalem, resoluitur, antequam corrumpatur necessario. Sed istae sunt propositiones, quas non concedit aduersarius de coelo, nisi cum demonstratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et quod cautius est in hoc sermone est quod coeli, si corrumperebantur, corrumperebantur quidem aut ad elementa, ex quibus componuntur, aut ad aliam formam, eo quod spoliarentur forma sua, & reciperet aliam formam, vt accidit formae simplicium, cum generatur aliquod eorum ab aliquo, scilicet elementa quatuor. Si autem corrumperebatur ad elementa, illa essent pars alterius mundi. nam non conuenit vt sint ex elementis contentis in eis, quoniam ista elementa sunt pars non habens mensuram respectu eorum: immo proportio eorum ad illa est proportio puncti in circulo. Si vero spoliarentur forma sua, & reciperent aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod non est nec coelum, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis, & hoc totum est falsum. Cum autem dixit quod non resoluitur, est famosum, & est diuersum a primis verbis. & iam dictum est de quo genere sunt istae propositiones in libro Posteriorum.

ALGA-

Disputatio

6

ALGAEZ.

A It Alga. Secundus vero, si cedimus ei hoc, & qd nō sit corruptio, nisi per resolutionem, unde scietur qd non eveniet ei resolutio?

Aspicere autem obseruantias est falsum: quoniam non scitur mensura eius, nisi ppe veritatem. & sol, qui dicitur qd sit maior terra. 70. vicibus aut prope hoc, si dimi nuta fuerit ab eo mēsurā parua exempli gratia, non appareret sensu. & forte fuit hucusq; in resolutione. & iam dimi nuta est mēsurā palmi, aut amplius, sensus tamen non potuit id comprehendere: quoniam mensura eius in scientia Perspectiua non scitur nisi prope veritatem. quoniam sicut gēma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tamen recipiūt corruptionem, deinde si reponatur vna gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminuitur à Sole in mensura temporis obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminuitur à gemma in centum annis. & hoc quidem non appareret sensui, & indicat qd natura eius est in vltimitate corruptionis. Et iam dimissimus recitare multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rationem, vt sit speculum, & exemplum eius, quod dimissimus, & contēti fuimus quatuor rationibus, quae indigerent labore in solutione dubitationum earū, vt diximus superius.

AVERROES.

A It Auer. Si Sol resolveretur, & esset id, quod resoluitur ex eo tempore obseruationis incōprehensibilis quantitatis propter magnitudinem corporis ei⁹, erit id, qd

fit ex resolutione eis, quae sunt hic, & ex corporibus, quid habēs mensurā comprehensibilem. quoniam resolutio omnis sensibilis resoluti erit per corruptionem partium eius, & resoluuntur. & impossibile est in illis corporibus resolutis in resolutio quin remaneant in mundo omnes, aut resoluantur ad alias partes. & quodcunque horum fuerit, necesse est vt faciat in mundo mutationem manifestam, aut in numero partium eius, aut in qualitatibus earū. Si autem mutarentur quantitates corporum, mutaretur actio, & passio eorum. Si autem mutaretur actio, & passio eorum, & praecipue stellarū, mutaretur id, quod est hic ex mundo. igitur imaginatio resolutionis in corporibus celestibus est impossibilis in ordinatione diuina, quae est hic apud philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

ALGAEZ.

A It Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatem corruptionis mundi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, quoniam non intelligitur causa in hoc: & id, quod non fuerat corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est vt sit sine cā. & haec quidem causa aut erit ex voluntate agentis aeterni, & est falsum. quoniam cum non voluerat corrumpere eū, & deinde vult, profecto mutatus est. & inducet ad hoc vt sit antiquum, & voluntas eius in eadem dispositione in omnibus temporibus, & tamē volitum mutatur ex priuatione ad eē, adhuc ex esse ad priuationem. & id, quod diximus superius de falsitate essendi innouatum ex voluntate antiqua,

Ati qua, indicat falsitatem corruptionis. Et addit ei hic alia dubitatio fortior, & est q̄ volitū est operatio volentis proculdubio. & omne, quod non fuerat agens, deinde fit agens, nisi mutetur, ipsummet impossibile est quin sit operatio eius ens, postquā non fuerat. si. n. remansisset vt fuerat antea, non esset ei actio: & nunc ēt non est ei actio: ergo non operatur aliquid. corruptio autem nō est aliquid, quanto magis q̄ sit operatio. &, cum corrumpitur mundus, & fit operatio, quā non fuerat, quid est illa operatio? vtrum est esse mūdi? & est falsum, cum cessat esse, aut operatio eius priuationis mundi, & priuatio mundi non est quid ī esse, adeo q̄ dicatur id esse, quod fecit agens, & adinuenit inuentor. & propter hoc dubium existimauerunt q̄ diuiduntur Loquentes in fine huius in quatuor sectas. & quolibet secta tenuit falsum.

AVERROES.

Ait Auer. Quod autem recitauit Alga. de Philosophis q̄ cogent aduersarios ī hoc sermone circa possibilitatem corruptionis mūdi, vt æternum, quod est innouans, sequatur ab eo operatio innouata, & est priuatio, vt coegerunt eos in innouatione, iam locuti sumus superius de eo, cum tractauimus de innouatione mundi. nam dubitationes euenientes in hoc in innouatione, ipsæmet contingunt in corruptione. & non oportet reiterare id in hoc loco. Quod vero est propriū huic loco de eo, q̄ omnis homo dicens innouationem mundi, necesse est ei vt sit operatio agentis, dependens in priuatione, adeo quod agēs fecit priuationem, est id, quod recu-

saueunt concedere omnes sectæ, & indiguerunt sermonibus, quos recitabit postea. Attamen hoc sequitur necessario dicenti q̄ agens depēdet operatio eius in inuentione absoluta. i. in inuentione rei, quæ non fuerat antea, nec in potentia, nec fuerat possibilis, & extraxit eam agens à potentia in actum, immo innouauit eam innouatione absoluta, quoniā operatio agentis apud philosophos non est aliud, nisi exitus eius, quod est in potentia, ab eo, quod ponit id in actum. & depēdet apud eos in eūte in duobus extremis: in inuentione quidem id p̄muet ab esse in potentia ad esse in actū, & auferitur priuatio eius in priuatione vero, in p̄mutando ens ab esse actū ad esse in potentia, & accidit vt fiat priuatio eius. Qui vero non ponit agens hoc modo, sequitur ei hęc dubitatio, q̄ dependeat operatio eius in priuatione in duobus extremis simul. s. in inuentione, & priuatione. Sed, quoniam in priuatione est magis manifestum, non possunt loquentes enadere ab aduersariis: nam manifestū est q̄ sequitur dicenti hoc vt agens operetur priuationem. quoniam, cum permutauerit rē ab esse ad priuationem absolutam, iam operatio est priuationem absolutam prima intentione, in contrarium eius, cum permutauerit eam ab eē in actū ad esse in potentia. innouatio enim priuationis erit in hac permutatione quid sequens. & hoc idem sequitur eis in inuentione: nisi q̄ est magis occultum. nam, cum produxerit rē, auferet priuationem, ei⁹ necessario. Et, cum sic fuerit, non est inuentio aliquid oīno, nisi conuersio priuationis rei ad eē. sed qm̄ fuit finis, hu-

Extraord. Auer.

F ius

Disputatio

Quis motus inuentio, possunt dicere q̄ operatio eius dependeat in inuentione: & non possunt dicere hoc in priuatione, cum fuerit finis hui⁹ mor⁹ priuatio. Quare non possunt dicere q̄ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inuentione, & sequitur cum hoc destructio priuationis. sed sequitur eis necessario vt depēdeat operatio in priuatiōe. ens enim fm̄ eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu. cum autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agentis, nec cum fuerit priuatum. remansit ergo vnum duorum, aut q̄ non depēdeat in eo operatio agentis, aut q̄ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuerti corpus priuationis in esse, aut cōuerti corpus esse in priuationem, & q̄ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscunq; duorum oppositorum ad reliquum. & hoc totum est in vltimitate falsitatis in aliis oppositis, quanto magis in priuatione, & esse.

Illi autem homines comprehendunt de agente id, quod comprehendit habens visum debilem de vmbra rei loco rei, adeo q̄ existimant q̄ vmbra rei sit res ipsa. & hoc, sicut vides, est quid sequens ei, qui nō intelligit de inuentione exitum rei ab esse in potentia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius: & est mutatio eius ab actu ad potentia. Et ex hoc apparet q̄ possibilitas, & materia sunt requisita in omni innouato: & q̄, si reperiretur ens existens per se, impossibile est esse ei priuationem, nec innouationem. Q̄

autem recitauit Alga. de secta Affaria q̄ ipsi permittunt fieri innouationem substantiæ existentis per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in vltimitate debilitatis. nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inuentione, nisi q̄ in priuatione est magis manifestum. & ideo existimauit q̄ ipsi diuersantur in hac re. deinde recitauit responsiones sectarum in hac dubitatione q̄ eis accidit in priuatione, Et dixit.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Mahatazeli autem dixit q̄ operatio, quæ emanauit ab eo, est ens, & est cōsumptio quam quidem creauit non in subiecto, & corrumpet totum mundum in instanti, & deperdetur cōsumptio absoluta ex se, ita q̄ non indigebit alia cōsumptione, vt procedat in infinitum. Et, cum recitauerat hanc responsionem eorum illi dubitationi,

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et hoc quidem est falsum multis modis. Quorum vnus est, q̄ cōsumptio non est ens operatum, & certum, ita q̄ apprehendatur cōsumptio eius. Adhuc, si esset ens, non corrumpetur ex se absq; corruptente. Vltius non corrumpet mundum. qm̄, si creatum fuerit in substantia mundi, & pars eius, est inconueniens. nam sedens contāgit sedem. & congregantur etiā salum in instanti. & cum fuerit possibilis congregatio eorum, non erit contrarium, & non consumet ipsum. Si autem creauit eum non in mundo, nec in subiecto, quare vnde cōuertetur esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud conueniens

A niens, & est q̄ Deus glo. non potest corrumpere aliquas partes huius mundi, & non aliquas, & etiam non potest nisi facere innouationem vacui in priuatione mundi totius. quoniam cum non fuerit in subiecto, erit pro portio eius ad totum eodē gradu.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est debiliior omnibus, quibus laborauimus contradicere. qm̄ vacuum, & priuatio sunt duo nomina synonyma: & cum non creat priuationem, non creat cōsumptionem. Si autē cōsiderauerimus vacuum eē, erit finis gradus eius, vt sit accidens, & eē accidens absq; subiecto est inconueniens. & etiam quō imaginatur vt priuatio operetur priuationem? & hoc totum assimilatur sermoni Me uor fameorum.

ALGAEZEL.

A It Alga. Secunda autem secta est, quia dixerunt operatio, q̄ emanauit ab eo, est priuatio, & priuatio est prafatio esse innouatis eū ex se, & sit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuentione innouabit ipsum ex se, & sit ens I eo ens. & hoc etiam est falsum, quoniam in eo est esse antiquum subiectū innouationum, etiam est exitus ab intellectu. nam non intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati & posse. ponere autem aliquid prater voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, non intelligitur. & sic etiam priuatio.

AVERROES.

A It Auer. Carmei autem tenet q̄ hic sunt tria, agens, & actio: & est id, quod appellant operationē & actum: & est id, in quo dependet operatio. & sic vident q̄ hic sit pri-

uatio, & actio, quam appellat opera tionem priuationis, & rem priuatam. & vident q̄ actio sit res firma in substantia agentis. & hoc non facit apud eos innouationem in patiente, q̄ sit innouatum: qm̄ hoc est ex capitulo proportionis, & relationis. innouatio autem p̄portionis, & relationis nō facit innouationē subiecti eorum. innouationes vero faciētes mutationem subiecti sunt mutationes, quae mutant substantiā subiecti, vt mutatio rei ab albedine ad nigredinem. At tamen, cū dicunt q̄ actio stat in substantia agentis, est error: est. n. relatio reperta inter agens, & actum: & cum refertur ad agens, appellatur actio: cum vero refertur ad actum, appellatur passio.

Sed Carmei in hac positione, non sequitur eis vt antiquum nō operetur innouatum, & nō vt antiquum nō sit antiquum, vt putauit secta Assaria. sed quod sequitur eis est vt sit ibi cā magis antiqua, quā antiquū. qm̄ agens, cū nō operatur, & postea operatur, absq; eo q̄ deficiat ei hora, qua non operatur aliqua conditio conditionum esse operati, manifestum est q̄ innouatum sit hora operationis aliquod attributum, quod non fuerat agenti ante operationem: & omne innouatum habet agēs innouans, & sequitur vt ante cām primā sit cā, & procedet in infinitum, & ita locuti fuimus de hoc.

ALGAEZEL.

A It Alga. Tertia autem secta ē secta Assaria, qui dixerunt q̄ accidentia cōsumuntur ex se, & non imaginant remanere. nam, si imaginarent remanere, non imaginarent cōsumptionem eorū hac de cā. Substantia vero nō remanent ex se, sed re-

F ij manent

Disputatio

G manēt ex se, sed remanēt remanētia addita esse earū. & cū nō creauerit Deus glo. remanentiam in eis, corrumpent substantiā ad priuationē remanentia. quod quidem est falsum: quoniam est in eo de negatio ne sensus, q̄ nigredo non remaneat & sic et albedo, & q̄ innouat i oī ho ra. intellectus tamen determinat q̄ capillus, qui est i capite hominis hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat et de nigredine capilli. Vtēius est in eo dubitatio alia, & est q̄ remanens, cum remanserit in sua remanentia, necesse est ut remaneat attributa Dei in remanentia. & hęc remanentia remanebit in remanentia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

AVERROES.

A It Aver. Istē sermo est in vltimitate vanitatis, & ruinę, licet dixerint eum multi antiquorū, s. q̄ entia sunt in fluxu continuo. & quasi sunt infinita inconuenientia, q̄ eum sequuntur. Et q̄s reperit ens, quod consumatur ex se, & consumitur esse in consumptione eius? Nā, si ipsum cōsumeretur ex se, esset ex se. si autē hoc esset, sequeretur res, q̄ ipsum reperiret, ex se cōsumeretur. & hoc est falsum. qm̄ esse est contrarium consumptionis, & impossibile est ut reperiantur duo contraria in eodē eodē modo. Quare id, qd̄ est ens permanens, & absolutum, nō imaginatur de eo consumptio. nam si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in vno instanti: quod est falsum. Vtēius, si entia remanent, aliquo attributo remanente in se, vtrum remanentia eorum, in eo q̄ sunt entia, aut in eo

q̄ non sunt: & est falsum ut sit hoc. **K** eis in eo q̄ nō sunt, sequitur ut sit remanentia eis in eo q̄ sunt entia. & cum omne ens necesse est ut sit remanens, ex eo q̄ est ens, & priuatio innouata est ei, quāro aliquid remanent entia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione pueniente in intellectu: ideo dimittamus hanc sectam: qm̄ falsitas sermonis eorum est magis manifesta, quā indigeat dubitatione.

ALGAZEL.

A It Alga. Quarta vero secta est aliquorum Astarix, qui dixerunt accidentia cōsumi ex se, subltias vero remanere. & si nō creasset Deus glo. in eis motum, nec quietē nec coniunctionem, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrumpetur. & ambę sectę Astarix dicebant priuationem non indigere agēte. est. n. quies actionis, qm̄ nō intelligū esse priuationem actionē aliquam. Dixerunt vero philosophi, & cum vani sint hi modi, non remanet modus aliquis sermoni de possibilitate priuationis huius mundi. Et si dixerimus q̄ hic mūdus fuerit innouatus. nam cum confessione eorum innouationis animę humane rōcinant de falsitate priuationis eiusmodi, p̄pinquis his, quos diximus. Demū apud eos oē exiēs ex se, nō in subiecto, nō imaginatur priuatio eius post esse eius, siue sit antiquū, siue innouatū. & cū dē eis, cū ingredis ignis vice aquę, corrūpit aqua, dicūt nō corrūpit, sed conuertit in vaporē, & deinde cōuertit in aquā: materia vero prima remanet in aere, & est materia, q̄ erat subiecta formę aquę: spoliatur autē materia

¶ materia forma aque, & induitur forma aeris. & cum aer occurrit frigido, ingrossatur, & factus est aqua: nō autē q materia innouata sit: sed materia est cōis inter elementa, & mutantur in ea formæ eorum.

AVERROES.

A It Aver. Qui autem dixerit q accidentia nō remaneant per duo tpa, & q esse eorum in substantiis sit cōditio in remanentia substantiæ, ipse quidem non intelligit quid sit in sermone suo ex cōtradictione. Nam, si essent substantiæ, cōditio in esse eorū cum nō possint esse accidentia absq; substantiis, in quibus existit, tunc positio accidentium est cōditio in esse suo, & est inconueniens vt sit res cōditio in esse sui ipsius. Vterius quō erunt cōditio requisita, & ipsa quidē nō remanent p duo tpa: nā instans, quod erit finis priuationis eius, qd est ex eis, & initium esse partis, quæ est ex eis, necesse est vt corrupta in hoc instā suba. hoc a. instās nō ē in eo aliqd ptis corruptæ, nec aliqd ptis, q est. nā, si esset i eo pars rei corruptæ, nō cōtē finis. & sic, si esset ei aliqd rei, q est. Demum ponere id, quod nō remanet per duo tpa, cōditionē in remanentia esse eius, quod remanet per duo tpa est absurdū etiam. nā id, quod remanet per duo tpa, dignius est remanere quā id, quod non remanet p duo tpa, qm id, quod nō remanet p duo tpa, esse eius est in instāti, & est fluxus: quod vero remanet p duo tpa, esse, eius est permanentis. & quomodo erit fluxus cōditio in esse permanentis? aut quō erit id, quod remanet in specie, cōditio in remanentia eius, quod remanet in diuiduo. & hoc potum est inuolutio

falsitatis. Debes autem scire q qui non ponit materiam rei, quæ generatur, sequitur ei vt sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enim non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substantiā alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset hō ex vna re, non doletet corpus eius. i. nō corrumpetur, & mutaretur: & sic ēt sequeretur vt nō generaret, sed esset ens, quod non deficit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Auicenna. de differentia in hoc inter innouationem corruptionem in anima, nihil est.

ALGAZEL.

A It Alga. Respondens philosophis. & rñso est q id, quod dixistis de partibus, q potest euadere a qualibet earū, & declarabit destructio eius fm radices vestras, non est verum, & conueniens vñtati radices vestre in eo, quod est de genere suo. sed prolixè de hoc non loquemur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicenti q inuentio, & priuatio sint in voluntate Dei glo. & cum ipse vo luerit, adinuenit: & cū vult, corrūper, & est, cum sit potens, volens in perfectione. & ipse quidem in hoc suo iudicio nō mutatur in se, sed tm mutat eius operatio. Cū autem vos dicitis q agens impossibile est emanare ab eo actionem, & quid emanauit ab eo, dicim⁹ q id, qd emanauit ab eo, est innouatum, & est priuatio, postquā nō fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanauit ab eo. Si autem dixeritis q priuatio nihil est, & quō emanat: dicimus & ipsa quoq; nihil est. ergo quō fuit: & nihil est emanare ab eo: & cū intelligi q sit, intelligi relatio ei⁹ ad posse.

Disputatio

G

AVERROES.

A It Auer. Hoc totum ē sermo sophisticus, & corruptus. Nā Philosophi nō negant esse priuationem rei cū corruptione corrumpētis eam: immo nō q corrūpenseam dependeat operatio sua à priuatione eius, in eo q est priuatio, sed dependet operatio sua à permutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, qd est in potētia, & sequit ei q sit priuatio & innouatio eius & hoc modo comparat priuatio ad operationē. & nō sequit, ex eo q est priuatio, statim ad actionē agentis in ente vt agēs sit

H agēs eius primo, & per se. & ipse, qm cōcessum est ei hoc dictum q sit priuatio, pculdubio statim ad actionē corrūpētis in corrupto, intulit q sit priuatio per se, & primo ab agēte eius. quod quidē impossibile est. nā agēs, nō depēdet operatio eius à priuatione, in eo q ē priuatio. sc. primo, & essentialiter. Quare, si entia sensibilia essent simplicia, nō generaretur, nec corrūperetur, nisi dependere actio agentis primo, & essentialitē à priuatione. Attamē depēdet actio agētis à priuatione p accidēs secundarie, & hoc quidē in permutatione passi ab esse, quod ē in actu ad aliud esse, & euenitei ex hac actione priuatio, vt mutatio ignis ad aerē, qm euenit huc priuatio ignis. & sic est dispositio apud Philosophos in esse, & priuatione.

ALGAZEL.

A It Alga. Et quē dīa est inter vos, & dicentem negationē in nouationis priuationis oīno accidētibus, & formis? & dicit q priuatio sit nihil, & quō sit? & quō denotatur innouatione? Et nō est dubiū q priuatio imaginat fieri in accidētibus,

& quod denotatum est innouatione est intellectuale, siue appellet res siue nō appellet. & relatio huius, qd est intellectuale, ad posse potētis etiam est intellectualis.

AVERROES.

A It Auer. Innouatio priuationis hoc modo ē vera, & est id, qd ponūt Philosophi, qm emanat ab agente secūda intētionē, & per accidēs: & nō sequit ex eo q emanat, & est intellectualis vt sit essentialitē, & primo. Dīa aut inter Philosophos, & negant fieri priuationem ē, qm Philosophi nō negat fieri priuationē oīno, sed negant fieri priuationē ab agēte. nā agēs nō depēdet operatio eius à priuatione necessario, primo, & p se. & priuatio apud eos sequit actionē agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrumpi ad non ens omnino.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit sequitur opinioni eius, qui prmitit priuationē rei post esse eius, vt dicatur ei quid est id, quod innouatum est, & apud nos nō corrūpitur res in uēra. Et intelligimus p priuationē accidētium innouationē suorū contrariorū, quē sunt entia, nō aut innouatio est priuationis absolute, quē est nihil. qd enim nihil est, quō denotatur innouatione? vt, cū dealbatus est capillus, id, quod innouat, ē albedo tātum, & nō dī q innouatum sit priuatio nigredinis.

AVERROES.

A It Auer. Hęc responsio Philosophorū est falsa. nam Philosophi nō negant fieri priuationem, & prouenire ab agente. Attamen nō prima intētionē, vt sequit ponenti rem

Ati rem permutari ad priuationē absolutam. sed priuatio apud eos innotuat cum perditione formæ rei corruptæ, & innouatione formæ, cui ē cōtraria. vnde fuit dubitatio Alga. in hoc sermone dubitatio vera.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et hoc est falsum duobus modis. Primus quidē, cū quæritur vtrum innouatio albedinis includit priuationē nigredinis, vel ne? Si autē dixerint q̄ nō, tūc mētiuntur. Si vero dixerint q̄ sic, an inclusum est ipsummet includens, vel **B** aliud? Si dixerint est idem, tūc contradicit sibi ipsi: nam res non includit seipsam. Si vero dixerint q̄ sit aliud, an hoc aliud intellectuale, vel non? Si autē dixerint q̄ non, quærimus quō scitis q̄ sit inclusum? & iudicium de eo quōd sit inclusum indicat q̄ sit intellectuale. Si autem dixerint q̄ sic, hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est priuatio nigredinis, an est antiquum, vel innouatū? Si autē dixerint antiquum est falsum. Si vero dixerint innouatum, denominatum quidē ab innouatione, quō non erit intellectuale? Si autē dixerint nō antiquū, nec innouatum, est falsum. qm̄ ante innouationem albedinis, si dixerint nigredinē esse corruptā, est falsum. & post eā, cum dicitur q̄ non sit, est verum, & innouatur proculdubio. & hoc, qd̄ innouatur, est intellectuale, & oportet vt attribuat̄ potenti.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Est quidem innouatum intellectuale, & attribuit̄ potenti, sed per accidens, nō autem per se: qm̄ nō dependet operatio agentis à priuatione absoluta, nec à priuatione vnius rei. Nam non est

in potentia potentis q̄ ponatens, nō **D** esse primo, & essentialiter, l. q̄ conuertat corpus esse ad corpus priuationis. & omnis, qui non ponit materiam, non euadet ab hoc dubio. l. q̄ sequitur ei vt depēdeat operatio agentis à priuatione, primo, & essentialiter. & hoc totum est manifestū, & nō est opus protelare sermonem in eo. Et ideo dixerunt sapientes q̄ principia rerum generabilium, & corruptibilium sunt duo per se, & sunt materia, & forma, & vnū per accidens, & est priuatio: qm̄ est conditio requisita in innouatiōe innouati. l. vt eam præcedat: & cum reperitur innouatū, aufertur priuatio & cū corrumpitur, adest priuatio. **E**

A L G A Z E L.

AIt Alga. Secundus autem modus dubitationis est q̄ id, quod corrumpitur, apud eos non est per contrarium, vt motus: motus enim non habet cōtrarium. & oppositio inter eum, & quietem apud eos est oppositio habitus, & priuationis, nō autem oppositio esse ad eē. & quies est priuatio motus, & cum non fuerit motus, non erit quies quid contrarium eius, sed est priuatio absoluta. & sic et sunt attributa, quæ sūt ad perfectionem, sicut impressio figurarum sensibilium in humido crystallino in oculo, & sicut impressio formarum intelligibilium in aīa, q̄ conuertuntur ad impressionem eē absq; remotione contrarij. & cum corrumpunt, erit dispositio eorum ablatio esse absq; aduentu contrarij postea: & ablatio eorum est præstatio priuationis absolute, & apprehendit intellectus esse innouatū. & qui intellexit q̄ sit in se, licet non fuerit **F** iiii] aliquid.

Disputatio

G aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc q, cū intellexerimus imaginationem fieri innouatum voluntate antiqua, non differt siue sit id, quod innouatur priuatio, siue esse.

A V E R R O R S.

A It Auer. Differt autē magna differentia, cum ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo. quoniam, cum ponitur esse primo, & priuatio secundarie. i. q, ponatur innouata ab agente, mediante aliqua specie esse, & est pondō esse in actu in potentia, destruendo actum, qui est habitus in subiecto, est verum. & quod non erit impossibile apud Philosophos hoc modo, vt corrumpatur mundus, eo q, p mutatur ad aliam formam. nam priuatio hic est subsequens, & per accidens. Quod autem est impossibile apud eos, est vt corrumpatur res ad non esse omnino. quoniam, si hoc fuerit, tūc agens dependeret operatio eius à priuatione primo, & essentialiter. & hic sermo totus, assumit in eo id, quod est per accidens, q, sit per se, & sequitur Philosophis de eo id, quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius naturæ. & propter hoc conuenientius nomen huius libri est liber Destructionis simpliciter, seu Destructionis Alga. non Destructionis Philosophorum. & versus nomen huius libri est liber destructionis inter veritatem, & ruinam sermonum Loquentium, dicentium Destructionis esse agens mundi, & mundum opus, & operationem eius.

DISPUTATIO III. K

De declaratione inuolutionis eorum.

A L O A Z E L.

IT Alga. Philosophi profecto, non autem Epicurei, putauerunt quod mundo sit causa efficiens. & Deus glorio. est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illud secundū radices eorum. Nam mundus secundū radices eorum non potest considerari quod sit operatio Dei glorio. tribus modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autem ex parte patientis. Tertius vero ex parte virtutis. Ex parte autem agentis, quoniam impossibile est quin sit volens, & eligens, & sciens rem, quam vult: Deus vero glorio. nihil vult, & nullam habet operationem: & quicquid influit ab ipso, consequitur ab eo consecutione necessaria. Ex parte vero patientis, quoniam mundus est antiquus, & æternus: operatio vero dicitur de innouato. Et ex parte virtutis, quoniam Deus glorio. apud eos est vnus omnimode: & ab vno non emanat apud eos nisi vnum omnimode. & mundus est, compositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

A V E R R O R S.

A It Auer. Id autem, quod est in agente, est q, non potest esse quin sit volens, eligens, sciens quidē id, quod vult, adeo q, est agens eius, quod voluerit, est quid non notum ex se, & terminus non cognitus in actione mundi, nisi fuerit ei demonstratio,

Astratio, aut verificetur permutatio iudicii apparentis ad occultum. Nam nos videmus res agentes imprimetes dupl'r. est. n. aliqua, q. nō agit nisi v. nū tm: & hoc quidē p se, vt calidum agit calidū, & frigidū agit frigidū: & ista sunt, quæ vocāt Philosophi agentia naturaliter. aliz vero sunt res, quibus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora, & ista sunt, quæ appellamus volentia, & eligentia. & hæc quidem agūt ex scientia, & consilio. Primo autē agēs glo. abest ab eo attributio cuius harum duarum actionū modo, quo attribuit generabili, & corruptibili apud Philosophos. nam eligens, & volens est id, cui deficit voluntas: Deo vero glo. non deficit aliquid, quod voluerit: & sic eligens est id, quod eligit sibi vnum duorū nobilium: Deo vero glo. nō deficit aliquid nobile. & volens, cum peruenerit ad id volitū, deficit voluntas eius. demum voluntas est passio, & mutatio: De' vero glo. est absq; passiōe, & mutatiōe. Et sic ē magis, & magis abest ab actione naturali. nam actio rei naturalis est necessaria in se, & tamen non est necessitas de substantia volentis, sed est perfectio eius. Vlt'ius actio naturalis non erit ex scientia: & Deus glo. iam declaratum est demonstratiue q. actio eius emanat ab eo ex scientia: ergo modus, quo Deus glo. est volens, & agens, nō est declaratus in hoc loco: qm̄ non est similis voluntas eius voluntati nobis apparenti. Et quomodo dicit q. non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hāc definitionē sequi in app'enti, & in occulto, & tñ Philosophi nō obstitetur cōsecutionē h' definitionis: si-

cut sequi seis, est auferūt hāc definitionem ab agente primo, vt auferat ab eo actionē. Hoc autē ē manifestū per se. & qui hoc dicit, ē decipiens, nō aut Philosophus. nam decipiens est, qui intendit facere sophisticam apparentiam, non autem ostendere veritatem. & cum errauerit in veritate, non dicitur de eo q. sit decipiens, Philosophi vero manifestum est q. ipsi perquirunt veritatem, & nō decipiunt omnino. & non est differentia inter dicentem Deum glo. velle voluntate dissimili voluntati humanæ, & inter dicentem ipsum scire scientia dissimili scitæ humanæ. & quemadmodum non apprehenditur qualitas scientiæ eius, non apprehenditur qualitas voluntatis eius.

A L G A Z E L.

Alga. Et verificabimus vñf quemq; horum modorū trīf cum imaginatione eorum in contradicendo ei. Primus quidem, est dicimus agens est p'fatio eius, ex quo emanat actio cum eo, q. vult actionem electiue, & cum scientia in volito, & apud vos tenentes q. mundus est à Deo glo. sicut causarum à causa, consequetur consecutione necessaria, ita q. non potest imaginari separari à Deo glo. parum, sicut consecutio vmbre ab homine, & aeris à Sole, &c. vsque ad, qm̄ totum hoc emanat ab eo: & hoc est incōueniē-

A V E R R O E S.

Aluer. Summa huius sermonis sunt duo, quorum Vnum est, q. nō numeratur in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nam actio agentis naturaliter in aliud non numeratur numero causarum agentium. Secundum vero, q. modus, quo tenet mū-

Disputatio

G dū emanare à Deo glo. est sicut con-
secutio vmbre ab homine, & aeris à
Sole, & descensus lapidis deorsum,
quæ quidem non appellatur actio:
nam actio non separatur ab agente.
Dixi & hoc tortū est falsum. nā Phi-
losophi tenent q̄ causæ sunt quat-
tuor, & sunt materia, agens, forma,
& finis. & agens est id, quod extra-
hit aliquid de potentia ad actum, &
à priuatione ad esse. & hæc quidem
extractio aliquando est consilio, &
electione, & aliquando natura, & ip-
si non appellant hominem, cum fa-
cit vmbra, causam agentem, nisi
H abusue. qm̄ non est separatus ab ea:
agens vero separatur ab actio. ipsi ta-
men credunt quòd Deus glorio. se-
paratur à mundo. & nō est apud eos
huius generis. nec etiam est agens di-
spositione agentis, quod nobis appa-
ret, nec habens electionem, nec non
habens electionem, sed est agens ha-
rum causarum, extrahens totum ex
priuatione ad esse, & id conseruat
modo perfectiori, & exceliori, q̄ est
in actionibus nobis apparentibus.
Et non sequitur eis aliquid huius quæ-
stionis. nam ipsi tenent q̄ actio eius
emanat à scientia, & non ex neces-
-

I tate inducte ad illud, non ex se, nec
ex re ab extra, sed propter excellen-
tiam, & bonitatem suam: & est ne-
cessario volens, eligens excellentio-
ri gradu volentium eligentium. nā
non euenit ei diminutio, quæ eue-
nit volenti, quod apparet. Et hæc est
doctrina sapientis principis Philoso-
phorum in quibusdam libellis suis,
editis in sc̄la Metaphysicæ. qm̄, cū ali-
qui dñt q̄bō incepit De glo. mūdū
ex nihilo: & fecit eum ex nihilo. Di-
cimus in respōsione huius q̄ agens
aut erit vis eius, sicut posse eius, &

posse eius, sicut voluntas eius, & vo-
luntas eius, sicut sapientia eius: aut
erit vis debilior ipso posse, & posse
debilius voluntate, & voluntas debi-
lior sapientia. & si aliqua hæc potētia
rū fuerit debilior alia, tūc ea prima
absq; dubio, non erit inter ea & nos
aliqua dñia, & sequeretur ei diminu-
tio, sicut sequitur nobis. & hoc est ni-
mum inconueniens: aut erit quæli-
bet harum potentialium in vltimita-
te perfectionis, cū vult potest, & cū
potest vigoratur, & omnia in vltimi-
tate sapientie, adeo q̄ reperietur ac-
tio eius, quod voluerit, vt voluerit
ex nihilo. & absit ab hac diminutio-
ne reperta apud nos. Et dixit totum
hoc, quod est in hoc mundo, est alli-
garum potentia, quæ est in eo, pro-
ueniente à Deo glo. & nisi esset illa
potentia in rebus, non esset perma-
nens ictu oculi. Dixi, ens compositū
est duplex. aliquod. n. in quo compo-
sitio sit res adiecta ipsi esse compo-
sitorum, & aliquod. quod est ipsum-
met esse compositorum in compo-
sitione eorum, sicut esse materie cum
forma. & hic modus entium non re-
peritur in intellectu, ita q̄ præcedat
esse eorum cōpositionem eorū: sed
compositio est causa esse, & est præ-
cedens ipsum esse. si igitur primum
fuerit causa compositionis partium
mundi, quorum esse est in compo-
sitione, est causa esse eorum. Et non
est dubium, q̄ omne id, quod est ea
esse rei, est agens eius. Sic debet intel-
ligi res in opinione Philosophorū:
si verificatum fuerit apud speculan-
tem de opinione eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicit, oē ens,
quod non est necessarium in esse ex
se, sed

▲ se, sed est ex alio, appellatur hoc ens, actum, & appellatur eius causa agēs, & non curamus, siue sit causa agens naturaliter, siue volūtarie, sicut vos nō curatis d hoc. nā ipm, siue sit agēs cum instfo, siue sine instfo, &c. vīq; ad, sicut dicimus egit, & non egit.

AVERROES.

▲ It Auer. Summa huius sermo nis sunt duæ respōsiones. Quarum prima est, omne, quod est necessarium ex alio, est productum à necessario ex se. At tamen hæc respōsio debet argui contra eam. qm̄ necessarium ex alio non oportet vt sit id, ex quo est necessarium suum esse agēs, nisi denominetur de eo vti catio agentis, & est extrahēs de potentia ad actum. Secunda vero respōsio, & est q̄ nomen agentis est, vt genus eius, quod producitur electione, & consilio, & eius, quod producitur naturaliter, est sermo verus. & hoc indicat id, quod diximus cū definimus nomen agentis, sed iste sermo inducit ad credendum q̄ Philosophi non teneant ipsum velle. & hæc pars non est nota ex se, quod omne ens aurerit necessarium in esse ex se, aut ex alio.

ALGAZEL.

▲ It Alga. dubitēs Philosophis. Hæc appellatio est corrupta, nam nos non appellamus omne causam, quomodocunque fuerit agens, nec omne causarum actum. si. n. hoc esset, non esset possibile dicere inanimatum nō habere operationem. sed operatio est animalis. & hic sermo est ex sermonibus famosis, & veris.

AVERROES.

▲ It Auer. Cū autem dixit q̄ non appellatur omnis causa agens, est verum. ratio vero eius in

hoc, q̄ inanimatum non appellatur D agens, est falsa. Nam inanimatum, cū auferitur ab eo operatio, illud quidē, quod auferitur ab eo, est actio, quæ erit ab intellectu, & voluntate: non autem actio absoluta. qm̄ reperimus aliqua inanimatorū, quæ extrahunt talia, qualia sunt ipsa à potentia ad actum. sicut ignis, qui conuertit oē humidum, & succum in ignem sibi similem, & hoc, quoniam extrahit eum à re, qua fuerat in potentia ad actum. & ideo oē id, in quo non est potentia: nec dispositio ad recipiendum in se actionem ignis, non agit ignis in eum sibi simile. ipsi vero negat vt ignis agat. & postea erit de hoc disputatio. Et etiam, quia ne modubitat q̄ in corporibus animalium sunt potentie naturales, facientes cibum esse partem nutriti. demū regit potentia corpus viuū regimine tali, quæ si imaginata fuerit auferri, moritur aīa, vt dixit Galenus. & ex hoc regimine appellamus id viuens, & ex priuatione huius potentie appellatur mortuū. Deinde dixit q̄ appellare inanimatū agēs, est locutio abusiva, vt appellat requirens volēs.

AVERROES.

▲ It Auer. Cū appellatur agēs, F & intendit in eo. q̄ agit operacionem volentis, tunc est agens abusu. sicut, cū dicit q̄ ipsum requirit, & q̄ ipsum vult, cum vero intendimus q̄ ipsum extrahit aliud à potentia ad actum, est agens in rei veritate dispositione perfecta.

ALGAZEL.

▲ Einde dixit Alga. Dictum autem vestrum, q̄, cum dicimus agens est vniuersale, & diuiditur ad id, quod est à natura, & id, quod est à voluntate, non est concedendum. & est,

Disputatio

G & est, sicut dictum dicentis q̄ volens est vniuersale, & diuiditur ad volens eūdem scientia in volito, & volens, qđ nescit, quod vult, & est corruptū. nā voluntas includit scientiam necessario: & sic agens includit voluntatem necessario.

AVERROES.

A It Auer. Cū autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quę est cum scientia, & cā, quę est sine scientia est inconueniens. quoniam operatio, quę est cum voluntate, assumitur in definitione eius sciens: & tunc est diuisio chimeralis. Attamē diuisio agentis non includit sciētiā: nā extrahit ā priuatione ad eē aliud, quod non habet scientiam. & hoc est manifestum.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. Cū autem dicitis q̄, cū dicimus agēs naturaliter non est diminutio primo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & non nimis fugit natura ab ea: quoniā remanet abusive. **I** nam, cū id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusive. & cū dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cū dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo, quem nemo dubitat esse falsum. nā id, quod extrahit aliud ex priuatione ad esse, s. cū operatum est in eo aliquid, nō dicitur de eo, q̄ sit agēs, in eo q̄ assimilatur alteri, sed est agēs in rei veritate, eo q̄ definitio agen-

tis conuenit ei. diuisio autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, nō est diuisio nominis & quiuoci, sed est diuisio generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agēs electiue, est diuisio vera. nam extrahēs aliud ā potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

ALGAZEL.

A It Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agens, & est abusiue, & agens, & est in rei veritate, non fugiet anima, quin dicar agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusive, vt dicit aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cum oculo suo. quoniam, cū bene potest attribui aspectus cordi abusive, & loquela motione capitis, & cōmotione manus abusive: qm̄ potest dici, dixit cum capite suo, voluit, seu noluit: sic non est inconueniens dicere dixit cum lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouendum tollere abusionem. & hic lapsus pedis. & innuit locum subductionis.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est deceptio, & quid turpe sapiēti, vt adducat talem similitudinem falsam, & causam mendosam, vt animę attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo, & tamen ipse credit q̄ hæc sit diuisio aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendū verum aspectum, & remouēdum q̄ non intelligatur aspectus abusive. & ideo videtur intellectus q̄, cū intelligit per verbum vidit, q̄ sit res vera ā principio rei, ita q̄ teneat id esse aspectum

A aspectum oculo, est quasi signum. cum vero dixerit agēs per naturam suam, & agens per electionem suā, nemo intelligentium contradicit q̄ hęc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cum voluntate suā, est sicut dictum suū aspexit cū oculo suo, tūc erit dictum suum egit cū natura suā abusiue. Attamen agēs naturaliter est fixior operationis famosā, q̄ agens voluntarie. nā agēs naturaliter non prohibetur in operatione suā, & operatur continue: agens veto voluntarie non est sic.

B Quare aduersarius potest cōuētere quæstionem supra eos, scilicet dicere egit nā suā, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate suā est abusiue, & præcipue opinione sectæ Astariz, qui dicunt hominem nō habere virtutem, nec actionem imprimendi in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quomodo ergo dicitur q̄ impressio actionis veræ Ico, quod non apparet, est vt sit a scientia, & voluntate?

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dicitur q̄ nomen agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vsque ad, Si autē dixeritis hoc totum esse abusiue, vos quidem laboratis in eo absque sustentaculo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis est ratio famosa: & est q̄ idioma arabicum appellat imprimē tē in re, licet non habuerit electionē agens verum, nō autem abusiue. & est responsio topica, quæ non consideratur in responsionibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Et est responsio, q̄ totum hoc est abu

sue: actio vero vera est illa, quæ est D cum voluntate. Et ratio eius est: qm̄, si nos posuerimus innouatū al productionem, cuius sunt duo, vñ voluntarium, & aliud non voluntariū, semper intellectus attribuit actionē voluntari, & sic etiam idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur q̄ ipse fuerit interficiens, non autem ignis, ita q̄, cū dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vsq; ad, non effect faciens, nec agens, nisi abusiue.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc responsio est ex opere Sophistarum, qui permutant de sophisticatione ad sophisticationem. Alga autem est vir excellentioris gradus, & rationis. sed forte homines suæ ætatis induxerunt eū ad edendum hunc librum, vt remoueret a se murmuracionem, q̄ ipse teneat opinionem sapiētum. qm̄ ne mo attribuit actionem instrumēto eam tamen attribuunt primo motori. qui autem interfecit aliquem in ignem, est agens in veritate, ignis vero est instrumētum interfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; q̄ sit ibi electio hominis, nemo dicit eum comburere ignē abusiue. Modus autem sophisticationis in hoc ē, qm̄ ipse ratiocinatus est cum eo, qd̄ est verum coniunctum, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim. & est locus ex locis fallaciæ, vt qui dicit de Æthiope, qui est albus dentibus, q̄ sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt q̄ Deus glo. nō vult simpliciter, qm̄ est agens cum scientia: & hęc scientia, & agens excellentioris duarū operationum oppositarum, licet

Disputatio

G licet ambæ fuerint potes: sed dñt q non vult voluntate humana.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si aut dicitur nos intē-
dimus, cum fuerit Deus glo. agens,
q sit cā ēē oīs entis, pter eū, & q mū-
dus consiluit pp eū, & nisi esset Deus
glo. non imaginaretur esse mundi,
&c. vsq; ad, & non est curandum de
nominibus, cū apparuerit res ipsa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa eius est, q cō-
cedunt homines aduersarijs
Deum glo. non esse agens: sed est cā
H ē numero causarum, sine qua non
perficitur res. Et est pfectio respon-
sio vilis. quoniam sequitur ex hoc
Philosophis, vt sit primū principiū
per viam formæ vniuersi, eo modo,
quo aīa est principium corporis. qd
nemo eorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Dici-
mus q intentio nostra est de-
clarare q hoc non sit operatio, & o-
pus: sed operatio, & ars est id, quod
emanat a voluntate in rei veritate.
& iā diximus de verificatione actio-
nis, vsq; ad, & intentum huius quæ-
I stionis est patefacere errorem.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic autem sermo se-
queretur Philosophis, si dice-
rent id, quod ipsi dicunt. nā sequitur
eis secundum hanc positionē q non
sit mundo agēs, nec naturaliter, nec
voluntarie, nec aliquid agēs vltra hos
duos modos. & id, quod dixerūt, nō
est manifestus error eius: sed error
est, qm attribuit Philosophis id, qd
non est ex dicto eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem mo-

das in destructione eius, q mun-
dus sit operatio Dei glo. est fm radi-
cem eorū, circa cōditionem in actio-
ne, & est q actio est pzfatio Inoua-
tionia. & mundus apud eos est anti-
quus, non aut innouatus. & disposi-
tio actionis est extractio rei a priua-
tione ad esse in Inouatione eius qd
quidem nō imaginatur in antiquo.
nam id, quod est, impossibile est in-
nouari. & cum cōditio actionis est
vt sit innouata, & mundus apud eos
est antiquus, quomodo ergo erit a-
ctio ipsius Dei glo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si autem mundus est **I**.
antiquus ex se, & ens, nō ex eo
q est motū. omnis. n. motus est com-
positus ex partibus innouatis, tūc nō
est ei agens omnino. Si vero est an-
tiquus, in eo q est in inouatione
continua, & non est in inouatione
eius principium, nec finis, id quidē,
quod habet inouationem conti-
nuam, dignius est nomine inoua-
tionis, q id, quod habet inouatio-
nem, quæ cessat. & hoc modo mun-
dus est innouatus a Deo glo. & no-
men inouationis in eo est dignius
nomine antiquitatis. Sapientes au-
tem appellauerunt mundum anti-
M quum, vt cauēat ab innouato, quod
est ex aliquo, & in tempore, & post
priuationem.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dixerit inno-
uatio est inuēctio entis, post eius pri-
uationem, respondemus q agens, cū
innouauerit, utrius quod emanat ab
eo dependensque in eo, est esse ab-
stractum? aut priuatio abstracta? aut
vtrunq;? Ex falsum est dicere q de-
pendens in eo sit priuatio pcedēs:
nam

Anam non est agentis impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere vtrunq; qm priuatio non dependet I eo oīno, & priuatio in eo q est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo vt dependeat ab eo, in eo q est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, nisi esse. Et, si ponatur esse continuum, ponitur proportio continua. & si cōtinuata fuerit hęc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, nisi q non depēdet priuatio ab agente in aliqua hora. Remanet ergo vt dependeat ab eo, ex eo q est innouatum, & nihil est dicere q sit innouatum, nisi quod sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

AVERROES.

AIt Aver. Hic sermo est ex responsionibus Auicēnz in hac questione Philosophorum. & est sermo philosophicus: quoniam dimisit in eo vnum membrum diuisionis vniuersalis. Nam ipse dixit q actio agētis aut dependet ab Innouato in esse, aut in priuatione pcedēti, in eo q est priuatum, aut in vtroq; simul: & est falsum vt depēdeat a priuatione: nam agens non agit priuationē: & propter hoc etiam est inconueniens vt dependeat ab vtroq; ergo remanet vt dependeat in esse, & innouatio nihil aliud est, nisi dependentia actionis in esse, s. q actio agentis est inuentio, & sunt aequalia in hoc esse, cui pcedit priuatio, & esse, cui nō pcedit priuatio. Modus autem fallacię in hoc sermone est, quoniam actio agentis non dependet in esse, nisi hora priuationis, & est esse, quod est in potentia, & non depēdet

in esse, quod est in actu, I eo q est in actu, nec in priuatione, I eo q est priuatio, sed in esse diminuto, cui cū nit priuatio. & actio agentis non depēdet in priuatione, priuatio enim non est actio. & non dependet in esse, cui non copulatur priuatio. nam esse, quod fuerit I perfectione sua vltima non indiget inuentione, nec in uctore: esse autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, nisi in hora innouationis innouati. Quare nō euadit ab hoc dubio, nisi ponas q mundus nunquam defect copulari cum esse suo priuationem, & adhuc non deficiet copulari ei, sicut est in esse motus. nā ipse continēte indiget motore. Et verificantes ex Philosophis dicunt quod hęc est dispositio mīdi superioris cum creatore glo. pcepit eius, q est sub mundo superiori. & I hoc differūt creata a factis. nā facta, cū inuēta sunt, non copulatur eis priuatio, pp quam indiget agēte, quo esse eorum permanet.

ALGAZEL.

AIt Alga. Cū autem dicitis q ens impossibilis est inuentio eius, si intelligitis per id, q in futuro non habebit esse post priuationem, est verum. Si vero intelligitis q in hora, qua est, non est, iam declarauimus q ipsum non est, nisi cū est, nō autem hora, qua nō est. nam est, cū agens eius id aduenit: & agēs non aduenit id hora priuationis, nisi hora, qua est aliquid eius. & adinuentio est copulata ei, q agens aduenit, & actum inuentum. nam inuentio est pzfatio proportionis inuentoris ad inuentum: & totum hoc cum ipso esse, non autem antea: ergo inuentio non est nisi inuento, si intelligimus per inuentionem proportionem.

Disputatio

Gtionem, qua agens inuenit, & actum inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus q̄ mundus sit Dei glorio. actio antiqua, & æterna. & nulla est hora, in qua non sit Deo glor. actio in eo: nam alligatum est esse agēti. & si continuata fuerit alligatio, continuatur etiam esse. si vero cessauerit, cessat. non autem sicut imaginamini q̄ Deus glo. si imaginari fuerimus priuationē eius, remaneret mūdus. quoniam existimatis q̄ ipse sit, sicut ædificator cum ædificio: quia ipse deficit, & remanet ædificium. **H** nam remanentia ædificij non est ex ædificatore, sed est ex siccitate retinēte compositionem eius. si. n. non esset in eo virtus retentiuā, ut aqua exempli gratia, non potest imaginari remanētia figuræ innouatæ in actione agentis in eo.

AVERROES.

A It Auer. Et forte mundus est huiusmodi. demum non verificatur iste sermo, & est vt sit inuentio ab agente inueniente, dependens in esse, in eo q̄ est in actu, in quo nō est diminutio omnino, nec potentia potentiari, nisi imaginemur q̄ substantia entis est, cum est ens. Nam es actum non esset inuentum, nisi per inueniens agens. & si fuerit ipsum esse inuentum ab inuēctore aliquid additum substantiæ eius, non est necesse vt auferatur esse, cū auferatur hæc proportio, quæ est inter inueniens agēs, & ens actū. si vero nō erit aliqd additū, sed ipsūmet est i relatione, s. in eo q̄ est inuēctū, pōt esse id, quod dixit Auic. Attamen hoc non cōuenit mūdo. qm̄ mundus nō est ens in prædicamento relationis, sed est in prædicamento substantiæ: relatio vero est quid eueniēse ei. Et forte hoc, qd̄

dixit Auicēna, est verum. in formis & corporum cœlestium cum eo, quod apprehenduat de formis separatis à materia. qm̄ Philosophi exultimant hoc. declaratum est enim q̄ hic sūt formæ separata: à materijs, quarum esse est in formis earum, & q̄ scientia mutatur ad scitum hic. scitum. n. est in materia.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens Philosophis. Et respōsio est q̄ actio dependet in acto ex inonatione eius, non ex parte priuationis eius præcedentis, nec ex parte esse eius tātum. quoniam non dependet in eo, in aduentu horæ innouationis apud nos, & est ens: depēdet autem in eo hora innouationis eius, ex eo q̄ est innouatio, & exitus ex priuatione ad esse. si autem auferatur ab eo innouatio, non intelligitur esse actionem. & hoc non intelligimus in agēte. & dictum vestrum, ipsum esse innouatum idem est, quod fuerit cū priuatione præcedenti. & esse cum priuatione præcedēti nō est de actione agētis. & pō pōtēsis est talis, imino est conditio in esse actionis agētis. s. p̄cessio priuationis. esse aut, cui nō p̄cedit priuatio, sed est cōtinuum, cōuenit vt sit actio agētis. & nō oē, qd̄ requiritur vt sit agens agens, necesse est vt sit actio agentis. qm̄ substantia agentis, & posse eius, & voluntas eius, & scīa eius est cōditio requisita ad hoc vt sit agens. & hoc non est de conditione agentis. sed nos non intelligimus agens, nisi ens.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est totus verus, q̄ actio agentis dependeat i acto, in eo q̄ est mobile. motus autē ab esse, quod est in potentia, ad

Ad esse, quod est in actu, appellatur innouatio. & sicut dixit priuatio est conditio ex conditionibus esse motus à motore, & id, quod est conditio in actione agentis, non est necesse, cum non dependeat in eo actio agentis, ut dependeat in eo contrariū, ut intulit Auic. necessario. Sed Philosophi opinantur quod entium quoddam sunt quorum differentiæ substantiales sunt in motu, ut vetus, & alia, & cœlū, & quod est sub eo, sunt huius generis, ex entibus quorum esse est in motu. & cum sic fuerit, ergo est in innouatione continua, quæ non deficiat, nec deficiet. & secundum hoc, quemadmodum eis æternum est verius in esse, quod non æternum, sic est id, cuius innouatio est æterna, dignius est nomine innouati, quod id, cuius innouatio in aliqua hora. Et, nisi esset mundus huiusmodi, scilicet substantia eius est in motu, non indigeret mundus post esse suum creatore glo. sicut non indiget domus esse edificatoris post complementum, & separationem eius ab ea, nisi esset mundus in prædicamento relationis, ut conatus est Auic. declarare in sermone præcedenti. Etiam diximus nos quod id, quod conatus est in hoc, est verū in formis corporum cœlestium. & cum sic fuerit, mundus indiget inuentione agentis hora sui esse, ex eo quod est agens ambobus modis simul, scilicet quia substantia mundi consistit in motu. & quia forma eius, qua subleuatur, & existit, est de prædicamento relationis: non autem qualitatibus, scilicet dispositionum, & habituum numeratorum in prædicamento qualitatibus. & omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, est, cum existit, & perfectum est esse suum, non indiget quidem agente. Et hoc totū dū-

soluit tibi hæc similitudinem, & auferat te confusionem, quæ generatur in hominibus ex istis sermonibus contrariis.

A L G A Z E L.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem conceditis abutere esse actionem simul cum agente, & non postponi ei, sequitur ex hoc, ut sit actio innouata, si agens fuerit innouatum: aut antiqua, si fuerit antiquum. Si autem conditionaueritis quod retardetur actio agenti tempore quodam, hoc est falsum. quoniam ex motione manus in vase aquæ mouetur aqua cum motu manus, non antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, antequam declinet ad aliud latus. si vero antea, separaretur aqua à manu. & cum fuerit cum ea, est causatum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manum præcedere aquam, quæ mouetur, erit motus aquæ etiam continuus. & ipse quidem cum continuatione sua causatus, & actus, & non prohibetur hoc in positione continuitatis. & sic est proportio mundi ad Deum glo.

R E S P O N S I O.

Alga. In motu autem cum motore est verū. in ente vero quiescente cum inuētoe eius, seu in eo, cuius natura non est quiescere. aut moueri, si ponatur inuētor, huiusmodi non est verū. hæc autem proportio inuenitur inter agens, & mundum ex eo quod mouetur: quod autem ens necesse sit ut sit actio eius copulata esse, est verum, nisi acciderit enti aliquid extra naturam, aut accens accedens, siue sit actio naturalis, siue voluntaria, idem est. Et vide quod posuerunt scēta Assaria ens antiquum, & prohibuerunt ei actionem in suo esse antiquo, Extra ord. Auer. G deinde

Disputatio

G deinde cōcesserunt id ei, adeo q̄ esse eius antiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, præteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philosophos deceptio, & confusio.

ALGAZEL.

A It Alga. respōdēs Philosophis. In sermone præcedēti dixim⁹

nō negare actionē cum agēte postq̄ fuerit actio inouata, vt motus aquæ, qui innouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardās à substantia agentis, siue coniūctum ei. Negamus tñ actionē antiquam. nam id, quod nō innouatur ex priuatione, appellamus actionem abusiue absolute absq; veritate, causatum vero, causa possibile ē vt sit inouata, & vt sit antiqua: vt dī q̄ scia antiqua est cā vt sit antiquū sciēs, & tñ nō loquimur de ea. loquimur. n. de ea, quæ appellatur actio, & dependentia causæ nō appellatur actio causæ, nisi abusiue, sed appellatur actio cum cōditione q̄ sit inouata ex priuatione. nam abusiō abutētis in appellādo antiquum cōtinuū in esse actionem in aliud, erit abusiō accommodata. Et, cum dicitis si

I imaginati fuimus motū aquæ cū digito, antiquum nō extrahit motū aquæ, quin sit actio, ē error. nā digitus nō habet actionem: agēs vero habēs manum est inuētor. si autē imaginati fuimus antiquum, erit motus manus actio eius, ex eo q̄ quælibet pars motus est innouata ex priuatione, & hac cōsideratione erit cum ea. motus vero aquæ tñ nō dicimus q̄ sit de actione eius, sed est de actione Dei glo. & quomodocunq; sit esse actionē prouenit ex eo q̄ est innouatum: qm̄ est cōtinuū inouationis, & est actio, ex eo q̄ est inno-

uata. Deinde dixit Alga. respōdēs pro Philosophis. Si autem dicitur, si cōceditis q̄ proportio actionis ad agēs, ex eo q̄ est, sit sicut proportio causati ad causam, deinde cōceditis imaginationem cōtinuitatis ex proportionē ad causam, tūc nos nō intelligimus in dicēdo q̄ mūdus sit actio, nisi q̄ sit causatum cōtinuū proportionis cum Deo glo. Si autem nō appellabitis hoc actionē, non est disputatio de nominibus, cum videātur res ipsæ. Dicimus q̄ nō intelligimus in hac disputatione, nisi q̄ vos tolleratis hæc nomina absque veritate. & Deus glo. apud vos nō est agēs ver⁹, nec mūdus, est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simpliciter, est abusiue absq; veritate, & iā apparuit hoc.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo posuit in eo, q̄ Philosophi concesserint ei eos velle q̄ Deus glo. sit agēs, & q̄ sit causa mūdi tātū, & q̄ causa sit simul cum causato. Attamē hæc est declinatio eorum à primo sermōe, qm̄ causatum sequitur à causa, quæ est causa eius per viam formæ, & p vi āfinis: cātum vero nō sequitur à causa, quæ est causa agēs, sed aliquādo reperitur causa agēs, & nō reperitur causatum. & fuit Alga. tanq̄ prætor, qui iratur contra substitutū in eo, quod nō præcepit ei. Attamē Philosophi tenēt q̄ mūdus habet agēs, quod nō defecit esse agēs, & nō deficiet: s. nō defecit esse ei extrahēs ex priuatione ad esse, & nō deficiet. Et iam fuerat hæc q̄ antiqua inter sectam Aristot. & sectam Plat. qm̄ Plato, quia dixit de inouatione mundi, nō fuit in sermone eius dubium q̄ ipse ponat mūdum habere faciēs, & agēs. Aristot. vero quia posuit

A fuit ipsum esse æternum, dubitauerunt contra cum sequaces Plato. hoc dubio, & dixerunt ipsum non tenere mundum habere faciens: & coacti sunt sequaces Arist. respondere responsioni bus determinatis Arist. tenuisse mundum habere faciens, & agens, & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamentum in eo est quod motus apud eos in corporibus celestibus est, quo consistit esse eorum: & dās motum est agens motus in rei veritate. & cum corpora celestia non perficiantur esse eorum, nisi motu, tūc dās motum est agens corporum celestium. Vltimusiam declaratum est apud eos quod ipse dat unitatem, quia mundus est vnus: & dās unitatem, quod est conditio in esse rei compositæ, dat esse partium, ex quibus fit compositio. compositio. n. est causa eorum, vt declaratum est. & hæc est dispositio primi principij cum mundo toto. Cū autē dnt actionem esse innouatā, est verum, quia ipsa est motus. dispositio vero priuationis in ea est quod nō sit ei principium, nec finis. & nō intelligunt, cum dnt mundum esse æternum, quod fuerat antiquum cum rebus æternis, ex eo quod sunt motus: **C** sed dispositio æternitatis in eo est, quia nō habet principium, nec finē. Et, quā hoc nō intellexit secta Assaria, ideo difficile est eis dicere quod Deo glo. sit æternus, & mundus sit æternus. Quare nomen innouationis continuz est verius in eo, quā nomen æternitatis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertius vero modus est circa falsitatem, quod sit mundus actio Dei glo. fm radicem eorum ex conditione requisita apud eos inter agēs, & opus, & est quod ipsi dixerunt

nō emanat ab vno, nisi vnum: principium autem est vnum omnibus modis: mundus vero est compositus ex diuersis: ergo non potest imaginari quod sit actio Dei glor. fm quod sequitur ex radicibus eorum.

A V E R R O I S.

A It Auer. Cū autem conceditur hæc radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quā nō dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.

A L G A Z E L.

D Einde dixit Alga. respondēs Philosophis. Si autem dicitur mundum vñter nō emanare à Deo glori. immediate, sed quod emanat ab eo est ens vnum, & est principium creaturarum & est intellectus absolutus. Est substantia existēs per se, nō multiplicata, sciēs seipsum, & sciēs principium suum, & appellatur eum lex nomine. Angeli: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate. quā diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatem potentiarum agentium, sicut nos agimus ex virtute appetitiua, aliter quā agimus ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatem materierum, sicut Sol dealbat pannum lorum, & denigrat faciem hominis, & resoluit aliquas substantias, & indurataliquas: aut propter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius fecit cum ferra, & cum securi scindit lignum, & perforat cum perforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cūm egerit aliquam actionem, & post hanc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et oēs istæ diuisiones sūt falsæ in primo principio. in substantia. n. eius non est diuersitas nec I eo **G** ij est

Disputatio

G est cōsecutio, vel posterioritas, vt declarabimus in rationib⁹ vnitatis. nec est ibi diuersitas materierum: nam sermo est de causato primo, qd emanat à primo. nec est ibi diuersitas in strumēt: nō. n. reperitur cum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de inouatione primi instri: ergo nō remanet, nisi q^o multiplicatio in mundo emanet à Deo glo. in via mediationis, vt diximus superius.

AVERROES.

Primū cū fuerit simplex, et vnū, nō prouenit ab eo, nisi vnū. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materierum, & nō sunt materiae cū eo: aut ex parte instri, & nō est instrium cum eo: & nō remanet, nisi q^o sit ex parte medij, cū emanat ab eo primū vnū, & ex hoc vno vnū, & ex hoc vno vnū, & ita reperit multiplicationem.

Hic dicitur. Summa huius sermōnis est q^o primum, cū fuerit simplex, & vnū, nō prouenit ab eo, nisi vnū. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materierum, & nō sunt materiae cū eo: aut ex parte instri, & nō est instrium cum eo: & nō remanet, nisi q^o sit ex parte medij, cū emanat ab eo primū vnū, & ex hoc vno vnū, & ex hoc vno vnū, & ita reperit multiplicationem.

ALGAEZEL.

Einde dixit Alga. dubitans eis. Dicimus & sequitur ex hoc vt nō sit in mūdo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oīa erūt eadem, & quodlibet eorū erit causatū vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatū, quod nō habet causatum, sicut deuenit ex parte ascēsus ad causam, quae nō habet causam. Et tū nō est sic. nā corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum: sit quid vnum. nam hō est cōpositus ex corpore, & aīa: & nō est esse vniuseorū ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis fm opinionē eorum est sic: qm est corpus aīatum: & nō est inouatum corpus ab aīa, nec aīa à corpore, sed ambo proueniunt à causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

sunt hęc entia composita? an ab vna causa? & destruetur sermo eorū nō emanat ab vno, nisi vnum: aut à causa composita? & conuenit interrogatio de illa causa, adeo q^o deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositum, & nō imagnatur hoc, nisi cum tactu. & cū fuerit tactus, & destruitur dictum eorū q^o ab vno non prouenit, nisi vnum.

AVERROES.

Ait Auer. Hoc sequitur eis, cū prouenerint q^o agens primum sit vt est agens simplex, quod nobis apparet, s. vt sint entia omnia simplicia. **L** Attamen hoc sequitur ei, qui ponit hāc inquisitionem vlem oībus entibus. qui vero diuidit ens in ens separatum, & ens materiale sensibile, ipse quidem ponit principia, ad quae ascendit ens sensibile, diuersa à principijs, ad quae ascēdit ens intelligibile. & ponit quidem principia entium sensibilibus materiā, & formā: & ponit aliquod eorū agēs aliquod, adeo q^o deuenit ad corp^o celeste: & ponit substantias intelligibiles ascēdere ad primum principium, quarum est principium ad similitudinē formae, & similitudinem finis, & similitudinem agentis. & hoc totū est declaratum in libris eorum. Et asseramus hāc propositionem cōem, & nō sequentur hęc dubitationes. & hęc opinio Arist. Attamen hęc propositio, dices q^o ab vno nō emanat, nisi vnum, est propositio, in qua conueniunt Antiqui Philosophorum, cū perscrutabātur de principio primo mundi speculatione topica. isti tamē opinātur esse speculationem demonstratiuam, faciendo inductionem in vniuersali, in eo q^o primum principium

† Examinatio h^o proponit. Ab vno nō prouenit, nisi vnum.

- A** pium est vñd oibus, & vñum necessesse est vt nō emanet ab eo, nisi vñum. & cum fuerint apud eos hæc duæ radices, perquirunt vñd provenit multiplicatio. & hoc quidem, postq̃ est incōueniens apud eos, opinio antiquior ista, & est q̃ prima principia sunt duo, vñum quisdem ad bonum, & aliud ad malum. nam impossibile est apud eos vt principia cōtrario tñ sint vñd. & viderūt q̃ cōtrariedades vñes, quæ includūt oīa contraria, sunt bonum, & malum: vñd existimauerūt q̃ necessario principia sūt duo. Et, cum cōf. serauerint Antiqui entia, & viderunt oīa tendere ad vñum finem, & est ordinatio reperta in mūdo, sicut ordinatio reperta in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperta in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderūt q̃ mundus necessarius est huiusmodi: & crediderunt, ppter bonum repertum in omni ente q̃ malum sit per accēs: vt sunt cōdemnationes factæ à gubernatorib⁹ probis ciuitatum, q̃ sunt mala posita propter bonum, nō autem prima intētiōne, nam sunt hic ex bonis aliqua, quæ impossibile est vt reperiantur, nisi admisceatur eis malum, sicut est in esse hominis, quod est cōpositum ex aīa intellectuā, & aīa bestiali. & determinauit sapiētia apud eos vt reperiat bonum magnum, licet, admisceatur ei malum parū. qm̃ esse bonum magnum cum paruo malo est melius, q̃ priuatio boni magni propter malum paruum. Et, cum patuit apud eos in fine q̃ primum principium necesse est vt sit vñum, & aduenit hæc dubitatio de vñd, rñderunt ei tribus rñsionibus. Nam aliqui putauerūt q̃ multiplicatio provenit ex materia: & est secta Pythagorica, & societas eius: & alii qui putauerūt q̃ multiplicatio proveniat ex multiplicatione instrumentorum: & aliqui putauerūt q̃ multiplicatio proveniat ex mediis. Et primus, qui hoc posuit, fuit Plato. & est sufficiens his opinionibus. qm̃ interrogatio adhuc conuenit duabus aliis rñsionibus, & est vñd provenit multiplicatio materierum, & multiplicatio instrumentorum. & quicūq; cōcederint hanc propositionē, illud dubium est commune eis. & dubitatio de modo, quo provenit multiplicatio ab uno, sequitur eis, scilicet, qui cōfiteretur q̃ ab vno non provenit, nisi vñum. famosum vero hoc tempore est cōtrarium huius, & est q̃ vñum primum emanant ab eo emanatione prima omnia entia diuersa. & sermo dubius in hoc tempore cum hominibus nostræ tempestatis est I hæc propositione. Id autem, cum quo dubitauit Algazel sectæ Peripateticorū, nō sequitur eis: & est q̃, si multiplicatio, pueniret ex parte mediorum, nō sequitur profecto ex hoc, nisi multiplicatio simplex. & quodlibet eorum est cōpositum ex multitudinē. qm̃ Philosophi tenēt q̃ hic sic multiplicatio vtroq; modo: nullā multiplicatio quidem rebus simplicib⁹, & sunt entia simplicia, quæ non sūt in materia, & vñum quodq; eorum est causa alterius, & ascendūt omnia ad vnā causam, quæ est de genere eorum, & ipsa est prima in hoc genere: & multiplicatio in corporib⁹ celestibus provenit ex multitudine horum principiorum: & multiplicatio, quæ est sub corporibus celestibus, provenit ex materia, & forma, & corporibus celestibus. & non sequitur

Disputatio

C eis aliquid huius dubitationis. Et corpora cœlestia mouentur primo ex motoribus eorum, qui nō sunt in materia omnino: & formæ eorum, scilicet corporum cœlestium emanant ab istis motoribus. & formæ eorum, quæ sunt sub corporibus cœlestibus, emanant à corporibus cœlestibus, & aliquæ ab aliquibus, siue sint formæ corporum simplicium, quæ sunt in materia prima, quæ nō est generabilis nec corruptibilis, siue formæ corporum compositorum ex corporibus simplicibus: & compositio istis est propter corpora cœlestia. hæc est

H opinio eorum in ordinatione hic reperta. Res autem, quæ mouerūt eos Philosophos ad hanc opinionem, nō pōt declarari hic, qm̄ hæc declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quæ declarantur in multis artibus, & cum artibus multis, quarum vna est sub altera. Philosophi vero Maurotum, vt Amyesa, & Auctenna, quia consistuntur aduersario quod agens, quod nō apparet nobis, est sicut id, qd̄ apparet nobis: & vnum agens non prouenit ab eo, nisi vnum actum. & cum primū apud omnes sit vñ simplex: difficile est

I profecto eis prouenire multiplicationem ab eo: adeo q̄ res ipsa coegit eos vt non ponat primum motorem motu diurno, sed dixerunt q̄ primū sit eas simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit à motore orbis magni orbis magnus, & motor orbis secundi, qui est sub magno. qm̄ hic motor est compositus ex eo, quod intelligit de primo, & ex eo, quod intelligit de seipso. Et hæc est error secundum eorum radices. nam intelligēs, & intellectum est idē in intellectu humano, quanto ma-

gis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermoni Arist. nam agens vnum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio vna, non dicitur cum agente primo, nisi æquiuoce. agens enim primū, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero apparet, est agēs secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur actio præter actum. & cū hoc probat Arist. quod agens intellectuum humanorū est intellectus mūdi materia, scilicet ex eo q̄ intelligit omnia. Et sic etiam probat q̄ intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, q̄ recipiet omnia. Et responsio huic opinioni sapientis, q̄ res, quæ non possunt esse, nisi cum copulatione adinuicem, vt est copulatio materię cum forma, & copulatio partium mūdi simplicium adinuicem, esse quidem eorū sequitur eaz̄ copulationē. & cū sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. & cum omne copulati copulatur re, quæ est vnum: & vnum, cum quo copulat, sequitur ab vno, quod existit per se: necesse est vt sit hic vnum separatum existens per se, & necesse est vt istud vnum tribuat vnum per se. Et isti modi diuiduntur in species in entibus secundum naturam eorū, & prouenit ex hac vnitatem attributa vnicuiq; enti esse huius entis sibi proprium. quæ est vñ. & omnia ascēdunt ad vnitatem primam: sicut peruenit caliditas, quæ est in quolibet ente rerum calidarum ad calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. & cum hoc fecit vñio nem Arist. inter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit q̄ mundus est

A est vnum, quod emanauit ab vno, & qd vnum est causa vnitatis quodāmodo. & causa multitudinis quodāmodo. & in eo, quod fuit possibile ei, per scrutatus est in hoc. & propter difficultatem huius rei non intellexerūt eum multi, qui uenerūt post eum, vt diximus. Et, cum hoc sic fuerit, manifestum est qd hic est vnū ens, à quo emanat virtus vna, qua reperiuntur omnia entia. & quia sunt multa, igitur ex vno, quod est vnū, necesse est vt sit multitudo, aut ipsa emanet, voca eam vt vis. Et hæc ē dī spō dicti sui: & ē aliter. q̄ id, quod dixit dīcēs qd ab vno emanat vnum. & vide hunc errorē, q̄tum est magnus sapientibus, & tua interest intelligere hoc dictum eorum, an sit demonstratio, vel ne, s. in libris Antiquorū, non autem in libro Anic. aut aliorū, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo qd facta est exilimatio.

A L G A Z E L.

Alī. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, cum patefacta fuerit opinio nostra, auferat dubitatio. nam entia diuiduntur in ea, quæ sunt in subiecto, vt sunt accidentia, & formæ, & ea, quæ non sunt in subiecto: & ista diuiduntur in ea, quæ sunt subiectum aliorum, vt corpora: & in ea, quæ non sunt in subiecto, vt entia, quæ sunt substantiæ cōsistentes in se: & diuiduntur in ea, qd imprimuntur in corporibus, & ea qd appellamus animas: & in ea, quæ non imprimuntur in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quæ sunt in subiecto, vt accidentia, sunt inouata, & hñt subiecta inouata, & perueniūt ad principiū, quod est inoua

rū aliquo mō, & antiquū aliquo modo: & est mor^o circularis, de quo nō loquimur. Loquimur vero de existētibz p se, nō in subiecto, & sūt tria, si corpora, & sunt viliora: & intelligentiæ abstractæ, nullā hñtes depēdētiā à corporibus, nisi depēdētiā agentis, nō inatam eis, & sunt excelsiora: & alæ quæ sunt media: hñt. n. depēdētiā in corporibus aliqua spē depēdētiæ, & est impressio, & actio in eis. nā sunt media in dignitate, quia imprimuntur ab intellectibus, & imprimuntur in corporibus. Vterius corpora sūt decem: quorum nouem sunt orbes: decimū vero m̄, quæ est corpus sub cōcauitate orbis Lunæ: & orbes nouem sunt aīalia, habētia quidē corpora, & aīas, & hñt influxum in entibus, vt dicemus, videlicet qd primū principiū emanat ab esse eius prima intelligentiā, & est ens existens per se, quod nō est corpus, nec est virtus in corpore, & scit seipsum, & scit principium suum. id aut appellauimus primā intelligentiam: & non curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusuis nominis. Et sequitur ab esse eius tria, s. intelligentia, & aīa orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secūda intelligentiā tertia, & aīa orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentiā tertia intelligentiā quarta, & aīa orbis Saturni, & corpus eius, & sequitur ab intelligentiā quarta intelligentiā quinta, & aīa orbis Iouis, & corpus eius: & sic vsquequo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligentiā, & aīa orbis Lunæ, & corpus eius, & intelligentiā vltima, quæ appellatur intellectus agēs. deinde sequitur sub orbe Lunæ materia, recipiēs ge-

Disputatio

Gnerationem, & corruptionē ab intellectu agente, & naturas operationū. Vltcrius materiæ miscetur propter motus orbium, & stellarum diuersis mixtionib⁹, ex quibus proueniūt mineræ, & plantæ, & animalia. & nō est necesse vt sequatur ex vnaqua, intelligentia, intelligentia in infinitum: quoniam istæ intelligentiæ sūt diuersarum specierum, & quod est vni eorum non est in aliis. Et sequitur ex hoc, q̄ intelligentiæ post primum principium sūt decem, & orbes nouem. & summa ex istis principijs excelsis post primum decem

H& nouem. & prouenit ab hoc, q̄ sub vnaqua; intelligentiarum primarum sūt tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est quin in principio eius sit trinitas proculdubio. & nō imaginatur multitudo in intellectu primo, nisi vno modo, & est vt ipse intelligat principium suum, & intelligat seipsum, & ipsum in cōsideratione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nō ex se. & ista tria sūt diuersa. & nobilioribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelligentia, ex eo q̄ intelligit principium suum, & emanat anima orbis, ex eo q̄ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo q̄ est possibilis in esse ex se. Et oportet vt dicamus vnde proueniat hæc trinitas in causato, & tamen principium eius est idem. Et dicimus q̄ non cōsequitur à primo principio, nisi vnum, & est substantia huius intelligentiæ, qua intelligit seipsam, & sequitur ei necessario ex seipsa, non ex parte principij, vt intelligat principium: & ipsa tamē in se est possibilis in esse, & non habet

possibilitatem à primo principio, sed ex se ipsa. nos autem non negamus reperiri vnum ab vno, ad quod sequitur causatum, non ex parte principij, sed ex rebus necessariis relatiuis, aut non relatiuis, & ex eo prouenit multitudo, & sit in hoc principium multitudinis. Et fin hunc modum possunt composita esse contrigua simplicibus, cū impossibile sit absq; contactu & impossibile est esse aliter: & est id, quo datur iudiciū in eo. & hic est sermo in intelligendo opinionē eorū, & quicitationem intellectus in ea.

AVERROES.

Ait Auer. Hoc torum est cōtradictio Philosophis, vt sensit Auic & Alfarabius, & alij. Opinio vero Antiquorū est q̄ sint hic principia, & sūt corpora cœlestia. & principia corporum cœlestium sūt entia separata à materia, quæ mouent corpora cœlestia, & corpora cœlestia mouentur ab eis modo seruutis, & dilectionis eis, & receptionis iussus eorum cum motu, & intellectu eorum. & quia ipsa producta sūt propter motum: & hoc est, qm̄ verificatum est quod principia, mouentia corpora cœlestia, sūt separata à materia, & non sūt corpora: non remanet modus, quo hoc moveat hæc corpora, nisi ex eo, q̄ mobili in iunctum sit ad motum. & propter hoc necesse est apud eos vt sint corpora cœlestia viuētia rationalia, quæ intelligunt seipsa, & intelligunt principia mouentia ea, modo in flūe eis. Et, quoniam patet q̄ nulla sit differentia inter sciētiam & scitum, nisi q̄ scitum est in materia, sciētia vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima: & iam sūt entia, quæ nō sūt in materia: sequitur

A quitur ergo v^t sit substantia eorum scientia, aut intellectus, aut quouis nomine appellabiscam. & verificatū est apud eos q^d ista principia sunt separata à materia: qm̄ ipsa influūt corporibus cœlestibus motum continuum, quo eis non euenit labor, nec defectus: & omne influens motum continuum huiusmodi nō est corpus, nec potentia in corpore: & corpus cœleste acquisiuit permanentiam ex separatū. & verificatum est apud eos q^d ista principia separata, eē eorum est copulatum primo principio eorum. sin aut, non esset hic ordinatio reperta, & sermones eorum, quos scripserunt in hoc, qui vult scire veritatem, eis incumbat. Et ex eo, quo apparet q^d omnes orbis mouentur motu diurno, licet moueantur motu proprio, verificatū est apud eos q^d iubens in istis motibus est primum principium, & est Deus gloriæ. & q^d ipse iussit omnibus principiis, vt iubeant cæteris orbibus in aliis motibus. & hoc iussu permā sit cœlū, & terra: vt iussu primi Principis ciuitatis seruantur omnia præcepta prouenientia ab aliquo, quem princeps præposuit in rebus ciuitatis omnibus existentibus in ea ex hominibus, vt dixit Propheta Verbo Dei cœli facti sunt, &c. Et hic iussus, & seruitus est principalis in iussu, & seruitute, quæ necesse est esse homini, ex eo q^d est animal rōnale. Id aut quod recitauit Auic. de prouentione horum principiorum abinuicē, est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, q^d hēnt à primo principio statustales, qbus non perficitur esse, nisi in illo tali loco & copulatio, quæ est inter ea, est illud, quod facit ea esse causata abin-

uicem, & omnia à primo principio **D** & non intelligitur de agēte, & acto, & creatore, & creato in illo esse, nisi hoc tantum. & id, quod diximus de copulatione omnis entis cū vno, est aliter, quā hic intelligitur de agente & acto, & faciente, & facto in arte. Si autē imaginatus fueris q^d sit princeps, habens substitutos multos, & isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutis, nisi in recipiendo substitutionem, & faciendo præceptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi median-
tibus substitutis prioribus, necesse ē vt princeps primus sit ille, q^d tribuit **E** omnibus entibus rem, quæ sunt entia. nam, si aliquis est, cuius esse est vt sit substitutus, non est quidem ei eē, nisi propter dominum primum. Et hoc est id, quod tenent Philosophi, q^d sit prælatio legum in creatione, & innovatione, & iussu. & hæc ē disciplina propinqua, quæ potest intelligi opinio horū hominū, absq^e quæ eueniat ei dubitatio, quæ euenit ex auditu opinionū horum, sūm differentiam, quam narrauit Alga. hic & hoc totum existimauerunt declaratum fuisse in libris eorū. Et qui pōt operam dare libris eorū cū conditionibus, quas narrauerūt, sciet veritatem eius, quo rōcinant, aut contrarium eius. & nō intelligit de opinione Ari. Aliud præter hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod pueniūt intellectus humani. Potest tamen homo peruenire ad istas res ex sermonibus euenientibus eis, q^d sint famosi, cum hoc, q^d sint in intellectuales: in quibus hæc via disciplinæ est delitiosa, & dilecta omnibus. Et vna ex propositionibus, quibus hoc apparet, est q^d homo, cū cō-
sideraue-

Disputatio

G lyderauerit entia, quæ sunt hic, apparet ei q̄ res, quæ appellantur viuientia, scientia, sunt ea, quæ mouentur ex se motibus terminatis, versus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus proueniunt operationes terminatæ. & ideo dixerunt Loquentes q̄ omnis actio prouenit ex viuo sapiente. & cum fuerit apud eū hæc radix, & est q̄ omne, quod mouetur motibus terminatis; & proueniunt ex eo operationes terminatæ, & ordinatæ, est viuum, sapiens: & copulatur isti id, quod apparet sensui: & est q̄ cœli mouentur ex se motibus terminatis, & ordinantur ex hoc entibus, quæ sunt sub eis, operationes terminatæ. & ordo, & proportio, quo sustentatur id, quod est sub eis, ex entibus, concludit radix tertia, in qua non est dubium: & est q̄ cœli sunt corpora viuientia cognoscencia.

H Quod autem ex motibus eorum sequantur operationes terminatæ, qui bus sustentatur id, quod est hic ex animalibus, plantis, & mineralibus, & conseruatio eius, hoc est notum per se cum consideratione. nā, nisi esset propinquitas Solis, & remotio eius in circulo suo obliquo, non essent hic quatuor tempora: & nisi essent hic quatuor tpa, non essent pluit, nec alia, nec processus gnationis fm ordinem in generatione elementorum adinuicem, fm æqualitatem, vt conseruetur esse eorū. v. g. cū prolongat Sol à meridie, infrigidatur aer in parte septentrionali, & fiunt pluuiæ, & multiplicatur gnatio elementi aquæ, & multiplicatur in parte meridionali generatio elementi aeris: in æstate vero contrarium, sc̄um fuerit Sol prope caput nostrum versus septentrionem. &

istæ operationes, quæ reperiuntur à K Sole pp propinquitatem, & remotionem, quam habet cōtinue à quo libet ente, ex eodem loco reperitur à Luna, & omnibus planetis. nam oēs habent orbes obliquos, & faciūt quatuor tempora in motu eorum circulari. & quod magis est in esse entium, & conseruatione eorū est motus diurnus, magnus quidem, faciēs diem. & iam innuit lex prouidentia Dei in homine, cū submittantur ei oēs orbes, cū dixit ipse glo. & ad præ dominandum in die, & in nocte, & deinde omnia tempora terræ, &c. & nisi esset fœdus meum, &c. Et, cum considerauerit homo has operationes, & regimina proueniētia, diuersa quidem ex motibus stellarum, & viderit stellas moueri ijs motibus, & habere figuras terminatas, & ex partibus terminatis, & versus operationes terminatas, & motus contrarios, scit istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscētib; & animatis, habētibus electionem, & voluntatem. Et quod magis facit eum credere hoc, est, cum nos videmus multa ex corporibus paruis, fœtidis, vilibus, & obscuris, hic re pertis non priuari vita generaliter M cum paruitate partium eorū, & vilitate mensuræ eorum, & breuitate vitæ eorum, & obscuritate corporis eorum, & q̄ bonitas diuina eis influit animam, & cōprehensionē quādam, qua regunt se ipsa, & conseruat esse suum, expresse patet q̄ multo magis debent esse corpora celestia alata, comprehendētia, quā ista corpora, pp magnitudinē corporis, & dignitatem eorū, & multitudinē luminis eorum, vt dixit ipse glo. mediā te Propheta suo cœli enarrat, &c. sed

A sed multi horum nesciunt hoc. De-
 mum, cū consideretur regimen eo-
 rum in corporibus alacis, quæ sunt
 hic, scitur absolute q̄ sunt animata.
 nam animarum nō regitur, nisi ab
 alato perfectiori anima, quam ani-
 ma eius. Et, cum considerauerit
 homo hæc corpora magna, anima-
 ta, rationalia, eligentia, quæ nos conti-
 nent, & considerauerit tertiam ra-
 dicem, & est q̄ providentia eorum
 ad ea, quæ sunt hic, non est necessa-
 ria eis in esse eorum, sciet q̄ in iun-
 ctum est eis in iis motibus, & sunt
 submissa eis, quæ sunt sub eis ex ani-
 malibus, & plantis, & inanimatis, &

B iubens eis est aliud ab eis, & est non
 corporeum necessario. nam, si esset
 corpus, esset de numero eorum. &
 quodlibet eorum est obediens ei, q̄
 est sub eo hic ex entibus, & seruit ei,
 & non indiget seruitute eius in esse
 suo. & nisi esset iussus eis, non prou-
 derent ad id, quod est hic continue:
 quoniam ipsi vellent non habentes
 quidem utilitatem in hac operatio-
 ne. Igitur mouetur pp̄ iussum, &
 timorem euenientem eis ad conser-
 uandum ea, quæ sunt hic, & susten-
 dum esse eius: & iubēs est Deus glo.

C Ver.g. si aliquis viderit multitu-
 dinem hominum dominatium in re-
 bus, & operationibus terminatis, nō
 cessantibus in instanti, licet opera-
 tiones illæ non sint necessariæ in es-
 se eorum, & non indigent eis, delibera-
 bit proferre sententiam q̄ sunt time-
 tes, & in iunctum est eis in operatio-
 nibus illis, & q̄ habent præcipientē,
 qui præcepit eis in hoc regimine co-
 tinuante providentiam in aliis, qui
 est superior eis superiori gradu, &
 sunt vt serui obediētes ei. & cum
 considerauerit homo aliud, & est

q̄ vnusquisq; planetarum septē ha-
 bet motus innotatos motui eius vñ
 habentes quidem corpora seruien-
 tia corpori vñ, ac si essent obediē-
 tia, sciet absolute etiam q̄ quilibet
 planeta habet iussorem sibi pp̄riū,
 deputatum eis ex primo iubente. vt
 euenit in gubernatione exercitus, q̄
 est collectio vnus cuiusque eorum
 sub vno iussore: & isti iussores, qui
 appellantur capitanei, deueniūt ad
 vnum principē, & est princeps exer-
 citus, sic est dispositio in motu cor-
 porum celestium, quam percepe-
 runt Antiqui de istis motibus, & sūt
 quadraginta, & postea reducuntur
 omnia ad septem planetas, & redu-
 cuntur illi septem ad octauum, & re-
 ducitur octauum fm diuersitatem,
 quæ est inter Antiquos, in numero
 motuum ad iussorem primum. Et
 hæc notitia habet homini hoc mo-
 do, siue sciat quomodo sit principis
 creationis horum corporum cele-
 stium, siue nesciat: & quomodo sit
 copulatio aliorum iubentium cum
 primo præcipientē, siue sciat, siue ne-
 sciat. nam ipse non dubitat q̄, si esset
 ex seipsis, antiqua absque causā, &
 inuentore, possibile esset eis non re-
 cipere iussum à iubente vno cū su-
 biectione, & seruitute. & sic ē dispo-
 sitio iubentium cum iubete primo.
 & cum hoc non fuerit eis possibile,
 ergo est ibi proportio inter eos, &
 eum, & proportio, quæ determina-
 uit eis obediētiā, & seruitutē. &
 hoc non est aliud, nisi ex eo q̄ sunt
 ei ex natura esse eorum, non vt acci-
 dens ex accidentibus, sicut est domi-
 nus cum suis seruis, sed in natura e-
 eorum. nam non est ibi seruitus addi-
 ta suæ, immo substantiæ illæ sustē-
 tantur in seruitute. & hæc adeptio ē
 regnum

Disputatio

Gregnum celi, & terræ, qđ vidit Abraham pater noster, cum dixit Facies cælum, & terram. Et scias qđ, cū sic fuerit, necesse est vt non sit creatio horum corporū, & principij m̃i gñationis eorum, modo gñationis corporum, quæ sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet sciret esse eius. Qui autem perquirat aliam similitudinem entitates, quarum vna est in altera, & qđ agens earum sit agens eo modo, quo reperiuntur agentia, hic est in maxima perturbatione, deceptione, & cōfusione. Et hæc

H est summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus cælestibus, & constitutione eorum à creatore glo. & qđ non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quæ non sunt corpora, & vnum eorum est anima cōstituere autem esse eius, ex eo qđ sunt innouata eo modo, quo innouant corpora, quæ sunt hic, vt conati sūt loquentes, est nimis difficile. & propositiones, adductæ in hoc, non cōplent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequētibz, cum loquemur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitis reuertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alg. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate. nam hoc est intentum primum in hoc libro.

ALGAEZEL.

Alga. contradiuens Philosophis. Dicimus, id, quod narratis, astutia quædam est. & in rei veritate est obscuritas maior præ aliis obscuritatibus, qđ si aliquis recitauit

et ex insomnio, iudicabit ex eo, qđ sit malæ complexionis. & si id redixerit in genere rerum legum, in quibus termini inquisitionis sunt existimationes, dicetur qđ sunt errores, & non adipscentur sciētias, sed vanas cogitationes.

AVERROES.

Alga. Non est inconueniens vt eueniat hoc stultis cum sapientibus, & vulgo cum electis, vt euenit eis in rebus artificialibus. nā artifices cum posuerint multa ex operibus suis vulgo, & cōderint suas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & existimabit qđ sunt diminuti cerebri. Attamen isti in rei veritate ponuntur in gradu diminuti cerebri ab intelligentibus, & ignorantes quidem à sapientibus. & sermones huiusmodi non oportet vt projiciantur contra eos opiniones sapientum, & hominum speculatiuorum. debebat tamen ipse, cum narrauerat hæc, narrare opiniones, quæ mouerunt eos ad ista, ita quod posset audiens facere comparationem inter eas, & sermones, quos perquirat ipse destruere.

ALGAEZEL.

Alga. Introitus autē qđnis, prout est, non narrabitur, sed ponemus modos determinatos. Et primus quidē est vt dicamus, is posuisti qđ vna rei multitudine cōtinetur, est qđ sit possibilis in eē, tūc dicimus eē possem in esse vtrū est esse eiusmet, aut aliud? si autē idem, igitur nō puenit ex eo multitudo, si vero aliud, igitur dicetis in primo principio eē multitudinē. nā est, & cū hoc est necessarium in esse. necessarium autē in esse est aliud quā substantia ipsius esse. & permittimus aduentum diuerso.

A d uerforum in hac multitudi-
ne.

Si autem dicitis nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitati in esse. nisi ipsum esse. Si autem dicitis bene potest sciri quod sit, & non sciatur esse possem, est ergo aliud. sic etiam necessarium in esse potest sciri esse eius: & nesciatur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid uniuersale, quod diuiditur in necessarium, & possibile. & si aliqua dicta harum duarum partium addatur vbi, sic quomodo; erit secunda dicta indifferens. Si autem dicitis possibilitas

B in esse est ei ex se, & esse eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio id dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest auferri necessitas in esse. & remanet esse, & vnum verum omnibus modis est. quod non conuenit affirmati onis, & ablationi. nam impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem unitas in hoc. & non est congruum stare in primo, **C** si verificatum fuerit id, quod dixerint, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

AVERROES.

A It Aver. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, i. res ad dita ipsi esse. & si fuerit idem, uo est multitudo. & nihil est eorum dictum, quod possibile in esse est in eo multitudine. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessario in esse, & erit in necessario esse multitudinis. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus. nam dimisit tertiam partem diuisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessarium in esse, & non additum substantie eius. & quasi reducitur ad ablationem causae, & quod esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, auferitur ab eo, ut dicimus de ente quod sit vnum. nam unitas non intelligitur in ente quid additum substantie eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatio diuisionis. & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantie extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, a qua cum auferitur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, & negatum ab eo attributum necessarii in esse: ac si diceret quod necessarium in esse aliquid eius, quod est necessarium ex se, & aliquid quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, non est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, i. diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod non significat rem additam substantiae extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errant

Disputatio

¶ **U**ir Auicenna, qui existimauit quod
vnum sit additum substantiæ. & sic
ipsum esse rei, cum dicimus qd res ē.
& in futurum disputabitur de hoc.

Et primus, qui inuenit hanc præsa-
tionem, fuit Auic. Cum dixit possi-
bile in esse ex se, & necessarium in
esse ex alio. nam possibilitas est attri-
butum in re præter rem, in qua est
possibilitas. & determinat simplici-
tatem harum dictionum qd id, quod ē
sub primo, sit compositum ex duo-
bus: vnum quidem, cui attribuitur
possibilitas: & aliud, cui attribuitur
necessitas in esse, & est præfatio vi-

His. sed, cum intelligitur de eo id, qd
diximus, non euenit ei dubietas, quā
ponit Alg. remanet tamen ei videre
vtrum, cum intelligitur de causato
primo possibilitas esse eius, determi-
net ei qd sit compositum, vel ne? nā,
si attributio fuerit relatiua, non de-
terminat ei compositionem. & non
omne, de quo intelliguntur res di-
uersæ, determinatur qd sint attributa,
addita substantiæ eius extra ani-
mam. nam est hæc dispositio priua-
tiuorum, & dispositio relatiuorum.

Et ideo non tenet aliqui Aniquo-
rum vt numeretur prædicamentum
I relationis in entibus extra animam
sed decem prædicamentis. Alga. aut
intulit in sermone suo qd omne ha-
bens inlectionem additam deter-
minat aliquid extra animā in actu
& est error, & sermo sophisticus. &
patet ex eo, quod dixit. Demum cē
est qd uidet vniuersale, & diuiditur in
necessarium in esse, & possibile. & si
ali qua differentia partium est addi-
ta vniuersali, sic etiam & alia diffe-
rentia indifferenter. Nam diuisio
ipsi vti esse ad possibile, & necessariū
non est sicut diuisio animalis ad ra-

tionale, & non rationale, aut ad ani-
bulans, & natans, & volatile. ista. n.
sunt addita generi, quæ faciunt id
diuidi in species additas, & animalis-
tas est communis eis. & istæ differe-
tiæ sunt additæ eis. Possibile autē,
in quod Auicenna diuisit ens, non
est quid extra animam in actu, &
est præfatio vili, vt diximus. nam
ens, quod habet causam, in esse suo
non intelligitur de eo, nisi priuatio.
id est omne id, quod est ex alio, non
habet ex se nisi priuationem, nisi cū
fuerit natura erus natura possibilis
veri. & ideo diuisio entis ad necessa-
rium in esse, & possibile in esse est di-
uisio non nota, cum non intelligit
per possibile possibile verum. & pos-
tea de hoc loquimur. Attamen
id tantum dicimus hic qd ens, cum
diuiditur, aut diuiditur in differen-
tias substantiales, aut in res relatiuas
aut accidentia addita substantiæ.
Diuisio autem per differentias sub-
stantiales determinat absque dubio
multitudinem operationum ab eo:
diuisio vero eius per res, & relatiuas
seu accidentales nō determinat mul-
titudinem operationum. Si autē
aliquis contradixerit qd diuisio eius
per attributa intrinseca determinat
ei operationes diuersas, tunc igitur
primum principium, emanat ab eo
multitudo necessario, & non indi-
get causato ab eo, quod sit princi-
pium multitudinis. Si vero dixerit
qd non determinat multitudo attri-
butorum relatiuorum provenire ope-
rationes diuersas, tunc nō erit attri-
buta intrinseca, quæ sunt in primo
principio, determinantia puenire
operationes diuersas. & positio po-
nētis cātū primū hoc modo est me-
lior. Et, cū dixit, & quō erit qd est ei
ex se, &

A ex se, & quod est ei ex alio, idem: iste profecto vir existimabat possibilitatem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quin eadem substantia sit affirmatio, & ablatio in rebus suis, absq; eo q̄ consequat multitudinem in hac substantia, vt negat id Alga. & cum perceiveris hoc, poteris soluere totum id, quod dixit in hoc capitulo. Si aut̄ dixerit sequitur fm hoc vt non sit compositio, nec necessario in esse ex se, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium

B comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. & si fuerit corpus, necesse est vt sic I eo vnitas aliquo modo, & multitudo alio modo, sc̄ corpora generabilia, & corruptibilia. sc̄ vnitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus nō comprehendit intellectus multitudinem nec in potentia, nec in actu, sed unitatem omnibus modis. & ideo determinauerunt Antiqui de hac specie entium, & dixerunt q̄ sunt simplicia: sed dicit de eis q̄ causa in eis est magis simplex causato & ideo tenet q̄ primum est simplicius eis. primum

C enim non intelligitur de eo causa, & causatum omnino: id vero, quod est post primum, intelligit de eo intellectus compositionem. & ideo secundum apud eos est simplicius tertio. & sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio in causa, & cato in his entibus, ac si esset eis multitudo in potentia, quę apparet in causato. sc̄ q̄ consequentur ab eo causata multa continua in aliquo tempore. Et, cum intelligitur hoc ex sermone eorum, & conceditur eis, non continget eis dubitatio, quā fecit Alga.

Cum vero intelligitur ex sermone **D** eorum q̄ secundum intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & in eo q̄ intelligit seipsum, provenit ab eo vnum, & in eo q̄ intelligit de principio suo, provenit ex eo aliud, quā est habēs duas formas, aut duas substantias, vt intellexit Alga. de eis est, sermo falsus, nam, si est hoc, est compositum ex pluribus formis. & illa forma esset vna subiecto, & plures definitione, sicut est dispositio in anima. sed facta ē fortis hac opinio eis ex eo, qd̄ existimāt de emanatione abinuicem. & quasi intendunt intelligere hoc ibi, assimilando hoc agētib; sensibilibus. & I rei veritate scietiz Diuinę, ex eo q̄ mixtę sunt his sermonibus, existimantur esse disciplinę Legistarum. Igitur declarati est tibi ex hoc sermone q̄ id, ex quo conatus est Alg. facere cōsequi multitudinem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibili in esse, nō ē verū. qm̄, si intelligit de possibili, possibile verū, erit ibi compositio absq; dubio. & si hoc est falsum, vt diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse. si vero intelligitur de possibili res intellectualis, non sequitur vt sit neq; aliud quod ipsorum cōpositū hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod est ex causa, & causato.

ALGAZEL.

A It Alga. Quęstio secunda est vt dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipius, & ipsummet intelligere seipsum, aut aliud? si idem, tunc non est multitudo I seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc hac multitudo reperit quoq; I primo: qm̄ intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVER.

Disputatio

G

AVERROES.

A It Auer. Veritas est qd id, quod intelligit de principio suo, est ipsummet esse ipsum, & qd sit in natura relationis: & in hoc diminuitur à gradu primi: primum vero ē in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est qd primum non intelligit de se ipso, nisi seipsum, non rem relatiuam, & est qd sit principii sed ipsummet apud eos est omnes intelligentiæ, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectiori omnibus, vt postea dicemus. quare nō sequitur ex hoc sermone aliquod inconuenientium, quæ intulit.

H

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem putauerint qd intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quod ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adæquatur intellecto, & conuerteretur ad seipsum.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est falsum. nam esse principium est quid relatiuum, & non conuenit vt sit ipsummet. & licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tamen ei principium eo modo, quo ē. nam, si hoc esset, perficeretur nobile ab ignobili intellectu. n. est perfectio intelligentis apud eos, vt appareret in scientiis intellectus humani.

I

ALGAZEL.

A It Alga. Dicimus, causatum autem intelligere seipsum est ipsummet. nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam & intellectus, & intelligens, & intellectū eius est idem etiam. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit qd ipsummet est causatum à cā,

quæ est sic: & intellectus æquatur in intellectu, & conuertitur totum ad seipsum: igitur multitudo non reperitur. si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tunc nō proueniret ab eo diuersa.

AVERROES.

A It Auer. Quod recitauit hic ex Philo^{sophis} circa multitudinem præter primum principium, est sermo corruptus, & non sequitur fm radices eorum. nam nō est multitudo illis intelligentiis oībus fm opinionem eorum, & non differunt apud eos ex pte simplicitatis, & multitudinis, sed differunt ex parte causæ, & causati. & differentia, quæ ē inter intelligere primum seipsum, & alias intelligentias intelligere se ipsas fm eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliquid existens ex se, non aliquid relatum ad causam. alix vero intelligentiæ intelligunt de se aliquid relatum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo. & nō est necesse vt sint omnes in eodē gradu simplicitatis, cum non sint in eodē gradu relationis ad primum principium. & nulla earum reperitur simplex, eo modo, quo primum est simplex. qm primum numeratur in esse ex se, illæ vero in esse relatiuo. Cū autē dixit postea, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit seipsum esse causatum à cā, quæ sic est & intellectus æquatur intellecto, & totum conuertitur ad seipsum: igitur nō ē multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperitur in primo. Dicendum qd non sequitur, ex eo qd intellectus, & intellectum in separatis sunt idem, vt sint oēs æquales in simplicitate, nam ipsi præsupponunt

A præsupponunt q̄ I hac re sese excedunt intelligētē adinuicē, quo ad diminutionē. additio vero nō repētur in rei veritate, nisi in intelligētia prima. Et cā in hoc est, qm̄ intelligentia prima, substantia eius est existens in se, aliz vero intelligētē intelligunt de substantijs suis q̄ cōstituant ab ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoq; earum esset in gradu unitatis, qui est in prima, esset ens exiēs in se, conforme enti ex alio, aut intellectus non æquaretur naturæ rei intellectæ. & hoc totum est falsum

B fm̄ eos. & hic sermo totus, & responsio topica est. Potest tamen fieri in hoc sermo demonstratiuus cū paritate speculationis hominis in rebus istis, si præsupponat, & sciat pri^o quid sit intellectus. & nunquā sciet quid sit intellectus, donec sciat quid sit anima. & nunquā sciet quid sit anima, donec scierit quid sit animarū. & non pnt̄ haberi ista primo aspectu, & ex scientijs vñbus, quæ non sunt propriæ, nec proportionatæ. & cum aliquis locutus fuerit de his rebus, anteq̄ sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somniat. & ideo secta Assaria, cum recitauerit opiniones Philosophorum, ducit ad vltimitatē inconueniētiz, & prolongationis hominis à speculatione in entibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Et dimittamus rationes unitatis eius omnimode. siquidem unitas auferetur hac specie multitudinis.

AVERROES.

A Auer. Id est q̄, cum ipsi posuerint primum intelligere seipsum, & intelliget de se q̄ sit cā al

tenus, debent ponere q̄ non sit vñs omnimode. nā adhuc non est declaratū q̄ necessario est vnum omnimode. & hoc, quod dixit, est opinio aliquorum Peripateticorū, qui exponunt eam esse opinionem Arist.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit primum non intelligere nisi seipsum, & intelligere seipsum est ipsummet: & intellectus, et intelligens, & intellectum est vñs, & nō intelligit aliud. Responsio huic est multipliciter, et primo q̄ hanc opinionē pp̄ falsitatem eius expulerunt Avicenna, & alij verificantes, & existimauerunt q̄ primum intelligit seipsum esse principium ad influendū id, qđ influitur ab eo. & intelligit entia oīa in speciebus suis intellectuē vñs, nō autem particulari. nam vituperauerunt sermonem dicētis q̄ ex primo principio non provenit nisi intellectus vñs, & q̄ non intelligit quod provenit ab eo. & intellectum eius est intellectus, & influitur ab eo intellectus, & anima orbis, & corpus orbis, & intelligit seipsum, & causata eius tria. sed cā eius, & principij eius nō intelligit nisi seipsum. igit̄ causatum est nobilior cā qm̄ a causa non influitur nisi vñs: ab istis vero influantur tria. & primum non intelligit nisi seipsum: hoc vero intelligit seipsum, & substantiā principij, & substantiā causatorum. Qui autem contentatur vt sit sermo eius q̄ Deus glo. sit in hoc gradu, iam posuit eum vñliorem oī ente intelligente seipsum. nam id, quod intelligit eū, & intelligit seipsum, est dignius eo. ipse enim non intelligit nisi seipsum, & provenit ex eis deprestio excellentiæ eius, adeo q̄ auferūt id, Extra ord. Auer. H qđ

Disputatio

Quod intelligitur in eo de celsitudine, & constituerunt eum tanq̃ mortuum, cui non est dominus, in eo q̃ gubernat mundum, nisi q̃ differt a mortuo, in eo q̃ cōsiderat seipsum uñ, sic merium reddat Deus gloriā. deuātibz a vijs eius, & tortuolē Icedentibus, decipientibus se ipsos, & negando dictum suum glo. In principio creauit Deus, cogitantibus quidem in deo prauas cogitationes, & credentibus q̃ res diuinā assimilantur cū occultationē earum virtutibus carnalibus, & errantibus quidē in intellectibus suis, & cogitantibus q̃ sit eis amplitudo, & non indigentia mandatis Dei. & securum est eis pp̃ hoc, q̃ coacti sunt concedere cōstitutionem eorum intellectuum reduci ad id, qd̃ si recitaretur, in somnio admirarentur eo.

A V E R R O E S.

IA It Auer. Qui autem vult per-
scrutari in his rebus, debet sci-
re q̃ multaz rerum, quaz affirmatur
in scientijs speculatiuis. Cum ad eas
ingressum fuerit primo aspectu, &
cum eo, qd̃ vulgus intelligit de hoc,
erunt respectu eorū similes ei, quod
percipit somnator in somnio, vt di-
xit ipse. & multaz harū nō sunt de
eis propositiones de genere propo-
nū, quę sunt intelligibiles apud vul-
gus, & proferunt eas his rebus. At-
tamen non est modus, vt sit de eis pro-
latio sufficiens, sed vt eis mediātibz
proueniat veritas ei, qui procedit in
scia earum modo veridico. Ver. g. si
dicitur vulgo, & ei, qui ē altioris gra-
dus, q̃ Sol, qui videtur oculo quan-
titate brachij, sit centum septuagin-
ta vicibus maior, quā est terra, in-
cipient hoc negare. & qui hoc con-

syderat, erit apud eos vt somnator. &
& erit difficile nobis persuadere ei
hoc cū propositionibus, quibus ha-
betur veritas de proximo, & paruo
tēpore. Attamen non est modus p-
ueniendi ad hanc scientiā, nisi per
viam demonis ei, q̃ incedit via de-
monstratiua. Et, cū hoc fuerit igno-
rum in quæsitis Geometricis, & de-
mum in rebus Mathematicis, mul-
to magis erit in scientijs Diuinis, si
aliquid expositum fuerit vulgo,
videbitur falsum, & inconueniens
primo aspectu, & simile somnio. nā
in hac specie scientiarum non sunt
propōnes probabiles, quibus possit
intellectus cōtentari, qui est primo
aspectu ignarus, sicut intellect⁹ vul-
gi. quia vt q̃ id, qd̃ apparet intelle-
ctui in fine, est apud eum inconue-
niens primo aspectu. & non euenit
hoc solum in rebus speculatiuis, sed
etiā in factiuis. Et ideo, si imaginari
fuerimus aliquam artē nō appare-
re, deinde videatur esse, videbit⁹ hoc
primo aspectu inconueniens. & ideo
tenent multi q̃ istę artes sunt ex cō-
prehendentibus, nō humanis: & ali-
qui attribuunt eas Dæmonibus: ali-
q̃ vero Prophetis, adeo q̃ existima-
uit Benhazam q̃ fortissima rōnum, **M**
q̃ reperitur Prophetia est reperiri
has artes. Et, cū sic fuerit, debet per-
quirens veritatē, cū reperiet sermo-
nē inconuenientem, & nō reperiet
propositiones probabiles ad remo-
uendum illud inconueniens, vt nō
credat q̃ ille sermo sit inconueniens,
& perquiret eum vijs, quibus existi-
mat aduersarius puenire ad eum, &
versetur in hac doctrina longo tem-
pore, & cum ordine, quem requirit
hæc res, quam differt. Et, cum hoc
reperiat in alijs scientijs, quā Di-
uinis,

A uinis, multo magis debet hoc reperiri in scientijs Diuinis, propter distantiam harum scientiarū a scientijs, quæ sunt notæ primo aspectu. Et, cum sic fuerit, debes scire quod non potest esse in hoc genere præstatio topica, vt est in alijs quæstionibus. & ars Topica est iuuatiua, & licita in alijs scientijs, & prohibita in hac scientia. Et ideo determinauerunt multi ex speculantibus in hac scientia, quod hoc totum est incumbe-
B re substantiæ, cui non incumbit intellectus. nam, si scirent qualitatem eius, erit prima intelligentia, & generabilis, & corruptibilis eadem. Et, cum sic fuerit, Deus glor. vindictam facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgaris, & loquitur topice in Deo glor. absq; scientia. Et ideo existimatur q; Philosophi sunt in vltimitate debilitatis in his scientijs. & propter hoc dixit Alga. q; scientia eorū Diuina est existimatiua. Attamen omnino nos conabimur declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus notis, licet non fuerint demonstratæ. Et non faceremus hoc, nisi quia iste vir posuit hanc similitudinem in hac scientia excessa, & abstulit homines puenire ad summū bonum in rebus excellis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quæ excitauerunt Philosophos ad credendum ista de primo principio, & alijs entibus, & de eo, ad quod peruenerunt intellectus humani, & dubitationibus euenientibus in hoc, & declarabimus et vias, quæ mouerunt Loquētes ex Mauris ad id, ad quod peruenerunt de credulitate de primo principio, & alijs entibus, & dubitationib; eue-

nientibus eis, in hoc, & de eo, ad quod peruenit scientia eorū. qm hoc mouebit diligentem ad habēdū veritatē, & pbebit ei sollicitudinē speculationis sciarū vtriusq; sectæ. & hoc totū faciemus, sm q; concurret ad hoc Deus glo. Dicimus q; Philosophi speculati sūt de notitia entium cū scientiis suis & nō adhæserūt sermōni cogentis eos ad recipiendum sermonē suū absq; demōne: immo qnq; contradicunt rebus sensibilibus: & inuenerunt res sensibiles, quæ sunt sub orbe dupliciter, scilicet habentes animā, & non hntes animā: & inuenerunt in eis, id qd generat, generari ex re, quam appellant formā: & est id, qd sit ens, postq; nō fuerat: & ex re, quā appellant materiam: & est id, ex quo generatur. nā inuenerunt q; oē, qd generatur, generat ex aliquo alio, quod appellat materiā. Et inuenerunt et id generari a re, quā appellauerunt agens, & propter aliqd, qd appellauerunt finē: & cōstituerūt quatuor causas, & inuenerunt rem, quā generat generatū, scilicet forma gñati, & res, a qua generat, & est agēs propinquum ei vnū, aut specie, aut genere. in specie aut, vt hō generat hominē, & equ⁹ equum: in genere vero, vt generari multū ab equa & asino. Et, qm causæ non procedunt apud eos in infinitum, posuerunt causam agentem primam permanētē. & aliqui eorū dixerunt q; ista cā sint corpora celestia: & aliqui posuerunt eē principium abstractum cū corporibus celestibus: & aliqui posuerunt hāc esse primum principium: & aliqui posuerunt esse sub eo, & cōtēti sunt generari corpora simplicia ex cēlo, & principiis corporum celestium:

Qdō Philosophi speculati sunt res ipas, & earū habuerūt cognitionē. Vnde dicitur pa. 6.

Disputatio

S qm̄ necesse est apud eos et vt ponat̄ eis causam agentem. In eo autē, qd̄ est sub corporibus celestibus, ex rebus generabilibus adinuicem animatis, necesse est vt ponant pp̄ animā aliud principium, & est tribuens animam, & influens formā, & sciētiam, quæ vī in entibus: & est id, qd̄ appellat Gale. virtutem informatiuam. Et aliqui horū posuerunt hāc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eā intellectum, & aliqui animā, & aliqui corp⁹ celeste, & aliqui primum. & appellauit Gale. hanc virtutē creatorem, &

H fuit ei dubium vtrum sit Deus, aut aliud. Et hoc totū est in animalib⁹, & plantis, habētibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non proijcientibus semina, manifestum est eis indigere hoc p̄cipio multo magis. & hoc est id, ad qd̄ peruenit speculatio eorum de entibus, quæ sunt sub cælo. Et speculati sunt et de cælis, postq̄ conuenerūt in hoc, qd̄ sint cæli principia corporum sensibilium, & determinauerunt qd̄ corpora celestia sunt principia corporum sensibilium mutabilium, quæ sunt hic, & principia specierum, aut

I solū, aut cum p̄cipio separato. Et, quia speculati sunt de corporib⁹ celestibus, patuit eis qd̄ non sunt generabilia eo mō, quo ista sunt generabilia, & corruptibilia, scilicet, qd̄ ē sub corporibus celestibus. qm̄ generatum, eo qd̄ est generatum, apparet de eo qd̄ est pars huius mundi sensibilis, & non p̄ficitur generatio eius, nisi ex eo qd̄ est pars generatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tēpore. Et inuenerunt corpus celeste ēē conditionem requisitam in genera

tionē eorum, qm̄ sunt causæ agentes remotæ. si. n. essent corpora celestia generata hac generatione, essent hic corpora præcedentia, quæ essent conditio requisita in generatione eorum, adeo qd̄ essent parui alterius mundi, & essent hic corpora celestia, vt sunt hæc corpora.

Si autem illa corpora essent etiam generata, necesse est vt sint ante ea corpora celestia alia, & procedet in infinitum. Et, cum totū hoc habitum fuerit apud eos hoc mō speculationis, & multis alijs modis, patuit eis qd̄ corpora celestia non generantur, nec corrumpunt eo mō, quo generantur, & corrumpuntur ista inferiora. nam generatum non habet definitionē, nec declarationem, nec intellectū aliud, q̄ hoc, & apparuit eis qd̄ ista etiā: licet corpora celestia habeant p̄cipia, quibus mouentur, & ex eis. Et, qm̄ speculati sunt de p̄cipijs horū, apparuit eis qd̄ necesse est vt principia eorū, mouētia ea, sint entia non corporea, nec potentia in corpore. Quod autē principia eorum non sint corpora, apparuit, qm̄ sunt principia prima corporū continētia mundum. Quod vero non sint potentia in corporibus, ita qd̄ corpora sint conditio requisita in esse eorum, sicut est in principijs compositis, quæ sunt hic in animalibus, patet. qm̄ omnis potentia in corpore apud eos est finita: diuiditur. n. ad diuisionem corporis: & omne corpus, quod est hūmō, est generabile, & corruptibile. Compositum ex materia & forma: & materia quidem est cōditio requisita in esse forme. Vterius, si essent principia eorum, vt sunt hæc principia, essent corpora celestia, vt ista, & indigerent

A digerent corporibus alijs pcedentibus. Et, qm̄ habitū fuit apud eos eē principia huiusmodi, s. non corpora, nec esse potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formā habere duplex esse, eē quidem intellectuale, cū spoliatur a materia, & esse sensibile, cum fuerit in materia, v.g. lapis habet formam matenalem, & est in materia extra animā, & formā, quæ est comprehensio, & intellectus, & est abstracta a materia in anima: sequit̄ necessario apud eos vt sint hæc entia abstracta simpliciter intellectus ab
B soluti. qm̄, cū fuerit intellectus, i eo q̄ est abstractus ab alio, tunc ille pfecto, qui est abstract⁹ simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos vt id, qd̄ intelligunt hæ intelligentiæ, sint formæ horum entium, & ordo repetitur i hoc mūdo, sicut est in intellectu humano. nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo q̄ sunt absq; materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, q̄ entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectualis: & proportio entitatis
C sensibilis ad intellectuale est, sicut proportio factoris cum scientijs facientis. Et crediderunt pp hoc, q̄ corpora cœlestia intelligūt hæ picipia, & eorum gubernatio, i eo q̄ est hic ex entibus, est ex eo q̄ sunt habetia animam. Et, qm̄ comparauerūt inter has intelligentias separatas, & intellectū humanū, tenuerunt q̄ istæ intelligentiæ sunt excellentiores intellectu humano. licet cōmunicēt cū intellectu humano, cū intellecta earum sint formæ entium: & forma vniuscuiusque earum est id, quod

comprehendunt ex formis entium, **D** & ordine eorum. vt intellectus humanus est id, quod comprehendit ex formis entium, & ordine eorum. sed differūt, qm̄ formæ entium sunt causa intellectus humani: perficitur enim ab eis, sicut perficitur res, quæ reperitur cum forma sua. sed istæ, intellecta earū sunt causa formarum entium. nam ordo, & proportio i entibus est aliquid sequens, & proueniens ab ordine, qui est in ijs intelligētijs separatis, ordo vēr, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, qd̄ comprehendimus ex ordine entium, & proportio eorum. & ideo est diminutus nimis: quoniā non comprehendimus multum de ordine, & proportionē entis in intellectu nostro. Et, cū sic fuerit, formæ quidem entium sensibilis habent gradus in esse. & vilius est esse earum in materijs: deinde esse earum in intellectu humano est dignius, quā eē earum in materijs: deinde esse earum i intelligentijs separatis est nobilius, q̄ esse earum i intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excedentes se adinuicem in eē, sicut est excessus intelligentiarum illarum ad inuicem inter se. Et, cum speculati fuerint etiam de corpore cœlesti, tenuerunt q̄ sit in rei veritate vnū corpus simile vni animali, habens quidem vnum motum vniuersalē, similem motui animalis vniuersali, & est moueri localiter totum corpus eius, & hic mot⁹ est motus diurnus: & tenuerunt q̄ alia corpora cœlestia, & motus eorum particulares sunt similes membris vni⁹ animalis particularibus, & motib⁹ eorum particularibus: & crediderunt pro
H iij pter

Corp⁹ cœlestē ē sūū vni animi. Vide. l. 1. Cœ. 4. 1. 7. & 7. 4. & sup. disp. 1. & 7. &.

Disputatio

De intelle-
ctibus Dei,
& intelli-
gentiarū.

Propter copulationē horum corporum adinuicē, & conuersionem eorū ad vnum corpus, & vnum finem, conuenire, & adiuuari in vna operatione: & est vniuersus mūdus, quia omnia deveniunt ad vnum principiū: sicut est in artibus multis, quę intēdunt ad vñ effectum, q̄ reducuntur ad vnam artē principalem. Et ereditur pp hoc q̄ ista principia separata tendunt ad vnum principium separatum, quod ē cā oīum. & forma huius principij est ordo, & proportio, quę est in oībus entib⁹.

Hic ordo, & proportio est cā aliorum ordinū, & proportionum eius, quod est sub eo. & intelligentiæ superat se adinuicem fm esse earum cum eo, in propinquitate, & remotione. & prima intelligentia apud eos nō intelligit, nisi seipsam: & intelligēs seipsam intelligit oīa entia excellentiori eē, & nobiliori ordine, & proportionē: & illa, q̄ est sub ea, sub stanua eius est fm quod intelligit de formis, & ordine, & proportiōe, quę sunt in intelligentia prima: & excessus earum adinuicem est secūdum excessum earum in hac re. Et sequit⁹ ex hoc apud eos vt vltior nō

Intelligat de nobiliori id, quod intelligit nobilior de seipso: nec nobilior intelligit id, quod intelligit vltior de seipso, s. vt sit id, qđ intelligit quaelibet earum de cūbus in eodē gradu. nam, si hoc esset, essent idē, & non distinctę. Et hoc modo dixerunt q̄ prima intelligentia nō intelligit nisi seipsam, & quę est post eam, intelligit primam, & non intelligit eam, quę est sub ea, quoniā est causatum. si autem intelligeret eā, fieret causatum causa. & crediderunt q̄ illud, quod intelligit prima de se

ipsa, est causa omnium entium. & eius, quod intelligit vnaquęq; intelligentiarum, quę sunt sub ea, aliqua est, quę est causa entium priorum huic intelligentiæ, scilicet in creatione eorum, & aliqua est, q̄ est causa sup̄ius, & est intellectus humanus secundum se totum. Secundum hoc debet intelligi opinio Philosophorum in his rebus, & his, quę induxerunt eos ad hanc credulitatem in mundo. Et, cū bene considerentur, non sunt minus sufficientes, & quietantes animū, q̄ res, quę mouerunt Loquentes huius gentis, s. primo Mahatazelam, & secundo Assariam, ad credēdum de primo principio id, qđ crediderunt, scilicet ipsi crediderūt q̄ hoc sit substantia, non corporea, nec in corpore, viuens, sciens, volens, potens, loquens, audiens, & videns. nisi quod secta Assaria fuit causa sectę Mahatazelę, & q̄ hęc substantia est agēs omnium entium immediate, & sciēs ea scientia infinita: entia. n. sunt infinita: & remouerunt causas, quę sunt hic. & hęc substantia, viuens, sciens, volens, audiens, vidēs, potēs, & loquens reperit⁹ cum oībus, & in oībus, i. copulata cum eis copulatione in esse. Et hęc positio existimat de ea q̄ eveniunt ei multę obiectiōnes. nam hoc tale ex entibus est de necessitate de genere animę. aia. n. non est corpus, & tñ est substantia, viuens, sciens, potens, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs. Igitur isti posuerūt principium entium aiam vsem separatam à materia, ex eo q̄ nō sentiunt eam. Postea autē narrabo qđnes, quę sequuntur hanc positionē. Et quod manifestum est de eis, vt ē sermo de attributis, ē vt sit hic substantia

- A**stantia composita æterna, & erit hic cōpositio æterna. & est aliter, q̄ ponit secta Aslaria, q̄ omnis compositio est innouata: qm̄ est accidens, & omne accidens fm̄ eos est innouatum. & posuerunt cum hoc omnia entia esse operatiōes possibiles, & non tenent q̄ sit in eis ordo, nec proportiō, nec sapiētia, quæ ordinat naturam illam entium, sed crediderunt q̄ omne ens est possibile vt sit, aliter quā est. & hoc sequitur eis in intellectu de necessitate. Et ipsi etiā tenent in rebus artificialib⁹, quibus assimilatur naturalia, q̄ sit ordo, &
- B** proportio, quæ appellatur sapiētia: & appellant artificem sapiētem. Et in eo, quod dicūt, & eo cōtenti sunt, in eo q̄ sit in toto vniuerso tale principium, est q̄ assimilant operatiōes naturales operationibus voluntarijs. & dixerunt omnis operatio, in eo q̄ est operatio, prouenit ex agente, volente, eligente, viuente, & sciente: & natura huius operationis, in eo q̄ ē operatio, hoc determinat. & dixerūt in hoc id, qd̄ non est viuens, est inanimatum, & mortuum: & mortuū non prouenit ex eo operatio: ergo id, quod nō est viuens, nō prouenit
- C** ex eo operatio. & negauerunt operationes proueniētes ex rebus naturalibus, & negauerunt cum hoc vt sint operationes in rebus viuis, quæ apparent. & dixerunt q̄ istæ operationes proueniunt cōiunctim in viuente in apparentia: agens vero eorum est viuens, quod nō apparet. & sequitur eis vt non sit vita rebus, q̄ apparent, quā vita conuenit rei apparenti propter operatiōes suas. Vltius vellem scire vnde prouenit eis hoc iudicium in re occulta? Via autem, qua processerunt ad constituē-
- dum hunc efficientem, est qm̄ posuerunt innouatum habere innouantem. & in hoc nō proceditur in infinitum: vnde de necessitate perueniet ad Inouās antiquū. & hoc ē verum, sed nō declaratur ex hoc q̄ hoc æternum nō sit corpus: quare oportet vt copuletur huic q̄ nō omne corpus est antiquū, cui accidunt multæ dubitationes. & nō sufficit in hoc eos declarare mundum habere innouās. nam potest dici q̄ innouās eum sit corpus antiquum, in quo nō est aliquod accidentium, quibus probauerunt celos esse innouatos, non ex reuolutionibus, nec ex alio. nam ponunt compositum antiquum. Et, quia posuerunt corpus cœlestē generatū, posuerunt id alio modo, q̄ intelligitur de generatiōe in re apparenti: & est vt sit ex re, & tempore, & loco, & aliquo modo, & conditione, non autem vtrū: qm̄ in rebus apparentibus non est corpus generatum ex non corpore. nec ponunt q̄ agens eius sit sicut agēs apparens: agens. n. apparens, actio eius est vt mutet ens ex dispositione ad dispositionem, nō q̄ mutet priuationem ad esse, sed facit id quiescere, sc̄. ens ad formam, & denominationē aīalem, qua permutatur hæc res ex vno ente ad aliud ens, diuersum ab eo, in substantia, definitione, nomine, & verbo. Et ideo tenebāt Antiqui q̄ ens simpliciter nō generatur nec corrūpit. vnde, cum cōcedit eis celos innouatos esse, nō pnt̄ declarare eos esse primū innouatorū: & tū apparet ex eo, qd̄ scriptum est in lib. excelso, cū d. In principio creauit cœlū, & terrā, &c. &c. cū d. Deus I cœlo sp̄parauit sedem suam, et cū dixit, Et extendit eos vt tabernaculum.

Disputatio

G Agens aut apud eos efficit materiā generati, & formā eius, si crediderit habere materiā, aut efficit id fm totū, si crediderint esse simplex, vt crediderunt de substantia indiuisibili. Si autem hoc sic se habet, tunc hæc species agentis mutat priuationem ad esse apud generationē, s. generationem substantiæ indiuisibilis, quæ est apud eos fundamentum corporum, & mutat esse ad priuationem apud corruptionem, s. apud corruptionem partis indiuisibilis. & manifestum est non conuerteri contrarium ad contrariū. nam non cōuertitur ipsa priuatio ad eē, nec ipsum calidum ad frigidum, sed priuatū ē id, quod sit ens, & calidum frigidū, & frigidum calidū. & ideo dixit secta Mahatazela q̄ priuatio sit substantia: sed posuerunt hanc substantiam denudatam denominatione ipsius esse, anteq̄ fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimauerunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cū dixerint si aliquid esset ex aliquo, proccederet in infinitum. Et responsio huic est hoc esse impossibile, cum eē secundum rectitudinem, q̄r. sequeretur infinitum in actu: sed nō est impossibile circulariter vt ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum æternum. nā sustentaculum eorum in innoatione vniuersi est q̄ id, qd nō euadit ab innoationibus est innouatum: & vniuersum est subiectum innoationum, & non absoluitur ab innoationibus: ergo est innouatum. & magis quod sequitur eis de falsitate, concedendo hanc rationem, cum conceditur eis hæc ppositio, est q̄ ipsi nō

præbent iudicium q̄ id, quod non euadit ab innoationibus apparenter, sit innoatum in eo q̄ est innouatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt vniuersum esse generatum ex nihilo. Vltius hoc subiectum apud Philosophos, & ē id, quod appellant materiam primam, non euadit a corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos nō est innouata. Propositio autem dicens q̄ id, quod non euadit ab innoationibus, est innouatum, non est vera nisi in eo, quod non euadit de eodem innouato. id autem, qd non euadit ab innoationibus, q̄ sunt eodē genere, quibus nō est principii, quæro vnde sequit̄ vt sit subiectum eorū innouatū? & id, quia p̄senserunt hoc Loquentes sectæ Assariz, copulauerunt huic p̄poni aliā, & est impossibile esse rep̄rri innoationes infinitas, s. non habētes principium, nec finem: quod sequitur apud Philosophos. Et hoc, & similia sunt inconuenientiæ sequentia positionem eorum: & sunt plura inconueniētiis sequētibz Philosophis, & positionē eorū, q̄ idem agens, qd est primū principium, sit agens ei⁹, qd est in mūdo immediate. nā hæc positio contradicit ei, qd videtur ad sensum de actione rerum adinuicē. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est q̄ agens, si esset passum, procederet in infinitū. Attamen hoc sequeretur, si agens esset agens, ex eo q̄ ē passum, & motor, motor ex eo q̄ ē morum. & non est sic: quoniā agēs est agens, in eo quod est in actu: quod enim non est, nihil agit. quod vero sequitur ex hoc, est vt finiatur agentia passia ad agens, quod non est passum omnino, non autem vt auferantur

Corporeitas æterna ē m̄q̄ p̄iē

M

A auferantur agentia passia, vt existimauerunt homines. Præterea magis sequitur ex conclusionibus eorū falsitas, q̄ sequitur ex propositionib⁹, à quibus venerunt ad conclusiones. qm, si esset principium entium, habens vitam, scientiam, posse, & vultatē, & essent hæc attributa addita substantiæ, & substantia illa non corporea, tunc nulla esset differentia inter animam, & hoc ens, nisi q̄ anima est in corpore, & hoc ens est anima, quæ non est in corpore. & quod est huiusmodi, est necessario compositum ex substantia, & at

B tributis. & omne compositum indiget necessario componēte. nam impossibile est vt sit aliquid compositum ex se, sicut impossibile est vt sit gñatum ex se. gñatio. n. quæ est in actu generantis, nihil aliud est, nisi compositio generati, & gñans nihil aliud est nisi componens. Item enim, sicut omne passum habet agēs, sic omne compositum habet componentem efficientem. compositio. n. est conditio in esse compositi, & impossibile est vt sit res causa in cōditiōe esse sui: nam sequeretur, vt esset res causa sui ipsius. & ideo Mahatizelē, cum ponebant hæc attributa in primo principio reduci in substantiam, non addita ei. eo modo, quo i ueniuntur multa attributorum substantialium multis enubus vt esse, & vnum, & æternum, & alia, sunt viciniōres veritati, q̄ secta Astarā, & opinio philosophorum in principio est vicina opinioni Mahatazila. Ecce q̄ narrauimus res adductas ab istis sectis ad credulitates istas de primo principio. De inconuenientibus autem, quæ sequuntur ambabus sectis, illa quæ sequuntur philosophis, iam ad

duxitea Alg. & iam præcessit respō sio nostra quibusdam eorum: & vltetius postea afferemus eam. quæ vero sequuntur loquentibus, iam inuimus hic in hoc sermone. Et reuertamur ad cognoscendum gradū cuiusq; sermonis sermonum positorum ab hoc viro in hoc libro de præfatione, & sufficientia, ac mensura veritatis, vt promissimus. coacti autē fuimus narrare sermones probabiles, qui induxerunt Philosophos ad has credulitates de principiis vniuersi: cum ex eis possit responderi aduersariis in eis, quæ sequuntur eis ex inconuenientibus, & narrauimus in-

E conuenientia, quæ sequitur Loquentibus etiam: quoniam iustum est vt habeatur notitia rationum eorum in hoc, & vt extrahatur ex eis rationes eorum, cum quibus ratiocinantur: & iustum est etiam, vt dicat sapiens, vt vir afferat rationes aduersario, sicut affert sibi ipsi, s. vt inuigilet in perquirendo rationes opinionis eius, & concedat ex eis id, quod concedit sibi ipsi. Et dicimus q̄ id, qd Loquentes existimauerunt, q̄ primum principium, si non intelligit nisi se, ipse ignorat totū, quod creauit, hoc profecto sequitur, si id, qd intelligit de se, esset aliquid præter entia simpliciter. id vero, quod ponunt est q̄ id, quod intelligit primum de seipso, est esse entia nobiliori esse, & est intellectus, qui est causa entium, non q̄ intelligit entia, in eo q̄ sunt causa intellectionis eius, sicut est in intellectu nostro. & dictū eorum, q̄ ipsum non intelligit aliud ab eo ex entibus, s. q̄ ipsum non intelligit ea eo modo, quo nos intelligimus, sed modo, quo nullum intelligens ea intelligit præter Deum gl.

Quo pado Deus intelligit seipm, cū ea intelligat.

F

nam

Disputatio

C nam, si intellectio eorum esset modo, quo ipse intelligit, esset communis eis scientia. ablit. & hoc est attributum proprium Deo glo. & ideo determinauit aliquis Loquentium qd est Dei glo. attributum sibi propriū præter septem attributa, quæ ei constituerunt. Quare non concedimus scientiam eius denominari qd sit vniuersalis, nec qd sit particularis. vniuersale. n. & particulare sunt causata ab entibus: & ambæ scientiæ sunt gnabiles, & corruptibiles. Et nos declarabim⁹ hoc magis, cum loquemur an scit particularia, vel ne: vt est mos eorum in positioe huius disputationis: & declarabimus qd sit qd sitio vana in Deo glo. Hæc autem questio includitur inter duas partes necessarias, quarū vna est, qd Deus, si intelligit entia, ita qd sunt causa scientiæ eius, tunc sequeretur qd intellectus eius esset gnabilis & corruptibilis, & periceretur nobile per ignobile. & si esset substantia eius præter intellecta rerum, & ordinem earum, esset hic alius intellectus, qui nō est comprehensio formarum entium, prout sunt, ordine, & proportionē. & cum ambo ista sint inconuenientia, sequitur vt id, quod intelligit seipsum, scit entia nobiliori esse, qd sit esse, in quo entia reperiuntur. Et qd testatur, qd idem ens reperiuntur ei gradus in esse, est id, quod reperitur de anima. nam color exempli grā, reperiuntur ei gradus in esse, quorū alter est nobilior altero. quoniam viliissimus graduum eius est esse ī materia, & hēt esse nobilior isto, & est esse eius in oculo. nam hoc est esse esse coloris, comprehendens seipsum: & quod hēt in materia est esse inanimatum non comprehendens seip-

sum. & iam declaratum est etiam in scientia de Anima qd color hēt etiam esse in potentia imaginatiua, & est nobilior, qd esse eius in virtute visiva. & sic declaratum est qd est ei in virtute memoratiua esse nobilior, qd esse eius in virtute imaginatiua, & habet in intellectu esse nobilissimum omnium horum esse. & sic dicimus qd in substantia scientiæ primæ est esse nobilissimum omnium esse eorū, & est esse, quod impossibile est vt sit aliud esse nobilior eo. Id autem, quod narrauit ex philosophis de ordine influxus principiorum separatorum ab eo, & numero eius, quod influuntur ex quolibet principio illorum principio, est res, cuius nō est demonstratio de aduentu eius, & terminatioe eius. & ideo non reperitur definitio, quam narrauit in lib. Antiquorū. Quod autem omnia principia separata, & non separata influantur a primo principio, & propter influxū huius potentie vnius erit totū vniuersum vnum, & ex eo copulantur omnes partes eius, adeo qd totum intelligit vnam operationē, sicut est dispositio in corpore vnius animalis, qd est diuersarum potentiarum, membrorum, & operationum, quoniam fuit apud sapiētes vnum ens pp potentiam vnam influxam ei a primo, est res, ad quam cōueniunt oēs. quoniam cœli apud eos vlt sunt vt vniuersal: & motus diurnus, quē habent oēs, est sicut motus localis vlt totū animalis: & motus, quos habet partes cœli, sunt sicut motus particulares membrorum in animalis. & ista cōstructa fuit apud eos demonstratio, qd animal est vna potentia, qua vniū est, & qua oēs potentie, quæ sunt in eo, intendunt vnam operationem, &

A & est cōseruatio animalis. & hæc potētia copulata est potētiæ influxæ a primo principio. & nisi esset hoc, separarentur partes eius, & ipsum nō permaneret ictu oculi. Si autem est necessario animali vni vna potētia spiritalis, transiens per omnes partes eius, quia est pluralitas, tūc id, qđ reperitur in eo ex potētij, & corporibus, erit vnum, adeo qđ dicitur de corporibus repertis in eo qđ sint corpus vnum, & dicitur de potētij repertis in eo qđ sint potentia vna, & erit proportio partium entium ad totū vniuersum proportio partium vni.

B animalis ad vnum animal: ergo de necessitate erit vt sit dispositio eorū in partibus vitalibus, & potētij motuius animalibus, & intellectualib⁹ hæc dispositio, s. qđ est in eis vna potētia vitalis, qua copulantur adinuicē oēs potētiæ spirituales, & corporales, & transit in omnes vno transitu. & nisi esset hoc, non esset hic ordo, & proportio. & fm hoc verificatur scriptum, qđ Deus creat omnia, & manet, & conseruat, vt dixit, Verbo Dei facti sunt cōdi. Et non est necesse ex transitu huius potentie in res multas, vt sit illi potētiæ pluralitas, vt existimauit, qui dixit qđ ex primo principio vno influunt primo vni, deinde influunt ab hoc vno pluralia. quoniam existimatur qđ sequat hoc, si assimilaretur agēs absq; materia agentis, quod est in materia. unde, si dī nomen agentis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cū materia, est æquiuoce. & hoc quidē declarabit tibi possibilitatem emanationis pluralitatis ab vno. Præterea, quoniam esse aliorum principiorum separatorum est in eo qđ imaginantur de eo, & non est quod pro-

hibeat quin ipsum sit idē, in quo imaginantur multa imaginationibus diuersis, sicut non est impossibile in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: & iam reperimus qđ corpora cōlestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixarum eadē imaginatione: nam mouetur vñ hoc motu ab vno motore, & est motor orbis stellarum fixarum: & reperimus eis ēt motus proprios diuersos, & necesse est vt sint motus eorum ex motu diuersis aliquo modo, & eisdē aliquo modo, & est ex copulatione motuum ei⁹ motui primi orbis. qm̄ sicut si aliquis imaginatus fuerit qđ auferatur membrum vnum cōmune membris animalis, aut potentia cōis, auferuntur oīa membra huius animalis, & omnes potētiæ eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potētij eius motuius, demum principij mundi, & partibus eius cum primo principio, & adinuicem. Et mundus maxime similis est apud eos ciuitati vni, nam, quēadmodum ciuitas consistit in vno Principe, & multis Vicariis sub illo primo Principe deputatis, sic est dispositio apud eos in mundo. nam, quēadmodū alij Vicarij, qđ sunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo qđ Princeps primus est is, qui tribuit vnicuiq; eorū dñia illa fm finem, pp quem fuerant illa dñia, & fm ordinē opationum produci: ium ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, qui est i mundo cum alijs Vicariis. & declaratū ē apud eos qđ qui tribuit finē entibus separatim a materia, est is, qui tribuit esse. qm̄ forma, & finis sunt idem in hac specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit for-

Disputatio

G formam : & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his entibus est agens. & ideo videtur qd primum principium sit principium omnium istorum principiorum, in eo qd est agens, forma, & finis. De dispositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, qd dat eis unitatem: & unitas, quæ est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa unitas, erit profecto principium horum omnium, & eo qd est agens, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu & est motus, quo perquirunt finem

H suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, homini uero voluntarie. & ideo præcipitur ei præter alia entia, & est credens præ cæteris. Contingit autem sapientibus dicere qd ista dominia, quæ sunt in mundo, licet omnia proueniant ab vno primo principio, alia qua quidem eorum proueniunt ab eo immediate, & aliqua mediate cū progressu, & ascensu a mundo inferiori ad mundum superiorem. quoniam repererunt partes orbis aliquas propter motus aliquarum: & hoc attribuunt primo, usq; quo deueniunt ad

I primum simpliciter. & innuitur eis. & declaratur vnus ordo, & operatio, qua communicant omnia entia vna communicatione. & peruenire ad graduationem, quam comprehendit speculans in entibus apud ascensum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientia humanæ de eo est vlt. Sed id, quod Iduxit homines ad credendum qd sint ordinata, & graduata a primo principio, secundum graduationem orbium eorum in loco, est quoniam viderunt qd orbis superior, in eo qd apparet de eo,

est excelsior eis, qui sunt sub eo, & alij orbes sequuntur eum in motu eius: & crediderunt pp hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatione secundum locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatio, quæ est in illis, est pp operationem, non pp ordinem in loco. quoniam, cum manifestum est qd operationes planetarum, & motus eorum, sunt pp motum Solis, forte motores eorum intendunt, & innuntur in motione sua motui Solis, & Sol prouenit a primo. Quare non inueniuntur in hoc quæsito propositiones veræ, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis reuertamur ad id, in quo fueramus.

ALGAEZEL

Alt Alg. Responsio secunda est qd, qui tenet primum non intelligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis. nam, si dicitur qd intelligit aliud, necesse est vt sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cum intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est esse in causato primo. vnde oportet vt non intelligat, nisi seipsum. nam, si intelligeret aliud, id esset aliud a se ipso, & indigeret causa, quæ est alia a causa sui ipsius: & non reperitur causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet vt non sciat, nisi seipsum: & auferat pluralitas, quæ facta est hoc modo.

Si autem diceret, ex eo qd intelligit se ipsum, oportet vt intelligat qd sit principium, dicimus, si sequitur hoc ei, aut erit ex causa? aut sine causa? Si ex causa, tunc non datur causa, nisi primum principium, & est vnum, & non potest imaginari qd proueniat ab eo, nisi vnum, & iam prouenit, & est substantia causati, igitur secundum

A dum quomodo proneniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absque causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc non intelligitur, ex eo quod necessarium in esse, non erit nisi vnum, & additum vni est posse, & posse indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse, ex se igitur est inconueniens dictum eorum, quod necessarium in esse est vnum. Si vero fuerit posse, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igitur non intelligit esse suum. & non est de necessitate causati primi ut sit possibile in esse. nam possibilitas esse est necessaria omni causato. causatum autem scire causam non est necessarium in esse sui, sicut causam scire causatum non est necessarium in esse sui, sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, quam fieri scientiam in causa. igitur declaratum est quod pluralitas, proueniens in scientia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest euadi ab eo.

AVERROES.

C **A** It Auer. Hæc est ratio eius, quod affirmat primum intelligere id, cuius est causa. quoniam dicit, si non intelligit ex se quod sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectu diminuta. Quæstio autem Alga. in hoc est. quoniam, si intelligit id, cuius est causa, non euadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa. si autem ex causa, igitur primum hæc causam. sed primi non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est ut proueniat ab eo pluralitas, & quod sciat eam. si autem prouenerit ex eo pluralitas, non esset necessarium in esse: quia

necessarium in esse non erit, nisi vnum: & quod proueniunt ab eo plures vno, est posse in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, quod primum est necessarium in esse, & scit causam suam.

Et dixit causatum autem scire causam non est de necessitate esse sui, & multo magis quod non erit de necessitate causam scire causatum. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cum posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, quod sit ex causa addita substantiæ eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si autem sequi causatum ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequitur ut proueniat ab eo pluralitas. nam hoc secundum radicem eorum reducitur ad substantiam eius. & si substantia eius est vna, proueniet ab ea vnum: si autem plures, plures. Id autem, quod ponitur in hoc sermone, quod omne causatum est possibile in esse. hoc est verum in causato composito. & impossibile est esse aliquid compositum, & æternum: & omne posse in esse apud philosophos est innouatum. & hoc est id quod declarauit Aristoteles in multis locis librorum suorum: & declarabit magis hoc a nobis, cum loquemur de necessario in esse. Id autem, quod Auicenna appellat posse in esse; ipsum quidem, & possibile in esse dicuntur æquiuoce. Quare id indigere efficiente non est manifestum eo modo, quo est manifestum eo possibile indigere.

ALGAZEL.

A It Alg. Quæstio tertia. Intelligere autem causatum primum seip-

Disputatio

G seipsum, aut est ipsummet, aut diuersum, si autē diuersum, sic etiam est in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. si verō non fuerit diuersum, ergo in eo non est quaternitas, nec trinitas secundum existimationem eorum, s. q̄ intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & est posse in esse. & potest addi, q̄ sit necessarium in esse, propter aliud & ita apparet quinqueitas. & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

AVERROES

A It Aver. Sermo hic de intelligentijs est duobus modis, quorum unus est in eo, quod intelligit, & in eo, quod non intelligit. & est disputatio, de qua disceptauerunt Anuqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, solū Auic. de eo locutus est, sermone, quem hic recitauit philosophis, & se extendit ad dubitandum contra eum, ad hoc vt existimetur ipsum dubitasse contra omnes. & hoc, vt ipse dixit, est ampliatio sistens in errore. & non reperitur hic sermo alicuius Antiquorum. & est sermo, qui non constituitur demonstratione, nisi ei, q̄ existimauerunt q̄ ab vno non prouenit, nisi vnum. q̄ quidem propositio non est in agentibus, quæ sunt formæ in materijs, si cut est in agentibus, quæ sunt formæ abstractæ a materia. nam non est substantia intelligentiæ causatæ apud eos, nisi id, quod intelligit de principio suo. & non sunt hic duo, quorum vnum est substantia, & aliud qd additū substantiæ. quoniam, si hoc esset, esset compositum, simplex autem non est compositum. Differentia autem inter causam, & causatū est, quoniam causa prima esse eius est in se, s. formis separatis: causa ve-

ro secunda esse eius est relatiue ad primam causam. nā esse causatum est ex semetipsa, & non est quid additum ei, sicut est in causatis materialib⁹. v.g. color est aliquid existens in se in corpore, & esse causa visib⁹ est, ex eo q̄ est relatiue, & visio non habet esse, nisi in hac relatione. Quare abstracta a materia sunt substantiæ de natura relationis. vnde videtur causa, & causatum in formis abstractis a materia. & propter hoc sunt formæ sensibiles de natura relationis, vt declaratum est in libro de Anima.

ALGAZEL.

A It Alga. Questio quarta. Trinitas non sufficit in causato primo. nam corpus primi orbis secundum eos secutum est ab aliqua re substantiæ principij. & in eo est compositio tripliciter. Primo, quia est compositum ex forma, & materia, & sic omne corp⁹ apud eos, & nō euadit vnumquodq; eorum a principio: nam forma differt a materia. & nulla earum secundum opinionem eorum est causa, quæ non indigeat alia, adeo q̄ erit vna earum median te alia, absq; alia causa addita eis.

AVERROES.

A It Aver. Quod autem dixit est, quoniam corpus celeste secundum eos est compositū ex materia, & forma, & anima, necesse est ex hoc vt sint in intelligentia secunda, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidem, ex qua prouenit forma: & res, ex qua prouenit materia, cum nulla harum est causa non indiges alia, sed materia est causa forme aliquo modo, & forma est causa materiæ aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua prouenit

Anit motus orbis secundum: igitur in eo erit quaternitas necessario. Attamen sermo, quod corpus celeste sit compositum ex forma, & materia, ut sunt alia corpora, est quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus celeste secundum eos est corpus simplex. si autem esset compositum, corrumpetur apud eos. & ideo dixerunt de eo quod si ingratum, & incorruptibile, & non habet potentiam ad duo contraria. Si autem esset, ut dicit Auicenna, esset compositum, sicut animal. & si hoc conceditur, sequeretur quaternitas ei, qui dicit, quod ab uno non provenit, nisi unum. & iam diximus quod modus, quo istae formae, aliquae earum sunt causa aliquarum, & quod sunt causae corporum celestium, & eius, quod est sub eis, & quod causa prima sit causa omnium, est diuersus ab hoc.

ALGAZEL

Ait Alg. Secundus autem modus est, quod corpus supremum est in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius in hac mensura praeter ceteris orbibus est quid ad dictum esse eius. nam ex seipso potest esse ut sit maius, aut minus: & impossibile est ei hoc esse absque determinante in hac mensura, addito rei simpliciter, quae necessitat esse eius, non autem ut esse intellectus, quod est esse absolutum, & non determinatur in mensura opposita alijs mensuris. & potest dici quod non indiget, nisi causa simpliciter.

AVERROES.

Ait Auer. Dispositio huius sermonis est quod ipsi, cum dixerint quod corpus orbis est res tertia, quae sequitur, & ipsum in se non est simplex, scilicet quod est corpus habens quanti-

tatem, tunc in eo sunt duo, quorum unum praebet corporeitatem substantialem, & aliud quantitatem terminatam. & necesse est ut in hac intelligentia, ex qua provenit corpus orbis, sint plura, & non erit causa secunda trina, sed quaterna. Attamen hoc totum est positum falsa. nam philosophi non crediderunt corpus uniuersum provenire a principio separato. si autem provenit ab eo aliquid apud eos, provenit forma substantialis. sed mensura partium eius apud eos sequitur formas. Sed hoc totum apud eos est in formis materialibus. corpora autem celestia apud eos, ex eo quod sunt simplicia, non recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Vltimus ponere formam, & materiam provenire a principio separato est quid extra radices eorum, & absurdum. Agens autem in rei veritate secundum Philosophos, quod est in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, sed efficit ex materia compositum ex utraque simul, scilicet compositum ex materia, & forma. nam, si agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, non ex re. & hoc totum non est opinio Philosophorum: & non est arguendum contra eam ex eo, quod sit opinio Philosophorum.

ALGAZEL

Ait Algazel, respondens pro philosophis. Si autem dixerit causa eius est quod, si esset maius, non esset necessarium in aduentu ordinis uniuersalis. si autem minus, non esset conueniens ordo intrinsecus.

Auer-

ECorpa celestia si recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Agens si efficit formam, nec materiam, nec formam in materia, sed ex materia compositum.

Disputatio

6

AVERROES

A It Aver. Intēdit in hoc sermo-
ne q̄ Philosophi non opinan-
tur q̄ corpus orbis exempli gratia
possit esse maius, seu minus eo, qd̄
est. nam, si esset vna harum positio-
num, non proueniret ordo intentus
hic, & non erit motio eius ad id, qd̄
est hic, motio naturalis, sed esset aut
addita huic motioni, aut diminuta:
& ambo determinant corruptionē
entiam, quæ sunt hic, non autem q̄
magnitudo sit concessa, vt dixit Al-
ga. sed maioritas, & minoritas, am-
bæ determinant corruptionem mū-
di apud eos.

ALGAZEL.

A It Alga. arguens Philosophis.
Et dicamus, & ipse modus or-
dinis, aut est sufficiens in esse eius, I
quo est ordo, aut indiget causa rep-
ta. si autem sufficiens, ergo vos non
indigetis positione causarum, & iu-
dicatis q̄ erit ordo his entib⁹ absq;
causa addita. si vero hoc non suffi-
cit, sed indiget causa, hoc etiam nō
sufficit in appropriatione mensura-
rum, sed indiget etiam causa com-
positionis.

AVERROES

I **A** It Aver. Summa huius sermo-
nis est q̄ sequitur eis vt sint ī
corpore multa, quæ non possunt p-
uenire ab vno agente: nisi dicant q̄
ab vno agente proueniant operatio-
nes multæ, aut credant q̄ multæ ex
passionibus corporis proueniant a
forma corporis, & forma corporis
ab agente. & secūdum hanc opinio-
nem non prouenient accidētia pro-
sequētia in corpore gēato ab agen-
te prouentione prima, sed mediante
prouentione forma ab eo. & hic ser-
mo est positis fm radicem philoso-

phorum, non autem fm radices Lo-
quentium. Et exilimo q̄ Malhata-
zile non tenent, q̄ hic sint aliqua
non prouenientia ab agente prouen-
tione prima, vt tenent Philosophi.
nos autem iam diximus quomodo
vnum sit causa ordinis, & rerum sub
iectarum ordinis, & non oportet rei
terare illud hic.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertius modus est q̄
orbis supremus diuiditur in
duo puncta, quæ sunt poli, & sunt q̄
cōstituunt situm, & non separātur a
locis suis. pres vero Zodiaci, diuersifi-
catur situs earum, & non euadit, aut
erunt omnes partes orbis supremi
similes, & nō sequitur mutatio duo-
rum punctorum præ ceteris pun-
ctis, vt sint poli, aut erunt partes ei⁹
diuersæ. & in quibusdam sunt pro-
prietates, quæ non sunt in alijs. Et
quæro quid est principium illarum
diuersitatum? corp⁹ enim supremū
non prouenit nisi ex vno simplici:
simplex autem non efficit nisi sim-
plex in figura, & est rotunda, & simi-
le in re, & est impositas ab actioni-
bus cognoscentibus, & separatis. &
hoc etiam non est euasio ab eo.

AVERROES.

A It Aver. Simplex dī duplī, quo-
rum Vnum est, quod non est
compositum ex multis partibus, &
tamen est compositum ex forma, &
materia: & hoc modo dī de corpori-
bus quatuor q̄ sint simplicia. Aliud
vero dī de eo, quod non est compo-
situm ex forma, & materia, quæ mu-
tatur ad formam in potētia, & sunt
corpora celestia. Et vltērius sim-
plex dī de eo, cuius definitio & tou-
& partium est eadem, licet fuerit cō-
positum ex quatuor entibus. Simplex
autē

M

A autem dictum de corporibus celestibus, non est inconueniens ut repentantur partes eius diuersæ natura, ut dextrum, & sinistrum in orbe, & poli. nam orbis, in eo qd est orbis, necesse est ut sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo differt orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo qd sunt in orbe partes terminatæ, ut sit non simplex: sed est simplex, ex eo qd non est compositum ex forma & materia, in qua est potentia: & est dissimilis, ex eo qd pars recipiens locum duorum punctorum non est quæcunq; pars fuerit orbis, sed est pars terminata naturaliter cuiuslibet orbis. & nisi esset hoc, non essent in orbibus centra naturaliter, quibus differunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione eorum non similia in hoc ut sint compositi ex corporibus diuersarum naturarum, nec ut sit agens eorum compositum ex potentij mulis. nam omnis orbis est vnus. Et non verificatur etiam sermo eorum, qd omne punctum cuiusvis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: quoniam hoc verificatur in orbibus artificialibus, non autem in naturalibus. & non sequitur ex positione qd omne punctum orbis possit esse centrum, & agens est qd id appropriat, ut agentia sint plura: nisi ponatur, qd in apparentibus nobis aliquod vnum non provenit ab vno agente. nam quod nobis apparet, est compositum ex decem prædicamentis, & sequeretur ut vnumquodq; eorum, quæ sunt hic, proveniret ex decem agentibus. & hoc totum sunt deceptiones, & dementiæ, ad quas induxit ista consideratio, quæ assimilatur stultitiæ in sciencia Divina. attamen affectum vnum in appa-

rentibus nobis efficitur ab agente vno, licet repantur in eo decem prædicamenta. O qd maxime est fallax ista propositio, qd vnum non efficit nisi vnum, cum intelligitur de ea id, qd intellexit Averroes, & Alfarabius, & Alga. in Fenestra luminarium, qui sustentatur secundum opinionem eorum de primo principio.

ALGAZEL

A It Alga. Si autem dicitur, forte in principio sunt multe species pluralitatis, quæ prosequuntur non ex principio, sed videntur esse tres, aut quatuor. & quod remanet non curamus de eo. & negligentia nostra de eo non facit nobis dubium, qd principium pluralitatis sit pluralitas, & qd ab vno non proveniunt plura.

AVERROES

A It Averroes. Hic sermo, si eum dixissent Philosophi, necesse esset eis credere qd in eodem primo sit pluralitas infinita, & sequitur ut dicatur eis, unde venit ad causatum primum pluralitas? & sicut dicunt qd ab vno non proveniunt plura, sic sequitur ut plura non proveniunt ab vno. Et dictum vestrum, qd ab vno non provenit nisi vnum, est contradicens ei, quod dicitis, qd id, quod provenit ab vno primo, est in eo pluralitas. quoniam necesse est ut ab vno proveniat vnum tantum: nisi dicatur qd pluralitas reperta in causato primo, vnumquodq; eorum est primum, & sequitur eis ut prima sint multa. Ego autem admiror summam admirationem quæ laetit hoc Alfarabium, & Averroes. quoniam sunt primi eorum, qui dixerunt de istis dijs, & vitiauerunt cum eis homines, & attribuerunt hunc sermonem Philosophis. nam, cum ipsi dixerint quod pluralitas, quæ est in principio secundum ordinem Averroes. I. est-

Disputatio

Ecundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necessesse est si eos ut sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quæ est, quæ provenit a primo principio & quæ non provenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, quod est possibile ex se, & necessarium ex alio. nam natura possibilis necesse est ut sit a natura necessaria, quæ adepta est a necessario in esse. natura .n. possis non potest conuertere ad naturam necessariam, nisi conuerteretur natura possis & necessaria. quare non est naturalis necessariis possibilitas omnino tam si fuerint necessaria ex se, quæ ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus Loquentium. & sunt omnia, quæ Ingre-diuntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniant ad gradum satisfactionis rhetorice, quanto magis topicæ. & ideo bene dicit Alga. I multis locis librorum suorum quod scientia coram diuina est existimauit.

ALGAZEL

A It Alg. Et, cum posueritis hoc posse, dicimus omnia entia esse multitudinem eorum licet peruenire numerus eorum ad mille, provenient a primo causato. & non oportet ut reducatur ad orbem exteriorum, & animam eius sed posse est ut proveniant ab eo omnes animæ celestes, & humanæ, & omnia corpora terrena, & celestia, & multæ species provenientes ab eis, quarum scientiam non habemus, & erit sufficiens ita in primo causato.

AVERROES.

A It Aver. Hęc consequentia est vera, & præcipue si posuerint

primam operationem provenientem a primo principio esse unitatem, quæ primum causatum est ens unum cum pluralitate repta in eo. Nam, si cesserint posse esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter? si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero æqualiter, aut plus, non est necesse eos ponere tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAZEL.

A It Alg. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cum poterit generari pluralitas, quæ dicitur provenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc posse est etiam ut consideretur hoc cum prima causa, & erit esse eius non ex causa. & dicitur quod sequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absque causa cum primo, imaginatur hoc absque causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictum nostrum cum primo, & cum secundo. nam non est inter ea definitum, nec in tempore, nec in loco. & quæ non differunt in loco, nec in tempore, & potest esse sine causa, non appropriatur aliquod eorum in comparati ne eius.

AVERROES.

A It Aver. Dicit, quod si posse esset reperiri pluralitatem in causa to primo absque causa, ex eo quod non provenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & non oportet ponere causam secundam, & causatum primum. si autem falsum est esse ali-

quid

A quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differt vna ab alia tpe, nec loco. & cū poterit esse aliquid absq; causa, non appropriatur vna duarū causarum ei, i. prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiat̃ cum vna earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAZEL.

A It Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, iā
B multiplicauistis res, adeo q̃ superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo vsq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatum, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat q̃ sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dādo differentiam in hoc, & quotiescūq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi a primo causato, non ex parte causæ consequēs vnū, & duo, & tria, quæro quid est quod faciat falsitatem in quatuor, aut quæque, & sic vsque ad mille. Nisi quod qui iudicat consyderatione præter consyderationem, non est ei transacto vno differentia. & hic etiam est sermo incisiuus.

AVERROES

A It Auer. Si autem respondissent Auicē. & alij Philosophi quod i causato primo sit pluralitas absque dubio, & q̃ omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vnu

tate determinante, vt reducat̃ pluralitas ad vnum, & vnitas illa, qua fuerat pluralitas vna, est quid simplex, proueniēs ab vno separato simpliciter, tunc essent quiescentes ab istis consequentijs, quas fecit eis Alga. vt exirent ab istis inconuenientibus. Alga autem, quia vigoratus est hic super positione corrupta attributa philosophis, & non inuenit respondentem ei vera responsione, lætatus est in hoc, & incidit in multa inconuenientia, quæ sequuntur ab ea. & omnis stultus stultitia sua lætatur. si autem sciuisset ipsum non arguere in hoc contra Philosophos, non tamen lætatur fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictū eorum, q̃ ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponunt in hoc vno p̃ducto pluralitatem: & sequitur eis vt hæc pluralitas sit sine causa. & positio eorum q̃, cum hæc pluralitas sit terminata, oportet ponere principū tertium, & quartum ad esse entium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum hæc positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, qm̃ dī non fuit appropriata a vobis causa secunda, cui sit pluralitas præter primā cām. & hoc notum sunt stultitiæ, & vanitates & radix eius est, q̃ ipsi non intelligunt quō vnū ent cā in opinione Arist. & in opinione sequentium eum ex Peripateticis. & iam gloriatus est ipse in fine Duodecimi i hac re, & dixit q̃ præcedēs eum ex antiquis non potuerūt dicere aliquid in hoc. & hoc mō prædicto a nobis de eis erit propositio, q̃ ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & q̃ ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

Disputatio

G

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam provenit ab eo orbis stellarum, in quo sunt stellæ 1012. & plus, & sunt diversæ quantitatis, & figuræ, situs, coloris, impressionis, & fortunæ & infortunæ. & aliquæ earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliquæ in formâ hominis. & differunt in dando impressionem in vno subiecto mundi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunum, & infortunium. & differunt inter se earum ab invicem. & impossibile

Habile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diversitate. nam, si hoc esset possibile. tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse unam, & eandem speciem in corporeitate. & sufficit eis una causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diversitatem eorum, sic etiam stellæ sunt diversæ proculdubio, & quilibet earum indiget causa ad formam eius, & causam ad materiam eius, & causa ad appropriationem naturæ faciendi, seu in frigidandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi in loco suo, & ut sint figuræ earum ad figuram animalium diversorum. hæc autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Aver. Hæc autem dubitatio iam fecit eam: & est res, quæ minimum protulavit sermonem in hoc libro. & cum respondetur ei responsionibus prædictis, non sequitur aliud quod horum inconvenientium. Cum autem intelligitur de sermone quod ab

vno numero simplici non provenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & unitas eius est causa pluralitatis, nunquam eadem ab istis dubitationibus. Vltiores res plurescantur apud Philosophos dijs substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud prædicamentorum corpora autem celestia (ut diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non communicant apud eos in vno genere. **L**nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & id locuti sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quæstio Quinta est ut dicamus, licet concesserimus has positiones frigidas, & inuolutiones corruptas, quomodo non pudet eos, cum dicunt causatum primum possibile in eis est, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum in intelligere primum determinat esse intelligendum ab eo, quæro quare est dicitur inter hoc, & dictum dictis quod scit esse hominis occulti, & quod sit posse in eis, & quod intelligit seipsum, & efficiere suum? & dixit quod sequitur, ex eo quod est posse in eis esse orbis, & dicitur ei quod est oportet inter se posse in eis & esse orbem ab eo? & sic et sequitur, ex quo intelligit seipsum, & efficiere suum, duo alia. Et hoc quidem, cum dicitur de homine, est deridendum eo, & sic de alio ente, nam positas in eis est determinatio, quæ non differt, cum differat substantia positatis, siue sit homo, aut an-

A angelus, aut orbis. & nescio quō satisfaciit stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrat cōsiliū, cū cogitat i intellectualib⁹.

AVERROES

A It Aver. Omnes isti sermones qui sunt Avic. aut sit quicūq; fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, & nō psequuntur radices naturales: Imo nō pueniunt, pp carētiā eorum in sufficiētiā, & rhetorica, ad gradū, quē dixit iste hō. Et forma, quam imaginatus est i ea, nō ē vera. nam hō, quē posuit posse in eē ex se, necessarium ex alio, intelligēt seipsum, **B** & efficiēt suum, verificat exēplum eius de cā secunda, cū ponit istū hō mainem agere entia ex se, & ex scientia sua. vt ponit eē secundum principii ille, qui dicit, vt dicit Avic. & sicur de more omnium ē ponere primum principium glo. nam cū ponitur hoc, necesse ē vt pueniāt ab hoc hōie duo: vnum est, ex eo qd scit seipsum: & aliud, ex eo qd scit efficiēt suum. nam positum fuit agēs ex parte sciētiz. & non est ēt incoēuēns, si positū fuerit agēs ex parte sui, vt dicatur qd id, quod sequitur ab eo, ex eo qd ē posse i eē, ē aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo qd est necessarium in eē. nam istz duę positiones reperiuntur i eo. Igitur iste sermo nō ē adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo qd homines deuiant a sermonibus philosophorum, & vilipēdēt eos apud speculantes. Et nulla ē diā inter hoc, & dicētē, cū ponitis ens, viuēs vita, volēs voluntate, sciēs sciētia, potēs potētia audiēs auditu, vidēs visu, & loquēs loquela, & sequitur ex eo totus mūdus, adeo qd hō viuēs, sciēs, potēs, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs, sequitur

ex eo totus mundus. qm, si ista attributa sunt, quz determinant esse mundi, necesse ē vt nō sit diā in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuntur. Si autē iste vir habuerit intētiōē dicēdi veritatē i his rebus, & errauerit, est ei excusatio. atramē si sciuerit fallaciam, & rēdit eam, si nō fuerit necessitate ductus, nō est ei excusatio. si vero intētiō nō tificaret qd nō sit ei in hoc sermo demonstratiuus, quo sustineretur i hac quāstione, scilicet quāstio vnde proueniat pluralitas, vt videbit postea, benefecit i hoc. nam nō puenit iste vir ad gradū sciētiz comprehendētē hanc quāstionē. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit opam hic vir, nisi libris Avic. & accidit ei diminutio in scientia, ppter hoc.

ALGAEZEL

A It Alga. Si autē dixerit aliquis, cum destruitis opinionē eorū quid dicitis, vtrum existimatis qd pueniant ab vno omnimode duo diuersa? & summittitis intellectū: aut dicitis qd primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis qd non ē pluralitas i mūdo? & negabitis sensum: aut dicitis qd sequitur medijs? & oportebit vos cōcedere id, quod dixerint. Nos autē dicimus nō ēt intētiōē nostram in hoc libro directē disputare hinc inde: sed intētiō nostra ē debilitare rōnes eorū: adeo qd nos dicimus qd qui existimauit emanationē duorū ab vno, est summissio intellectus, seu attribueret principio attributa, antiqua, & eterna, cōtradiētia vnitati. & hz ambz sunt rōnes falsz. & nō habēt de eis demonstratiōes: qm nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno

Disputatio

G sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum nō scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur q̄ primum principium sit sciens, potēs, volēs, & agit quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diuersa, & similia, vt vult, & de eo q̄ vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculatione. & ita posuerunt id Prophetę, facientes miracula. & necessesse est id recipere. Speculari autē de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autē

H desyderant perquirere proportionē & scientiam eius, finis consideratio nis eorum est id, q̄ causatū primū, ex eo q̄ est posse in esse, prouenit ex eo orbis: & ex eo, q̄ intelligit seipm, prouenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & demētia, nō apparitio proportionis. quare recipiamus p̄cipia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellect⁹ nō negat ea: & dimittamus speculationem de qualitate, & quantitate, & yditate: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate i creatiōne Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Propheta. Et cui assimilabitis Deū, & quam similitudinem dabit ei?

AVERROES

A It Aver. Cum dixit q̄ in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, reuertamur ad legem, est verū. nam scientia, pueniēs ex pphetia, puenit tanq̄ complēs sciētias intellectus, s. q̄ oēs, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per pphetiam. Diminutionum autē comprehensio

nū, quartū scientia est necessaria in vita hoīs, & esse eius aliqua est diminutio absolūtē, i. q̄ nō est de natura intellectus id cōprehēdere, in eo q̄ est intellectus, & aliqua ē, q̄ ē diminutio fm naturā aliquorū hoīum, & hęc diminutio aut ē i radice creationis, aut erit p̄p aliquid eueniēs ab extra ex priuatione disciplinę, sed sciētia pphetię tribuit oib⁹ has spēs oēs. Cum autem dixit, intendimus hic debilitare rōnes eorum, pfecto hęc intētio non conuenit ei, & ē ruina ruinarum scientis. nam sapiēs, in eo q̄ est sapiēs, intētio eius est pquire veritatem, non facere dubitationes, & ponere inuolutiones in opinionibus. Cū autē dixit, qm nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdē in duobus locis. & licet nō fuerūt hęc duę p̄pōnes in eodē gradu veritatis, tñ non est falsum, quin propositio, dicēs q̄ ab vno simplici non prouenit nisi vnum, non sit vera in apparentibus nobis. p̄pōsitiones autem verę superant se adinuicem, vt declaratum est in libro Posteriorū. Et cū in hoc est, qm p̄pōsitiōes verę, cum adiuvantur imaginatione, debilitātur. imaginatio autem nō cōsideratur nisi apud vulgus: & iō qui vsus est intellectualib⁹ & proiēcerit imaginabiles, erunt ei ambę istę propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in entibus generabilibus, & corruptibilib⁹ & viderit q̄ differant noīa, & definitiones eorum propter operatiōes eorum. nam, si proueniret quodlibet ens ex quolibet agente, & qualibet actione, miscerentur substantię, & defi-

A definitiones, & destruentur scientiæ,
& alia. exempli gratia discernitur ab
inanimatis in operationibus suis p
prijs prouenientibus ab ea: & inani
mata differunt ab inuicem operatio
nibus proprijs, & sic etiam animæ.
si autem prouenirent ab vna poten
tia operationes multæ, vt proueniūt
a potentijs compositis operationes
multæ, non erit differentia inter sub
stantiam simplicem, & compositā,
& non discernentur a nobis. Vlt
rius, si possent prouenire a substan
tia vna operationes multæ, erit pos
sibilis actio prouenire absq; agēte.

B nam ens est ab ente, non ex nihilo.
& ideo impossibile est vt reperiatur id,
quod non est ex se. & cū fuerit mo
tor eius, quod non est, & extrahens
id a potentia ad actum, id extrahit
ex eo, qd est in actu, necesse est vt sit
modus actus, qui est ei secundū mo
dum actus extrahentis id a priuatio
ne ad esse. nam, si exiret quodlibet
actum a quolibet agente, non esset
inconueniens vt exirent acta ad ac
tum ex seipsis, non ex parte agētis,
quod ea effecit. si autem exierint
multi modi a potentia ad actum ab
eodem agente, necesse ē vt ei sit plu
ralitas, s. modis illis, & illi, quod ar
tribuit eis. nam, si non esset ei nisi
vnus modus eorum, id quidē, quod
exit ex alijs modis, erit ex seipso ab
sque extrahente eum. Et non potest
dicere aliquis qd conditio agētis est
vt reperiatur agens tantum, actione
absoluta tantum, non modo actio
nis proprie. qm, si hoc esset, ageret
quodcumq; ens fuerit qcumq; actio
nem, & miscerentur entia. Vltcrius,
quoniam ens absolutum, s. vniuer
sale est vicinum priuationi veri en
tis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, di
centes ablationem dispositionum.
Et dixit dicens in affirmatione earū
qd non sunt entia, nec sunt nō entia.
Si autē hoc verificaretur, verificaret
tunc qd res sint causa entium. Et pro
uenire vnam actionem ab vno est
magis manifestum in sciente, quod
nobis apparet, quā in alio ab hoc
sciente. nam scientia plurificat plu
rificatione intellectuum scienti, quo
niam intelligit ea eo modo, quo sūt.
& sunt causa scientiæ eius. & impos
sibile est vt scita multa sciantur vna
scientia, & non erit scientia vna cau
sa aduersus causatorum multorum **E**
ab ea in apparentibus nobis, verbi
gratia quoniam scientia artificis, ex
qua prouenit exēpli gratia thesau
rus, est alia quā scientia, ex qua
prouenit sedes. sed scientia anti
qua differt in hoc a scientia inno
uata, & agens antiquum ab agente
innouato.

ALGAZEL.

A It Alga. Et si dixerit quid dici
tis vos in hac questione, quia
iam destruxisti opinionem Auicen
næ de causa pluralitatis, quid dicis
tu in hoc: quoniam dictum est qd se
cū philosophorum respondit huic
vna trinitas responsonum. Quarum
vna est sermo dicentis quod plurali
tas prouenit ex materia. Secūda autē
dictum dicentis, qd prouenit ex in
strumentis. Tertia vero est dictum
dicentis ex medijs. & recitatum fuit
de secta Aristote. quod ipsi ve
rificauerunt sermonem
cuius, qui ponit cau
sam in hoc
me
dia.
I iiii Aug.

Disputatio

G

AVERROES

A It Auer. Dixi q̄ huic non potest responderi in hoc libro reſponſione demonſtratiua. attamen non inuenimus in Ariſt. nec in eo, qui eſt in fama ex Antiquis Peripateticis hunc ſermonem, quem attribuit eis, niſi Porphyrio authori introitus logicę. & vir ille non fuit expertis eorum. Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum eſt q̄ cauſa pluralitatis eſt aggregatum triũ cauſarum, ſ. media, & diſpoſitiones, & instrumenta. & iſta omnia iam

H declarauimus quomodo inniſſitur vni, & ad id reducuntur. nam eſſe vniuſcuſque eorum eſt ex vnitae abſoluta, quæ eſt cauſa pluralitatis. Nam ipſe imaginatur q̄ erit cauſa pluralitatis intelligentiarum ſeparatarum diuerſitas naturarum ſuarum recipientium in eo, quod intelligunt de primo principio, & in eo, quod adipiſcuntur ab eo de vnitae quæ eſt actio vna ex ſe, & plures propter multitudinem recipientium. ſi eut eſt in Principe, ſub quo ſunt multi ſubſtituti: & ars, ſub qua ſunt artes multæ. & hoc ſpeculatur de eo i alio loco, ſi quidẽ declarari poteſt aliquid de eo: ſin autem reuertetur ad prophetiam. Quod autem diuerſitas ſit propter diuerſitatẽ quatuor cauſarum eſt manifeſtum. nã diuerſitas orbium erit ex diuerſitate motoris eorum, & diuerſitate formarum eorum, & materierum eorum, ſi fuerint in eis materiæ, & operationibus eorum proprijs in mundo: licet non fuerint pp̄ has operationes apud eos. Diuerſitas autem, quæ accidit primo ei⁹, quod eſt ſub orbe, de ſimplicibus corporibus, eſt

diuerſitas materiæ cum diuerſitate eorum in propinquitate, & remotiõne a motoribus eorum, qui ſunt corpora cœleſtia. vt eſt diuerſitas terræ & ignis, deniq; contrariorum. Cauſa aut diuerſitatis duorum motuũ magnorum, quorum vnus facit generationẽ, aliũ vero corruptionem, eſt diuerſitas corporum cœleſtium, & diuerſitas motuum eorum, vt declaratum eſt in libro Gñationis, & Corruptionis. Et cã diuerſitatis, quæ erit ex corporibus cœleſtibus eſt ſimilis diuerſitati, quæ erit ex diuerſitate instrumentorum. Et, cum ſic fuerit, cauſæ pluralitatis ab vno agẽte apud Ariſt. ſunt tres cauſæ, & reductio earum ad vnum eſt ex re ꝑcedenti: & eſt, quia vnum eſt cauſa pluralitatis. Id aut, quod eſt ſub orbe Lunæ, reperitur in eo diuerſitas ex quatuor cauſis, ſ. diuerſitate agẽtium, & diuerſitate materierum, & diuerſitate instrumentorum, & pro uentione operationum a primo agente, mediante alio. & hoc eſt qualiꝑe instrumentum. Exemplum aut diuerſitatis, quæ erit ex diuerſitate recipientiũ, & ex eo q̄ diuerſa ſunt cauſæ adinuicem, eſt color fact⁹ in aere, qui eſt alius a colore facto in corpore: & qui ſit in viſu, ideſt in oculo, alius ab eo, qui eſt in aere: & qui ſit in ſenſu communi, alius ab eo, qui ſit in oculo: & qui ſit in imaginatiua, alius ab eo, qui ſit in ſenſu communi: & qui eſt in virtute conſeruatiua, & memoratiua, alius ab eo, qui ſit in imaginatiua. & hoc totum eſt, ſecũdum q̄ declaratũ eſt in libro de Anima.

Di-

DISPUTATIO IIII.

De declaratione, quod non possunt afferre rationem, quod sit efficiens mundo.

ALGAZEL.

IT Alga. Et dicimus quod homines diuiduntur in duas sectas. Prima est secta hominum veritatis, qui opinati

sunt mundum esse innouatum, & sciuerunt necessario quod innouatum non innouat seipsum, sed indiget efficiente. & intelligitur opinio eorum, cum dicitur agens. Et alia secta sunt Hæretici, qui existimant mundum esse antiquum, prout est, & non constituerunt ei efficientem. & opinio eorum bene intelligitur licet rationes indicent destructionem eius. Philosophi autem opinantur mundum esse antiquum, deinde constituerunt ei cum hoc efficientem. & hæc opinio quasi contradicit sibi ipsi, & non indiget destructione.

AVERROES.

Ita Auer. Immo opinio Philosophorum intelligitur apparet, magis quam ambæ opiniones simul. Nam agens est duplex. aliquid enim est, à quo provenit actum, in quo pendet operatio eius hora, qua reperitur. & hoc, cum perficitur esse eius, non indiget agente, ut esse domus ab ædificatore. & aliquid est, ex quo provenit actio tamen, quæ pendet in actio. & non est esse huic actio, nisi cum pendetia agentis in eo. Et hoc agens est rei proprium, quod actio eius est equalis esse huius acti, scilicet cum corrumpitur hoc agens, corrumpitur hoc actum: & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, id est quod sunt simul. & hoc agens est nobilior, & magis ingreditur in capitulum operationum, quam primum, quod producit. subiectum suum, & id conservat: agens vero primum producit actum suum, & indiget alio agente, quod id conservat post inventionem. & hæc est dispositio motoris cum motu, & retum, quarum esse est in motu. Philosophi autem, quia crediderunt quod motus est actio agens, & quod esse mundi non perficitur, nisi cum motu, dixerunt quod agens motus est agens mundi. & si cessaret operatio eius in oculi à motu, destrueretur mundus. & constituerunt suum syllogismum sic. Mundus est actio, aut res, cuius esse sequitur ad actionem: & omnis actio impossibile est ut sit sine agente, quod sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc quod mundus habet agens, quod est ad esse eius. & quia necesse est apud eum, ut proveniens ab agente mundi sit innouatum, dixit mundum innouatum ab agente antiquo. & quia est apud eum operatio antiqui antiqua, dixit mundum innouatum ab agente antiquo, & operatio eius est antiqua, scilicet quod non habet principium, nec finem, non autem ut sit ens in se antiquum, ut videtur ei, qui denominat eum antiquum.

ALGAZEL.

Ita Alga. respondens pro Philosophis. Si autem diceret, nos autem, cum dicimus quod mundo sit efficiens, non intelligimus in hoc efficiens, eligens ad operandum aliquid, quod non operabatur, ut videmus in agentibus in futura ætate, & ædificatione, sed intelligimus per illud, causam mundi, & appellamus eam primum principium, in eo quod

Agens duplex: unum, a quo res acta habet deperdet in corruptione, alio deperdet.

nō

Disputatio

Non habet causam aliam in esse suo .
 & si appellauerimus eam efficiens, ap-
 pellamus hac expositione. Esse autem
 ens, ad cuius esse non est causa, cito co-
 stitueretur de eo demum incisiua . nam
 nos dicimus mundus, & entia eius
 aut habent causam, aut non habent
 causam, si habent causam, tunc
 aut illa causa adhuc habet causam
 aut non habet causam . & sic de cau-
 sa cause . & tunc aut procedet in infi-
 nitum, et est falsum, aut deueniet ad
 extremum, & finis erit causa prima, cuius
 esse non habet causam, quam appellabimus
 primum principium . si vero mundus esset

Ens ex se absque causa, tunc iam apparet
 causa prima . quam nos non intelli-
 gimus per eam nisi ens, quod non habet
 causam, & est permanens necessa-
 rio . Verumtamen impossibile est ut ip-
 sum primum principium sint corpora
 coelestia: quam sunt plura . & ratio
 unitatis manifesta, & apparet de-
 structio eius in considerando con-
 ditione principij . Nec et potest dici quod
 sit orbis unus, aut corpus unum, ut
 Sol, aut aliud . est enim corpus, & corpus
 est compositum ex materia, & forma :
 primum autem principium impossi-
 bile est ut sit compositum . & hoc scie-
 tur per secundam considerationem . & inte-
 rum est ut sit ens, cuius esse non ha-
 beat causam, permanens necessario,
 & conuenienter . diuersitas vero est in
 attributis, & est id, quod intelligi-
 mus per primum principium .

AVERROES.

Alter Auer. Hic sermo est rhetori-
 cus, & non verus . nam nomen
 cause dicitur equivoce de causis quatuor,
 agente, forma, materia, & fine .
 Quare, si haec esset ratio Philosopho-
 rum, esset ratio inuoluta . Nam
 interrogamus eis de qua causa volue-

runt, cum dixerint esse mundo cau-
 sam primam . Si dixerint intelligimus
 per eam, causam agentem, cuius operatio
 non cessauit, nec cessat, & operatum
 eius est actio eius, esset ratio vera secundum
 opinionem eorum, prout dixerunt absque
 ratione aliqua contra eos . Si vero di-
 xerint intelligimus formalem, dubi-
 tabitur eis et an posuerint formam
 mundi permanentem in eo . Si dixe-
 rint intelligimus formam separatam
 a materia, sequitur dictum eorum secundum
 opinionem eorum . Si vero dixerint for-
 mam materiale, ergo principium non
 erit apud eos aliquid, nisi corpus ex
 corporibus . & hoc quidem non dicunt
 de eo . et sic, si dixerint est causa finalis,
 sequeretur hoc et secundum radices eorum . Et
 cum in hoc sermone sit interpretatio
 diuersa, ut vides, quomodo ponitur ratio
 Philosophis? Et, cum dixit, & ap-
 pellabimus eam primum principium,
 in eo quod esse ei non habet causam aliam,
 est sermo et debilis . nam haec appella-
 tio verificatur de orbe primo, seu de
 orbibus vltimis, de quolibet spe-
 cie entium, de qua ponitur quod non ha-
 bet causam . & nulla est distantia inter hanc
 opinionem, & opinionem Haeticorum
 in causa prima . Et, cum dixit de eis est,
 & esse ens, ad cuius esse non est causa, ci-
 to constituetur de eo demum incisiua,
 est sermo intricatus est . nam oportet
 distinguere de quatuor causis,
 & declarare quod in vnaquaque earum est
 primum, cui non est causa, id est quod causa agen-
 tes deueniunt ad primum agens, &
 formales ad primam formam, & ma-
 teriales ad primam materiam, & fi-
 nales ad primum finem : & remanet
 postea declarare quod istae quatuor cau-
 sae vltime deueniunt ad primam cau-
 sam . & hoc totum non est declaratum
 in hoc sermone, quem ipse recitauit

de

- A** de eis. Et sic etiā sermo quē induxit in declaratione q̄ hic fit cā prima, est sermo intricatus. cū dixit q̄ nos dicimus mundus est ens : & omne ens aut habet causā, aut non habet cām, vsq; ad finē sermonis ei⁹. Nam cā dī equiuoce. & sic p̄cessus causarū in infinitum aliquo mō ē falsus, & impossibilis, & aliquo mō est necessarius apud Philosophos. qm̄ est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si p̄cedens earum esset cōdō in esse posterioris : & nō est impossibilis apud eos, cum fuerint per accēs, & circulariter, & cum non fuerit corruptio p̄cedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primū, vt ē esse pluuiarum ā nube, & nubes ā vapore, & vaporis ā pluuiā. nā hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causā primā. & sic esse hōis ab homine in infinitum : qm̄ esse p̄cedentiū apud eos in hōis non est cōditio in esse posteriorū, sed aliqñ ē conditio corruptio aliquorum. Et hōis causę sunt apud eos deuenientes ad cām primā eternā, ad quā finit motus in qualibet harū causarū, & hora innouationis alterius causati. v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut aīa, aut intellect⁹, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Aris. q̄ hō generat eum hō, & Sol. & apparet q̄ Sol deuenit ad motore ei⁹, & motor eius ad primū principū : ergo non est hō p̄teritus cōdō in esse hōis futuri. vt artifex cū fecerit operata successiua in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs instrumentis. & illa instrū cum alijs instrumentis. nam esse horū instrumentorū vnius ab alio est per accidens, & nullū eorū est conditio in esse operati, nisi primū instrū, cap parens. & pater est necessarius ē filiū, sicut instrumentum, cum quo appropriatur operato, est necessarium ad ēē operati. instrū autem, cum quo fit hoc instrumentū, est necessarium in esse instrū contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatū est, nisi per accidēs. & ideo aliqñ erit corruptio instrūti p̄cedentis conditio in ēē posterioris, cum sit posterior ex materia p̄cedentis, vt cum sit homo ex hōis corrupto, mediāte eo, q̄ fuerit plāta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui autē admittūt processum causarū in infinitum essentialiter, sunt Hæretici. & qui concedit hoc, necesse est ei vt nō sciat aliquid de causa agēte, & nō ē dīa apud Philosophos circa esse causę agētis. Et, cū dixit si autem mundus esset ens ex se absq; causa, tunc iam apparet cā prima, i. q̄ Hæretici, & alij consententur causā primā, cui nō est causa. Sed differūt in hoc p̄cipio. **F** nam Hæretici dicūt q̄ est orbis vniuersalis, & qui non sunt Hæretici, dicunt q̄ est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti diuidūt in duas sectas, sectam quidē, quę existimat q̄ orbis sit actio innouata, & sectam, quę existimat quod sit actio antiqua. Et, qm̄ hæc declaratio ē cōmunis Hæreticis, & alijs, dixit verumtū q̄ impossibile est vt primum principium sit corpus celeste, quoniam sunt plura. & rō vnitatis est manifesta, i. q̄ ordo, qui est in

Disputatio

C in mundo, apparet ex eo, q̄ gub-
nator eius sit vnus: sicut ordo, qui
est in exercitu, apparet ex eo, q̄ gu-
bernator eius sit vn⁹, & est princeps
exercitus, & hoc totum est sermo
verus. Et, cum dixit, imposse est vt
dicatur orbis vnus, aut corp⁹ vnū,
aut Sol, aut aliud: qm̄ est corpus, &
corp⁹ est compositum ex materia,
& forma, & primū principū spole
est vt sit cōpositū. Dixi, cū dixit of
corp⁹ est compositū ex materia &
forma, hæc nō est opinio Philoso-
phorū de corpore cœlesti: nisi fue-
rit nomē materiz dictum æquiuo-

Hec: sed est id, quod dixit Auicē. tñ.

Qm̄ omne compositū apud eos ex
materia, & forma est innouatū, si-
cut est innouatio domus, & thesau-
ri: cœli autē nō sunt apud eos in-
nouati hoc mō inouatiōis. & ideo
appellauerūt eos æternos, s. q̄ eē eo-
rū est cum æterno. Nam, cum fue-
rit causa corruptionis apud eos ma-
teria, id, quod nō ē corruptibile s̄m
opinionē eorū nō habet materiā,
sed est quid simplex. &, nisi eēt ge-
neratio, & corruptio, quē est his no-
stris corporibus, nō esset necesse vt
eēt cōposita ex materia, & forma.

I nam radix huius est, quia corpus ē
vnū in esse, sicut est in sensu. &, nisi
esset corruptio horū corporū, de-
terminarem⁹ q̄ essent simplicia,
& q̄ materia eēt corpus. igitur cor-
pus cœlestē, ex eo q̄ nō est corrupti-
bile, indicat q̄ materia in eo sit cor-
poritas, q̄ reperitur in actu: & ani-
ma, quæ est in ea, non habet situm
in hoc corpore. nam hoc corpus nō
indiget in sua permanentia aīa, vt
indiget corpora aīalium: indigent
in anima, nō q̄ ex necessitate eē eo-
rū est vt sint habētia aīam, sed qm̄

melius ex necessitate eorum est q̄
sint in dispōne meliori, & habētia
aīam sunt meliora nō habētib⁹ eā.
Corpora autē cœlestia, nō est differe-
ntia inter ea, q̄ non est eis poten-
tia substantiæ, & non sunt necessario
habētia materiam, vt sunt corpora
generabilia, scilicet aut erunt, sicut di-
cit Them. formæ, aut erunt eis ma-
teriz æquiuoce. Ego vero dico, siue
sint eandē materiæ, siue materiæ vi-
uentes ex se, non autē viuētēs vita.

ALGAZEL.

A It Alga. Et responsio est duo-
bus modis. Prim⁹ quidē, qm̄
sequitur s̄m opinionē eorū, vt sint **L**
omnia corpora mūdi antiqua, qui-
bus nō est causa. Et, cum dicunt q̄
destructio huius scietur secūda cō-
syderatione, destruetur quidē hoc
eis in disputatione vnitatis, & abla-
tione attributorum post hanc di-
sputationem præcedentem.

AVERROES.

A It Auerr. Id est q̄ ipsi, cum nō
possunt affirmare vnitatem,
nec possunt affirmare q̄ vnum nō
sit corpus. nam, cū nō pnt remoue-
re attributa, erit hoc primū ap̄ eos
substantia cū attributis: & quod est
hmodi, est corpus, aut potentia ī cor-
pore: tunc sequitur eis vt primum,
quod nō habet causam, sint corpora
cœlestia. Attamen hic sermo se-
quitur dicenti sermonem, quem re-
citauit nomine Philosophorum.
Philosophi vero non indigent ad
esse primi non habētis causam eo,
quod tribuit eis ratiōibus. nec etiā
existimant q̄ ipsi nō possunt asser-
re rationem vnitatis, nisi per viam
rationis ex ablatione corporeitatis
ā primo principio. & hæc quæstio
veniet postea.

Algazel.

Qm̄ mā
dicat et ī
cœ. viā 1.
cœ. 92.

Quo cor-
pora cœle-
stia idige-
ant aīa, &
quo nō. vi
de. 8. Me.
6. 12.

A

ALGAZEL

A It Alga. Modus aut Secūdus, & est propius huic disputationi est, vt dicatur iam scimus q̄ ista entia habēt causam, sed forte illa habet cām, & cā causæ hēt cām, & sic in infinitum. Cum autem dicit q̄ affirmare causas infinitas ē falsum, hoc quidē nō cōuenit. qm̄ nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc mediante aliquo medio? & nō est modus ratiōibus de necessitate. & quēlibet via, quam vos dicitis cum cōsideratione, destruitur vobis, cū

B admittitis reuolutiones nō habētes principii. & cum fuerit possibile p̄cedere in esse ipsū infinitum, nō est in cōueniens vt aliquod corū sit cā alicuius, & finiunt in vltimo extremo ad causam, quod non habet causam, & nō finiunt ex alio latere ad causam nō habētem causam, sicut tempus p̄cedens habet finē, & est instans, & nō habet p̄cipiū. Si aut existimaueritis q̄ innouationes p̄teritæ nō reperiuntur simul in vno tempore, nec ī aliquibus temporibus: & quod nō est, nō denominatur sine, & priuatione finis, tūc

C sequitur hoc vobis in animab⁹ hominū, separatis ā corporibus, quæ nō finiūt s̄m vos, & ante separato ā corpe ex animab⁹ īfinitis. nā nunq̄ cessauit sperma ab hoste, & hō ā sp̄mate ī infinitū. Vltius, oīs homo mortu⁹ remanet aīa eius, & est alia n̄gero ab aīa eis, q̄ mortu⁹ ē antea, & cum eo, & post eum licet totū sit vnū ī specie: ergo s̄m op̄mionem vestrā sunt ī eī qualibet hora aīæ infinitæ. Si aut dixerit aīæ non habēt copulationem adinuicē, & nō habēt gradum, nec naturā, nec pos-

sitione. nos aut negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, vt sunt causæ, & causata, aīæ vero nō sunt sic. Dicimus hoc iudiciū est positione, & non est dignius consequi q̄ contrarium eius. quare negastis vnā duarum partiū, & non negastis aliā? & quæ est demonstratio distinguēs? Et quare negatis ei, qui dicit q̄ istæ animæ infinitæ nō euadēt ab ordine, & gradu? postq̄ esse alicuius earū est ante eē alterius. nā dies, & noctes p̄teritæ sunt infinitæ: & cum cōsiderauerimus eē vnus aīæ in die, & nocte, tunc esset id, quod est in p̄senti extra finem, & esset in ordine entitatis, s̄ aliquod post aliqd. Causa autē finis eius est vt dicat q̄ sit ante causam naturaliter, vt dī q̄ est supra causam essentialiter, nō in loco. & cum hoc nō fuerit falsum in p̄cedenti vero, sic etiam nō debet eē falsum in p̄cedenti essentiali naturalī. & quæro quid habent in mente sua, cum nō ponunt possibile, vt sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponit possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Auer. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causæ habet causam, & sic in infinitum, vsq; quo, & oīs via, quam dicitis ī hac re, destruetur vobis, admittēdo reuolutiones nō habētes principium, est profecto dubitatio, cui⁹ responsio iam p̄cessit, cum diximus q̄ Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: qm̄ deuenietur ad causam cui non est causa: & cōcedunt hoc per accidēs, propter

G propter causam precedentem: sed non cū sunt directe, & simul, nec i materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est imposse nisi in habente situm, est sermo nō ver⁹: quē nemo Philosophorū dixit. & impossibilitas ei⁹ apparet ex demōne vñi, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur Philosophis aliquid eius, qđ intulit eis ex hac positioe, s. sermone dicēte q̄ sint alx infiniti i actu. & pp hoc dixit de migratione aīarū ex corpore i corpus, ex eo q̄ aīx sunt numeratz numeratione indi-

H uiduorum, & q̄ remaneāt. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd est supra aliqd in loco in infinitū, & tñ admittunt reperiri aliqd eorum ante aliqd in tēpo re in infinitum: est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū? dīa profecto inter ea apud Philosophos est manifesta. nā ponere corpore infinita simul, sequitur ex eo vt reperiāt infinitū totū, & q̄ sit in actu. & hoc ē falsum. tēpus vero non habet sitū: & non sequit ex eo q̄ sunt corpora, quorum aliqd est ante aliqd in infinitum, vt sit infinitum in actu.

I quod est impossibile apud eos.

A L G A Z Z I .

A It Alga. mīdens pro Philosophis. Si aut dixerit, demonstratio quidem incisiua de falsitate eius, q̄ proveniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq; indiuiduū causarū, aut erit possibile ex se, aut necessariū. si necessariū, nō indiget cā. si vero posse, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiget cā addita substantiē ei⁹: igit vniuersum indiget cā extra se.

A It Averroes. Hęc demonstratio, quā recitauit Alga. nosc Philosophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicē. ita q̄ sit via optima viarum Antiquorū: qm̄ existimauit q̄ sit de substantia entis, & q̄ via hōsum est ex accētibus cōsequētibus primū pīcipiū. Attamē est via, quam Auic. assumpsit ex Loquentibus. qm̄ Loquētes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & ponere aliquid posse inferre q̄ habeat agens: & iō mūdus vñ, cum fuerit possis, necesse est vt agens eius sit necessariū in esse. Hęc est credulitas Mahatazala: & est sermo bon⁹: & non est in eo falsitas, nisi in eo, qđ posuerunt, q̄ mūdus vñ sit possibilis. nā hoc nō est notum p se. Et voluit Auic. q̄ sit vñs hęc propositio. & intelligit per possibile id, qđ habet cām, vt dixit Alga. & cū large appellauit hoc nō extenditur ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio entis, primo ad id, qđ hēt causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vterius habēs causam diuiditur ad possibile necessarium. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens causam. Si vero intellexerimus de possibili id, qđ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & possum⁹ ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet in infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium in esse: nisi intelligatur

A gatur de possibili posito distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam hæc possibilia sunt, in quibus est falsum deuenire causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessariis, adhuc non est declaratum quod hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate. & non est declaratum adhuc quod sit hic necessarium, indigens causa, ut sequatur ex hac positione, ut finiatur ad necessarium absque causa, nisi declaretur quod dispositio in vniuersali necessario, quod est ex causa, & causato sit sicut est dispositio in vniuersali possibili.

A L G A Z I L

A It Alg. Dicimus quod dictio possibilis, & necessarii est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet causam. & si hoc intelligit, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliquid totum est possibile, in eo quod habet causam, additam substantia eius: & totum non est possibile, in eo quod non habet causam additam substantia eius extra eam. si autem intelligit per dictionem possibilis, aliter quod nos intelligimus, est quid non intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit ut constituatur necessarii in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligit per necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsum met quæsitum, & non concedit quod sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constituere antiquum per innovationes, & ipsi apud eos est antiquum & unitates revolutionum sunt in-

nouate, & habent principium: aggregatum vero non habet principium in habentibus principium: & verificantur habentia principia de unitatibus, & non verificantur de aggregato. & sic dicitur causa de vnaquaque earum, & non dicitur de aggregato, quod habeat causam. & non oportet verificatur de unitatibus, necesse est ut verificetur de aggregato, postquam de vnaquaque verificatur quod sit vna, & quod sit aliqua, & quod sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus a Sole in die, & obscurus in nocte, & unusquisque est innovatus, postquam non fuerat ei principium: aggregatum autem apud eos habet principium. & est manifestum quod quod admittit innovationes non habentes principium, & sunt formæ quatuor elementorum, non potest eua dere a possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc quod non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusionem. & sit sermo eorum industria absolute.

A V E R R O E S

A It Auer. Ponere causas possibiles infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo ut sit id, quod positum est habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quæ sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quæ sequitur ex causis a natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, ut prolatio huius sermonis Auer. sit prolatio demissionis

Disputatio

Gtionis, & faciat sic entia possibilis, impossibile est ut sint absq; causis, & procedit in infinitum. & si procedit in infinitum, nō erit ibi causa & sequitur qd sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & nō est falsum qd deueniet ad causam necessariam. & hęc cā necessaria nō euadit quin sit necessaria, aut cū causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur ē de hac causa, & aut deuenient cāz in infinitum, & sequetur ut sit absq; causa id, quod positum fuit cū cā. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiatur ad causam necessariā absq; causā, i. ex se. & hoc est necessarium in esse necessarium. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cū pferet eo modo, quo protulit Auic. non est verum multis modis. & p̄io qm possibile positum in ea est æquiuoce. & diuisio entis primo i ea ad possibile, & impossibile nō est vera, s. non est diuisio includens ens, i eo qd est ens. Cū autem dixit i dubitatione cōtra Philosophos, & dicimus aliquod totū est possibile, in eo qd est ei causa addita substantiæ eius. i. & cum concesserint Philosophi qd intelligunt

I per possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium i cē id, qd nō habet causam, dē eis nō probaberet sm radices vestras, qn sine causā, & causā infinita, & erit totum aggregatum necessariū i esse, nā ex radicibus eorū est qd ipsi admittunt ut sit ratio partis diuersa a ratione totius, & aggregati. Qui quidem sermo, est i eo inuolutio multipliciter, & primo, qm ipsi nō admittit causas p se infinitas. ut diximus superius, siue sint causæ, & causata a natura possibilis, siue a natu

ra necessarij, ut declaratū est ex sermone nostro. Et deceptio, quę sequitur Auic. in hoc sermone est ut dicatur ei, cum diuisisti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, qd habet cām, & per necessarium id, qd non habet causam impossibile quidem est nobis asserere de mōnem, qd sit impossibile ut sint causæ infinitę: qm sequitur ex hoc qd sunt infinitę, ut sint ex entibus nō habentibus causam, & erunt de genere necessarij in esse p̄cipue, cū sit possibile apud eos ut constituat eternū ex causis infinitis, & vnāq; earum est inouata. Accidit autem huic sermoni hęc inuolutio p diuisionē eius entis ad habens cām, & nō habēs cām. si aut diuisisset id eo modo, quo diuisimus nos, non eēt ei aliqua harum dubitationū.

Cum autē dixit qd Antiqui cōcedunt qd iam cōstituunt antiquum ex infinito, ex eo qd concedūt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nā de hoc dicitur nomen antiqui cū antiquo, quod est vnū æquiuoce. Cum autē dixit, si autē diceret hoc, inducit ut cōstituatur antiquum necessariū fēē p pole in cē, dicimus si intelligitur per pole, & necessariū id, qd nos intelligim⁹, est ipsummet quęsitū, & nō concedimus qd sit falsum. i. qd si intelligit p necessarium id, qd nō habet cām, & per pole id, qd habet cām, nō cōcedimus qd sit absurdū cōstruere id, qd nō habet cām p causas infinitas. nā, cū ponimus qd hoc sit falsum, ē ablauo cārē infinitarū. & positio vestra ē de necessario in esse, & ē cōfesso vestra, quā intēdius declarare. D. d. & ē sicut sermo dicēus est falsum constituere

A tuere antiquū per innouata: & tempus apud eos est antiquū, & vnitates reuolutionū sunt innouate, & hñt principii, & aggregatū nō hēt pñcipiū: igit cōstitutū id, qđ n̄ hēt pñcipiū, p reuolūtōes habētes pñcipium. & est verū qđ vnitates sint habentes principii. & non est verū de aggregato, postq̄ sit verū de vna quaq; earū qđ sit vna, & qđ sit aliqua, & qđ sit pars, & nō sit verum de aggregato, i. qđ non est falsū vt constituitur non habens cām per causā infinita, vt constituitur antiquū apud vos per innouata infinita. nā

B tēpus apud eos est antiquū, & tñ cōstitutū p tpa innouata. & sic mor⁹ orbis apud eos est antiquus, & reuolutiones, ex quibus cōstitutū, sunt infinitæ. Attramen rñsio est, qđ Philosophi, nō est de radicib⁹ eorū qđ sit antiquū permanēs ex parte partium innouatarū, in eo qđ sunt infinitæ: sed ipsi negant, hoc magis qđ oēs homines. Sed hoc est ex sermone Hæreticorū. nā aggregatū nihil prohibet quin aut sit ex indiuiduis finitis generabilibus, & corruptibilib⁹, aut ex infinitis. si ex finitis, oēs quidem in hoc conueniunt qđ totum, i.

C genus est generabile, & corruptibile. si vero ex indiuiduis infinitis, Hæretici quidē ponunt qđ est possibile, aut necessarium vt sit aggregatum æternum absq; cā, à qua pueniat. Philosophi autē admittūt hoc, & tenēt qđ talia tota, ex eo qđ cōstituunt per indiuidua possibilis generabilia, & corruptibilia, impossibile est eis vt sint absq; cā extra totū eorū continua æterna, qua ponimus hæc tota in æternitate: & non existimant ēt qđ falsitas causarū infinita rū sit pp falsitatē constitutōis an

tiqui per id, qđ est infinitum. & ipsi **D** dicunt qđ sunt hic motus diuersi in toto, continui, & nō cessantes: quia est hic motus vnus numero æternus. Et cā, quare sunt hic corpora generabilia, & corruptibilia f; parte, æterna vero sūm totū, & qm̄ ē hic ens æternū sūm partē, & sūm totū, & est corpus cœleste. & motus infiniti sunt æterni genere pp vnum motum continuū, & est motus corporis cœlestis. & nō est motus cœli cōpositus ex multis reuolutionib⁹, nisi in intellectu tñ & motus corporis cœlestis acquisiuit æternitatem, licet fuerit generabilis, & corruptibilis sūm partes ex motore, i. quo impossibile est vt aliqui moueat, & aliqui non moueat, & ex moto, in quo impossibile ē vt moueatur aliqui, & gescat aliqui, ex eo qđ mouet, vt reperitur hoc in motis, quæ sunt hic. Optio autē hominū de totis, i. generibus est triplex. Prima opinio eius, qđ tenet qđ oē totum est generabile, & corruptibile, qm̄ est finitū i indiuiduis. & Secunda est opinio eius, qui tenet qđ ex totis aliqua sunt, qđ sunt æterna, non habentia principium, nec finē, ex eo, qđ apparet de eis, qđ sunt ex indiuiduis infinitis. & diuiditur in duas sectas. nā aliqui dicūt qđ talia tota conueniunt eis continuas ex cā necessaria vna nūcō. sin autē, eueniet eis vt corrūpantur infinites in tpe infinito. & isti sunt Philosophi. & aliqui crediderūt qđ esse indiuidua eorū in infinitū, sufficit vt sint æterni, & sunt Hæretici. Et cōsiderare veritatē de his trib⁹ opinionibus, & summa disputationis reducitur ad has tres radices, & sunt an mūdus sit ætern⁹, vel nō ætern⁹: & an sit ei agēs, vel ne? & sermo Lo

Ex ord. Auer. K quē-

Disputatio

Quæritur, & dicetur in nouatione mundi est vna secta, & sermo Hereticorum est alia secta, & sermo Philosophorum est medius inter eos. Et, hoc habito, declarabit tibi quod sermo dicentis quod admittens causam infinitam, impossibile est ei constituitur eam primam, est sermo falsus. sed quod magis videtur est contrarium eius, & est, quod qui non concedit quod sint causæ infinitæ, non poterit constituitur eam primam eternam. quoniam esse causata infinita est id, quod determinauit necessitate causæ eternæ, ex qua emanat infinitum esse sine autem, necesse est ut finitæ tota, quorum vnusquodque indiuiduum in nouatur. & hoc modo tamen posse est ut sit antiquum causam in nouatorum, & esse infinita in nouata infert esse Primum antiquum, vniuersum gl. & non est Deus alius ab eo.

ALGAZEL.

Alga. respondens per Philosophias quoniam, quæ fecit eis. Si autem diceret reuolutiones non reperiuntur in aliqua hora, neque forme elementorum, sed id, quod reperitur ex eis, est vna forma in actu, & id, quod non reperitur, non denominatur a finitate, neque ab infinitate, nisi cum imaginetur in imaginatione esse eorum. & non est inconueniens id, quod consideratur in imaginatione, licet fuerint considerata, quod sint aliqua eorum causæ aliquorum. nam huiusmodi hoc euenit in imaginatione sua. Sermo autem est in entibus, prout sunt, non in entibus in intellectu: & nihil remanet, nisi atque mortuorum. Et iam concessit aliquis Philosophorum in hoc, quod fuit vna æterna ante alligatam eius in corporibus, & apud separationem ex corporibus vniuersum: & non erit eis numerus, quanto magis ut denominetur quod non habet finem. Et dixerunt alij, anima secundum complexiones: &

mors est priuatio eius, & non habet essentiam in se absque corpore: igitur non est æternum, nisi cum viuunt. & vita, quod reperitur, includit, & non aufert finem ab ea. quod vero non sunt, non denominantur omnino, nec finito, nec priuatio eius nisi ex estimatione, cum ponantur in esse.

ALGAZEL.

Alga. Et ratio quod hæc dubitatio de animabus plurimum eius euenit nobis ab Auicenna. & Alpharabio. & verificationibus ex eis, cum iudicauerint quod anima sit substantia existens per se. & est opinio Aristotelis. & expositorum Antiquorum eius. Et ei, qui declinat ab hac via, dicimus an imaginetur in nouetur in omni instanti aliquid permanens vel ne? si dixerit quod non, est falsum. si vero quod sic, dicimus, cum considerauerimus omne esse in nouari aliquid, & permanere aggregata, sunt perfecta huiusmodi, entia infinita, & reuolutiones, licet fuerint incise, peruenire quidem aliquid ens ex eis, quod permanet, & non finitur, non est falsum. & hac consideratione quiescent dubitationes. & non est opus nobis declarandi an sit hoc permanens anima, aut homo princeps, aut Diabolus, aut Angelus, aut sit quicquid vis ex entibus. & hoc sequitur eis omnimode, cum affirmant reuolutiones infinitas.

AVERROES.

Alga. Et Auer. ratio autem ex Philosophis, quod reuolutiones preterite non sunt, & sic forme elementorum preterite generantur ab inuicem non sunt, & quod non est non denominatur, nec finitate, nec infinitate, non est ratio vera. & iam precessit hoc. Et quod dubitauit contra eos de credulitate eorum in animabus, non est aliquid huius in opinionibus Philosophorum. & permutare de questione in quoniam est operatio sophisticæ.

Disputatio

DISPUTATIO V.

De declaratione, quod nō pos-
sunt asserre rationem, quod
Deus gl. sit vnus: & quod im-
possibile est ponere Duo ne-
cessaria in esse, et quolibet eo-
rum non habeat causam.

ALGAZEL

IT Alga. Ipsi autē
adducunt rōnem in
hoc duabus vijs. Pri-
ma quidē ē, quia di-
cunt, si eēt duo, tūc
esset aliquod necessarium in eē, di-
ctū de vnoquoq; eorū, & id, de quo
dīr necessariū in esse, aut erit neces-
sitas eē sui ex se, & nō imaginat q̄ sit
ex alio: aut necessitas esse sui erit ei
ex cā, & substantia necessarii in eē
erit cāta, & determinat cām, ex qua
est ei necessitas essendi. Nos autem
nō intelligimus y necessariū in eē,
nisi id, cuius esse nō habet alligan-
tam cū cā aliquo mō. & existima-
uerunt q̄ species hoīs dīr de Socr. &
Platone, & non est Socra. hō ex se.
nā, si esset hō ex se, non esset Plato
C hō, sed ex causa, q̄ posuit eū homi-
nē. & iam posuit ēt Platone homi-
nē, & plurificatur humanitas pluri-
ficatione materie prouenientis, &
alligantia eius in materia intelli-
gibili, nō ex substantia humanitatis.
& sic cōstitutio necessitatis esse ne-
cessario in esse, si esset ex se, nō erit
nisi ei. nam, si esset ex causa, tūc ip-
sum est causatum: & nō est neces-
sarium in esse: ergo apparet ex hoc
q̄ necessarium in esse impossibile
est quin sit vnū. hic est sermo, quē
posuit Alga. Deinde dixit.

ALGAZEL

Alga. rōdens per viā cōtra-
dictionis. Dicimus cum dici-
tis aliqua necessitas in eē, q̄s esse ne-
cessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē
diuisio falsa ī positōe sua. qm̄ nos
declarauius q̄ dictio necessitatis
in esse tollerat multas expositiōes,
nisi intelligat per cā ablatiōē cau-
sæ. & vsus fuit hac dictiōe. Et dici-
mus q̄ non est falsum constituere
duo entia nō habentia primū, quo-
rum alterum non sit causa alteri.
&, cum dicis q̄ non habens cām
non habet causam aut ex se, aut ex
cā, est diuisio falsa. nā ablatiō cau-
sæ, & non indigere causa, nō queri-
tur de eo causa. Et quid valet ser-
mo dicentis q̄ nō habēs cām, si nō
fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum
dictū nostrum nō habere cām, sit
negatio absoluta, & negati absolu-
tum non habet cām, & nō dicitur
de eo q̄ sit ex se, aut non ex se. Si ve-
ro intelligitis per necessariū in esse
attributum fm̄ necessitati in esse,
præter q̄ sit ens, cuius eē nō habet
causam, nō est quidem intelligibi-
le in se. & quod attribuit tibi de dic-
tione ablationis causæ in eē eius,
& est negatum absolutum, non dīr
de eo q̄ sit ex se, aut ex cā, vsq; quo
ædificemus in positōe huius diui-
sionis q̄onem. & significat q̄ hæc
sit demō fallax, quæ nihil est. sed
dicimus q̄ aliquid eē necessarium
in esse est q̄ eius esse nō habet cau-
sam, nec habet causam vt sit absq;
causa omnino, & esse eius sine cau-
sa non est causatum etiam ex se;
sed non est causa esse eius, nec cau-
sa quod sit sine causa omnino. Et
hæc diuisio non innititur aliquib;
attributis constitutionis, quāto ma-

Disputatio

Gis vt reducitur ad negationem. Nā, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex cā. si ex se, oportet vt nō sit rubedo color, & vt non sit hęc species, & coloris, nisi substantię nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quę posuit eam colorē, ergo intelligitur nigredo, q̄ non est color, i. nō ponit eam cām colorum. nā omne, qđ constituitur substantia, additū substantię ex aliqua cā, pōt cōsiderari priuatio eius estimatione, licet nō verificetur in esse. & ideo dicit q̄ hęc diuisio est fallax positione, & nō dicit q̄ dicere nigredinē esse colorē ex se sit sermo q̄ impossibile est vt sit ex alio q̄ ex se. & sic nō dicit q̄ dicet hoc ens est necessarium in eē ex se, id est nō habens causam in esse suo, q̄ sit sermo quōd impossibile est vt sit ex causa, alia ā substantia sua.

AVERROES.

Ait Auer. Hęc via precipue est via Auic. & non est via alicuius Philosophorū Antiquorum: & est sermo cōpositus ex propositionibus generalibus, q̄ quasi dicuntur equiuoce: & ingreditur in eas propter hoc qđ, & contradictio multo tiens, quare cū diuidatur ista, & speculetur intentū eorum, appropinquatur sermonibus demonstratiuis. Et sermo Alga. in prima diuisione q̄ sit diuisio corrupta est sermo nō verus. nā ipse dicit q̄ id, qđ intelligitur de necessario in esse, est id, qđ non habet cām. & tñ, si aliquis dixerit de non hñse cām aut nō habet cām ex se, aut ex cā, esset sermo falsus. & sic sermo dicentis in necessario in esse, aut erit necessarium in eē ex se, aut ex causa. & non est sic.

Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi propria, ex eo q̄ est vnum numero, aut ex natura cōi ei, vt dicimus an Socrates sit hō, ex eo q̄ ē Socrates, aut ex natura cōi ei, & Platoni. si autē eēt homo, ex eo q̄ est Soer. non reperiatur humanitas alteri. si vero esset ex parte nature cōis, tunc est cōpositus ex duab⁹ naturis, vñ, & particulari. cōpositum āt est causatū: & necessariū in esse non habet causam: ergo necessarium in eē ē vnū. cū autē sermo proferat hoc mō, sermo Auic. erit verus. Et, cum dicit & negatum absolutū non habet causam, & non dī de eo q̄ sit ex se, aut ex alio, non est sermo verus ēt. qm̄ res iā negatur ā re, aut pp aliquid simplex sibi propriū: & est id, quod hic debet intelligi, cū dicit ex se, aut pp attributum ei non proprium: & est id, qđ debet intelligi hic, cū dicitur causa. Et, cum dicit q̄ hoc nō est verum ī attributis affirmatiuis, quanto magis negatiuis. & contradixit huic per exemplū, qđ adduxit de nigredine, & colore. Et dispō sermonis eius est q̄, cū dicimus de nigredine q̄ sit color, nō diuidit verū & falsū de eo sermo dicentis aut **M** erit color ex se, aut ex cā. sed ambo sermones sunt falsi. nam, si eēt color ex se, necesse est vt non sit rubedo color. quēadmodū, si esset Soer. hō ex se, necesse est vt non sit Plato hō. si vero esset color ex cā, necesse est vt sit hoc attributum additum substantię: & q̄, quod est additū substantię, potest imaginari ex se absq; addit. & hęc positio facit vt sequatur q̄ imaginetur nigredo absque colore tate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter

Apter equiuocationem nominis causae. Et et cum dicimus ex se, quoniam cum intelligitur de substantia oppositi eius, quod est per accens, est verum dicere quod colori reperitur nigredo ex se: & nihil prohibet quin sit alij rubedini, cum vero intelligitur quod sit nigredini ex causa, id est ex alia re ultra nigredinem, scilicet ex causa non exesistente a re, non sequitur ex eo ut imaginetur nigredo absque coloreitate. nam genus est quid additum dicitur, & speciei: & impossibile est imaginari speciem, aut dicitur absque genere. hoc tamen est possibile additio accidentali, non autem additio substantiali. & sic diuidit verum, & falsum dictum nostrum, quod color est nigredini ex se aut ex causa, id est quod color aut test nigredini, in eo quod est substantia nigredinis, aut scilicet eo quod est quid additum nigredini. Et hoc est, quod intelligit Avicenna, cum dixit quod necessarium in esse aut est necessarium in esse propter aliquid proprium sibi ipsi, aut propter aliquid additum sibi: quod non est proprium, si propter aliquid sibi proprium non imaginatur ibi duo entia, & unumquodque eorum quod sit necessarium in esse. si vero esset propter aliquid commune, tunc unumquodque eorum est compositum ex re communi, & re propria: compositum autem non est necessarium in esse ex se. & cum sic fuerit, tunc sermo Algazari. quid prohibet quin imaginentur duo entia, & unumquodque eorum est necessarium in esse, est sermo falsus. Si autem diceret quod iam dixisti quod hoc est proprie demonstrationem, & est manifestum ex eo quod sit demonstratio, dicimus quod diximus hoc, quoniam vis huius demonstrationis est vis sermonis dicentis quod alietas inter duo

posita necessaria in esse aut erit alietas in individuo, & communicant in attributo speciei: aut in specie, & communicant in attributo generis, & ambe alietates reperiuntur in compositis. Attamen diminutio huius a demonstratione est, quoniam declaratum est quod sunt hic entia diuersa, & sunt simplicia, quae non differunt in specie, nec differunt in indiuiduis, & sunt intelligentiae separate, quare declaratum est de eis quod necesse est ut sit in eis posterius in esse, & prius. si autem, non intelligitur ibi alietas omnino. Demonstratio autem Avicennae completur hoc modo. Necessarium in esse si est duplex, aut erit alietas, quae est sicut ea numero, aut specie, aut prioritate & posterioritate. Si autem diuersitas, quae est inter ea, est numero, tunc essent conformia specie. si vero esset diuersitas specie, tunc essent conformia genere, & secundum haec duo necesse esset ut sit necessarium in esse compositum. Attamen, si esset alietas, quae est abinulcem in prioritate & posterioritate, sequeretur ut esset necessarium in esse unum, & est causa amborum: & hoc est verum: ergo necessarium in esse est unum, si non sunt hic, nisi haec tres partes, quarum duae cadent, & verificatur pars remanens, quae necessitat separationem necessarij in esse circa unitatem.

A L G A Z A R I.

Alga. Secunda vero via eorum est, cum dicunt, si ponimus duo necessaria in esse, aut erit similia omnimode, aut diuersa. Si similia omnimode, non intelligitur numeratio, & secundatio. nam nigredines sunt duae, cum fuerint in

K iij duobus

Disputatio

G duobus subiectis, aut eodem subiecto, sed in duobus temporibus, cū nigredo, & motus in eodem subiecto, & eodem tempore sunt duo pp diuersitatem substantiarum earū. cum vero non differant ambę substantię, vt sunt nigredines, cū vnitatē temporis, & loci non intelligitur numeratio. Si autem est possibile dicere in eodem tempore, & eodē subiecto duas nigredines, tunc possibile est dicere in vnoquoq, indiuiduo q sunt duo indiuidua, & tamē non discernitur inter ea alietas. Et, cum falsa sit assimilatio omnimode, & nō potest fieri absq; alietate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet nisi diuersitas in substantia. & quotienscunq; diuersificantur in aliquo, aut cōmunicāt in aliquo, aut non cōmunicant in aliquo. si non cōmunicant in aliquo, est falsum, qm sequitur q non cōmunicent in esse, nec necessitate in esse, nec in eo, q vnumquodq; existit in se, non in subiecto. cū vero cōmunicant in aliquo, & diuersificantur in alio, erit id, ex quo prouenit cōmunicatio, aliud ab eo, ex quo prouenit diuersitas. & erit

I compositio, & diuisio in sermone. Attamen necessarium in esse, non est in eo compositio, nec diuisio, & sicut non diuiditur in quantitate, sic nec diuiditur in sermone declarate, cum non componatur substantia eius ex rebus, quarum cōnumerationem indicat sermo declarans. sicut est significatio animalis, & rationalis de eo, quo constituitur quiditas hoīs, quę est animal rationale: & significatio dictionis animal de homine alia est à significatione dictionis rationale: & erit hō com

positus ex partibus ordinatis in definitione cum sermone significante illas partes: & erit nomē hominis aggregatio earū. & hoc nō imaginatur, & aliter non pōt imaginari alietas. Responso autem est, cōceditur q non potest imaginari secūdatio, nisi cum diuersitate in re: & similis omnimode non imaginatur diuersitas eorū. sed dictum vestrum, q hęc species compositionis est falsa in primo principio, est industria absoluta. & quero quę est demō in hoc. non autem deputabimus hanc disputationem separatim. nam ex sermone eorum famoso est q primum principium non diuiditur sermone declarate, sicut non diuiditur quantitate. & super hoc ædificatur constitutio vnitatis Dei glo. apud eos.

AVERROES.

A It Auer. Alg. non cōsiderauit inuolutionem, quę est in hac via secūda. & incipit loqui cū eis cum possibilitate plurificationis in definitione necessarij in esse, qd ammouerunt ab eo, & voluit ponere id disputationē separatim. quoniam Loquentes sectę Assarię admittunt i p̄so principio pluralitatē; cū posuerint id substantiam cum attributo. Inuoluto autem, quę est in hac via secūda, est quoniam distincta iam distinguuntur in substantijs suis, absq; eo, q cōmunicent in re, nisi dictione tantum. & hoc quidem, cum non cōmunicēt in genere omnino, neque propinquo, neq; remoto, vt est nomē corporis apud Philosophos, quod dicitur de corpore cœlesti, & corpore corruptibili: & sicut nomen intellectus, qd dicitur de intellectu humano, & intelligenti;

A telligentijs separatis: & sicut nomē ennis, quod dicitur de rebus generalibus & corruptibilibus, ac æternis. nā tales dictiones verisimilius est vt ingrediantur in nomina equivoca, q̄ vt sunt in nominibus univocis: ergo nō est necesse in ennis diversis vt sint composita. Et, quoniam diminutus fuit Alg. in respondendo eis hac via, in hoc sermone eorum incipit primo adaptare opinionem eorum precipue, & deinde conarur contradicere eis.

A L G A Z E L.

A It Algaz. recitans opiniones Philosophorum. Sed existimauerunt q̄ vnitas non perficitur, nisi affirmatione vnitatis substantię Dei glo. omnimode. affirmatio autem vnitatis est ablatio pluralitatis omnimode. Attamen pluralitas intelligitur in substantijs quinque modis. Primus quidem est diuisionis in actu, aut cogitatione. Vnde nō erit corpus vnum, vnum simpliciter. nā est vnum continuatione vsq̄, recipiente negationem q̄ sit diuisibile cogitatione in quantitate. quod est falsum in primo principio. Secundus, q̄ diuidatur res in intellectu ad duas res diuersas, non quantitatie, vt diuiditur corpus in materiā, & formam. nam vnumquodq̄ eorum, licet non imaginetur q̄ possit constitui ex se absque alio, sunt tñ duo diuersa definitione, & veritate, & proueniunt ex ambobus vnū, & est corpus. & hoc etiam remouetur ab ipso Deo gl. nam impossibile est vt sit Deus glo. forma in corpore, nec materia, nec ambobus simul. Quod autem non ambobus, hoc est duabus causis. quarum vna est, qm̄ esset diuisibilis quantitate apud separauonem

actu, aut cogitatione. secunda vero, D quia est diuisibilis in re ad formā, & materiā: & non erit materia, quoniam indigeret forma. necessarium autem in esse est sibi sufficiens omnimode, & impossibile est vt co- puletur esse eius cum aliqua conditione alia ab eo, nec erit forma indigēs quidem materia. Tertius autem, pluralitas attributorum consideratione scientię potentię, & voluntatis. nā hęc attributa, si essent necessaria in eē, tunc eēt necessariū in eē cōe inter substantiā, & hęc attributa, & causaret pluralitatē necessario in esse, & auferetur vnitas. **X** Quartus autem, pluralitas intellectus, pueniens ex cōpōne generis, & sp̄ci. nā in nigredine est nigredo, & color: & nigredo est aliud q̄ coloreitas in intellectu: sed coloreitas ē genus, & nigredo dicitur: ergo est cōpositū ex genere & dīa. & animalitas est p̄ter humanitatē in intellectu. nam hō est animal rōnale, & alal est genus, & rationale est differētia, & est cōpositus ex genere, & dīa. & hęc species pluralitatis existimauerunt ēt q̄ remouetur à primo principio. Quintus vero, pluralitas, quę sequit̄ ex parte quiditatis, & ex parte esse illius quiditatis. nam homo habet quiditatem ante esse, & esse supuenit ei, & refertur ei. & sic triangulus habet quiditatem, & est q̄ sit figura, quam circundant tria latera. & esse non est pars quiditatis, & esse non est pars substantię huius quiditatis, cā constituens. vnde pōt intellectus percipere quiditatē hominis, & quiditatem trianguli: & tñ non scit an habeant esse in rerū nā, vel ne. & si esse constitueret quiditatē, non imaginaret constitutio

X iiii quidita-

Disputatio

G quiditatis I intellectu ante eē eius. Igitur eē referetur quiditati, siue sit copulatum ei, ita q̄ non erit hęc quiditas, nisi sit existens, vt cœlum, siue cœniēs, postq̄ non fuerat, vt est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidētium, & formarum innouatarum I Socrate. & existimauerunt q̄ hęc pluralitas etiā oportet vt auferatur à primo, & dixerunt q̄ non habet quiditatem, cui esse referatur, sed eē, quod oportet vt sit ei, est vt est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura

H eius & verificatio eius: vt homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nā, si constitueretur ei quiditas, esset esse necessarium copulatū illi quiditati, & non constituens eam: copulatum autem est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & cōtradicit ei quod sit necessarium.

A V E R R O E S.

A It Auet. Hoc est id, quod recitauit Alga. ex sermonibus Philosophorum in auferendo pluralitatem ab vno ipso: & postea incipiet adaptare id, in quo contra dixerunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos cōsiderare primo in his sermonib⁹, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorum in veritate, deinde speculabimur in eo, quod accipit ipse de contradicōe eis, deinde speculabimur in eo, qđ contradicit eis in hac quæstione. Prima autem specierum diuisionis, de qua dixit quod eā auferunt Philosophi à primo principio, est diuidi quantitatem cogitacōe, aut eē. & est decretum apud omnes credētes primum principiū non esse cor-

pus, tam apud eum, qui credit corpus compositum eē ex partibus nō diuissibilibus, q̄ apud eū, qui credit q̄ non sit compositum ex eis: & demonstratio de hoc est demonstratio quod nō sit corpus: & postea loquemur de hac demonstratione. Scda autem species est diuidi qualitate, vt diuiditur corp⁹ ad materiā, & formam. & hoc quidem opinione ei⁹, qui tenet quod corpora sunt composita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorum. & non ē hic locus verificacōis vnius duarum opinionum. & hęc diuisio auferitur à Primo ipso, etiā apud omnem credentem quod ipsum nō sit corpus. Auferri autem corporeitatem à Primo, ex eo quod est necessarium I esse ex se, loquemur de eō notificacōe gradus sermonis facti in hoc perfecte. Et hoc, quod dixit, quod necessarium in esse sufficit absq; alio, idest q̄ non constituitur ex alio, corpus vero constituitur ex forma & materia, & veraque non est necessaria in esse, quoniam forma non est non indigens materia, & materia etiam non sufficit nisi cum forma, in hoc est cōsideratio. nam corpus cœleste non est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tamen existimatur quod sit verum dicere de eo quod sit necessarium in esse ex se. & postea venit hęc disputatio. Nos autem non scimus aliquem Philosophorum credere corpus cœleste eē compositum ex materia, & forma, vt sunt corpora cōposita, quæ sunt sub eo, nisi Aui-cē. tantum. & iam locuti sumus de hac quæstione in multis locis, & ad huc loquemur de ea in posterum.

Tertia

- A** Tertia aut declaratio, & est auferri pluralitatem attributorum a necessitate in esse. quoniam ista attributa, si essent necessaria in esse, & substantia necessaria in esse, tunc esset necessarium in esse plura vno ente. & si sunt causata a substantia, necesse est ut non sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessarium in esse aliquod, quod non est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includens id, quod est necessarium in esse, & non necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum. Et est profecto declaratio propinqua veritati, cum conceditur necessarium in esse significat omnimode ens absque materia. quoniam ens, quod non sunt in materia, & sunt permanentia in se, absque eo quod sunt corpora, impossibile est imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis ut imaginetur in eis esse attributa addita substantiae, & sunt attributa, quae appellantur accidentia. nam, cum imaginatur ipsa auferri, non auferitur substantia aliter, quam attributa essentialia. quare verificatur attributa essentialia de re, cui attribuuntur quod sunt idem, & tamen non verificatur praedicatio attributorum non essentialium de eo, nisi nomine denominatio. nam non dicimus de hoc quod sit scientia, ut dicimus de eo quod sit viuum, sed dicimus de eo quod est sciens. Igitur talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. quoniam natura eorum est natura extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & discernuntur, & distinguuntur ab eo, cui attribuuntur in anima, & extra animam. Si autem diceretur, Philosophi tenent, quod in anima sunt talia attributa: nam ipsi credunt quod ipsa comprehē-
- dit, & vult, & mouet, & tamen ipsi **D** credunt cum hoc quod non est corpus: Responderetur quod ipsi non opinantur hanc attributa esse animae addita substantiae, sed tenent quod sunt attributa essentialia. & de natura attributorum essentialium est ut non plurificetur ex eis subiectum sustinens ea in actu, sed tamen plurificatur modo, quo plurificatur definitum ex partibus definitionis: nam est pluralitas intellectus apud eos, non pluralitas in actu extra animam. Exemplum huius est quod definitio hominis est anima rationalis, & tamen irrationalitas, & animalitas, vnaquaeque earum non cognoscitur ab alia in eo extra animam in actu: & tamen color, & figura plurificantur in eo extra animam. & ideo sequitur ei, quod concedit quod anima non est de conditione esse eius materia, ut concedat quod iam reperitur in entibus separatis id, quod est vnum in actu, extra animam, & plura definitione. Et hanc est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi non tenent ea attributa, addita substantiae, sed sunt apud eos plurificata definitione. & sunt plura in potentia, non autem in actu: & ideo dicitur quod est trinus, & vnus, .i. vnus in actu, & tres in potentia, & posita loquimur de inconuenientibus, & falsitatibus, quae sequuntur ei, quod ponit quod primum principium sit huius attributa, addita substantiae. Pluralitas autem Quarta, & est pluralitas rei ex parte sui generis, & dicitur, est propinqua pluralitati, quod est rei ex parte materiae, & formae eius. definitiones. n. sunt in compositis ex materia & forma, non autem simplicibus. & nemo dicit contradicere ablationi pluralitatis definitionum a primo principio. Pluralitas vero Quinta, & est numeratio quidditatis, & est, quoniam est in rei

Disputatio

Q ueritate in entib⁹ est quid intellectuale, & est esse rem extra animam, sicut ē I ala. & id, quod illud signat, ē synonymum veri: & est id, quod significatur per copulam categoricam in p^oponibus categoricis. Nā dictio, ē dr dupl^r. Primo id, quod signat per verum, vt cum dicimus si res est, aut non est, aut si hoc erit hoc, aut non erit hoc. Secundo id, quod ponitur de entibus tanq^m genus, vt diuisio entis ad decem p^rdicamenta, & ad substantiam, & accēns, & cum intelligitur de ente id, quod intelligitur de vero, tunc nō erit extra animam.

H pluralitas. tunc vero intelligitur de eo id, quod intelligitur de substantia: & tunc nomen substantiæ dicit^r de necessario in esse, & alio fm prius & posterius, vt nomen calidi, quod dr igne, & rebus calidis. hæc autem est opinio Philosophi. Artamen iste vir ædificauit sermonem suum i eis fm opinionem Auicennæ, & est opinio falsa. nam ipse existimat q^d entitas, s. q^d res sit, est quid additum quidditati extra animam, & quasi accidit ei. Et, cum posuit q^d sit conditio in esse quidditatis, tunc, si necessarium in esse haberet entitatem, quæ

I esset conditio in quidditate eius, esset necessarium in esse compositum ex conditione, & conditionato, & esset posse in esse. Vt^rius apud Auicennam id, cuius esse est additum substantiæ suæ, habet causam. Quod aut^r esse apud Auicennam sit accēns eueniēs quidditati, id indicat sermo Alga. hic. & hoc quidem, cum dixit q^d homo habet quidditatem ante esse, & esse reducitur ad eam, aut refertur ei. & sic triangulus habet quidditatem, & est q^d sit figura, quam circundant tria latera. & nō est eē pars

substantiæ huius quidditatis, confit^r tuens eam. & id posse est vt comprehendat intellectus quidditatem hominis, & quidditatē trianguli, & nō scit an sit eis esse, vel non esse: quod indicauit q^d esse, quo vitur hic, non est esse, quod significat substantiam rerum, s. quod est tanq^m gen⁹ eis, nec id, quod significat, q^d res sit extra animam. Nā nomen entis dr de duobus. vnum quidem de vero, & alterum de eo, cuius oppositum est priuatio. & hoc est, quod diuiditur in decem genera, & est tanq^m genus eis. & hoc p^ræcedit entia secundo mō, s. res, quæ sunt extra animam. & hoc est, quod dr fm prius, & posteri⁹ de decem p^rdicamentis. & hoc mō dr de substantia q^d sit ens ex se, & de accidenti q^d sit ens, ex eo q^d reperitur i ente ex se. ens vero, quod est de vero, communicant in eo o^mnia p^rdicamenta æqual^r. Et ens quidem, q^d est verum, est quid in intellectibus, & est esse rei extra animam, prout I ala, quæ quidem scientia p^ræcedit scientiam de quidditate rei, s. q^d non queritur scientia quidditatis rei, nī si prius sciatur q^d sit. Quidditas vero, quæ p^ræcedit scientiam esse in intellectu nostro, non est de verificatione quidditatis, sed est expositio rei noīs ex nobis. & cum scitur q^d hæc res reperitur extra animam, scit^r q^d sit quidditas, & definitio, & de hoc dr in libro P^rædicamentorum q^d vniuersalia rerum intellectatū sunt in indiuiduis suis, & indiuidua intel liguntur in vⁱsibus suis. & dictum ē in lib. de Anima q^d potētia, qua cōprehenditur q^d res sit talis, & reperitur alia a potentia, qua comprehenditur quidditas talis demonstran. & de hoc dr q^d indiuidua sunt talia de mon-

- A** monstrata, vtra vero in intellectu. & non est dñia de vero in entib⁹ materialibus, & separatis. Cum autem aliquis dicit q^d esse est additum yddicati, & non constituitur eo ens ex se, est sermo fallax nimis, quoniam sequitur ex hoc vt nomen entis significet accñs commune decem p^rdicamentis extra animam. & est opinio Auicennæ. & interrogabim⁹ eum de hoc accidenti, cum dicitur de eo q^d sit, an significet verum, aut accñs repertum in hoc accidenti. & sic reperientur accidentia infinita. quod est falsum. Sciam declarauim⁹
- B** hoc in multis locis. Et existimo q^d hoc conatus est Alga. auferre a primo principio, & tamen auferretur ab omnibus entibus, quanto magis a primo, cum sit credulitas falsa. Et, qm̄ recitatur hoc de vnitatem ex sermone eorum, Incipit narrare id, cū quo contradicunt sibi ipsis in hac re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZEL.

- A** It Alga. Et cum hoc ipsi dicūt q^d Deus glo. est p^rincipium, & primum, & ens, & substantia, & vnū, & antiquum, & permanens, & necessarium in esse, & intellectus, & intelligens, & intellectum, & agēs, & creator, & sciens, & volens, & potens, & viuū, & desiderans, & desideratū, & abij oblectatur eo, & ipse oblectatur alijs, & beneficat, & excelsus, & verum absolutum, & bonum absolutum. & existimauerunt q^d hoc totum sit p^refatio vnus rei, in qua nō est pluralitas. & hoc est quid mirabile. Dixit debemus primo verificare opinionem eorum, deinde operam dabimus questionibus. nam q^d sitio opinioni, anteq^m cōplete habeat

intelligētia rei, est conatus absurdus. Sulentaculum autem in intelligētia opinionis eorum est, q^d ipsi dicunt substantia principij est vna, plurificant tñ noīa apud relationē rei ad eam, aut relationem eius ad aliquid, aut negationem alicuius ab ea. Negatio autem non causat pluralitatem in substantia negati, neq^{ue} relatio causat pluralitatem. igit^r nō auferunt pluralitatem negatiōrū, & pluralitatem relationum. Sed veniendum est in reductionem horū omnium ad negationem, & relationē. Et dixerunt, cum dicitur de eo primum, est relatio eius ad entia post id. Et, cum dicitur principium, Inuit q^d alia ab eo proueniunt, & ipse est causa eorum, & est relatio ad causata ab eo. Et, cum dicitur ens, bene notum est. Et, cum dicitur substantia, scilicet ens, cui negatur q^d sit in subiecto. & hæc est negatio. Et, cum dicitur antiquum, est negatio priuationis eius præcedentis initium. Et, cum dicitur permanens, est negatio priuationis finis: & quod intelligit per antiquum & peruanēs, est esse, quod non præcessit priuatio, nec uenit ei priuatio. Et, cum dicitur necessarium in esse, est q^d sit ens, nō habens causam. & est causa alterius, & erit ratio negationis, & relationis: q^d dicere non habet causam sit negatio: & cum ponitur causa alteri⁹ est relatio. Et, cum dicitur intellect⁹, est q^d sit ens mundum a materia. & omne ens tale est intellectus, i. intelligit seipsum, & considerat substantiam suam, & intelligit aliud. Substantia autem Dei glo. talis est, scilicet puritas a materia: igitur est intellectus. & sunt dux p^refationes de eodē. Et, cum dicitur intelligēs est q^d substantia eius, quæ

Disputatio

C quæ est intellectus, habet aliquod proprium intellectum, & est ipsemet, quoniam considerat seipsum, & intelligit seipsum. ergo ipsemet est intellectus & est intelligens, & totum idem est, postquam est intellectum, ex eo quod est quidditas abstracta a materia, non cælata sibi ipsi, qui est intellectus. & est intellectus, & ex eo quod est quidditas abstracta a materia, nihil est cælatum ab eo. & ex eo quod intelligit seipsum, erit intelligens, & quoniam ipsemet est intellectum, sui ipsius est intellectum. & ex eo quod intellectus eius est sibi ipsi, non additus sibi ipsi, erit intellectus. &

H non est inconueniens ut sint idem intelligens, & intellectum. quoniam intelligens, cum intellexerit esse intelligens erit intellectio eius quod sit intelligens, & erit intelligens & intellectum idem aliquo modo. & licet intellectus non sit sic sit, tamen in hoc differt ab intellectu primo. quoniam id, quod est primo, est in actu semper: id vero, quod est in nobis, aliquando est in potentia, aliquando vero in actu. Et, cum dicitur formator, agens, & creator, & alia denominationes actionis, est quod esse eius est in esse excellens, ex quo emanat esse totius emanatione continua, & quod esse

I alterius provenit ab eo, & sequitur ad esse eius: sicut sequitur esse lucis ad Solem, & calefactionis ad ignem. & non assimilatur quidem proportio mundi ad creatorem, proportioni lucis ad Solem, nisi in eo quod est causatus tamen. & in rei veritate non est sic. quoniam Sol non sentit emanationem luminis ab eo, nec ignis emanationem calefactionis, quia est natura simpliciter, primum tamen scit seipsum, & quod ipsum est principium alterius, & emanatio eius, quod provenit ab eo, nota ei. & nihil est occultum ei ei, quod provenit ab eo. Nec est enim ut vultur nusquam, nostrum cum fuerit inter ægrum, & Solem, & auferat caliditas solis ab ægro ex casu eius, non ex electione eius, sed ex eo, quod scit seipsum, & est non abhorret se. nam corpus opacum, faciens umbram, est individuum eius, & corpus eius: sed sciens, volens ut sit umbra in medio, est anima eius, non autem corpus. In primo vero non est sic. quoniam in eo agens est sciens, & est volens, id est quod non abhorret se, & bene scit quod perfectio sua est influere aliquid alteri. Sed, si fuerit posse ut ponatur quod corpus umbram faciens sit ipsummet sciens aduentum umbræ, & sit etiam volens, tunc esset tale, quale primum. nam primum est sciens, & est agens, & scientia eius est principium operationis eius. nam scientia eius de seipso quod sit principium ipsum, est causa emanationis totius. quoniam ordo repertus sequitur ordinem intellectus, in eo quod est quid sequens ei. & esse agens totius non est additum ei quod sit sciens totius, cum scientia eius de toto sit causa emanationis totius ab eo, & esse sciens totius non addit aliquid scientie suæ de toto. nam ipsum non scit seipsum, nisi sciuerit quod sit principium totius. ergo scitum prima intentione est substantia ei, & totum erit scitum ab eo secunda intentione. Hoc est igitur id, quod sit agens. Cum autem dicitur potes, nihil aliud est, quam ut sit agens eo modo, quo nos considerauimus id. & est quod esse eius est esse, a quo emanant res, quas potest, in quarum emanatione ordinatur corpus in toto in nobilissimo esse, & potestate perfectionis, & pulchritudinis. Et, cum dicitur volens, non intelligitur nisi quod id, quod emanat ab eo, non est occultum ei, nec abhorret id, sed ipsum bene scit quod perfectio eius est apud emanationem totius.

- A** totius ab eo. & potest dici in hoc qd sit volens. & potest dici de volente qd sit desyderans. & nihil erit voluntas, nisi ipsummet possit: & non erit posse, nisi si ipsamet scientia: nec erit scientia, nisi ipsamet substantia: ergo totum reducitur ad ipsamet substantiam: scientia. n. eius in rebus non est assumpta a rebus. sin autem, tunc acquireret attributum, & perfectionem ab alio. quod est falsum in necessario in esse. Quare scientia nostra est duplex. aliqua. n. est scientia rei, pueniens ex forma huius rei, vt scientia nostra de forma coeli, & terrae, & aliqua est
- B** scientia, quam facimus nos, vt est res, cuius formam non videmus, sed imaginamur eam in anima nostra, & postea eam accipimus. & tunc esse formae emanat a scientia, non autem scientia ab ente. scientia vero Primi est secundum speciem. nam imaginatio ordinis ex se ipso est causa emanationis ordinis ex se ipso. verumtamen, si reperire formam picturæ, aut scripturæ in tabula in mente nostra sufficeret in faciendo illam formam, tunc esset scientia nostra ipsummet posse, & ipsummet velle, sed per diminutionem nostram in posse non sufficit imaginatio nostra ad inveniendum formam, sed indigemus cum hoc voluntate, qd sit nobis, pueniens quidem ex potentia desyderatiua ad hoc, vt moueatur ab ea potentia motu musculorum, & nervorum & membrorum organicorum, adeo qd moueatur ex eis manus. verumtamen qd mouetur motione musculorum, & nervorum manus ipsa, & aliud, & mouetur ad motum eius calamus, aut aliud instrumentum ab extra, & mouetur materia ad motum calami in atramento, aut alio, & postea puenit figura imaginata in mente nostra. & ideo non est esse huius figuræ in mente nostra posse, nec voluntas, sed est figura nobis aliud præter principium mouens musculos. & hæc figura mouet hunc motorem, qui est principium posse. & non est sic in necessario in esse. nam non est compositum ex corporibus, in quorum extremitatibus oriuntur potentia. igitur potentia, & voluntas, & scientia, & substantia eius vniuersi, & idem est. Et, cum de viuis, non intelligimus per id, nisi qd scit scientia, a qua emanat esse, quod appellatur operatio eius. nam viuis est agens, comprehendens. & intelligimus per id ipsummet cum relatione operationis modo predicto, & non sicut
- E** vita nostra, qd perficitur, nisi cum duabus potentibus diuersis, ex quibus deriuant comprehensionis, & operatio. igitur vita eius est ipsamet substantia eius. Et, cum de deo beneficans, intelligimus qd emanat ab eo totum, non ad intentionem, vt ad se redeat. beneficatio autem completur duabus rebus. quarum vna est vt sit recipienti utilitas ex eo, quod tributum est ei. nam dare aliquid ei, qd non indiget eo, non deus beneficatio. secunda est vt non indigeat ipsum beneficans illa beneficentia, ita qd beneficium tribuisset per indigentiam suam. & qui beneficium præstat ex eo qd vult
- F** gloriarı, aut adipisci bonum nomen. aut vt euadat suspicionem, ipse quoniam præmium, & non præstat beneficium. Sed beneficium, quod præstat Deus gloriose, est vt non quærat vt euadat a suspicionem, aut ad perfectionem facientem adipisci gloriam ei. ergo beneficium præstat nomen testificans de esse eius, aut cum relatione eius ad operationem, & negationem intentionis, & non inducit quidem ad pluralitatem in substantia eius. Et, cum dicitur bonum absolutum est, qd nos videmus qd esse eius est sequere
- stram

Disputatio

Gratia ab omni diminutione, & possibilitate priuationis. nam malū hēt substantiam, sed reducitur ad priuationem substantiæ, aut priuationem adaptationis substantiæ, ex eo q̄ est eē bonum. reducunt ergo oīa ista noīa ad negationē politatis, diminutionis, & mutationis. & etiam aliq̄ dī bonū de eo, qđ ē cā ordinis rerum: primum autē est principium ordinis oīum: ergo est bonum. & tunc nomen signat eē cum aliqua specie relationis. Et, cum dī necessarium in eē ē cum negatione cāz eē eius, & remotione cāz priuationis eius in principio, & fine. Et, cū dī desiderans, & desideratum, & oblectari alio, & aliud oblectari eo est q̄ ē intellectus pulchritudinis, & dilectionis, & perfectiōis, & est dilect⁹, & reducitur ad habens perfectionē. Et nihil aliud ē oblectari, nisi acquiritio perfectionis debite. & qui sciuit perfectionē sui ipsius, in eo q̄ cōprehendit scita, si comprehenderit ea, & pulchritudinem formæ eius, & substantiam posse sui, & fortitudinē mēbrorum suorum, demū ei⁹ peruenientem ad omnem perfectionem possibilem ei, si hoc possit im-

Iginari in vno hōe, tunc diligeret perfectionem suam, & oblectaretur ea. Diminueretur autē oblectatio sua, cum cōsideraret priuationem, & diminutionē. nam lætitia non pficit eo, quod aufertur, aut sentit ablationem eius. Prīmū autē ē ei gloria perfecta, & pulchritudo cōpleta, postq̄ omnis perfectio possibis est ei. & ip̄i comprehendit illam perfectionem cū securitate a positate diminutiōis & ablationis. & perfectio excelsa, pueniens ei ē superior oī pfectione. & comprehensio eius huius perfectiōis

ē superior oībus cōprehensionibus. & dilectio, & desiderii eius ad hanc pfectionē ē excelsior omni dilectiōe. & oblectatio in ea ē superior oī oblectatione. & ē non est proportio inter oblectationem nostram, & suam omnino, sed est excelsior omni, qđ pōt pferri a nobis de oblectatiōe lætitia, & complacentia, & gaudio. Sed de istis rebus non sunt nobis pprij sermones. & non potest fieri quin deueniamus ad abusionē transumptiue, vt, cum accommodam⁹ ei dictionē volentis, eligentis, & agentis assumptam a nobis cum decisione remotionis voluntatis eius a voluntate nostra, & posse eius a posse nro, & scientiæ eius a scientiā nra. & non est inconueniens defectus proprii sermonis oblectationis ab eo, & vsus alterius. Et intēsi nostrum ē q̄ dispō eius est nobilior dispōne Angelorum. & dignius est vt sit lætans, & dispositio Angelorum dignior dispositione nostra. & si non esset oblectatio, nisi in appetitu commestionis, & coitus, tunc esset dispositio aliū, & porci nobilior dispositione Angelorum, qui non habent hanc oblectationem. & intelligo per Angelos principia abstracta a materia, nisi gaudio, & cōsideratione eius, qđ est eis proprium ex perfectione, & pulchritudine, quæ non potest remoueri, sed illa, quæ est in primo, est superior ea, quæ est in angelis. quoniam esse angelorum, qui sunt intelligentiæ abstractæ, est esse possibile ex se, necessarium vero ex alio & possibilitas est malum quid, & diminutio. & nihil est remotum ab omni malo, nisi Primum glo. et go ipsum est bonum absolutum, & ei est gloria, & pulchritudo, & pfectione

¶ Cio summa. Vltius ipsum est desideratum, siue desideretur ab alio, siue non desideretur. sicut est Deus, intelligens, & intellectum, siue intelligat eum aliter, siue non intelligat. & oia ista reducuntur ad seipsum, & ad intelligentiam sui ipsius, & intelligere ipsum, & intelligere seipsum est ipsummet. nam est intellectus abstractus, & totum reducitur ad idē. Hæc est via intelligendi opinionē eorum. & omnia ista diuiduntur ad id, quod possibile est credere, & declarabitur qd est inconueniens secundum radices eorum: & ad id, quod non est possibile credere, & declarabitur falsitas eius. & reuertamur ad quinq. gradus diuisionis pluralitatis, & rationes eorū in auferēdo eos. & declarabimus qd non possunt in hoc consistere rationem, & faciem de vnoquoq. eorum disputationem separatim.

AVERROES

A It Auer. Benefecit in pluribus, quod scripsit de narratione opinionum philosophorū, quod sit Deus glo. vnus, cum denominatione attributorum vultorum: & non loquimur cum eo de eis, nisi in eo, quod dixit de appellacione intellectus, quod indicat rem negatiuam. & non est sic, sed est nomen sibi proprium secundum philosophos Peripateticos, & aliter qd intelligit Plato, qd intellectus sit aliud, qd primum principium, & qd non denominetur qd sit intellectus. & sic, cum dixit de intelligentijs separatis qd est in eis ex positate, & priuatione, & malo, non est de sermone eorum. & reuertamur ad id, quod dixit ex questione contra eos in illis quinq. disputationib.

DISPUTATIO VI.

De conuenientia eorum circa falsitatem constitutionis scientiæ, posse, & voluntatis in primo principio.

ALGAZEL

IT Alga. Conueniunt philosophi circa falsitatem constitutionis scientiæ, & posse, & voluntatis in

primo principio, vt conuenit in hoc secta Mahatazela: & existimauerunt qd ista nomina imponuntur in lege & potest proferre ea idioma alicuius gentis, sed reducuntur ad eandē substantiam (vt dixim⁹). & impossibile est constituere attributum additū substantiæ eius, sicut posse est in nobis, vt sit scientia nostra, & posse nostrū & voluntas nostra attributum nobis additum substantiæ nostræ. & existimauerunt qd hoc facit pluralitatem. quoniam, si ista attributa inouarentur nobis, sciremus qd sunt addita substantiæ, cum abstrahantur. & si considerentur copulata esse nro absq. vnōe, nō euadēt quin sint addita substantiæ i copulandō. & oia duo, quorū vnū inouat super alterū, & scitur qd hoc nō est illud, nec illi est hoc, si copularet, determinat intellectus qd sint duo. & cū nō possumus fugere de istis attributis i hoc, qd sint copulata substantiæ primæ, ita qd sint cāz ppter substantiā, igit hoc faciet pluralitatē i necessario in eis. & hoc ē falsum: & nō conueniūt circa absonē attributorū.

Auer.

G

AVERROES.

A It Auctr. Qui aut dubitat cōtradicensse auferri numerationē attributorū, estq; attributa diuersa reducant ad eandē substantiā, ita q; id, qd intelligit p scientiā exēpli gratia, & voluntatem, & posse, est idem, & q; sint eadē substantia, & q; ēt scientia & sciēs, posse & potēs, voluntas & volēs sint idem. & qui dubitat contra dicēte q; hic est substantia, & attributa addita substantiæ, ē q; sit substantia conditio in esse attributorū, & attributa conditio in perfectiōe substantiæ: & erit aggregatum

H ex hoc aliquid necessariū in esse, scilicet ens, non habēs cām, nec causatum. Quare hæc nō ē rñsio eius in rei veritate, cum ponitur q; hic sit aliquid necessariū in esse ex se, vt sequatur q; sit vnū oīmode, & nō cōpositum oīno ex conditiōe & cōditōato, & cā & causato. Nam oē ens tale aut erit cōpositio ei⁹ necessaria, aut possibilis. si necessaria, erit necessaria p aliud, non ex se. qm̄ difficile est ponere cōpositū antiquum ex se, scilicet absque q; sit ei cōpositor, & præcipue fm̄ ponēte q; oē accēs sit innouatū. nā cōpositio in eo ē accēs antiquū.

I si vero possis, indiget quidē copulāte cām causato. Ariamen q; repiatur aliquid cōpositū ex se fm̄ radices Philosophorū, & an admittant large accēs antiqua, est imposse. nā cōpositio est cōdō in eē eius. & impossibile est vt partes faciant cōpōnem. cōponi. n. est conditio in esse corū. quare partes oīs cōpositi rerū naturalium cum resoluant, non erit nomen dictū de eis, nisi equiuoce. vt est nomen manus, quod dī de ea, q; est pars hoīs viui, & manu incisa. sed oīs cōpositio apud Aristotē est

gñabilis & corruptibilis, quāto magis vt sit non habēs cām. Si aut teneatur via, qua incessit Auicenna de necessariō in esse, & possibili in esse, quæ remouet cōpositum antiquū, non finitur quidem ad hoc. nam, cum posuerimus q; posse finitur ad cām necessariam: & necessaria aut habebit causam, aut non habebit causam: si habet causam, ergo finit ad necessarium non habēs causam. Hic sermo inducit ad impossibilitatem pueniendi ad ens necessarium non habēs cām agētē, non aut ad ens nō habens causam omniūno. nā pōt habere cām formalem, seu materiale, nisi ponat q; oē habēs formā, & materiā. demum oē cōpositum necesse est vt habeat agēs extra id. & hoc quidē indiget declaratiōe. & id non includit sermo, quo pcessit circa declarationē necessarij in eē cū eo, qd diximus, q; sit in eo ex inuolutiōe. & ex hocmet non verificat rō scilicet Aristotē, & est q; oē innouatū habet innouans æternum primum, antiquum, non cōpositum: perficitur vero ad primum, quod nō est innouatum. Quod aut sit sciens, & scientia idem, non est impossibile, sed est necesse vt deueniat in his talib⁹ ad id, q; vniatur id, quod intelligitur de eis. nam sciens, si est sciens per scientiam, id quidem, quo sciens est sciēs multo magis debet esse sciens. nam id, quod acquirit attributū ab alio, illud quidem attributum dignius ē in hac re, quæ facit acquirere. v.g. q; ista corpora viuētia apud nos, si nō eēt viuētia ex se, sed pp vitā, q; inest eis, necesse esset vt illa vita, ex qua acquirit id, quod non est viuens, ip̄m viueret ēēt vita ex se, aut procedet in finitū. & hoc idē euenit scientiæ, & alijs

A aliis attributis. Atramem esse eandem substantiam, habentem multa attributa relatiua, aut negatiua, aut imaginatiua diuersimode, absq; eo q; hæc substantia plurificetur plurificatione attributorum illorū, hoc quidem nō aufertur esse eius, vt est aliquid esse, aut vnum, & possibile, aut necessarium. nam idem, cum cōsideretur ex eo q; ab eo provenit aliud, dicitur potens, aut agens. & cōsideretur ex appropriatione vnius duarum operationum oppositarum, dicitur volens. & cum cōsideretur ex eo q; comprehendit opera sua, dicitur sciens. & cum cōsideretur scientia, ex eo q; est comprehensio, & causa motus, dicitur viua. nam viuens comprehendit, & mouetur ex se. Quod autem prohibetur, est eē vnum simplex, habens attributa multa, fixa in se: & præcipue si fuerint illa attributa essentialia. & reperta in actu. si vero in potentia, non prohibetur apud Philosophos quin sit aliquid vnum in actu, multa vero in potentia. & hoc apud eos sunt partes definitionum cum definitionibus. Et cum dixit, & existimauerunt q; hoc facit pluralitatem vsque ad, cum sint duo. i. q; esse hæc attributa copulata substantiæ non prohibet quin sint necessarij multa ex se, sicut si postponitur esse eorum substantiæ, & postponitur eē aliquorum eorum aliquibus, non esset intelligentia eorum apud intellectū eadem. & quia recitauit Alga. opinionem Philosophorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ex dicitur eis vnde scitis vos falsitatem pluralitatis ex hac via, & tamen vos contradicitis ex sectis Maurorum sectæ Maha-

tazelæ tantum? & quæro quæ est demonstratio de hoc? nam sermo dicitis pluralitatem esse falsam in necessario in esse cum hoc, q; substantia, cui attribuitur, sit vna, reducitur ad id, q; sit falsa pluralitas attributorū. & ibi est quæstio, & non est falsitas eius scita necessario. & impossibile ē dicere hoc absq; demonstratione. Et ipsi profecto habent in hæc duas vias. Quarum prima est, cum dicit demonstratio autem eius est. nam vnumquodque attributum, & eius, cui attribuitur, cum non fuerit hoc ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit vnumquodque eorum absq; alio in esse suo, aut indiget vnumquodque eorum alio, aut sufficit vnum eorū absq; alio, & tamē aliud indiget eo. Si autem ponatur q; vnumquodq; eorum sufficit, erunt ambo necessaria in esse, & est posterioritas absoluta. & hoc est falsum. si vero indiget vnumquodq; eorum alio, non erit quidem aliquod eorum necessariū in esse, cum necessarium in esse est quod existit in se, & non indiget oīmode alio: & quod indiget alio, hoc quidem aliud est causa eius: & si auferatur hoc aliud, prohibetur esse eius: ergo esse eius non est ex se, sed ex alio. Sed, si dicitur q; vnum eorū indiget alio, & non aliud, tunc id quidem, quod indiget, est causatum, & necessariū in esse est aliud. & quodcunq; eorum fuerit, causatum indiget causa, & inducitur ad copulationem necessarij in esse cum causa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cum concedit aduersarij Philosophis q; sit hic ens necessarium in esse ex se, & q; necessarium in esse est vt non sit ei causa, nec ex se, ex qua constituitur, nec ab Extraord. Auer. L extra

Disputatio

G extra, nō potest fugere id, qđ intulerunt necessario contra eum Philosophi, nam, si attributa sunt fixa in substantia, substantia quidem est necessaria in esse ex se, & attributa per aliud, & erit necessarium in esse ex se ipsa substantia, & attributa necessaria per aliud, & aggregatum ex eis erit compositum. Atamen secta Astarina non concedit eis qđ necessarium in eis ex se significet hoc. quoniam demonstratio eorum non peruenit ad hoc. demonstratio enim eorum inducit ad non habens causam agentem additam ei.

H A L G A Z I L.
A It Alga. Et questio in hoc est, ut dicatur, melior harum partium est pars vltima. & ideo, cum destruitis primam partem, & est secundatio absoluta, iam declarauimus qđ nō est vobis demonstratio in hoc in disputatione precedenti. & cum non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis in hac disputatione, & subsequenti, cum sit ramus huius disputationis, quomodo ergo edificabitur hæc disputatio super eam? Quare melius est dicere qđ substantia non indiget in constitutione eius attributis, tamen attributa indigent eo, cui attribuuntur, sicut est in nobis. Et remanet sermo eorum, qđ indigens alio non est necessarium in esse, & dicitur, si intelligitis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut est substantia necessaria in esse antiqua, non habens agens, sic attributa eius sunt antiqua cum eo, non habentia agens? Si vero intelligitis per necessarium in esse qđ non erit ei cā receptiua, ergo non est ne-

cessarium in esse secundum hanc expositionem, sed est antiquum cum hoc, & non est ei agens, quæto quid est quod reddit hoc falsum? sed, si dicent necessarium in esse simpliciter est, quod non habet cā agentem, nec receptiuam, & cum concedit qđ sit ei cā receptiua, ergo concedit qđ sit causatum, dicimus appellare substantiam recipientem cā receptiuam est ex inuentione, & adaptatione vestra, Rō autē non indicat constitutionem necessarij in esse fm adaptationem vestram, sed indicat constitutionem finis, in quo cessat emanatio cārum, & cātorum, & non indicat fm hanc considerationem qđ cessatio emanationis est possibilis vno. nā ista attributa sunt antiqua non habentia agens, sicut ipsum id non habet, sed ipsa sunt considerata in substantia eius, & proiciamus dictionem necessarij in esse, ut non erremus in ea. nam demonstratio non indicat nisi cessationem emanationis, & non indicat aliud omnino: & rationes alterius sunt idultrix & sophisticationes. Si autē diceret, sicut necesse est ut sit cessatio emanationis in cā agentis, sic necesse est ut sit cessatio eius in cā receptiua. nam **M** si omne ens indigeret subiecto, in quo existeret, & indigeret etiam subiectum alio subiecto, esset necessario emanatio: sicut, si indigeret omne ens causa, & illa cā indigeret causa etiam, diceremus ei bene dicitis. & pp hoc dicimus qđ cessat hæc emanatio, & dicimus qđ sit attributū in substantia eius, & substantia eius nō existit in alio, sicut est scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum eius, & non est substantia nostra in subiecto. Igitur attributū, cessat emanatio

A natio cause eius agentis cum substantia, cum non sit ei agens, sicut non est agens substantie: sed non cessat esse substantie in hoc attributo, & non habet causam, nec attributa habent causam. causa vero receptiva non cessat emanatio eius, nisi ad substantiam. Et quæro unde sequitur ut auferat subiectum cum ablatione cause? demonstratio autem non concludit nisi cessationem emanationis. & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse. sed, si intelligit per necessarium in esse aliquod ens non habens causam agentem, ita quod cessat in eo emanatio, tunc non conceditur quod hoc sit necessarium omnino. & quotiescunque dilatauerit se intellectus ad concedendum ens antiquum, cuius esse non habet causam dilabit se etiam ad concedendum antiquum, cui attribuitur attributum, cuius esse non habet causam in substantia, & attributis simul.

AVERROES.

A It Aver. Cum autem dixit sed destructio vestra primæ partis & est secundatio absoluta, iam declarauimus quod non est vobis demonstratio de hoc in disputatione præcedenti, & quod non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis, i. destructio eorum quod sit id, cui attribuitur, & attributum vnumquodque eorum existens in se. nam sequitur ex hoc ut sufficiat vnumquodque eorum absque alio: & erit Deus gloriose sufficiens in se, & tamen erit ibi secundatio, postquam non erit aliquid, quo erunt attributum, & id, cui attribuitur vnum. Et, quoniam laborauerunt in destructione huius speciei pluralitatis, & in neces-

sitate esse secundationem in Deo, demonstratiue id necesse est ut sit contrarium. scilicet ut auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dixit in eo quod est contrarium, & declarauerunt radicem per ramum. Et id, quod fecit, est questio non secundum rem ipsam, sed secundum sermonem aduersarii. nam aduersarii auferunt posterioritatem. & tu iam sciisti in multis locis quod questio est duplex, aliqua est secundum rem ipsam, & aliqua secundum sermonem contradicentis, & quod veritas est illa quæ est secundum rem ipsam, & quod alia licet non fuerit vera, aliquid quid sit. **E**

D. d. & ideo melius est ut dicatur, substantia in se non indiget attributis, & attributa indigent eo, cui attribuantur, & remanet dictum eorum, quod indigens alio non erit necessarius in esse. i. cum ipse posuerit eis hanc partem partium, quas fecerit in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, ut affirmet quod necessarium in esse impossibile est ut sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec quod sit substantia eius habens multa attributa. & hoc non potest esse secundum radices eorum. Deinde incipit declarare quod falsitas, quæ conati sunt perbare expositione huius partis, non sequitur. & dixit & dicatur eis, si autem intelligitis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut substantia necessarii antiqui non habet agens, sic attributa eius antiqua non habent agens? Dixi, hoc eorum est contradictio eius, præcedit in remotione attributorum via Auicennæ in constitutione necessarii in eis ex se. sed via magis sufficiens in hoc constitutione unionis. & hoc sequitur secundum Aristotelem, & est

Disputatio

G via Mahatazele. nam ipsi intelligūt per possibile in esse possibile verum & tenent q̄ omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarii eorum ex secta Affaria concedūt hoc, & tenent etiam q̄ omne possibile habet agens, & q̄ emanatio cessat, finiēdo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarii concedunt eis hoc. & cum concesserint eis hoc, existimatur apud eos q̄ sequitur ex hoc, vt primum, ad quod cessata est possibilitas, non sit possibile: ergo necesse est vt sit simplex, non cōpositum. Sed secta Affaria est dicere q̄

H id, ex quo auferitur possibile verum, non est de necessitate simplex, sed ē necesse vt sit antiquum tantum, nō habens causam agentem. quare nō est apud eos demonstratio, q̄ primum sit simplex per viam necessarij in esse. Deinde dixit. Si autem dicet necessarium in esse absolute, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: & cum conceditur quod habet causam receptiuam, tūc non est necessarium in esse secundū hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi q̄ demonstratio induxit ad hoc, q̄ necessarium in esse non habet causam agentem: ergo non habet causam receptiuam. & cum ponitis substantiam, & attributa, iam ponitis causam receptiuam.

Deinde dixit, respondens huic, Dicimus, cū concedimus q̄ habet causam receptiuam, tunc conceditur q̄ sit causatum, dicendum appellare substantiam receptiuam causam est ex deliberatione uestra. ratio autē non indicat cōstitutionem necessarij in esse secundum deliberationem uestram, sed indicat extremum, i quo cessat emanatio carū, & cātorum,

i. q̄ secta Affaria non cōcedit quod hęc substantia, quę sustinet attributa, sit causa receptiua, & sequitur eis vt in ea. i. in causa receptiua sit causa agens, & non indicat necessariū in esse, s̄m q̄ induxit demonstratio uestra ad ens, non habens causam receptiuam, quanto magis vt indicet non habens substantiam, & attributa, sed indicauit causam agentem.

Dixi, Hęc q̄ sequitur s̄m ratione eorum. nam, si secta Affaria concedit Philosophis q̄ non hēns causam agentem non habet causam receptiuam, non destruitur ex hoc sermo eorum. q̄ substantia posita ab eis recipit attributa, non autem primum cum ponant q̄ attributa sint addita substantiæ, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponunt Christiani. Deinde dixi. Si autē dicet, sicut sequitur cessatio emanationis in causa agente, sic sequitur cessatio eius in receptiua. nam, si indigeret oēs ens subiecto, in quo existeret, & indigeret subiectum subiecto, tūc sequeretur emanatio, vt pueniat ad ens non habens subiectum, sicut est in causa agenti. D. d. respondens eis, vos bene dicitis. & propter hoc dicimus q̄ cessat hęc emanatio, & dicimus q̄ attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra nō est in subiecto. Dixi, hic sermo nō habet alligantiam in hac disputatione, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod respondet eis: & quasi ē sermo sophisticus. nā sermo de necessitate cessationis causarum receptiuarū, & non cessationis earū, nulla est pportio inter eū,

& disputatio

A & disputationē, de qua loquimur:
& est an ex conditione agentis primi sit ut sit ei cā receptiua. Speculatio enim de cessatione cārum agentium est diuersa à speculatione de necessitate causarum receptiuarū. qm̄ qui concedit esse causas receptiuas, concedit necessario cessationē emanationis earum ad causam receptiuam primam extra agens primum necessario, sicut concedit esse agens primum extra materias receptiuas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia nō numeratur in recipiēte primo, nec in eo, quod est sub eo ex recipientibus in aliis entibus, sed necesse est ut sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum erit quidem ei: & hoc quidem auterit prima ei, aut cessabit ad receptiuum primum. demum non erunt hęc recipientia de genere receptionis conditionatę in esse aliorum entium prouenientium à primo agente, quare, si esset materia cōditio in esse agentis primi tantum, sequeretur necessario ut sit conditio in eē omnium agentium in passis, & materia non erit conditio in esse actionis agentis tantum: cum omne agens agit in recipiente. sed, si esset cōdō in esse agentis, erit omne agens corporeum. & hoc totū non cōcedit secta Aflaria, nec id querit. Si vero dixerint qd hęc substantia, cui attribuitur hęc attributa, necesse ē ut sit corpus, rñdetur eis, anima apud vos, attribuitur ei hęc attributa, & tamē apud vos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topici in hac qōne. sermones vero demonstratiui sunt in libris Antiquorum, quos scripserunt in hac

scientia, & maxime in libro primi Sipientis. Attamen id, quod dixit in hoc Auicē. & alii ex eis, qui deditur Mauris, si reperitur eis aliquid in hoc, id quidem, quod constituerunt in hac scientia, est de genere sermonum probabilium quoniam sunt ex propositionibus generalibus nō autem propriis de natura rei, de qua speculantur. Et, cum dixit idemus de hoc attributo, cessata ē emanatio causę agentis eius cum substantia. nam non habet agens, sicut non est agens substantię, sed non deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt aduersarii, sed dicunt qd ex conditione agentis primi est, ut non recipiat attributum aliquod. nam receptio indicat materiam, impossibile enim est ut cesset emanatio ponendo agens, quodcunq; fuerit: sed agēs, cui non est actio oīno, nec cui datum sit ut sit ei actio. nam ponendo attributum agenti primo qd constitutur ex causa receptiua, quę sit conditio in esse eius, existimatur qd sit falsum. nam omne, qd habet conditionē in esse suo, copulatio quidem eius conditioni est ex causa alterius. qm̄ aliquid non pōt esse causa copulationis cōditioni eē eius, sicut non erit causa esse sui ipsius. conditionatum. n. non euadit quin existat in se absq; copulatione eius cōdōni, & indiget cā agente copulationis eius, conditionatorū aliquid non erit cā conditionis sui eē. sed omnia ista sunt res cōes. Demū hęc noīs accommodato, non possumus imaginari de ea aliquid ppiū quum veritati ex hac via. & hoc propter æquiuocationem necessariā in
L iij esse

Disputatio

G esse ex se, & possibilis in esse ex se, necessarii vero ex alio, & aliarum propositionum additarum eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via, cum dicunt q̄ scientia, & posse in nobis non ingreditur quiditatem substantiæ nostræ, sed est accidens: & cum constituantur hæc attributa primo, non ingrediuntur etiā quiditatem substantiæ eius, sed erūt accidentia relative ad id: & licet cōtinuata fuerint antea, tñ nō separabunt, aut sequent ad quiditatē eius & cū hoc non cōstituent substantiam eius, & cum fuerint accidentia, sequitur ad substantiam, & substantia erit causa in eis, & erunt causata: ergo quomodo erunt necessaria in esse?

A L G A Z E L.

A It Alga. dubitans huic sermōni. Et hoc quidem est primū cum mutatione præfationis. & dicimus, si intelligitis, cum dicitis q̄ sequitur ad substantiam, & cū substantiam causam eius, q̄ substantia sit causa agens eius, & q̄ sunt acta à substantia, hoc non est verum. nā hoc sequitur in scientia nostra in relatione ad substantiam nostram, cū substantia nostra non est cā agens scientiæ nostræ. Si vero putatis q̄ substantia sit subiectū, & attributū nō existit p̄ seipsum in alio, hoc quidem conceditur, & non prohibetur, licet profertur per verbum sequitur, seu accidit, seu causat, aut quicquid voluerit dicere proferens, modo non mutat prolatio rem ipsam. nam res ipsa nihil aliud est, nisi q̄ existit in substantia consistentia attributi in re, cui attribuitur. & non erit falsum, q̄ existat in substantia, & sit cū hoc antiquum, & non habet agens. & o-

mnes rationes eorum sunt inuolutiones in vituperatione prolationis, cum appellatur possibile, & transiens & sequens, & proueniens, & causatum. & hoc est absurdum. Nos vero dicimus, si intelligit per hoc, q̄ habet agens, non est sic. si vero non intelligit per id, nisi q̄ non habet agens, tamē habet subiectum, in quo existit, licet proferat in hoc quacunque prolatione, nō est in ea falsitas.

A V E R R O I S.

A It Auer. Hoc est multiplicare sermonem in eadē re. Responso autem in hac propositione ab aduersario brevis talis ē. videlicet aut est possibile habenti causam receptiuam vt non habeat agēs, aut est impossibile. & ex radicibus loquētiū quodd copulatio conditionis conditionato est possibilis, & omne possibile indiget in exitu eius ad actum aliquo faciente illud, & copulatione conditionis conditionato. & quoniam copulatio est conditio in esse conditionati, & impossibile est vt sit res causa conditionis esse sui, & impossibile est etiam vt conditio sit cā agens esse conditionati: nam substantia nostra non est causa agens esse scientiæ in ea, sed est conditio esse scientiæ existentis in eo: quare non euadet secundum has radices à causa agente, quæ faciet copulationem conditionis conditionato: & sic est t̄ omni composito ex conditione, & conditionato. Attamen hoc totum destruitur secundum Philosophos, cum ponūt orbes coelestes antiquos & sunt substantia, & attributa, & nō ponunt eis agens eo modo, quo est agens in apparentibus nobis, vt sequitur ex hoc, nisi ponant q̄ sit hic demon.

A demonstratio inducens ad copulationem antiquam ex copulatione antiqua, & est species copulationis diuersa ab ea, quæ est in generabilibus, & corruptibilibus. Et omnia quidem ista sunt loca magnæ speculationis. Quod autem ponunt, quod ista attributa, non constituitur ex eis substantia, non est verum. nam omnis substantia, quæ perficitur attributis quibus erit magis perfecta, & magis electa, substantia illa consistit cum attributis illis, quemadmodum per scientiam, & posse, & voluntatem sumus entia nobiliora entibus non scientibus, & substantia nostra, in qua existit ista attributa est communis nobis, & inanimatis, quæro quomodo erunt hæc attributa accidentia, sequentia substantiam nostram? hoc totum quidem est ex sermone eius, qui non est peritus in attributis essentialibus, & accidentalibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et aliquando dicunt in vituperatione prolutionis alio modo. & dicunt hoc inducit ut sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter. nam sufficiens simpliciter non indiget alio. Deinde dixit dubitans eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et hic est sermo disputatius in ultimitate debilitatis. nam attributa perfectionum non separantur à substantia perfecta, ita quod dicat quod indiget alio. & cum non cessauit, nec cessabit esse perfectum in scientia, & posse, & vita, quomodo ergo indigebit alio, aut quomodo possunt proferre de continuatione perfectionis indigentiam? & est, sicut. ermo dicentis, perfectum est id, quod non indiget perfectione.

ne. Et, si diceret, indigens attributis ad perficiendum seipsum est diminutum, diceretur quidem, sicut nihil est ut sit perfectum, nisi sit perfectio in se, sic nihil est ut sit sufficiens, nisi sit ei attributum, quod aufert indigentiam in se. quomodo ergo remouetur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginationibus verborum?

A V E R R O E S.

A It Aver. Perfectum autem est duplex, perfectum in se, & perfectum attributis tribuentibus ei perfectionem. & illa attributa necesse est ut sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficientia, etiam interrogaretur de illis attributis an sint perfecta ex se, aut ex aliis attributis, & deueniret ad perfectum ex se. perfectum vero per aliud indiget necessario finem radices præcedentes, cum cõcedantur aliquo tribuente ei attributa perfectionis. finem autem, esset diminutum. Attamen perfectum ex se est in ente ex se, & conuenit ut sit ens ex se perfectum ex se. si autem est hic ens ex se, necesse est ut sit perfectum ex se, & sufficiens ex se. finem autem, esset compositum ex substantia diminuta, & attributis perficientibus substantiam illam. & cum sic profuerit, ergo attributum, & id, cui attribuitur, est idem: & quod attribuitur ei ex actionibus, quæ inducent ut proueniant ab attributis separatis, in eo est relative.

A L G A Z E L.

A It Alga. redarguens Philosophos. O quantum est inconueniens ut sumus nos, & Deus gloriæ in hoc æquales, scilicet perfectio est substantiæ nostræ per attributa perficientia. Si autem diceret cum constitutis substantiam,

L iij & attri-

Disputatio

G & attributum, & existentia attributi in substantia est compositio, & omnis compositio indiget componente, quare non admittimus qd primum sit corpus, quia est compositum? Dicimus qd sermo dicentis omne compositum indiget componente est, si cut sermo omne inuentum indiget inuentore. & sic dicitur de eo primum est antiquum ens, non habes causam, nec inuentorem, sic dicitur id, quod attribuitur ei, attributum est antiquum, & non est causa substantie eius, nec attributorum eius, nec existentie attributorum in substantia eius, sed totum est antiquum sine causa. corpus vero impossibile e vt sit primum. ipsum nanque est in nouatum, ex eo qd non euadit ab in nouationibus, & qui non constituit ei in nouationes corporis, non est necesse ei vt concedat qd sit causa prima corpus, vt sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

A V E R R O E S.

A It Aver. Compositio autē nō est sicut esse, nam compositio est sicut moueri. s. attributum possibile, additum substantie rerum recipientium compositionem. esse vero est denominatio, quę est ipsamet substantia. & qui aliter dicit, errat. compositum autem non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio. & necesse est vt deueniat ad compositum antiquum, vt deuenit in entibus ad ens antiquum. & iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Vterius, cū fuerit, sicut diximus qd cōpositio sit qd additū esse, potest aliquis dicere si reperitur compositum ex se, erit motū ex se: & si erit motum ex se, erit priuatū

ex se: qm̄ esse priuari est exitus eius, & quod est in potentia ad actum. & sic est de motu & moto, & nō est sic de esse: quoniam ipsum non est attributum additum substantie, & omne ens, quod non est aliquando in potentia, & aliquādo in actu, est ens ex se, & esse motū est vt sit cum potentia motiua, & ideo indiget omne motum motore. Attamen respōsio in hac disputatione est qd compositum aut erit quolibet pars partium eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui socij duobus modis dī uersis, sicut est in compositis ex materiis, & formis apud Peripateticos: **L** aut non erit quolibet earum conditio in esse socij sui: aut vna earum est conditio in esse alterius, & altera non erit conditio in esse primi. prima autem pars impossibile est vt sit antiqua. nam compositio ipsa est cōditio in esse alterius, & impossibile est vt partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius. & ideo talia composita sunt generabilia, & corruptibilia: & impossibile est eis vt sint absque agente, quod extrahat ea à priuatione ad esse. Secunda vero pars, scilicet quod nulla duarum partium sit conditio in **M** esse socij, hęc tales, cum non fuerint in natura vniue earum vt sequatur ab alia, non componentur, nisi cum compositore extra eas: cum compositio non sit de natura earum, quā constituitur substantia earum. si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiquę, necesse est vt compositum ex eis sit antiquum. quare impossibile est ei vt sit sine causa tribuente ei vnitate: qm̄ impossibile est reperiri aliquid antiquū, cui sit vnitas per accidens sed,

G sed, si esset vna earum conditio in esse alterius, & altera non est conditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur non essentiali: si quidem id, cui attribuitur, est antiquū, & de natura eius est vt non separetur ab eo attributum: tūc compositū est antiquum. & cum sic fuerit, impossibile est vt cōcedat aliquis esse compositum antiquum. Sic ædificatur via sectæ Assarie, q̃ omne corpus est innouatum nam, si esset compositum antiquum, reperiretur accidentia antiqua, quorum vnum est compositio: qm̃ fundamentum, supra quod edificat necessitatem innouationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus cōponit corpus apud eos, nisi post separationem. & cū admittunt compositum antiquū, possibile est vt reperiat aggregatio, quā nō præcedit separatio. & motus, quē nō præcedit quies. & cū hoc fuerit possibile, tunc esset possibile vt reperiat corpus, habēs accidentia antiqua, & non est veritatum eis q̃ id, quod non euadit ex innouationib⁹ sit Innouatum. & adhuc etiam dictū est superius q̃ oē compositum erit vnum ex vnitare rep̃ta in eo. & hæc vnitates reperitur i eo ex aliquo, quod est vnum ex se. & cū sic fuerit, tunc vnum, in eo q̃ est vnum, præcedit omne compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit æternum, operatio quidē eius, quæ est influere oīa entia indiuidualia, quibus sūt entia distincta, est operatio cōtinua æterna, non autem aliquā sic, & aliquā non. nam: agens, cuius actio alligatur actō, hora quidē, qua exit à potētia ad actum, est agens innouatū necessario. & actum eius est Innouatum necessario. agens vero primum ha-

bet alligationem actō continue, & actum miscetur ei potentia cōtinue. Et s̃m hoc debet intelligi dispositio Primi glo. cum omnibus entibus. & hæc quidem, cū impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus nam intentio nostra est declarare q̃ id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstratiui: & plurimi eorum sunt sophistici: & maior gradus eorū est, vt sint topici. sermones enim demonstratiui sunt pauci nimium, & sunt inter sermones tāquā aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gemas. & redeamus I. ad id in quo fuimus.

Nota de sermonibus demonstratiui.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et omnes viz eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Vltius ipsi non possunt auferre omne id, quod attribuerunt substantiæ primæ. nam ipsi cōstituerunt q̃ sit sciens, & necesse est vt hoc sit additum abstracto substantiæ. Et dicitur eis an conceditis q̃ primum sciatur aliud à seipso? & aliqui eorum sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scit nisi seipsum. sed primum est id, quod elegit Auicenna. nam ipse putat q̃ Deus gloriatur. scit omnia specie vniuersali, quæ nō ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehensio causat mutationē in substantia scientis. Nos autem dicimus aut scientia Primi de omnibus entitatibus generum, & specierum infinitarū est ipsamet scientia sui ipsius, aut alia. si dicitur alia, iam constituitur pluralitatem, & ruinatis fundamentum. si vero dicitur q̃ sit eadem, non cognoscimini ab eo, qui ratiocinatur q̃ scientia hominis de alio est alia à scientia eius de

Disputatio

G de seipso, & de alio & qui dicit hoc
cū intellectu suo ex definitione eius
dem falsificatur in imaginatione ag
gregatio inter negationem, & affir
mationem, & sic scientia de eodem.
quia idem falsum est vt imageretur
de vna eadem re, q̄ reperitur, & nō
reperitur. &, cum non erit falsum
in imaginatione, vt consideret sciē
tiam hominis de se, & nescit aliud, er
go necesse est vt credat q̄ sciētia sua
de alio est prater scientiam suam de
se. nam, si esset eadem tunc esset ne
gatio sui negatio eius, & affirmatio
sui affirmatio eius. cū falsum fue
rit q̄ Socrates sit, & Socrates nō sit, s.

H vt sit idem in eadem dispositione, &
tamen non falsificatur tale in scien
tia eius de alio cum scientia de se. &
sic est in sciētia Primi de se cum sciē
tia eius de alio. nam possibile est vt
imageretur esse sui absque esse alte
rius. si autem similitudo est sic, tunc
hęc imaginatio est falsa. & omnis,
qui ex Philosophis concedit q̄ pri
mū scit aliud, necesse est vt consti
tuat pluralitatem proculdubio.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo
nis est questio contra dicen
tem q̄ primū scit seipsum, & intel
ligit aliud: qm̄ scientia scientis seip
sum est diuersa à scia scientis aliud.
Quæ quidem est sophisticatio; qm̄
ex hoc intelliguntur duo, quorum
vnum est vt sit sciētia Socratis de se
ipso indiuiduali sciētia eius de alio.
& hoc nullo pacto potest esse verū.
secundum vero est, vt sit sciētia ho
minis de alio, vt sunt entia, scientia
eius de se. & hoc est verum. Ex decla
ratio eius est. quoniam nihil aliud est
substantia eius, nisi sciētia eius de en
tibus, & si esset homo, vt alia entia,

& sciret quiditas suā sibi propriā, &
esset quiditas eius sciētia rerum, tūc
sciētia hominis de se necessario esset
scientia eius de aliis rebus. nam, si es
set alia, tunc substantia eius non esset
scientia de rebus. & hoc manifestum
est in artifice. nā substantia eius, qua
appellatur artifex, nō est aliquid ni
si sciētia sua de artibus. cum autē di
xit, nam, si sciētia eius de se esset scia
eius de alio, tunc negatio sui esset ne
gatio eius, & affirmatio sui affirma
tio eius. i. q̄, si esset scientia hominis
de se scientia eius de alio, tunc hō, cū
non sciuerit aliud, non sciet seipsū, s.
cū ignorauerit aliud, ignorabit se
ipsum. &, cū sciuerit aliud, sciet se
ipsum. Attamen est sermo verus ali
quo mō, & falsus aliquo modo. qm̄
quiditas hominis est scientia, & scia
est scitū aliquo modo, & aliud à sci
to aliquo modo: &, cū ignorat sci
tum, tunc ignorat aliquam partem
sui ipsius: &, si ignorauerit oīa scia,
ignorabit se ipsum. & negare hāc sci
entiam de homine est negare scien
tiam hominis de se ipso. nam, cum
auteretur à scientia scitum, ex eo q̄
scitum et scientia sunt idem, tūc au
feretur sciētia hominis de seipso. sci
tum autem, ex eo q̄ est aliud à scien
tia, est prater hominem: & nō sequi
tur ex ablatione huius sciētiæ ab ho
mine ablatio scientiæ hōis de seipso.
& sic est in indiuiduis. nā nō est scia
Soc. de Platone Socr. quā scit Socr.
seipm, cū ignorantia eius de Platone.

A L O A Z Z I.

A It Alga. Si autem dixerit ipsū
non scit aliud prima intentione,
sed scit seipsum, quia est princi
pium omnium, & copulatur ei sciē
tia totius secunda intentione, cū im
possibile sit ei scire seipsum, & nesci
re q̄

A re q̄ sit principium alterius. nam verificatio sui est esse principium alterius: & impossibile est scire se esse principium alterius, nisi ingressum fuerit illud aliud in scientiam eius vniuersaliter, & consecutue. & non est inconueniens quin substantia eius sint consequentia. & hoc quidem nō facit pluralitatem in quiditate substantiæ, impossibile vero vt sit ipsa substantia pluralitas. Et respondetur ei multipliciter, & primo q̄, cum dicitis q̄ ipsum scit se esse principium, est industria quedam vestra, & imaginatio. sed oportet vt sciat esse sui.

B scientia autem q̄ sit principium est addita sciz de esse eius. nā principium est relatiuū substantiæ: & pōt scire substantiā, & nescire relationē principij ad substantiā. & pōt scire substantiā, & nescire q̄ sit principium: nā esse principium, & esse ens sunt duo diuersa. & sicut possibile est vt sciat homo seipsum, & nesciat q̄ sit causatum: nā scire q̄ sit causatum est relatio eius ad causam: sic esse ipsum glo. principium, & esse causam est relatio eius ad causatum. & consequentia est bona in abstracto, cum dicunt q̄ ipsum scit se esse principium. in eo. n. est scientia de substantia, & principio, quod est relatio: & relatio est diuersa substantiæ: & scientia relationis est diuersa a scientia substantiæ, ratione, quam diximus: & est quia possibile est vt imaginetur scientia de substantia præter scientiam de principiis, & impossibile est vt imaginetur scientia de substantia præter scientiam de substantia: nam substantia est vna.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo Philosophorū cū isto homine in hac disputatione adificatur fm radices, quas

habet, de quibus necesse est prius loqui cum eis. Nam, cum conceditur id, quod posuerunt de eis, & existimauerunt q̄ demonstratio induxit eos ad id, non sequitur eis aliqua harum consequentiarum suarum. Nā Philosophi ponunt q̄ ens, quod nō est corpus, est in se scientia tantum. qm̄ ipsi tenent q̄ formæ non sciunt, quia sunt in materijs: & cum inuenitur aliquid, quod nō sit in materia, notum est q̄ scit. & hoc habetur ratione. qm̄ inuenerunt q̄ formæ materiales, cum abstrahantur in anima à materijs suis, sunt scientia, & intellectus: & intellectus nihil aliud est, nisi formæ abstractæ à materia. & cum sic fuerit in eo, quod nō est abstractum à radice naturæ suæ, id quidem, quod est abstractū à radice naturæ suæ, multo dignius est vt sit scientia, & intellectus. & qm̄ intellecta rerum sunt verificatio rerum, & intellectus nihil aliud est nisi cōprehensio intellectorū, tunc intellectus noster est ipsummet intellectum, in eo q̄ est intellectū. & nō erit alietas inter intellectū & ipsam rē intellectam, nisi quia intellecta sunt intellecta rerū, quæ nō sūt in naturis suis intellectus, sed sūt intellectus, cū abstrahit intellectus formas earū à materijs: & pp hoc non erit intellectus noster intellectum omnino de. si vero reperitur aliquid absq̄ m̄ā, erit intellectus eius intellectum omnino de, & est intellectus intellectorū absq̄ dubio. & qm̄ intellectus nihil aliud est nisi cōprehensio ordinis rerū, quæ reperitur, & gradus earū, ideo necesse est, in eo q̄ est intellectus separatus, vt nō sustentetur in intellectatione rerum, quæ reperitur in rebus, quæ reperiuntur, & retardetur intellectum eius, eis nam oīs intellectu

Quo pacto
& intellectu:
intellectus ne
separatus
in intellectu.

ctus

Disputatio

Actus talis sequitur ordinem repertū in entibus, & completum: & ipse de necessitate diminutus est in eo, quā intelligit ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod de terminat de natura rerum circa ordinem, & proportionem repertam in eis. & cum naturæ rerum sequantur secundum rationem intellectus, & fuerit hic intellectus, qui est in nobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est ut sit hic scientia cum ordine, & cum proportionem, quæ est causa ordinis, & proportionis, & scientiæ reperte in quo liberente. Et necesse est ut iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de vniuersalibus, quanto magis de particularibus. nisi vniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic vero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cum intelligit ex se ordinem, & proportionem repertam in entibus, non autem cum intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tamen nullam habet causam: & esset diminutus: scientia. n. rerum notitia vniuersali est scientia diminuta, quā est scientia eius, quod est in potentia. Cum autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, intelliges quod intellectus separatus non intelligit nisi seipsum, & intelligit seipsum, cum intelligit omnia entia. intellectio. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportio, quæ est omnibus entibus. & iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentia actus, habentes ordinem, & proportionem, reperta in omnibus entibus, & est id, quod Philosophi appellant naturam. nam

videtur quod omne ens habet operationes, quæ sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est ut hoc sit per accidens: & impossibile est ut sit propter intellectum similem intellectui nostro, sed propter intellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec vniuersalis, nec particularis. Et, cum intellexeris hoc ex opinionibus Philosophorum, soluuntur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste vir hic, & cum posueris quod intellectus, qui est ibi, sit similis intellectui humano, valent illæ dubitationes prædictæ. nam intellectus, qui est in nobis, est is, cui euenit numeratio, & pluralitas. ille vero intellectus non euenit ei aliquid horum. nam est in idus pluralitate eueniente his intellectibus, & non imaginatur in eo alietas inter comprehendentem, & comprehendum. intellectus vero, qui est in nobis, eius comprehensio substantiæ rei est aliud à comprehensione eius, quod sit principium rei: & sic eius comprehensio alterius est alia à comprehensione sui aliquo modo, attamen est in eo similitudo illius intellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quæ sunt in illo intellectu, sunt remota à diminutionibus, quæ eueniunt huic nostro intellectui. ver. g. quod intellectus sit intellectus, in eo quod est intellectus. quā reperitur intellectus, qui est intellectus omnimodo nam omne id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidem ei propter ens, cui est illud attributum perfectum ver. g. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est caliditate perfecta. & sic quod reperitur intelligens intellectus

intellectio
intellectus
separatus
nihil aliud est,
nisi rerum
ordo, atque
proportio

- A** intellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est intellectus intellectu perfecto. & sic eo, cui reperitur operatio intellectualis diminuta reperitur quidem ei propter intellectum perfectum. Et, cum fuerit operationes omnium entium operationes intellectuales perfectæ & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse ut sit hic intellectus, quo operationes entium sunt operationes intellectuales. & qui non intelligit hoc ex debilibus sapientum, est is, qui querit verum primum principium intelligat seipsum, aut intel-
- B** ligat aliquid extra seipsum. & si ponit qd intelligit aliquid extra se, ergo sequitur ut perficiat seipsum p aliud. si vero ponit qd nō intelligit aliquid extra se, sequitur ut ignoret entia. Et mirandum est de istis hominibus, qd ipsi auferunt attributa, quæ repeniuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibus euenientibus creaturis, & ponunt intellectum nostrum similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus tali ablatione, & hoc sufficit in hoc capitulo, quare statim narrabimus sermonē huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem euenientem ei.
- C**

ALGAZEL.

Alga. Secundus autem modus est, cum vos dicitis qd totū est scitum ei intentione secunda, est sermo nō intelligibilis. nam quotienscunque scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehendit seipsum, tunc essent ei duo scita diuersa, & esset ei scientia in eis. numeratio autē sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientiæ, & reperitur numeratione eius, cum recipiat vnū duorum scitorū differentia eius ab alio

imaginatione, & non erit scientia de vno eorum eadem scientia de alio. nam non numeratur consideratio vnius eorum abiq; alio, & nō est ibi aliud, quotienscunque fuerit totum vnum. & hoc non differt, cum exponitur ab eo secunda intentione. Vt rursus vellem scire quomodo est pluralitas apud dicentem qd non defecit à scientia sua pondus grani in celo, & terra nisi qd scit omnia specie vniuersali, & vniuersalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cū pluralitate, & diuersitate eorum eadem omnimode.

AVERROES.

Alga. Sermo eius hic consistit in duabus questionibus. Quarum una est, quomodo sit scientia eius de se, scientia eius de alio. & iam præcessit responsio in hoc, qd reperitur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos puenire ad necessitatem esse eius in intellectu primo. Et secunda questio est, an plurificatur scientia eius ex plurificatione scitorum. nam ipsum comprehendit omnia scita finita, & infinita. Et responsio eius est, qd non est impossibile scientiæ primæ ut reperiat eum vnitate differentia in scitis. nam nō est impossibile apud Philosophos ut sciat aliud, & seipsum scientia distincta, ex eo qd sunt ibi scientiæ multæ: sed est impossibile apud eos ut intellectus perficiat seipsum per aliquod intellectum, & causarum eius. si. n. intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit intellectus eius causatus ab ente intellecto, non habente causalitatem. & iam fuit demonstratum qd ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam regauerunt Philosophi, est ut sit sciens nō ex se, sed ex scientia

Disputatio

Gscientia addita substantiæ eius. & nõ sequitur ex negatione huius pluralitatis de Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topice. & permutatio quæstionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatē, quæ est i sciis ipsis, est de operationibus sophisticis. quõ inducit ad opinandum qd ipsi, quemadmodum negant pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negāt pluralitatē, quæ est scientiæ pp scita. Quare veritas in hoc est, qd nõ est numeratio scitorũ in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana. nam euenit

Heis numeratio in scia humana duobus modis, quorũ vnus est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numerationi locali. numeratio vero secũda est numeratio in seipsis in intellectu nostro. scilicet numeratio, quæ euenit primo generi, ac si diceret ipsi enti, cum diuiditur ad omnes spēs, quæ sunt sub eo. nam intellectus, qui est in nobis, est vnus ex parte rei vniuersalis, comprehendētis oēs species entium in mundo, & numeratur numeratione specierum. & est manifestum qd, cum abstulerimus sciēs eter nũ à re vñ, qd aufertur ab hac nume

Iratione, & remanet ibi numeratio, quam comprehendere nõ potest in intellectus noster, nisi esset intellectus noster idem intellectus est illo æterno. & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, qd intellectus habent terminum, i quo firmanentur, & eam non transeunt: & est diminutio imaginationis, & cõprehensionis, quæ est in hac scientia. Vterius, qm intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta à scientia in actu:

& quanto magis erit scientia nostra vniuersalior, isto magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit vt sit scientia æterna diminuta aliquo modo: & nõ reperitur in ea scientia in potentia, qm scientia in potentia est scientia in m̃a. & ideo tenent Philosophi qd necesse est vt scientia primi sit in actu, & qd non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta à potentia, sicut est pluralitas specierũ, quæ oritur a genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: qm scita apud nos diiunguntur abinuicem. si vero reperitur hic scientia, in qua vniantur scita, tunc infinita, & finita apud eā sunt equaliter. Hoc totum est, quod existimauerunt Philosophi, qd de eo fuerit demonstratio apud eos. & cū nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatem, quæ aufertur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendere hoc, & id uere imaginari ē impossibile intellectui humano. nã, si homo comprehenderet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, qm scientia de indiuiduo apud nos est scientia in actu, scimus qd scientia eius est magis similis scientiæ indiuiduali, q̃ scientiæ vniuersali, licet nõ fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intelligit hoc, intelligit dictum suum, qd non deficit ei pondus grani, nec in cœlo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

A L G A Z Z I.

AIt Alga. Et iam contradicit in hoc Auicenna. alij Philosophi, qui opinantur qd ipse non scit nisi se ipsum

A ipsum ad cautelam consecutionis pluralitatis. quomodo ergo communicamus eis in negatione pluralitatis? ulterius contradicit eis in constitutione scientie de alio. & quoniam pudet ipsum dicere quod Deus non scit aliquid in hoc seculo, & in alio, sed scit seipsum tantum, & bene scit aliud, & scit etiam se, & aliud: ergo aliud est dignius eo in scientia. & dimisit hoc tanquam verendum de hac opinione, & quali timens: deinde non potuit eum osmode: & existimavit quod eius scientia de se, & alio etiam omnibus rebus est substantia eius absque additione, & sunt eadem diminutiones, quibus vituperati sunt omnes Philosophi, cum sit manifesta contradictio eius prima consideratione: ergo non quasit aliqua secta eorum a prauo eloquio de scientiis. Sic meritum reddat Deus glor. ei, qui declinat a viis eius, & existimat quod rebus diuinis diminatur cum consideratione sua.

A VERRORES.

A It Auer. Responso huic toti apparet ex eis, quod diximus. quoniam Philosophi negant quod sciat aliud eo modo, quo hoc aliud est vilioris esse, ad hoc ut causarum non fiat causa, & nobilius esse vilius esse. scientia enim est scitum, & non negant id, ex eo quod scit hoc aliud scientia nobilioris esse, quam sit scientia, qua nos scimus aliud, sed necesse est ut sciat illud hoc modo: quoniam hic modus est modus, quo reperitur aliud ab eo. Attamen consideratio possibilitatis pluralitatis scitorum de scientia eterna est disputatio secunda. & iam recitauimus eam. & non fugiunt Philosophi propter hanc questionem ad id, quod ipse non scit, nisi seipsum, prout imaginatur iste homo, sed per id, quod diximus. & est

vniversaliter ut non assimiletur scientia eius scientie nostre, quae est in vltimitate differentie cum ipso. Quoniam autem conatus est congregare sermonem, quod ipse non scit nisi seipsum, & scit alia entia scientia nobiliori, quam sit illa, qua scit ea homo: nam ista scientia est substantia eius. & hoc apparet ex eo, quod dixit. quod scientia eius de se, & de alia etiam omnibus rebus est substantia eius, licet non exposuerit hoc, ut exposuimus nos. Quare hic sermo eius non est eadem contradictio, qua vituperati fuerunt alij Philosophi, sed est sermo omnium, aut quod sequitur ex sermone osum, & cum hoc queuerit in mente tua, apparebit tibi vilitas eius, quod Iheri iste homo de intellectu contra sapientes est eo, quod apparet de convenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

ALGAZZI.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit, cum affirmatum fuerit quod scit se esse principium relative, tunc scientia de duobus relatiuis est eadem. nam qui scit filium, sciet eum vna scientia, qua et est scientia de patre. paternitas autem, & filiatio sunt vniversalia, & plurifcantur scita, & vnitur scientia. & sic etiam ipsum scit seipsum esse principium alterius, & vnitur scientia, licet numerentur scita. deinde cum intellexerit hoc in uno causato respectu eius, & hoc non faciet pluralitatem, additio quidem in eo, cuius genus non faciet pluralitatem, non faciet pluralitatem. & sic est qui scit re, & scit scientiam suam de re, tunc scit ea hac scientia. & omnis scientia est scientia de se ipso, & de scito eius, & numerat scitum, & vnitur scita. & iudicat id et, quoniam vos tenetis quod scita Dei glo. sunt infinita.

Disputatio

In finita, & scientia eius est una, & nō attribuitis ei sciētias infinitas numero. si autem esset numeratio sciētīe, tūc in substantia Dei glo. essēt sciētīe infinitae, & sciētia eius vna. & hoc est falsum. Deinde dixit mōdens eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dicimus quotiescūq, fuerit sciētia vna omnimode, nō imaginatur alligātia eius duob⁹ scitis, sed facit hoc pluralitatē, vt ponunt Philosophi, & secundum deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita qd deueniunt ad hoc, & dixerūt, si esset in primo quiditas copulata ipsi esse, esset i hoc pluralitas. nam non intelligunt rem habētem veritatem, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt qd esse copula tur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et secundum hunc modum impossibile est considerare scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quae sequitur ex esse suo copulato quiditati suae. scientia autem de filio, & patre, & sic alijs relatiuis, est in ea pluralitas. nam impossibile est abq; sciētia de substantia filij, & substantia patris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: q̄q̄ hoc tertium includatur in duobus scitis praecedentibus, cum fuerint ex cōditione eius, & necessitate eius. sin autem, qui nō scit relatum primo, non sciet relationem. Igitur sunt sciētiae numeratae, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cum scit primum seipsum relatum alijs generibus, & speciebus, tūc esse principium eorum indiget vt sciat seipsum, & vnitates generū, & sciat relationem sui, quo ad esse principium eorum, licet non intelle-

zerit esse hāc relationem scitam ei. **X**
Cum vero dicit, qd qui scit aliquid, scit seipsum scire eadē sciētia, & erit scitum numeratum, & scientia vna, non est verum: sed scit ipsum scire alia scientia à sciētia, & deueniet ad scientiam, quae latet eum, & non sciet eam. & nō dicimus qd emanatio procedat in infinitum, sed cessat in sciētia alligata scito, & latet in esse scientiae: nō autem esse sciti. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suae scientiae est profundus animae i scito suo, quod est nigredo, & latet eum scientia eius de scientia nigredinis, & nō respicit ea. si. n. respiceret eam, indigeret alia scientia, viquequo cessat aspectus ei⁹. Cum autē dicit qd hoc cōvertitur contra vos in scitis Dei glo. quae sunt infinita, & sciētia apud vos est vna, nos quidem dicimus, non disputamus in hoc libro disputatione constructiui, sed disputatione rui-nantium, & dubitantiū. & ideo appellauimus hūc librum Destructionem Philosophorum, non constitutionem veritatis. & nō est nobis haec responsio. Si autem dixerit, verum est qd non sequitur vobis opinio alicuius sectae sectarū, sed id, quod cōvertitur secundum cursum creationis, & sunt aequales intelligētiae in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus qd non. sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationibus vestris circa scire res veras demonstrationibus incisuiis. & induxit vobis dubiū in rationibus vestris. & cum apparuerit diminutio vestra, dicimus qd sunt aliqui, qui opinantur qd verificatio rerum diuinarum nō cōprehenditur cōsideratione intellectu-

aus,

Actus, & etiam uō est impossibile homini comprehendere eas. & ideo dixit sapiens Considerate in operatibus Dei & non cogitetis in substantia Dei. Quare vos negatis contra sciam credentem veritatem nuntij cum euidentia miraculorum, quæ non habentur a propositionibus in intellectu super affirmationem mittētis quæ magnificat cōsiderationem attributorum, cōsideratione intellectus, quæ sit per habentem fidem, I eo quod est in ea de attributis Dei glo. quæ est post, cum profertur dictio sciētis, volentis, & potentis, & viuentis, quæ causa est proferre id, qd non conceditur in eo sciens in diminutione comprehendere veritatem, cū vero vos negatis ea spūdo eis ignorātia in vijs demonstrationū, & mō ordinis propositionū in figura syllogismorum, & rationum, dicētes vos qd nos sciūmus ea vijs intellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destructio viarū vestrarum, & dedecorū vestri in rationibus sciētiæ vestræ. & intētum huius declarationis est, vt qui ponit qd demonstrationes Diuinæ sunt incūs, vt demonstrationes Geometriæ.

C

AVERROES

Ait Auer. Hic est sermo prolixus: cuius conclusio est rhetorica, seu topica. Et summa eius, qd recitauit, est cōseruatio Philosopherum, qd sciētia Dei glo. est vna ex duabus rationibus, quarum conclusio est qd ipsi tenēt, ex eo qd in intellectis nostris sunt multa, ex quorum pluralitate non plurificant substantiæ intellectuum, vt apparet in entibus quædā dispositiones, & non multiplicantur substantiæ in multiplicatione earum, vt qd res sit ens, &

vnum, & necessarium, aut possibile. **D** & hoc postq̄ fuerat ens, est ratio qd sit sciētia vna, comprehendens sciētias multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc capitulo, est id, quod videtur de rebus in intellectualibus, quæ eueniunt rei intellectū in anima: & est similis rebus in entibus apud cōsiderationē relationum repertarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectis, apparet de ea qd sit aliquid, quo non plurificantur intellecta. & dant rationem in hoc: qm relatio eueniens rebus relatis est huiusmodi. Ipse autem contradicit huic rationi, qd relatio, & duo relatiua sunt sciētiæ multæ, & sciētia nostra de paternitate, exempli gratia, est alia à sciētia nostra de patre, & filio. veruntamen qd relatio est attributum additum relatiui extra animam in entibus, relatio vero, qd est in intellectis, dignior est vt sit res, q̄ vt sit attributum additum ambobus relatiuis. Attamen hoc totum est assimilatio sciētiæ humane sciētiæ æternæ, & est substantia erroris, & ideo omnis, qui adduxit dubium in sciētia æterna, & conatur soluere id cum eo, quod apparet de sciētia humana, ipse quidem pmutauit iudicium ab eo, quod apparet ad occultum in duobus entibus in vltimitate distātiæ, nō in duobus entibus communibus specie, aut genere, sed diuersis in vltimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est. quoniam nos sciūmus rem eadē sciētia. & sciūmus qd sciūmus sciētia, quæ est eadem cum sciētia prima, non attributū ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum. & id, cum quo responderet ei, qd hæc sciētia est sciētia secunda, & non procedit
Extra ord. Auer. M dit

Disputatio

Gdit, nihil est. quoniam apparet de nobis quod procedit, & non sequitur ex eo quod sciens est sciens aliquid, & non scit quod ipse scit, ut, cum scit quod ipse scit, sciat scientia addita scientie primae, sed scientia secunda est aliquid ex rebus scientie primae. quare non est ei impossibile procedere in infinitum. si autem esset scientia existens in substantia nostra, addita primae scientie, non esset verus in eo processus in infinitum. Ratio autem, quam fecerunt Philosophi loquentibus, ex eo quod loquentes oēs confiterentur quod scia Dei glo. sunt infinitae, & scia una, est

H quod secundum opinionem dicentis, non autem quod secundum rem. & est contradictio, quia aduersarij non possunt euadere, nisi cum ponunt quod scientia Dei glo. non assimilatur in hoc scientie creatae. nam ipse non ignorat, magis quam ille, qui credit quod scientia Dei glo. non differt a scientia creatae, nisi in quantitate tantum, sed est multarum scientiarum ceterum. & omnia ista sunt sermones topici, & id, quo sustentatur, est quod scia Dei est vna, & non est causatum ex causatis, sed est causa eorum, & res profecto, cuius causae sunt multae, est et multa. res vero, cuius causata sunt

I multa, non est necesse ut sit multa, eodem modo, quo causata sunt multa. & scientia prima, non est dubium quod negatur ab ea pluralitas, quae est in scientia creatae, ut negatur ab ea mutatione sciti. & Loquentes ponunt hoc vnam ex radicibus suis. Sed sermones, qui hic dicuntur, sunt sermones topici. Cum autem dixit quod intentio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum, & facere apparere rationes eorum falsas, non est intentio conueniens, nisi hominibus

pejoribus, Et quomodo non erit hoc sic, cum plurimum, quod adeptus est iste homo ex virtutibus, & excellentia, & docuit sapientiam homines in eo, quod tribuit eis in compedijs suis, non fuerat nisi ex eo, quod accepit ex libris, quos posuerunt Philosophi, & ex disciplinis eorum. Et ponamus quod ipsi extrauerunt in vna re, non tamen ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatione, & in eo, quod fecerunt exercere intellectum nostrum. Et nisi fuisset eis nihil, nisi Logica, esset necesse ei, & omni, qui scit hanc artem, laudare eos in ea. & tamen ipse scit hoc, & contradicit ei. & iam fecit in ea libellos, & dixit quod nemini est via ad sciendum veritatem, nisi ex hac scientia: & peruenit ei exaltatio in ea, ita quod extraxit eam a libris Dei glor. est ne conueniens ei, qui adeptus est ex libris, & doctrinis eorum illam vilitatem, quam accepit ipse. Ex eis itaque iudicauit homines suae tempestatis, & magnificatum est nomen eius in Mauris, ut dicat hunc sermonem, & narret vilitatem eorum simpliciter, & vilitatem scientiarum eorum. & licet posuerimus quod ipsi extrauerint in aliquibus ex rebus scientiarum diuinarum, nos tamen non ratiocinabimur de errore eorum, nisi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logica, & determinamus quod ipsi non vilipederent nos de eo, quod sumus in errore, si fuisset secundum opinionem eorum. quoniam intentio eorum est notificare veritatem. & licet non fuerit eis nisi hoc intentum, sufficit hoc in laudem eorum: quoniam nemo dicat in scientijs diuinis sermonem, cui sit fidelitas: & nemo euadit: ab errore, nisi is, cui

A cui tribuit Deus glo. rem diuinam
præter naturam hominis, sicut sunt
Prophete. & nescio quid lucratus est
iste vir in talibus rebus, peto à Deo
veniam de vilipensione sermonis, &
facti. Quod autem recitauit de cre-
dulitate eius, qui sequitur fidem in
his rebus, est id, quod dicunt verifi-
cantes Philosophorum. nam sermo
dicentis q̄ scientia Dei, & attributa
eius non considerantur, & nō com-
parantur attributis creaturarum, ita
q̄ dicit q̄ sunt substantia, aut addita
substantiæ, est sermo verificantium
ex Philosophis, & verificatum alio-
B rum ex hominibus scientiæ, & Deus
dirigat ad veritatem.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit, hoc
dubium sequitur fm̄ opinio-
nem Auicē. cum existimauit q̄ pri-
mum scit aliud: verificantes vero ex
Philosophis determinauerunt q̄ ip-
sum non scit, nisi seipsum, & aufe-
ritur ab eis hoc dubium. Et dicimus
labor videtur esse dedecus in hac o-
pinione. & nisi esset in vltimitate
mollitiei, & debilitatis, non dimissi-
sent posteriores, tenere eam. Nos au-
tem ostendemus modum dedecoris
C in ea qm̄ in ea est q̄ causata eius es-
sent digniora eo. nam Angelus, & ho-
mo, & vnusq̄q; intelligentiarū scit
seipsam, & principium suum, & scit
aliud: Primum vero non scit nisi se-
ipsum: ergo est diminutum in com-
paratione ad quemlibet hominum,
quanto magis Angelorum. Imo etiā
bestiæ cum earum sensatione sui ip-
sus sciunt alia præter se. & nō est du-
bium q̄ scientia est nobilis, & priua-
tio eius est diminutio. Quæro vbi
est dictum eorum q̄ ipsum est de-
syderarum, & desyderas, & est ei glo-

ria perfecta, & pulchritudo adimple **D**
ta: & quæro quæ pulchritudo est ea-
ti simplici, non habenti quiditatem,
nec verificationem, neq; scientiam
de eo, quod currit in mūdo, & de eo,
quod sequitur à substantia eius, &
provenit ab eo: & q̄ diminutio est
maior ista in scientia Dei? O q̄ ma-
xime admirabitur intelligens eo, q̄
profunde speculati sunt de intelle-
ctis fm̄ existimationem eorum: de-
inde finit speculatio eorum ad hoc,
q̄ Deus Deorum, & causa causatorū
non habet scientiam omnino de eo,
quod currit in mundo. & que est dif-
ferentia inter eum, & mortuum, ni-
si q̄ scit seipsum? & quæ est perfectio
in scientia sui ipsius, cum ignorau-
erit aliud? & hæc opinio non indiget
in imaginatione dedecoris eius lo-
quela cum Melodia, & Rhetorica.
Deinde dixit eis q̄ isti non euadunt
à pluralitate cum reductione eorū
ad hoc dedecus. Nam nos dicimus,
aut scientia eius est alia à seipso, aut
eadem. si dicitis q̄ est alia, tūc est plu-
ralitas. si vero dicitis q̄ sit eadē, quæ
ergo est differentia inter vos, & di-
centem q̄ scientia hominis de seip-
so est ipsemet? & est demētia, & stul-
titia, cum intelligat esse sui per ali-
quid existens in eo, quod non appa-
ret in substantia eius, deinde aufe-
ritur illa occultatio, & excitatur, & re-
ducitur ad se, & tunc erit considera-
tio eius de seipso alia à substantia ei⁹
absq; dubio. Si vero dicitis q̄ hō est
priuatus scientia de substantia sua,
& innouatur ei, & erit alia ab ea sine
dubio, dicimus q̄ alietas non scitur
in Inouatione, & copulatione. nam
identitas rei impossibile est vt inno-
uetur supra rem, & alietas rei, cum se-
paretur à re, non redit idem, & non

Disputatio

Exit quin sit aliud. Si autem primū non defecit esse sciens de se ipso, non indicat q̄ scientia eius de se ipso est ipsummet. & ampliata est cogitatio in consyderationem substantiæ, deinde in innoationem consyderationis. & si hoc esset, ipsamet substantia nō potuisset imaginari hanc cōsyderationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone. nam scientia est attributum: & attributum est accidens determinans rē,

H cui attribuitur. & sermo dicentis est in seipso intellectus, & scientia est sicut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicatur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine q̄ existens in se, & quantitate, & quadratura, & trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quæ facit falsitatem, vt sint attributa corporum in se absque corpore, quod est præter attributa in alio, est via in scientia, q̄ attributa viuents ex scientijs, & vita, & posse, & volun-

Itasetiam non existunt in se, sed existunt in substantia. nam vita existit in substantia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea. & sic alia attributa. ergo nō solum proferunt primo negationē alioꝝ attributorum, & negationē verificationis, & quiditatis, sed et negāt ab eo existentiam in seipso: & id reducunt in veritatē accitium, & attributorum, quæ non hñt existentiam in seipsis, ita q̄ nos declaramus postea diminutionem eoꝝ à produciendo rationem. q̄ sciat de se ipso. & alia quæstio est separata.

AVERROES.

A It Auer. Sermo in sciētia Dei glo. de se & de alio est prohibitus, cum sit topice hora disputationis, quāto magis ponere eum in scriptis. nam non peruenit intelligentia vulgi ad tales profunditates. & cum disputatur cum eis in hoc, destruitur dininitas apud eos. quare disputationis cum eis in hac scientia prohibita est, cum sufficiat in felicitate eorū vt intelligant in hoc id, quod potest percipere intelligentia eorū. Quare lex, cuius intentio prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo q̄ sunt in homine, sicut dixit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus. & dixit Qui non vident, nec audiunt. & dixit Oculos habent, & non vident, sed indiguit ad faciēdum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatione eius instrumentis humanis, vt dixit Manus eius fundauit terram, & dextra eius mēsurauit cælum. Et hæc quidem quæstio est propria sapientibus, quos dedicauit Deus vtati. vnde nō debent poni in scripturis, nisi in libris positus in via demonstrationis: & sunt quorum mos est vt legantur secundum ordinem, & post acquisitionem sciētiarum aliarum, quæ impediunt multos homines à speculatione in eis modo demonstratiuo, cum fuerint perfectæ creationis conuenientis cum paucitate reperiendi hanc creationem perfectā in homine. Sermo autem de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat potum venenorum multis corporibus animalium, quibus sunt venena. nā venena sunt res appropriatæ: quia aliquod erit venenum proprium ali cui animali, quod erit nutrimentum

Quo pa. ap. debet tradi sci. vulgarib. q̄o sapib. talis.

A in alio tali. & sic est dispositio i opionibus cum hominibus, scilicet quod aliqui erit opinio, quae erit venenum in aliquibus hominibus, & nutrimentum in aliis. & qui ponit quod opiniones omnes sunt convenientes omnibus hominibus est, sicut qui ponit oia esse nutrimentum omnibus hominibus. & qui prohibet speculatione ab eo, cui debet tribui est, sicut qui ponit cibos oes venena oibus hoibus. & non est sic, sed est in eis aliquod, quod est venenum aliquibus hoibus, & nutrimentum aliis. & qui dat venenum ei, cui est conveniens, debet inculpari, licet fuerit aliis nutrimentum. & qui prohibet venenum ab eo, cui est nutrimentum, ita quod moritur, debet etiam ei inculpari. & secundum hoc res debet intelligi hic. & ideo, cum errant praui, & stulti, & dant venenum ei, cui debet venenum, tribui, ita quod sit nutrimentum, debet Medicus conari in arte sua ad medendum ei. Quare licitum est nobis loqui de hac questione in huiusmodi libro. & nisi esset hoc, non teneremus quod liceret nobis. sed ex rebellio expressa aut ex rebus maximi fletus in terris, & poena exprimentum est scita in lege. Et, cum impossibile sit quin loquamur in hac questione, dicimus in ea, secundum quod requirit vis loquendi de ea in hoc loco apud eum, qui non est assuetus in rebus, in quibus debet se exercere ante consideratione in hac questione. Et dicimus quod, cum Philosophi consideraverunt in oibus comprehensibilibus, inveniunt quod sunt dupliciter. aliquid. n. est comprehensibile sensu, & corpora existentia in se demonstrata, & accidentia demonstrata in corporibus illis: & aliquid comprehensibile in intellectu, & sunt quiditates rerum illarum sensibilium, &

naturae earum, scilicet substantiae, & accidentia. **D** Et inveniuntur quod ea, quae habet quiditates, in rei, veritate sunt corpora. Et intelligimus per quiditates corporum attributa reperta in eis, quibus corpora illa sunt in actu, & appropriata in adventu alicuius actionis, & operationibus provenientibus ex eis. Differunt autem haec attributa ab accidentibus apud eos, quoniam inveniuntur accidentia res additas substantiae demonstratae existenti in se, indigentia quidem substantiis, in quibus existunt, & substantiae quidem non indigent existentia eorum in eis, scilicet accidentibus. Et inveniuntur haec attributa, quae non sunt accidentia, non addita substantiae, sed sunt ipsamet verificatio substantiae demonstratae, existens per se: ita quod, si imaginaretur ablatio illorum attributorum, auferetur substantia. Et sciuntur haec attributa in entibus demonstratis, scilicet corporibus ex operationibus uniuscuiusque corporis, ex corporibus illis eis propriis. exempli gratia quoniam ipsi comprehenderunt attributum, quo sunt planta planta, ex operatione eius sibi propria: & attributa, quibus vivens est vivens, ex operationibus viventis sibi propriis: & sic comprehenderunt quod sunt in inanimatis formae huiusmodi sibi proprias propter operationes inanimatorum sibi proprias. Deinde, cum consideraverunt in his attributis, sciuntur quod sunt in subiecto huius substantiae: & cognitum fuit eis hoc subiectum ex conversione entium demonstratorum ex specie ad speciem, & ex genere ad genus cum conversione attributorum, & mutatione eorum. ver. g. conversio naturae ignis ad aerem, cum auferatur attributum, ex quo pervenit operatio ignis: & est id, quo

M ij ignis

Via: qua
Philos.
phi entia
considera
verunt, ea
rūq; quidi
tates, ac ac
cidentia in
veniunt.
Vid supra
dist. p. j.

Disputatio

Passio ratio fuit in ueniendi subiectum: opatio vero forma.

Gignis est ignis ad attributum, ex quo prouenit operatio aeris sibi propria & est id, quod aer appellatur aer. Et adduxerunt rationem etiam, quod reperitur, hoc subiectum, ex eo quod substantia demonstrata patitur ab alio: sicut al sumptus est ratione de operatione ex parte formae, quam impossibile est ut imagnetur quod sit actio, & passio ex re, quae in uoluntate naturae. Et crediderunt ex hoc quod omnia corpora agentia, & patientia sunt composita ex duabus naturis, agente, & patiente: & appellauerunt agens formam, & quidditatem, & substantiam: & appellauerunt patientem subiectum, fundamentum, & materiam. & paruit eis ex hoc quod ista corpora sensibilia non sunt corpora simplicia sicut apparet se suis, nec composita ex corporibus simplicibus: cum omne corpus habeat actionem, & passionem. Et opinati sunt quod ea, quae apprehendit sensus ex istis, sunt corpora demonstrata, composita quidem ex duobus istis: quorum unum appellauerunt formam, aliud vero materiam. & id quod comprehendit intellectus ex istis sunt formae, quae sunt intellecta, & intellectus, cum abstraxerit ea intellectus ex rebus, quibus existunt, scilicet eo, quod appellauerunt subiectum, & materiam, & esse accidentium diuiditur intellectu in has duas naturas: licet subiectum eorum in rei veritate, scilicet in qua fuerint, sint corpora composita ex his duobus. Et, cum distinctae fuerint apud eos res intellectuales a rebus sensibilibus, & declaratum fuit eis quod sunt in sensibilibus due naturae, quarum una est potentia alia vero actus, considerauerunt quae duarum naturarum praecedat aliam: & inueniunt quod actus praecedat potentiam, cum agens sit prius actio. Et considerauerunt in causis, & causatis,

& finitur processus in eis ad causam primam, quae est in actu, & est causa prima omnium causarum, & affirmauerunt quod sit actus purus, & quod in ea nihil sit potentiae omnino. nam, si esset in ea potentia, esset causata aliquo modo, & causa aliquo modo, & non esset prima. Et, quoniam omne compositum ex attributo, & re cui attribuitur, est in eo potentia, & actus, sequitur apud eos ut non sit Primum, compositum ex attributo, et eo, cui attribuitur. & cum fuerit apud eos omne, quod est immune a potentia, intellectus, sequitur apud eos, ut Primum sit in intellectu. Haec est via Philosophorum conclusa breuiter. Si autem fuisset ex his perfecte creationis dispositae ad recipiendum scientias, et eris ex his constantiae, & oculi, iubeo profecto tibi ut incumbas libris Philosophorum, & scientiarum eorum, ad hoc ut habeas id quod est in libris eorum ex veritate, aut contrario eius. Si vero fueris ex eis, quibus deficit unum horum trium, iubeo ut incumbas dictis simplicibus legibus, & non consideres in his credulitatibus, quae sunt in Mauris. nam, si tu eris ex eis, non eris quidem nec ex hominibus veritatis, nec ex hominibus legis. & hoc est, quod mouit istos homines ad credendum quod haec substantia, quam inueniunt, sit principium mundi, & quod sit simplex, & quod sit scientia, & intellectus. Et, quoniam viderunt quod ordo hic repertus in mundo, & paribus eius, peruenit ex scientia praecedenti, determinauerunt, quod hic intellectus, & scientia sit principium mundi: quod fuit causa ut reperiratur, & ut sit intellectus & hoc profecto est distans a primis notis, & rebus famosis, ita quod impossibile est ut exponatur vulgo est, & multis

▲ & multis ex hostibus: & est prohibitum ei, cui est veritas patefacere hoc ei, cui non est via ad habendum veritatem. nam esset, ac si interfecisset eum. Appellant autem separatam à materia substantiam: quoniam in venerunt definitionem propriam substantiæ, quod est id, quod existit per se. et, cum primum sit causa omnis eius, quod existit per se ex entibus, ideo est dignus nomine substantiæ, & nomine entis, & nomine scientis, & nomine viventis, & omnium rerum, quas influxit entibus, & præcipue, & quicquid est earum ex attributis perfectionis. Reliquum vero, in quo vituperavit iste vir hanc opinionem, est res, cui non est inspiciendum nisi à vulgo, & vilibus hominibus: & sunt quibus prohibitum est eis audire hunc sermonem. Et, cum dixit & quæ pulchritudo est entis simplicis, non habenti quidditatem, nec verificationem. nec scientiam eius, quod sit in mundo: nec eius, quod sequitur ex substantia eius, & provenit ab ea: usque ad finem sermonis, est sermo corruptus totus. Nam, si ipsi ponerent quidditatem remotam à subiecto, tunc profecto erit remota ab attributis, & non erit subiectum attributis, nisi esset in subiecto, & esset composita ex natura potentie, & natura actus. Et est habes quidditatem, quæ est simpliciter: & entia non erunt habentia quidditatem, nisi mediante ea. Et est ens scientiæ de entibus simpliciter: quoniam entia sunt intellecta, & reperta ex scientia eius de seipso, nam cum fuerit ipsum causa quod entia reperiantur, & sint intellecta, & sunt entia in quidditatibus suis, & intellecta propter scientiam eius, ergo ipsum est causa quod quidditates eorum reperiantur,

& sint intellecta. Philosophi autem denegaverunt de eo quod sit scientia eius de entibus, ut scientia hostis de eis, qui est causatus ab eis. ergo scientia eius de entibus est in contrarium scientiæ hostis, cum fuerit facta demonstratio de hac specie scientiæ, attamen opinionem sectæ Aristoteli non habet omnino quidditatem, nec substantiam quoniam esse substantiæ non habetis quidditatem, nec quod ipsa sit quidditas, non intelligitur: licet quedam pars Aristoteli opinetur quod sit quidditas ei propria, qua discernitur substantia eius ab aliis entibus. & hæc quidditas apud Sophistas est quod significatur per nomen Dei magni. Cum autem dixit iterum dicatur istis non eadum à pluralitate cum reductione eorum in hanc vilipensionem, nam nos dicimus aut scientia eius est alia à substantia eius, aut est eadem. si dicitis quod sit alia, ecce quod est pluralitas. si vero dicitis quod sit eadem, quæro quæ differentia est inter vos, & dicetis quod scientia hostis de se ipso est ipsemet, est profecto sermo in ultimitate mollitiei, & debilitatis. & qui loquitur in eo est dignior hostibus verecundia, & vituperatio: quoniam est inconueniens ut perfectum remotum ab attributis innovationis, & mutationis: & diminutionis sit in denominatione diminuti, & mutabilis. nam homo, ex eo quod est quid compositum ex subiecto, & scientia reperta in hoc subiecto, necesse est ut sit scientia eius alia à substantia eius aliquo modo, ut dictum est, cum subiectum sit causa mutationis scientiæ, & substantiæ. Et, quoniam homo est homo, & dignior omnibus entibus sensibilibus, propter intellectum copulatum substantiæ suæ, non ex seipso, necesse est ut

M iij ille,

Intellectus
primus ha-
bet quidi-
tatem sim-
pliciter: re-
liqua vero
entia ha-
bent quidi-
tatem ea me-
diante.

Disputatio

G ille, qui est ex seipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quæ reperitur in intellectu hominis. Et, cū dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, & scientia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentem in ea, dicimus q̄ stultitia apparet in hoc sermone, nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicentis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quantitate, & quadratura, & trinitate q̄ consistat in se, & sic in omnibus accidentibus, vsq;

H ad & sic in aliis attributis, dicimus q̄ malignitas, & fallacia magis videtur in sermone eius. quoniam declaratum est, q̄ reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quàm substantia existens per se, & est attributum, quo hæc substantia, existens per se, existit per se. nam declaratum est q̄ subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec repertum in actu, sed inest ei existentia per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est in suo esse modo, quo sit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius q̄ indigeat subiecto

I in rebus, quæ mutantur. quia fundamentum in accidentibus est ut existant in alio: & fundamentum in quiditatibus ut existant in se, nisi id, quod euenit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigentia quiditatum earum subiecto. & hoc profecto attributum est distantissimum omnium à natura accidentiū: & assimilari apud eum scientiam, quæ est ibi accidentibus, quæ sunt hic, est in vltimitate mollioris: & est quid debilius, & lenius sermone ei, qui dicit animam esse accidens, vt

trinitatem, & quadraturam. Et hoc sufficiat in destructione huius sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber Destructio simpliciter, non autem destructio Philosophiz. O quantum est distans natura scientiæ à natura accidentis, & precipue scientia primi glo. & cū fuerit in vltimitate distantie à natura, accidens est in maxima remotione indigentie subiecti.

DISPUTATIO. VII.

De destructione sermonis eorū, quod primum impossibile est vt communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differentia aliqua: et quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuiso in genus, & differentiam.

A L G A Z Z I.

It Alga. Et determinauerunt in hoc, & edificauerunt supra id, q̄ cū non communicetur cū alio in re generica, non

separatur ab ea in re differentiali. ergo non erit ei definitio. nam definitio sit à genere, & differentia, & quicquid non habet compositionem. nō habet definitionē, & hæc quidē est spēs compositionis. Et existimauerunt q̄ sermo dicentis q̄ in eo, q̄ æquat causato primo, cū sit ens, & substantia, & cū alterius, & separatur ab eo in alio, absq; dubio nō est cōlocatio in gñe, sed est cōlocatio in consequenti. vñ.

Et

A Et est quidem differentia inter genus, & consequens in rei veritate, licet non differant in vniuersalitate, vt scitum est in Logicis. nam genus substantiale est vniuersale dictum cum responsione quid est, & ingreditur in quiditatem rei definitæ, & notificat substantiam eius. vt enim hominē animal, ingreditur in quiditatem hominis, vita, & est genus esse vero genitum, seu creatum est quid consequens ei, à quo non separatur omnino, sed non ingreditur in quiditatem, licet fuerit consequēs

B vniuersale. & scitur hoc in Logicis scientia vera, quæ non latet. Et existimauerunt quod esse non ingreditur omnino in quiditatem rerum, sed est relatum quiditati, aut copulatum, quod non separatur, vt cælum, aut quid superueniens, postquā nō fuerat, vt res innouatæ. ergo communicatio in esse non est communicatio in genere, sed communicatio eius, ex eo quod est causa alterius, sicut sunt aliarum causarum, est communicatio relatiue, & consecutiue. & nō ingreditur etiam in quiditatem. nam principium, & esse non facit vnumquodque eorum consistere substantiam, sed consequuntur substantiam post constitutionem substantiæ per partes quiditatis eius. & non est communicatio in eo, nisi communicatio in consequenti vniuersali, quod sequitur substantiam consecutionis eius, non autem in genere. quare nō definimus res, nisi per constituentes eas. si vero definimus per consequētes, erit descriptio ad discernendum, non ad formandum veritatē rei. nam non dicitur in definitione trianguli quod est is, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, licet

hoc fuerit consequens vniuersale omnibus triangulis, sed dicitur quod est figura, quam circundant tria latera. Et sic est communicatio in eo quod sit substantia. nam esse substantiam est quod sit ens non in subiecto: ens autem non est genus. cum enim copuletur ei aliquid negatiuum, & est quod non sit in subiecto, non sit genus constitutum: sed, si copulentur ei consequētia eius, & dicitur ens in subiecto, non numeratur quidem genus per accidens. nam qui scit substantiam per definitionem eius, quæ est quasi descriptio eius, & est quod est ens non in subiecto, nō scit quod sit ens, quanto magis vt sciat quod sit in subiecto, aut non in subiecto. sed, cū dicimus in descriptione substantiæ quod est ens non in subiecto, intelligimus quod sit verum quod reperitur ens non in subiecto, & nō intelligimus quod sit ens in actu dispositione abstractionis: ergo non est communicatio cum eo cōmunicatio in genere, sed communicatio per constituentes quiditatem est communicatio in genere, ducens separationem postea cum differentia. Primum vero non habet quiditatem, nisi esse necessarium. nam esse necessarium natura verificationis eius, & quiditas eius in se est ei, & non alteri. &, cum necessitas in esse non fuerit natura vera, & quiditas in se, nisi communicet cum alio, & non separatur ab eo differentia specifica, ergo non habet definitionem.

AVERROES.

A It Aver. Hæc est summa eius quod recitauit nomine Philosophorum in hoc sermone, & in eo est veritas, & in eo est falsitas. Cum autem

Disputatio

G autem dicunt q^d Primum impossibile est vt communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differentia, si intelligunt per genus, quod dicitur vniuoce, est verum. & sic differentia, quæ dicitur vniuoce, quoniā omne, quod est huiusmodi, ē compositum ex forma vniuersali, & particulari. & hoc est id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus, ut dicitur per prius, & posterius, reperitur ei genus, & est ens exempli gratia, aut res, aut esse, aut substantia. & iam erit ei definitio ex hac specie definitionis. nam talibus definitionibus vtimur in scientiis, vt dicitur in definitione animæ q^d sit perfectio corporis naturalis, organici. & sicut dicit^r in definitione substantiæ q^d est ens non in subiecto. Attamen istæ definitiones non sufficiunt in notificatione rei, sed faciunt ad dirigendum ex hoc ad vñquodq^e eorum, quæ ingrediuntur sub talibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum eo, quod est ei proprium. Cum vero dixit nomine Philosophorum q^d nomē entis significat de substantiis rerū consequens vniuersale, eius est sermo falsus, nam p^redicatur vniuersale hoc in multis locis, & nemo eorum dixit hoc, nisi Auicenna tantum. quoniā, cū est inconueniens apud eum vt sit genus dictum vniuoce, & est inconueniens quoq^e apud eum vt sit nomē æquiuocum, existimauit q^d sit nomen significans consequens vniuersale rebus. & quicquid dixerint de substantia, sequitur de consequenti, licet consequens non dicitur de de eo cum resolutione quid est. Vlt^rius, si significaret consequens rerū, aut significaret hoc consequens vniuoce, aut æquiuoce, aut consecutio alio. Si significaret vniuoce, quomodo reperitur accidens, dictū vniuoce de rebus diuersis in substantia. & puto q^d Auicenna concedit hoc. & est falsum, quoniam: erit rerum diuersarū aliquid, quod est vniuocum, & vnum, nō ex eo quod res illæ diuersæ conueniunt in vna natura. nam sequitur necessario vt sit consequens vnum naturæ vnius, sicut actio vna provenit etiam à natura vna. & cum hoc fuerit falsum, ergo nomē entis significat de rebus substantias propinquas adinuicem. & aliqua in hoc perfectior est alia. quare res, quarum esse est tale, et in eis est primum, quod est causa aliorum, quæ recipiuntur in hoc genere. ver. g. cum dicimus calidum dicitur secundum prius de igne, & posterius de rebus calidis. & quod dicitur secundum prius de eis, & est ignis, est causa vt alia sint calida. & sic est in intellectu, & principio, & substantia, & similibus nominibus & plurimæ naturarum eius, quod comprehendit scientia Diuina, sunt huius generis, & nomina talia reperiunt in substantiis, & reperiuntur in accidentibus. Quod autem dixit de descriptione substantiæ nihil est. sed ens est genus substantiæ, assumptū in definitione eius eo modo, quo assumuntur genera harum rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius in libro suo de demonstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignius hoc. Auicenna autem errauit, quoniam, cum ipse vidit q^d nomen entis significat verū idiomate Arabico, & q^d significat verum significat accidens, & p^ræc^rudubio, sed in rei veritate significat

A fiat verificationem intellectuum secundorum, scilicet rationabilium, existit maius quod, cum utuntur eo translatore, significat hoc idem. & non est sic, sed intelligunt per id translatore significare id, quod significat nomen substantiae, & rei. Et iam declarauit hoc Auiyefa in libro nominum, & notificauit quod una causarum errorum euenientium in hoc est, quoniam nomen ens est in figura deriuari, & deriuatum significat accedens.

Attamen in rei veritate est in radice idiomatis deriuatum. sed quoniam translatore non inuenerunt in idiomate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accedens, & potentiam & actum. scilicet vocabulum, quod sit prima radix, & non deriuatum, ideo prout aliqui eorum per nomen entis, non quod intelligatur de eo deriuatum, quod significat accedens, sed id, quod significat nomen substantiae, & est nomen artificiale, non autem idiomatice. Et aliqui eorum propter dubium, quod euenit in hoc decreuit ut proferat rem, quam intelligit idioma Graecum dicere de eo, proferens per dictionem entis id,

C quod significat copulam praedicati cum subiecto, quoniam vidit quod hoc est propinquius significationi huius rei. & vsus est loco nominis entis nomine esse. sed ipsum etiam est diuersum ab hac dictione aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico. quare inclinauit alia secta ad nomen entis, ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diuersa ab intelligentia quiditatis. & propter hoc aliquis potest scire quiditatem, & non scire ens. & hoc est aliud a quiditate in composito de necessi-

tate. Attamen ipsum, & quiditas in simplici est idem, non autem id, quod significauerunt translatore per nomen entis. nam est ipsamet quiditas. Et, cum dicimus quod ens aliquod est substantia, & aliquod accedens, debet intelligi per ens, id, quod significant translatore, & est significatio dicta prius & posterius de substantiis rerum diuersarum. Et, cum dicimus quod substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de vero. & sic etiam, cum intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos, & est an ens est vnum, aut plura. & est de qua loquitur Aristoteles cum Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & non debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. si enim ens significaret accedens in subiecto, erit sermo dicentis quod ens est vnum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuetus est in libris Philosophorum. Et, cum compleuit adaptare sermonem eorum, incipit dubitare eis.

A L G A Z E L.

Alga. Hae est intelligentia opinionis eorum & sermo contra eam est dupliciter interrogatio, & destructio. interrogatio autem est ut dicatur eis haec est narratio opinionis, quare unde sciistis hoc esse falsum in Primo? adeo quod adificastis super illud remotionem seductionis, quoniam dixistis quod Deus non debet communicare cum alio, & separari ab eo in aliquo: & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositum in eo est falsum.

Disputatio

6

AVERROES.

A It Auer. Iam dixi q hoc sequi-
tur propter communicatione
quæ reperitur ex parte generis dicti
vniuocæ, non autem ex parte gene-
ris dicti secundum prius & posteri.
& cum ponitur cum Deo Deus in
gradu Primi in deitate, tunc erit no-
men Dei dictum de eis vniuocæ. er-
go est genus. & oportet vt diuidant
abinuicem aliqua differentia, & erit
quilibet eorum compositus ex gene-
re, & differentia. Philosophi autem
non concedunt de ente antiquo ali-
quam communicationem in gene-
re omnino. Si vero dicitur de eo se-
cundum prius, & posterius, necesse est
vt prius sit causa posterioris.

ALGAZEL.

A It Alga. contradicens eis. Et di-
cimus hæc species compositio-
nis vnde scitis q sit falsa? & non est
ratio de hoc, nisi sermo recitatus no-
mine eorum de ablatione attributo-
rum, & est q compositum ex gene-
re, & differentia aggregatur ex par-
tibus. & si possibile esset alicui par-
tium, aut omnibus esse absque alia,
erit ipsa necessarium in esse, alia ve-
ro non erit necessarium. & si nō est
I verum est partium præter aggrega-
tum, & aggregati præter partes, erit
eorum causarum, indigens alio. & id
locuti sumus de eo in attributis, q
hoc non est falsum in cessatione e-
manationis. & demonstratio nō in-
fert nisi cessationem emanationis.
Magnificationes autem, quas falso
inuenerunt de necessitate attributi
necessarii in esse, hoc quidem non
demonstrat ratio. & si esset necessa-
rium in esse id, quod dixerunt ipsi,
& est q non sit in eo pluralitas, tūc
non indigeret in consistentia eius

alio: igitur non est probatio de affir-
matione necessarij in esse, sed pro-
batio de cessatione emanationis cl-
rum. & hoc est, cui respondemus in
attributis. & est in hac specie magis
manifestum. nam diuidi aliquid in
genus, & differentiam non est sicut
diuidi aliquid in attributum, & id,
cui attribuitur. nam attributum est
aliud à substantia, & substantia alia
ab attributo. species vero non est al-
ia à genere omnimode. & quocies-
cunque nominamus speciem, nomi-
namus genus cum additione. & est
nominamus hominem non nomi-
namus nisi animal cum additione
rationis. Igitur sermo dicentis an hu-
manitas sufficeret absque animalita-
te est, sicut sermo dicentis an huma-
nitas sufficiat in seipsa, cum includi-
tur cum ea aliquid aliud. & hoc re-
motius est à pluralitate, quàm sit at-
tributum, & id, cui attribuitur. Et q-
ro quomodo erit falsum, vt cesset e-
manatio causarum ad duas cau-
sas, quarum vna est causa cœli, & al-
ia causa elementorum, aut vna est
causa intelligentiarum, & alia causa
corporum omnium, & erit inter ea
dicta in re, vt est dicta rubedinis, & ca-
lidi in eodem subiecto, quæ disse-
runt re, absque eo q ponatur in ru-
bedine compositio generis, & disse-
rentiæ, modo, quo recipit separatio-
nem sed, si fuerit ei pluralitas, & spe-
cies pluralitatis, quæ nō ingreditur
in esse substantiæ: quæro quomodo
hoc erit falsum i causis? & cum hoc
declarabitur eos non posse remoue-
re duos Deos agentes.

AVERROES.

A It Auer. Compositio autem,
quæ est inter genus, & differe-
tiam, est eadē compositio, quæ est rei,
quæ

A q̄ est in potentia, & rei, quæ erit in actu. qm̄ natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quæ appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus istis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agēs. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo q̄ est in potentia, & non reperitur nudum differentia. & copulatio vniuscuiusq; eorū alteri ē aliquo mō cōdō in esse alterius. & idē impositū est vt sit causa cōditionis esse sui ipsius, ergo est ei de necessitate causa, & est illa, quæ tribuit ei esse, cum copulauerit conditionē cōditionato. Et apud eos etiam est vt recipiens in rei veritate sit id, qđ est potentia tantum. nam, si esset actus, est per accidens: receptum vero est id, quod est actus. & si esset actus, est per accidens. nam nō discernitur, & cognoscitur receptū ī eo ā recipiente, nisi ex eo q̄ vnum eorū est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oē, qđ est ī potentia alteri. necessario recipit illud aliud, & spoliatur ā re, quæ ē in actu. & ideo, si reperitur hic recipiens in actu, & receptum in actu, ambo quidem existunt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur prius corpori, aut ei, quod ē in corpore. accidentia. n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non diuiditur. agens autem non in corpore iam declaratum est demonstratiue: recipiens vero nō corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerunt circa intellectum, qui est ī potentia, est, quoniam, cum compo-

situm ex attributo, & eo, cui attribuitur, non additur substantia, erit generabile, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autem esset compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantiæ, absq; eo q̄ sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vt dicunt Antiqui de corpore coelesti, necesse est vt sit habens quantitatem, & vt sit corpus. nam, si auferetur corporeitas ā substantia illa subiecta attributo, auferet ab eo q̄ sit recipiens sensibile: & sic auferetur comprehensio sensus illius attributi, & sicut attributum, & id, cui attribuitur ambo in intellectus, & fiet idem simplex: qm̄ intellectus, & intellectum iā apparet de eis, q̄ sunt idem, cum pluralitas sit eis per accidens, s. ex parte subiecti. Demum homines ponere substantiam, & attributa addita substantiæ nihil aliud est nisi ponere corpus antiquum, & accidentia posita in eo. Et ipsi non considerant q̄, cū ipsi auferunt quantitatem, quæ est corporeitas, auferunt q̄ sit in eo aliquid sensibile, non autem q̄ non sit ibi nec subiectum, nec predicatum. si vero ponerent subiectum, & predicatum separata ā materia, & corpore, sequeretur vt sit intelligens, & intellectum. & id est vnum, simplex, & verum. Cum autem dixit q̄ fallacia eorum tota est: quoniam est ex appellatione eorum necessarium in esse: & cum fecerit loco huius id, quod non habet causam, non sequitur primo id, qđ intulerunt ex attributis sequentibus necessario in esse, non est verum. qm̄, cū positum fuerit ens non habes causam, necesse est vt sit necessarium ex se: sicut corpus positum, cum fuerit necessarium ex se, ne-

Disputatio

G se, necesse est vt non sit ei causa: & cum non fuerit ei causa, multo dignius est vt non diuidatur in duo. scilicet causam, & causatum. Positio autē Loquentium q̄ Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, determinat q̄ sit ei causa agens, ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrariū eius, quod posuerunt, q̄ sit ex entibus, in quibus sunt attributum, & id, cui attribuitur idem simplex. & hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, qđ

H dixerunt quod Deus glo. si non est falsum dicere de eo q̄ sit compositus ex eo, cui attribuitur, & attributo addito ei, multo dignius ē vt nō sit falsum dicere q̄ sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idem, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus quō est falsum, & quomodo non est falsum & est, quia sunt separata à materia. Cum autem dixit q̄ demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dij, quorum Vnus est causa cœli, exempli gratia, & alius causa terræ: aut vnus eorum causa intellecti, & alius causa sensibilis ex corporib⁹: & erit inter eos dīa non determinans contrarietatem, sicut dīa, quæ est inter rubedinem, & caliditatem, quæ reperiuntur in vno, & eodē subiecto. Et est sermo non verus. nam, cum tribuitur innouatio entis, & principium eius naturæ vni, & substantiæ vni, non diuersis naturis, necesse est vt, cum ponitur aliquid illius naturæ, quale in natura, & intellectu naturæ primi, vt sint communicantes in attributo, & differentes in attributo.

to. & id, quo differūt, aut erit ex specie dīæ hōium, aut specie dīæ specierum. si ex specie dīæ specierum, dī de eis nomen Dei æquiuoce. & hoc est aliud ab eo, quod positū est. nam species cōes in vno genere sunt aut contraria, aut ea, quæ sunt inter contraria. & hoc notum est falsum. si vero fuerit dīa eorum in indiuiduo. ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conueniunt. Attamen, si positum fuerit q̄ hæc natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secundum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & fm est causatum ab eo necessario, adeo q̄ erit, exempli gratia innouans cœlum innouans causam quæ innouauit elementa. & hæc est positio Philosophorū. & ambæ positiones reducuntur ad positionē causæ primæ. Scius, qui ponit q̄ Primum agit mediantibus multis causis, aut qui ponit q̄ Primum est cā ex se omnium rerū diuersarū immediate. Veruntamen hoc non est possibile apud Philosophos. qm̄ est notū per se q̄ mundi consistunt ex cā, & causato. & consideratio de his causis hñit apud nos ad causam primā omnium & si nō essent omnia ista principia diuersa, aliquod eorum pueniens ex aliquo, scilicet q̄ aliquod non esset causa alicuius, non esset in mūdo aliquid vnum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cum dixit Deus glo. Videte nūc q̄ ego ego sum, & non sunt Dei mecum. ego autem facio mori, & viuifico. i. significat pcessus entitatis destructionem communicationis. nā, si esset ibi alius Deus, tunc corrumpere tur totū, & esset ibi destructio, & non reparatio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit hoc est falsum, quoniam id, quo est differentia inter duas substantias, si esset conditio in necessitate in esse, necesse est ut reperiatur unicuique necessario in esse, ergo non differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absque illo, & perscietur necessarium in esse per aliud. Dicimus hoc, quod dixistis de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit in uolutionem hoc toto dictio necessarii in esse, & proiciamus eam. **B** quoniam nos non concedimus quod ratio significat necessarium in esse, nisi intelligimus per id, ens non habens agens antiquum. si vero hoc intelligimus, omitemus dictionem necessarii in esse, & declarabimus quod ens antiquum, non habens causam, est falsa in eo numeratio, & differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit quod dictum eorum est, an hoc sit conditio, cum non habuerit causam. Et est error manifestus. nam non habens causam declarauimus quod non dicitur non habere causam, vsquequo perquiratur conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit conditio ut sit color coloris. & si erit conditio, tunc rubedo non erit color. Et dicitur in rei veritate quod non conditionatur aliquod eorum, si in affirmatione verificationis coloreitatis in intellectu. in esse vero eius erit conditio vnius eorum, non autem demonstrari, cum impossibile est ut sit genus entis, quod non habeat differentiam. & sic etiam qui constituit duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit quod differunt in dif-

ferentia. & qualibet differentiarum quidem est conditio consecutionis absque dubio, attamen non in demonstrato.

A V E R R O S.

A It Auer. Summa huius est id, quod recitauit, inferens quidem rationes contra Philosophos. quoniam ipsi dicunt non eadem differentia, qua est secundatio in necessario in esse, quin sit conditio necessarii esse, aut sit differentia, quae non erit conditio necessarii esse. & si differentia qua differunt, fuerit conditio necessarii esse in definitione vniuscuiusque eorum, & non differunt in necessario, esse igitur necessarium in esse est vnum necessarium. quemadmodum si esset nigredo conditio in esse coloris. & albedo conditio in esse coloreitatis, non differunt quidem in coloreitate. si vero differentia, qua differunt, non ingreditur in necessarium esse, erit necessitas esse se unicuique eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo quod vnumquodque eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus. nam species sunt conditio in esse generis. & vnaquaeque earum est conditio in esse generis, non autem quo ad individuitatem, & demonstratio nem talem. nam, si hoc esset, non aggregarentur in esse coloris. Ipse autem contradicit huic sermoni duabus contradictionibus, quarum vna est, quod hoc accidit ex eo quod exi stimatur quod necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen non est sic apud nos: sed intelligit per necessarium in esse quid negatiui, & est quod non habet causam. negatio autem non est causam. Et quod sit hoc in negatione eius, quod non habet causam: adeo quod differunt

Disputatio

Erit id, quo differt non habens causam non habente causam, conditio eius, quod non sit causa, aut non erit conditio. si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causam, & tamen non habens causam est unum. Et modus corruptionis huius sermonis est in eo, quod existimauit, quod id, quod non habet causam, est ablatio absoluta: & ablatio quidem non habet causam. & quomodo erit ei conditio quae est causa eius? & haec est fallacia: quoniam negatio proveniens, quae currit cursu nominum imperfectorum, & est negatio, quae fit in discernendo entia ab invicem, habet causas, & conditiones, quae determinaverunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quae determinaverunt ei hanc attributivam affirmativam & negativam, & affirmatio necessaria in esse est attributum non separabile a non habente causam. & non est differentia, siue dicatur necessarium in esse, siue non habet causam. & error est loquentis hoc sermone, non autem adversarii eius. Contradictio vero secunda est quod, cum dicunt aut
I erit differentia, qua differt necessarium in esse, conditio, aut non erit conditio. si est conditio, non differt unum eorum ab alio, ex eo quod est necessarium in esse, ergo necessarium in esse est unum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentiam, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusquam unum, aut erit id, quo differt color a colore conditio in esse coloris, aut non erit. si est conditio in esse coloris, non differt unus eorum ab alio,

in eo quod est color, & erit color una natura. si vero nullus eorum fuerit conditio in esse coloreitatis, color non haberet differentiam, qua differret ab alio & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huic quamdam responsionem.

ALGAZEL.

Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quiditatem, additum quiditati. & hoc impossibile est necessario in esse. nam non habet nisi necessitatem esse, & non habet quiditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus quod differentia nigredinis, & differentia albedinis non conditionatur in coloreitate, ideo quod est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo quod sunt provenientes a causa. sic etiam non debet conditionari esse in necessario. nam esse necessarium Primo est sicut coloreitas colori, non autem sicut esse relatum coloreitatum. Dicimus quod non concedimus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuitur esse, ut declarabimus in disputatione subsequenti.

Cum vero dicunt quod est ens absque quiditate, & exiens ab intelligibili, & erit summa sermonis, quod ipsi edificaverunt ablationem seditionis supra ablationem compositionis generis, & differentiarum: deinde edificaverunt hoc supra ablationem quiditatis post ipsum esse, & quoniam scun que destruimus ultimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & non totum. & est edificium debilis stabilitatis prope edificium araneae.

AVERROES.

Alga. Responsio eius per Philosophos edificavit ea hic super

A per sermonem, q̄ esse est accidēs-
tis, s. quiditas, & contradicit eis ipse,
ex eo q̄ esse in omnibus est aliud à
quiditate, & existimauit q̄ sermo
eorum ædificauerunt eum sup hoc.
At ramen differētia, quā adduxit in
hoc, non sequitur ex ea respōsio ei,
quod intulerunt ex rebus coloreita-
tis, & differētiis, quę sunt in ea, quo
modocunq; id posuerint. nam ne-
mo dubitat q̄ differētiarū gñus sunt
causa generis, siue ponatur generi es-
se aliud à quiditate, aut quiditas ei⁹
ipsummet esse. nam, si essent differē-
tiarū ipsi esse, & esset esse coloris aliud
B à quiditate coloris, sequeretur vt non
sint differētiarū, quibus diuiditur col-
lor differētiarū quiditatis coloris, sed
differētiarū alicuius accidentis acci-
dentium eius. & hæc est positio fal-
sa. Quare veritas est q̄, cum nos di-
uidimus colorē in differētiarū suas,
& dicimus q̄ esse coloris, in eo q̄ est
color, erit in actu, aut quia est albus
aut niger, aut alius color, non diuidi-
mus quidem accidens in colorem,
sed diuidimus substantiam coloris.
igitur sermo, quod esse est accidens
enti, est in cōueniens in hoc, & quæ-
stio, ac respōsio eius quæstioni ser-
C mo cadens. Cum autem dixit q̄ ip-
si ædificauerunt ablationem secun-
dationis super ablationem compo-
sitionis ex genere, & differētia, de-
inde ædificauerunt hoc super abla-
tionem quiditatis post esse: & cum
destruimus vltimum, quod est fun-
damentum fundamentorū, destrui-
tur & totum, est sermo non verus.
nam ædificium eorum est ablatio
secundationis numero in duabus re-
bus simplicibus, de quibus dicit vni-
uoce. & est notum per se q̄, cum po-
nimus secundationem, & commu-

nicationem in duobus simplicibus **D**
q̄ simplex sit compositum. Et con-
clusio sermonis est q̄ natura appella-
ta necessarium in esse, quod non ha-
bet causam, & ipsum non habet cau-
sam est causa alterius, aut erit vnū
numero, aut plus. Deinde, si fuerit
plus, aut erunt plures forma vnum
genere dicto vni uoce, aut vnum p-
portionem, aut vnum nomine tantū.
Si erunt diuersa numero, vt Socra-
tes, & Plato, & vnum specie, tunc e-
runt animalia necessario. & hoc est
falsum. Si vero erunt diuersa in for-
ma, & vnum in genere, dicto de eis
vni uoce, tunc erunt composita ne-
E cessario. sed, si erunt vnum in gene-
re, dicto fm proportionem ad aliqd
nihil prohibet quin sit hoc, & ali-
quod erit causa alicui⁹, & deueniūt
ad primum. & hæc est dispositio for-
marum abstractarū materiis apud
Philosophos. attamen, si communi-
cant nomine, nihil prohibet quin re-
periatur ex eis plura vnum. qm̄
hæc est dispositio causarum prima-
rum quatuor, s. agens primum, &
forma vltima, & materia vltima. &
propterea non prouenit ex hoc mo-
do speculationis quid completum,
& non finit ad primum principium **F**
vt putauit Auicenna, nec q̄ sit vnū
sine dubio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Scd̄a aut̄ via consecu-
tionis est vt nos dicim⁹ q̄ nō
erit esse, & substantia, & principalitas ge-
nus. quia nos respondemus p̄ quid
est. Primi⁹ vero apud vos est intelle-
ctus abstractus, quē admodum alij
intellectus, qui sunt principia ipsius
eē, quæ appellant̄ Angeli apud eos,
& q̄ sunt causata Primi sunt intelle-
ctus abstracti à materiis. Hęc quide
Extraord. Auer. N verifi-

Disputatio

Verificatio includit primum, & eius causarum. Primum, quoniam ens primum est simplex, etiam nullam habens compositionem in substantia sua, nisi ex parte consequentium & sunt communicantes in eo, quod vnumquodq; eorum est intellectus abstractus a materia. & hoc est verificatio generica. igitur intellectus abstracta in substantia non est ex consequentibus, sed est quiditas. & hæc quiditas est communis inter primum, & alios intellectus. & si non erit differentia in alio, tunc intelligitur secundationem absq; differentia. si vero differt, id quidem, quo est differentia, est aliud ab eo, quo est communicatio, & intellectus communis eis est communis in rei veritate. nam primum intelligit seipsum, & intelligit aliud apud tenentem hoc, ex eo qd ex se intellectus abstractus a materia. & sic definitio causati primi qd est intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate est communis in hoc. & ratio huius est. qm intellectus, qui sunt causati, habent species diversas, sed communicant in intellectione, & differunt aliis differentiis. & sic primum communicat cum

Ibus in intellectione. igitur apparet contradictio opinionis: & id, quod inducit ad intellectum, non constituit substantiam. & ambo sunt falsa apud eos.

AVERROES.

Alter. Si intellexisti id, quod diximus antea de eo, qd sunt hic aliqua, quæ includuntur vno nomine, non inclusione rerum vniuocarum, nec inclusione rerum æquivocarum, sed inclusione rerum relatarum ad aliud, quæ dicuntur secundum prius, & posterius, & qd proprietates harum rerum vt deueniāt ad pri-

um in illo genere, quod est causa prima omnibus, quibus imponitur hoc nomen, vt est nomen calidi, qd dicitur de igne, & aliis rebus calidis, & sicut est nomen entis, quod dicitur de substantia, & aliis accidentibus, & sicut nomen motus, quod dicitur de motu locali, & aliis motibus, non deficiet scire inane, quod ingreditur in hoc sermone. nam nomen intellectus dicitur de intellectibus separatis apud Philosophos secundum prius, & posterius, quorum est intellectus primus, qui est causa aliorum, & sic est in substantia. Et ratio, quæ demonstrat qd non habet vnam naturam communem, est quoniam aliquis eorum est causa alterius. & id, qd est causa rei, est prius causato. & impossibile est vt sit natura causæ, & causati vni genere, nisi in causis individualibus. & hæc quidem species communicationis est contradicens communicationi genericæ vere. quoniam communia genere, non est in eis primum, quod est causa aliorum. sed omnia sunt in eodem gradu. & non reperitur in eis aliquid simplex, sed communia in re, quæ dicuntur secundum prius, & posterius necesse est vt sit in eis primum, & simplex. & hoc primum impossibile est vt imaginetur ei secundatio. nam quotienscunq; ponatur ei secundum, necesse est vt sit in gradu eius, quo ad esse, & naturam, & erit ibi natura communis eis, quæ communicat communicatione generis veri, & necesse est vt differant differentiis additis generi: ergo erit vnumquodq; eorum compositum ex genere, & differentia. & omne, quod est huiusmodi, est innouatum.

Demum id, quod est in ultimitate perfectionis

A perfectionis in esse, necesse est ut sit vnum. nam, nisi esset vnum, impossibile est ut sit ei vltimitas esse. id. n. quod est in vltimitate, non communicat ei aliud. nam, sicut linea vna non habet ex vno latere duos fines, sic res, quæ succedunt in esse, diuersæ, quidem in additione, & diminutione, non habet duos fines ex vno latere. Auicenna autem nesciuit in esse hanc naturam mediam inter naturam, quam significat nomen vni uocum, & naturas, quæ non communicant nisi nominibus tantum, aut accidenti remoto. & euenit ei

B hæc dubitatio.

DISPUTATIO VIII.

De destructione dicti eorum, quod esse primi sit simplex, scilicet esse absolutum, & non est quiditas, nec verificatio, ad quas refertur esse, sed esse cõuniens ei est sicut quiditas alteri.

ALGAZEL.

IT Alga. Sermo autem de hoc est duobus modis. quorum Primus est in interrogatio de probatione & dicatur quomodo sciuitis hoc, an necessitate intellectus, aut speculatione eius: & non est ex necessitate: ergo impossibile est, absque eo quod recitemus viam speculationis. Si autem dixerit, quoniam si esset ei quiditas, esse quidem ipsum esset relatum ei, aut consequens eam, & pro-

ueniens post eam: & cum consequens sit causatum, ergo necessarium in esse erit causatum: & contradicit sibi ipsi. Dicimus quod hoc reuersio erroris est, cum proferimus dictionem esse necessariam. Nos vero dicimus ei verificationem, & quiditatem. & illa verificatio reperitur. i. non deperditur, & auferitur. & esse eius refertur ad eam. Si vero dilexerint appellare eam consequens, & proueniens, non est cura de nominibus, postquã scit quod non est agens esse eius aliud, sed non defecit hoc esse antiquum esse absque causa agenti. Et, si intelligunt per consequens, & causatum, quod habet causam agentem, non est sic. Si vero intelligunt aliud, profecto conceditur, & non est in eo falsitas, cum probatio non inferat nisi cessationem emanationis à causis, & tamen cessatio eius in verificatione reperitur, & quiditas consequens est possibilis, & non oportet ponere negationem quiditatis. Si vero dixerit quiditas erit causa ipsius esse, quod sequitur ei, ergo esse erit causatum, aut actum, Dicimus quod quiditas in rebus calidis non erit causa esse, quãto magis in antiquo, si intelligunt per causam agens eius. Si vero intelligunt per eam aliud, & est quod non sufficit absque eo, tunc erit hoc, & nõ est in eo falsitas, sed falsitas est in emanatione causarum. & cū cessauerit, tunc remouetur falsitas, & aliud ab hoc, non scitur falsitas eius. & impossibile est quin adducatur demonstratio de falsitate eius. & omnes quidem opiniones eorum sunt industria, quæ edificant supra definitionem dictionis necessariam in esse, in eo quod habet consequentia. & concedendo quod non inferat necessariam in esse eo modo,

N ij quo

Disputatio

G quo attribuerunt ei, & tamen non est sic, sicut diximus. Demū hęc probatio cōfū reduciť ad probationem ablationis attributorii, & ablationis diuisionis genericz, & dīalīs, nisi qđ est quid magis profundū, & occultum, & debilius: qm̄ hęc pluralitas non reducitur nisi in abstractum diuisionis. sin aut, tunc intellectus dilataretur ad considerandum esse vnā quiditatē. ipsi vero dicunt oēm qui dicitur repertā esse pluralitatē, cū in ea sit quiditas, & esse. & hęc est vltimitas obscuritatis. nā ens vnū est intelligibile semp, & non est ens, quod non habet verificationem, & esse verificationis aut aufert vnitatem.

A V E R R O E S.

Auerroes. It Auer. Non transtulit Alg. opinionem Auicennę debite prout est, vt fecit in libro intentionum. nam vir, quoniam credidit qđ esse rei significat attributum, additum sub̄ ei*, impossibile quidē ē apud eū vt sub̄ ei sit agens esse eius in rebus possibilibus. nam, si hoc esset, erit res cā esse sui, & non erit ei agens. & sequitur apud eum ex hoc, qđ oē, cuius esse est additum sub̄ suū, habet cām agentē. & quia Primum apud eum nō hēt agens, conclusit ex hoc vt sit esse eius sub̄ sui ipsius. & ideo id, quo contradixit Alga. cū assimilauit ipsum esse consequens ex cōsequentibus sub̄, non ē verum. qm̄ sub̄ rei est cā, ex qua, aliquid consequitur, & non pōt esse res cā sui esse. nam esse rei est prius quiditate eius: & cū ponit quiditatē esse eius, non est ablatio quiditatis, vt dixit, sed vnio quiditatis, & esse. Et, cum ponimus qđ esse est passio ex passionibus entis, & id, quod prębet esse serum in rebus possibilibus

est agens, necesse est vt sit id, quod non habet agens, aut non habebit esse: & hoc est falsum, aut esse eius erit quiditas eius. Attamen hoc totum ædificium eius est supra falsitatem, & est qđ esse rei est aliquid cōsequēs ex consequentibus eius: nam esse, quod pręcedit in sciētia nostra sciētiā de quiditate rei, est id, quod significat verum. quare idem est, ac si diceremus an aliquid sit, sed in eo, quod habet cām, determinat esse eius. & vis eius est vis dicti nostri, an aliquid habeat causam, aut non habeat cām. sic dicit Arist. in principio Secundi Posteriorum. sed, cum nō habuerit causam, erit vis eius an aliquid habeat consequens ex consequentibus, quod determinat esse eius. cum vero intelligitur de ente id quod intelligitur de re, & sub̄, currit quidem cursu generis, dicti fm̄ prius, & posterioris. & quicquid fuerit non differt in hoc habens cām, & non habens cām, & nō significat rem additam de esse. & est id, quod intelligimus per verum. sed, si significauerit quid additum substantiæ, ex eo quidem qđ est quid intellectuale, non habet esse extra animam, nisi in potentia, prout est vniuersale. Hic profecto est modus, quo considerauerunt Antiqui de Primo principio, & id cōstituerunt ens purum, Sapientes vero Maurorū posteriorum putant, ex eo qđ considerauerunt de natura entis, in eo qđ est ens, qđ consecutum est apud eos ad ens purū hmoi. Attē via, qua possibile est procedere apud me, adeo qđ appropinquetur naturę demonstrationis, est qm̄ entia possibilia in esse ex se, exitus eorū ā potentia ad actū erit necessario ex extrahente, quod est

Quid sit
scire quod
sit autē

A est in actu, agente mouente ea, & extrahente ea à potentia ad actum. & si extrahens esset etiam de natura possibilis, necesse est vt sit etiam ei extrahens. & si hoc etiam esset de natura possibilis ex se, necesse esset vt sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidem ad conseruandum ea, quæ sunt hic. & permanebit semper natura carum possibilitium, procedentium quidem in infinitum. nam, cū ipse fuerint infinitæ, vt apparet ex natura earum, & vnaquæq; earum sit possibilis, necesse est vt causans in ens hoc, tribuens

B eis continuitatē, sit quid necessarium ex se, cū appareat de eis necessitas processus in infinitum. scilicet rerum possibilitium ex se. quoniam, si reperiretur tempus, quo non moueret aliquid omnino, non esset via ad inuolutionem motus: sed necesse est vt continuetur et inuolutū esse æterno, absq; eo quod eueniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo modo antiquus. & aliquo modo innouatus. & motū hoc motu est id, de quo dicitur Auicenna quod sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in esse ex alio, im

C possibile est quin sit corpus mobile continue. nam hoc modo possibile est vt sit innouatum ex se, & corruptibile ab æterno: & hoc appropinquatione rei aliqui, & remotione ab ea aliqui, vt vult quod hoc euenit entibus generabilibus, & corruptibilibus cum corporibus celestibus. Et, quoniam hoc mouens est necessarium ex se, postea vero ex motu innouato, necesse est vt deueniat ad necessarium in esse absolute, scilicet quod non habet possibilitatem omnino, non essentialiter, nec in loco, nec in aliis motibus, & quod sit huiusmodi simplex necessario. nam, si esset cō-

positum, esset postea, non autem necessarium. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Auicenna in hac via, dicens quod necessarium in esse necesse est vt finiatur aut in necessario in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. & si ad necessarium in esse ex alio, necesse est vt necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in ex se. nam ipse existimauit quod necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile. non indiget necessario. hæc quidem additio apud me est superflua, & error.

quoniam necessarium, quocumque positum fuerit, in eo quidem non est possibilitas omnino, & non reperitur aliquid habens vnam naturam, vt dicatur de hac natura quod sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. quoniam declarauerunt philosophi quod necessarium nihil est postea omnino, postea. non. contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est vt aliquid sit necessarium ex parte vnius nature, & postea ex parte alterius nature, vt existimat de corporibus celestibus, aut eo, quod est supra ea, scilicet quod est necessarium essentialiter, postea tamen quo ad motum ad vbi. Induxit tamen cum ad hanc diuisionem: quoniam ipse credidit quod cæli sunt essentialiter necessarii ex alio, postea tamen ex se. & iam diximus in multis locis quod hoc non verificatur, & de monstratio, quam constituit Auicenna de necessario in esse, cum non distinguatur hac distinctione, & consideretur hac consideratione, est de natura sermonum communium topicorum: cū vero distinguitur, est de natura sermonum demonstrationum. Et debes scire quod innoua-

E In necessario quocumque posito, non est possibilitas omnino.

F

Disputatio

G tio, quam lex declarauit de hoc mudo, est eiusdem speciei cum innouatione, quæ apparet hic: & est illa, quæ est in formis entium, quas appellat secta Assaria attributa animalia, & eas appellant Philosophi formas. & hæc quidem innouatio est ex alia re & in tempore. Quomodo autem sit dispositio naturæ entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia nō est necessaria scientia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Assaria quod natura possibili

H lis sit innouata, et creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicunt innouationem mundi, quam qui nō dicunt eam. & quod dixerunt, cum inspexeris id, in rei veritate non est ex lege Maurorum & non constituitur de eo demonstratio. quod vero est ex lege, est iussus ut remoueat à speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur in Talmud De eo, quod concessum est tibi, inquire, & non debes incumbere rebus occultis. & scias quod vulgus denegat ad quæ situm huiusmodi est ex innouationibus, & erroribus.

I

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via est, ut dicamus esse absque quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuationem considerat, sic non intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verificationem demonstratam tale: quanto magis, cum demonstratur vna substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab

alio in re. Et non est ei verificatio. nam remotio quiditatis est remotio verificationis. & cum auferretur verificatio entis non intelligitur ens. & quasi ipsi dixerint esse, & non esse & contradicit sibi ipsi. & id apparet, quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset possibile ut in causalis sit ens, cui non est verificatio, quod communicaret Primo, cui non est verificatio, nec quiditas, & distinguere- tur ab eo, in eo quod habet causam: Primum vero non habet causam. Et quare hoc non imaginatur causalis & an sit ei causa? sed hoc non est intelligibile ex se. & id, quod non est intelligibile ex se, nisi auferatur causa eius, non erit intelligibile, & id quod est intelligibile, cum non consideratur causa eius, non exit ab eo, quod sit intelligibile. & peruenire ad finem huius termini, est obscuritas eis, postquam existimauerunt quod ipsi declarant per viam demonstrationis id, quod dixerunt, & peruenit sermo eorum ad ablationem absolutam. nam ablatio quiditatis est ablatio verificationis, & non remanet cum ablatione verificationis nisi dictio ipsius esse, & nō habet nomen omnino, cum non referatur ad quiditatem. Si vero dixerit verificatio eius est quod sit necessarium, & est quiditas ipsa, Dicimus nihil aliud est necessarium, nisi ablatio causæ, & est negatio, qua non constituitur verificatio substantiæ: & ablatio causæ à verificatione est quid copulatum verificationi: igitur verificatio intelligitur ita quod attribuitur ei, quod non habet causam, & non consideratur priuatio eius. nam nihil est necessitas, nisi hoc: ita quod, si necessitas est

est

▲ est quid additum esse, tunc est pluralitas. si vero non est quid additū quomodo erit ipsa quiditas? esse. n. non est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

AVERROES.

A It Auer. Hoc capitulum totum est sophisticum. nam homines non ponunt primo esse absque quiditate, nec quiditatem absque esse, sed crediderunt quod esse in composito est attributum, additum substantiæ eius, & quod adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quod hoc attributum ei non est additum quiditati, & quod ipsum non habet quiditatem diuersam ab esse, non autem quod non habet quiditatem omnino, ut fundauit ipse in hoc sermonem suum, traducendo eis. Et quoniam posuit quod ipsi auferunt quiditatem, & est falsum, incepit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset ut in causatis sit ens, non habens verificationem, quod communicaret. Primo, cui non est verificatio. nam homines non ponunt ens non habens quiditatem absolute, sed posuerunt non habens quiditatem in modo quiditatum aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis. nam nomen quiditatis est æquiuocum. Et hæc quidem positio, & omne compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quod negetur aliquid ab eo, aut quod affirmetur. Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit

ad prauitatem, & ignorantiam. & magis propinquum est prauitati, quam ignorantie: nisi dixerimus quod necessitas induxit eum ad hoc.

Cum autem dixit quod necessarium in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cum dicimus de eo quod sit necessarium in esse, est attributum affirmatiuum, quod sequitur ex natura non habentis causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cum autem dixit quod necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas. si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est qui ditas & sic id, quod non additur ei. Dicendum quod necessitas in esse non est attributum additum apud eos substantiæ, sed est sicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & sic, cum intellexerimus de necessitate in esse attributum intellectuale, non erit quid additum substantiæ. si vero intellexerimus de ea accidens, sicut dicit Auicenna de ente composito, difficile quidem est ut dicatur quomodo erit esse simplex ipsamet quiditas. nisi dicatur, sicut sit scientia in simplici ipsummet sciens. Cum vero intelligitur de esse id, quod intelligitur de vero, hæc dubia nihil sunt. & sic, si intelligitur de esse id, quod intelligitur de substantia. & secundum hoc verificabitur sermo quod esse in simplici est ipsamet quiditas.

Disputatio

G DISPUTATIO IX.

De diminutione eorum circa
constitutionem proba-
tionis, quod pri-
mum non sit
corpus.

A L G A Z E L.

IT Alga. & dicimus
q hoc dirigitur ad
eum, qui tenet q cor-
pus est innouatū, ex
eo q non euadit ab

H innouatio bus, & omne innouatū
indiget innouante. Vos autem, cum
intelligitis per corpus antiquum id,
quod non habet principium entita-
tis, cum hoc, q ipsum non euadit ab
innouationibus, quid phibet quin
sit primum corpus, aut Sol, aut or-
bis exterior, aut alius? Si autē dixe-
rit, qm corpus non erit nisi compo-
situm diuisibile in partes quantitati-
uas, & ad materiā, & formā diuisio-
ne essentiali, & ad attributa, quibus
appropriatur absq; dubio, ita q di-
uerficatur ab aliis corporibus. sin
aut, essent corpora æqualia, in eo q
I sunt corpora. necessariū vero in eē
est vnū, nō recipiens quidē diuisio-
nē aliquo horū modorū olum: Di-
cimus q iā destruximus hoc vobis,
& declarauimus q vos nō habetis p-
bationem in hoc, nisi q aggregatū,
cum indiget aliqua pars eius alia, &
causatum. Et iam locuti sumus de
eo, & declarauimus q, cum non sit
absurdum considerare ens absq; in-
uentore, sic non est absurdum cōsy-
derare compositum absq; compo-
sitore, & considerare enna absq; in-
uentore. nā ablatio numerationis. &

secundationis, fundastis eam super K
ablationē quiditatis diuersæ ab esse.
& quod est fundamentum vltimū,
iam id ruinauimus, & declarauim⁹
industriam vestram in eo. Si vero
dixerit, corpus, si non habuerit ani-
mam, non erit ei agens: & si habue-
rit animam, tunc anima eius est cā
eius igitur non erit primum: Dici-
mus anima nostra non est cā eē cor-
poris nostri, nec ala orbis tātum est
cā esse corporis eius apud vos, sed ip-
si inuenerunt causam aliam: & cum
possibile sit esse eorum antiquum,
possibile est vt non sit eis causa. Si
autem dixerit quomodo euenit cō-
gregatio animæ, & corporis, dicim⁹
q hoc est sicut sermo dicentis, quō
euenit esse Primi. & dicitur q hæc
est interrogatio de innouato. id ve-
ro, quod nunquā defecit esse, non di-
citur de eo quō euenit. & sic corpus
& anima eius, cum non defecerit ef-
vnumquodque eorum, non est ab-
surdum quin sit agens.

A V E R R O E S.

A It Auer. Qui autem non ha-
bet probationem, q primum
non sit corpus, nisi ex eo q verifica-
tum est ei, q omne corpus est inno-
uatum. O quam debilis est probatio
eius, & quam est remota à natura p-
bantisea, ex eo q præcessit q proba-
tiones eorum, super quibus adifica-
uerunt q omne corpus est innoua-
tum, sunt probationes diuersæ. &
quanto magis est dignius, quā con-
cessio compositi antiqui, vt recitavi
tibi de secta Aslaria, quæ concedit
esse corpus antiquum. quoniam ali-
quod erit accidens antiquum, quod
est compositio exempli gratia. &
non verificatur demonstratio eo-
rum, quod oē corpus sit innouatū.

nam

- A** nam edificauerunt hoc super inno-
uationem accidentium. Philosophi
autem Antiqui nō admittūt eē cor-
pus antiquum ex se, sed ex alio. qua-
re impossibile est apud eos, quin sit
ens antiquū ex se, quo est corpus an-
tiquius antiquū. sed, si trāstulerim⁹
hic sermones eorum, essent topici,
& declarabuntur in loco proprio.
Cum autē dixit in dubitatione, cōtra
hoc dicimus, q̄ nos destruxim⁹ hoc
contra vos, & declarauimus q̄ nō est
vobis probatio de hoc, nisi q̄ aggre-
garum, cū indiget aliqua pars eius
alia, est causatum. i. q̄ iam dixit supe-
B rius q̄ nō hñt probationem, q̄ neces-
sarium in esse ex se non sit corpus.
qm̄ esse necessarium in esse ex se, est
q̄ non habet causam agentem. Et
quzro vnde prohibuerunt esse cor-
pus non habens causam agentem? &
magis inconueniens est, cū poni-
tur corpus simplex, non diuisibile,
nec in quātitate, nec in qualitate, de-
mum cōpositum antiquum absque
compositore, & est contradictio ve-
ra, à qua nō potest se saluare, nisi ser-
monibus topicis. & totum, quod est
Alga. in hoc libro contra Philoso-
phos, & Auicē. sunt sermones topi-
C ci, ex æquiuocatione nominum, qui
bus vtuntur: quare non est protelan-
dum in hoc. Cū autem dixit, res-
pondens pro secta Aslaria, antiquū
ex se non indiget causa, qua erit an-
tiquum: &, cū ponimus antiquum
ex se, & ponimus q̄ substantia sit cau-
sa attributorum, tunc substantia nō
erit antiqua ex alio. Dixi q̄ sequitur
ei vt antiquum sit cōpositum ex cā,
& causato, & q̄ attributa sint anti-
qua ex parte cause, & est substantia.
&, cū causatū non est cōditio in esse
sui, ergo antiquū est cā. & dicimus
q̄ substantia existens ex se est Deus **D**
glo & attributa sunt causata. & sequi-
tur eis vt ponāt causam antiquā ex
se, & res antiquas ex alio: & hoc ag-
gregatū est Deus. & hoc idē est, qd̄
ipsi negauerunt contra dicentem q̄
Deus est antiquus ex se, & mundus
est antiquus ex alio, s. à Deo. ipsi ve-
ro dñt q̄ antiquum est vnum. ergo
hoc totum est in vltimitate contra-
dictionis. Cum autē dixit, si ponimus
ens absq; inuentore, est sicut si poni-
mus cōpositum absq; cōponente: &
ponere vnum ens hñmōi, aut plura,
non est falsum in cōsyderatione in-
tellectum, est totū sermo inuolutus. **E**
Nam cōpositio non determinat cō-
ponentē, qui sit ēt cōpositus, adeo q̄
deueniat ad cōpositū ex se: sicut cā,
cū fuerit causata, deuenit ad cām nō
causatā, nec ēt, cū inducit dematio-
ad ens absq; inuentore, pōt declara-
ri demōstratiue ex hoc q̄ sit vnum.
Cū autē dixit q̄, cū auferē q̄ ditas au-
ferretur cōpō, & q̄ hoc facit affirmare
cōpōnem in primo, nō est verū. qm̄
Philosophi nō auferunt quiditatem
à primo, sed auferunt q̄ sit ibi quidi-
tas mō quiditatis causatorū. & hoc to-
tum est sermo topicus fallax. Et iam
recitauimus in sermonibus nr̄is **F**
mones rhetoricos, qui dñt in hoc li-
bro, fm̄ radices Philosophorum, in
declaratione q̄ primum nō sit cor-
pus: & sunt & q̄ posse inducit ad ens
necessariū: & q̄ non emanat posse à
necessario, nisi mediāte ente, qd̄ est
aliquo mō necessariū. & aliquo mō
posse: & est corpus cōeleste, & motus
eius circularis. Et est sufficiētius id,
qd̄ dñt secundum radices eorū, q̄ oē
corp⁹ potentia eius est finita: & hoc
corpus adeptum est potentia in fini-
tā in motū ab ente, qd̄ nō est corp⁹.

Disputatio

6

A L G A Z E L.

Alga. respondens dubitationi, qua in tulit q non erit agēs apud Philosophos, nisi orbis, qui est compositus ex anima, & corpore. Si autem dicitur, quoniam corpus, in eo q est corpus, nō creat aliud, & anima copulata corpori non agit, nisi mediante corpore, & non erit corpus mediū animæ in creatione corporum, nec in productione animarum, & rerum, quæ non habent relationem ad corpora. Dicimus quare non erit possibile vt sit in animabus anima, quæ appropriatur aliqua proprietate, qua conueniat vt repellantur corpora, & alia præter corpora ex ea. & falsitas huius non habetur necessario. & non est demonstratio, quæ probat eam, nisi q ipse nō videt hoc in istis corporibus nobis apparentibus. & non videre non significat falsitatem. Igitur dedicatur enti primo id, quod nō dedicatur alicui enti omnino. & non testificatur de eo alia. & nō videt hoc in alio nō significat falsitatem eius. & sic est de ala corporis, & corpore exteriori, aut eo, quod consideratur.

A V E R R O E S.

Alga. Dicere autem q corpora non creant corpora, cū intelligitur de creatione generatio erit veritas contrarium eius. nā non generatur corpus in eo, quod videmus, nisi ex corpore, nec corpus habens animam, nisi ex corpore habenti animam. quoniam nō generatur corpus simpliciter. nam, si generatur corpus simpliciter, erit generatio ex priuatione, non autem post priuationem. sed generantur corpora demonstrata ex corporibus demonstratis, & cū corporibus demō-

stratis. & hoc quidem, cū permutat corpus ex nomine ad nomen, & ex definitione ad definitionem. permuat enim corpus aquæ, exempli gratia, ad corpus ignis, cū permuat ex corpore aquæ ad attributum. in cuius permutatione permuat quidē nomen aquæ, & definitio eius ad nomen ignis, & definitionem eius. & hoc erit necessario ex corpore agenti cōmunicante cū generato, aut specie, aut genere dicto vniuoce, aut fm prius, & posterius. Attamen an permuetur indiuiduum corporeitatis appropriatū aquæ ad indiuiduū corporeitatis appropriatum indiuiduo, est in eo consideratio. Cū autem dixit nec erit corpus medium anime in creatione corporum, nec in creatione animarum, est sermo fundatus ex opinionibus Philosophorum fm opinionē tenentis q tribuens formas corporum, quæ nō sunt animata. & alia, est substantia separata, aut intellectus, aut anima separata, & q impossibile est vt tribuat hoc corpus animatū, nec non animatum. nam, cū ponitur hoc, & ponitur q cōsistunt corpus habēs aliam, impossibile est eis vt tribuāt formas ex istis formis generabilibus, & corruptibilibus, nec animam, nec aliud. nam anima existens in corpore agit mediāte corpore: & id, quod agit mediante corpore, non reperitur de eo nec forma, nec anima, cū non sit de natura corporis vt agat formam substantialem, nec animā, nec aliud. & est similis sermōni Platonis de formis abstractis à mā, de quibus dī. & hæc est opinio Auicennæ. & aliorum ex Philosophis Mauro-rum. Et ratio eorum etiam est, qm corpus agit in corpore caliditatem, aut

A aut frigiditatem, aut humiditatem, aut siccitatem: & hæc sunt operationes corporum celestium apud eos tñ. id vero, qd agit fofas efetiales, & fciptue alales, & ens feparatũ, & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamẽ Philofophorum tenet contrarium huius, & est qd id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habentia formas fimiles eis, aut fpecie, aut genere. fpecie autem ficut corpora viuentia, qm agunt corpora viuentia, vt videmus in animali, qd vnum generat alterũ: genere vero in his, quæ non generatur ex matre, & femina. corpora autem celestia apud eos sunt, quæ tribuunt eis vitam, qm sunt viuentia. & isti habet rationes præter famofas, quarũ narratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit & quare impossibile est animabus quin fit eis anima, qd appropriatur aliqua proprietate. qua conuenit vt fint ex ea corpora, & alia à corporibus: id est et quare impossibile est quin fint animabus existentibus in corporibus animæ, quæ appropriantur generationi aliarum formarum habentium aiam, & non habentis aiam. O qd est extranea concessio. Alga. qd non fit reftificatio de generatione corporis ex corpore, & non est profecto reftificatio præter hoc. Tu autem debes fcire qd, cum extrahuntur sermones Philofophorũ ab artibus demonstratiuis, fiunt fctmones topici absq; dubio, fi fuerint famofi: aut inconuenientes, & extranei, fi nõ fuerint famofi. Et caufa in hoc est, qm sermones demonstratiui difcernuntur à sermonibus nõ demonstratiuis, cum confiderantur in genere artis, in qua est fpeculatio. & il-

le ex eis, qui ingreditur in definitio- **D**
nem generis, aut genus ingreditur in definitionem eius, est fctmo demonstratiuus. & ille, in quo hoc nõ videtur, est fctmo non demonstratiuus. & hoc impofte est, nifi poftq̃ defineris naturã huius generis, de quo confyderatur, & abftrahatur modus, propter quem reperiuntur prædicta efentialia huic gñi, à modo, propter quem non reperiuntur ei. & debet confyderari hic modus, vt quilibet fctmo sermonum pofitorum in illa arte, cum fuerint continue apud oculos eius. & cum habitum fuerit in anima qd fctmo est efetialis huic **E**
generi, aut confequens ex confequentibus fubftantiæ eius, verificatur fctmo. cum vero non confyderatur hæc proportio intellectu confyderantis, aut confyderatur confyderatione debili, tunc fctmo est imaginatio, non autem veritas. Quare erit differentia inter demonstrationem, & exiftimacionem prædominantem intellectui fubtilior confyderatione capilli ad vifum: & occultior fine exiftenti inter vmbram & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud homines debiles vifu: quia mifcet in **F**
eis id, quod est per fe, ei, quod est per accidens. Quare videtur qd id, qd fecit Alga. de translatione opinionum Philofophorum in hoc libro, & alij fuis libris, & eã tribuit ei, qui non confyderat in libris hominum cum conditionibus pofitis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas i sermonibus eorum, aut deuiat plurimos homines ex fuma fctmonũ eorũ. & qui facit hoc, malignitas in eo prædominatur, magisq; bonitas circa veritatem. Quare **G**
Deus glo. bene fcit qd nõ tranftulifem

Disputatio

Esem in his rebus aliquem sermonem eorum, nec permissem hoc, nisi esset malum eueniens scientiæ. & inteligo per scientiam cōsiderationem in rebus, vt expostulat nā demonis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dixerit corp⁹ exterius, aut Sol, aut id, quod cōsideratur ex corporibus, est mensuratum mēsurā quadam, cui pōt addi, aut ab ea diminui, & opus est vt sit i hac mensura approprians, igr non erit primū. Dicimus quare negatis dicenti qd hoc corpus erit in mensura quadā, quæ necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis qd causatum primum determinat vt sit corpus exterius eo, mensuratum mensura quadam: & aliz mensuræ, in comparatione ad substantiā causati primi sunt æquales. At tamen demonstrantur aliquę mensuræ tales, ex eo qd ordo est alligatus eis. igitur necesse est vt sit mēsurā, q̄ euenit q̄, & non aliter. & sic, cum cōsideratur non causatū. Sed, si isti constituent in causato primo, quod est causa corporis exterioris

I apud eos, qd sit principii appropriationis, sicut voluntas exempli gratia, non cessat interrogatio, Nā dī quare voluit hanc mēsurā, & nō aliā? vt fecerunt Loquentibus, cum referant res ad voluntatem antiquam & nos induximus hoc contra eos in cōsiderando partem motus cœli, & cōsiderando duo puncta poli. & cū declarabitur qd opus est eis concedere cognitionem rei à simili, & peruenire ad causam, concedunt etiam illud absq; causa, sicut amittūt cū cā cū non sit dēra, siue conuertatur

interrogatio inter i ipsammet rē, & K dicitur quare appropriatum fuit in hac mensura? siue conuertat in cām, & dī quare appropriatū fuit in hac mēsurā, potiusq; alia? Et si pōt fuerit expellere interrogationē à causa, qd illa mēsurā nō est similis huic, qm̄ ordo connectitur ei, & non alteri, tunc possibile est expellere interrogationem ab ipsamet re, & nō indiget cā. Et ab hoc nō pōt euadi, qm̄ hęc mensura demonstrata, quæ est ei, si esset sicut mensura, quæ nō erit, tunc conueniret interrogatio, quō cognoscit res à simili in appropriatione fm̄ radices eorū ipsi aut negāt L voluntatem discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc non cōstituitur possibilitas, sed dicitur hoc sic esse est quid antiquum: qm̄ fuit causa antiqua fm̄ existimationem eorū. & sequitur quæstio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatē antiquam, & conuertimus hoc contra eos in duobus punctis poli, & parte motus orbis: & declaratur ex hoc qd, qui non verificat in nouationem corporum, non poterit constituere rationē de eo, qd primum non sit corpus omnino. M

A V E R R O E S.

A It Auer. Quā multum est extraneus sermo huius viri in hoc loco. nam ipse ostendit dubitationem contra Philosophos, qd ipsi non possunt constituere efficiēs præter corpus cœleste, cū indigeant re sponssione fundamento rei, quā non credunt, sed eam credunt Loquentes. & est sermo eorum qd esse cœlum in mensura terminata pter alias mēsuras, quibus posset esse cœlum, est ex causa appropriante, & approprians est

A est antiquum. Attamen iste vir errauit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quā affirmauerunt Philosophi, est alia ab appropriatione, quam voluit secta Astaria. nam appropriatio, quam voluit secta Astaria, est cognitio rei, aut à simili, aut à contrario, absq; eo qd hoc determinet scientiam in substantia rei, indigentem quidē appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi vero intellexerunt in hoc loco per approprias id, quod determinat scientia de re facta, & est causa finalis. nā apud Philosophos non est quātitas

B in ente ex entibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quæ nō euadit ab vno duorum. aut enim hoc est necessarium in natura operationis huius entis, aut erit ei ad melius. nam, si esset apud eos creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Dei glo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifici creato, nisi modo vituperii eius. nam nō est macula fortior, qd dicere consyderauit in re aliqua facta quantitatē, aut qualitatem: & non elegit efficiēs hoc factum, hanc quantitatē, & hanc qualitatem, præter alias quātitates, & alias qualitates possibiles ei: & dicere qd ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta. & oīa sūt æqualia in fine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s. propter operationem eius, quæ est finis. nam omne factum sit propter aliquid, & hoc non reperitur ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset mensuratum in quantitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdā factis, & qualitas terminata, & natura terminata. & si esset quodcūq; factum

fuerit, terminans quamcūq; operationem, non esset hic scientia omnino de facto ex factis, & non esset hic causa oīno: & erunt quantitates operatorum, & qualitates eorum redeuntes ad appetitum efficientis: & erit quilibet hō efficiens. aut dicim⁹ qd scientia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluet nos ab hoc errore in p̄lo efficiente. sed credimus qd oē id, qd est in mundo, est ex scientia, licet desiciant vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiz naturalis. & si mundus est quid factum in vltimitate sapientiz, necesse est vt sit hic vnum sapiens, cuius esse indigent cœlum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum à scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abstulerunt scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPVATIO. X.

In declarando diminutionē declarationis eorū quod mūdo sit efficiens, & quod Sermo heretici sequitur eis.

A L G A Z I L.

It Alga. Et dicimus qd qui cōfiteretur oē corpus esse innouatum, qm non euadit ab innouationibus, bene intelligit opinionem eorum, cū dicunt qd indiget agente, & causa. Vos vero querro

Disputatio

Quæro quid prohibet vobis ab opinione Hæreticorum, & est q̄ mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innouationibus, & non innouatur in mūdo corpus, & non corrumpitur corpus, sed innouatur formæ, & accidentia. nam corpora sunt cœli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, q̄ sunt sub orbē Lunæ, corpora eorū, & materię eorū sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mistionibus, & mutationibus, & innouantur animæ humanæ, & animales, & vegetatiuæ his innouationibus, quarū causæ deueniunt ad motum circulare, & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua orbis ergo non est causa mūdo, nec efficiens in corporibus eius. sed ipse, prout est non defecit esse antiquus absq; causa, s. corpora. quæro quid est, quod dicunt, q̄ hæc corpora esse eorū esse ex causa, & tamen sunt antiqua?

AVERROES.

Ait Auer. Philosophi dicunt q̄ qui dicit omne corpus esse innouatum, & intelligit per innouationem creationem ex nō ente, s. ex priuatione, ponit aliquid de innouatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstratio ne. In eo autē, q̄ adduxit dubitationes contra eos in hoc capitulo, adeo q̄ induxit eos ad sermonem Hæreticorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est q̄ corpus apud eos, siue fuerit innouatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex se ipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innouato, nisi q̄ similitudo non valet circa esse eius in corpo

re antiquo, vt valet in corpore innouato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circularem fin naturam suam, posuit eam innouam, vt consideret intellectus causam huius: & postea transtulit eam ad æternitatem. & hoc quidem secūdo de Cœlo. Et, quoniam adduxit inobuenientia, quæ euenerunt Philosophis, incepit respondere eis, contradicēs responsonibus eorū, & dixit.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Si autē dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod de claratum fuit q̄ corpus non erit necessarium in esse, dicimus q̄ iā de clarauimus corruptionem ei, quod posuistis de attributis necessarij in esse. & demonstratio nō declarat nisi cessationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cūm dicatur q̄ non sit causa cœlo. formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quousque deueniant ad motum circularem, & ipsemet est cā alicuius alterius, vt est opinio philosophorum, & cessat emanatio eorū in eo. & qui bene considerat id, quod diximus, scit diminutionem eius, qui credit antiquitate corporum, cū ratiocinatus fuerit de cā eorū, vt cogitauit Hæreticus.

AVERROES.

Ait Auer. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gradus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autē ad hæserunt sensui. & hoc, qm̄ reducti sunt motus apud eos ad corpus celeste, & cessata est emanatio, existimauerunt q̄ iam cessatum est rōne id, quod cessatum est sensu. & nō est sic

A sic. Philosophi vero consyderauerunt causas, adeo q̄ deueniunt ad corpus celeste, deinde consyderauerunt causas intellectas, & res finitur apud eos ad ens non sensibile, quod est causa, & principium entis sensibilibis. & est sermo Abraz, faciens celum, & terram. Sed secta Asaria negant causas sensibiles, s. non dicit q̄ aliqua sit cā alterius, & posuit causā entitatis sensibilibis ens non sensibile specie generationis non apparentis, & non sensibilibis in causis, & causatis, q̄ est speculatio exiens à natura hominis, in eo q̄ est homo.

ALGAZEL.

B **A** It Alga. contradicens Philosophis. Cum dicunt q̄ probatio, qua probatur q̄ corpus non sit necessarium in esse, est qm̄, si esset necessarium in esse, non esset ei causa, nō extra, nec intus. & si haberet causam, quia est compositum, est consyderatione sui ipsius possibile. & omne possibile indiget quidem necessario, dicimus q̄ non intelligitur dictio necessarii in esse, & possibilis in esse & tota inuolutio eorū est in his duabus dictionibus. Et reuertamur ad id, quod intelligitur de ea, & est ablatio causæ, & affirmatio eius. & quasi dicant an ista corpora habent causam, aut non habent causam. & dicit Hereticus q̄ non habent causam, quæto quid est inconueniens. cum intelligit per possibile, & necessarium hoc & dicimus q̄ est necessarium, & non est possibile. & cum dicunt corpus non est necessarium, est imaginatio quædam, non habēs quidem nec radicem, nec ramum.

AVERROES.

A It Aver. iam dictum est superius in sermonibus eius q̄, cū

intelligitur per necessarium in esse id, quod non habet causam, & intelligitur per possibile in esse id, quod habet causam, non erit diuisio entis in has duas res quid notum. qm̄ aduersarius poterit contradicere q̄ nō est, sicut ipse dicit, sed omne ens nō habet causam. Attamen, cum intelligitur per necessarium in esse ens necessarium, & per possibile possibile vey, finitur res ipsa proculdubio ad ens, non habens causam. & est vt dicatur oē ens aut erit possibile, aut necessarium. si possibile, hēt causam. & si illa causa fuerit de natura possibilis procedit res ipsa, & cessat emanatio ad causam necessariam, iterū **E** interrogatur illa causa necessaria. cū fuerit possibile etiā vt necessarii aliquod sit habens causam, & aliquod non habens causam. & si quidē ponitur causa de natura necessarii habētis causam, sequeretur processus, & deueniet res ad cām necessariam, non habentem causam. Auicē. aut voluit conuenire in hac diuisione opinioni Philosophorum in entib⁹. nam corpus celeste apud Philosophos est necessarium per aliud: sed an necessariū per aliud habeat possibilitatē respectu sui ipsius est in hoc consyderatio. quare hæc via est tortuosa, cū incesserint in ea hoc processu. Attamen via eius est falsa necessario. quoniam ipse non diuidit ens primo ad possibile verum, & necessarium. & est diuisio nota naturaliter de entibus.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens Philosophis dicentibus corpus nō esse necessarium in esse ex se, cū sint ei partes

Disputatio

G partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non est inconueniens, quoniam corpus habet partes: & partes sunt priores essentialiter toto, Dicimus, licet sic fuerit, tamen totum, constitutum ex partibus, in earum aggregatione non est quidem causa partium, nec aggregationis eorum, sed sunt antiquæ sic absque causa agentis. & impossibile est eis dubitare cum hoc, nisi cum eo, quod dixerant de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iam destruximus illud contra eos, & non habent aliam viam igitur manifestum est, quod qui non credit in nouationem corporum, non peruenit ad credendum agens omnino.

AVERROES.

A It Aver. Hic sermo sequitur consequentia, cui nemo dubitat apud præcedentem per viam necessarij in esse in constituendo ens, quod non est corpus: & hæc via, non procedunt per eam Antiqui. Primus tamen, qui processit per eam ex eis, qui perueniunt ad nos est Auicenna. & dicit quod sit excellens viarum Antiquorum. Nam Antiqui processerunt ad constituendum ens, quod non est corpus, quod sit principium omnium, ex rebus posterioribus, & sunt mortui, & tempus: & existimauit ipse quod hæc via peruenit ad id, scilicet ad constitutionem principij eo modo, quo constituerunt Antiqui ex consideratione in natura entis, in eo quod est ens. Et, si perueniret ad id, tunc esset id, quod dixerunt, verum. sed ipsa non peruenit ad hoc. nam necessarium in esse ex se, cum ponitur in esse, erit quod magis auferatur ab eo, quod sit compositum ex materia, & forma: de multo quod sit definitio. cum vero ponitur esse compositum ex partibus Antiquis,

quarum natura est ut copulentur ad invicem, ut est in mundo, & partibus eius, tunc verum est dicere de mundo, aut partibus eius, quod sit necessarium in esse. & hoc totum, cum concesserimus quod sit hic ens, quod est necessarium in esse. & iam diximus nos quod via, per quam processit in constitutione entis huiusmodi, non est de modo stratiua, & non devenit naturaliter ad eam, nisi eo modo, quem diximus. Et plurimum, quod sequitur ex hoc sermone, scilicet debilitatis huius viæ, est apud ponentem hic corpus simplex, non compositum ex materia & forma. & est opinio Peripateticorum, quoniam, qui ponit compositum ex partibus in actu Antiquum, impossibile est ei, quin sit unum essentialiter. & hoc unum in re composita est propter unum, quod est unum in se, simplex, & propter hoc unum mundus est unus. Et ideo dicit Alexan. quod impossibile est quin sit hic potentia spiritalis, transiens per omnes partes mundi, sicut reperitur in omnibus partibus animalis potentia copulans partes ad invicem. Differunt tamen, quoniam copulatio in mundo est antiqua, ex eo quod copulans est antiquum: copulatio vero inter partes animalis est generabilis & corruptibilis in individuo, & non generabilis & non corruptibilis specie, propter copulationem antiquam: quoniam impossibile est ei ut sit non generabile & non corruptibile in individuo, sicut est in mundo. Et venit Deo glo. hæc diminutio in hac sua specie perfectionis, ad quam peruenire aliud non potest, ut dicit Aristoteles. in libro de Animalibus. Et iam vidimus nostra tempestate multos, & ex sociis Auicennæ propter hoc dubium exposuisse Auicenna esse huius opinionis: & di-

A & dixerunt, q̄ ipse non tenet, q̄ sit hic separatum: & dixerunt hoc apparere ex sermōe eius de necessario in esse in multis locis: & est id, quod posuit in philosophia sua orientali: & dixerunt q̄ ideo appellauit illam orientalem, qm̄ est ex opinione orientalium, tenentium q̄ Deus sit corpus celeste, vt ipse opinauit. & ipsi quidem cum hoc debilitant viā Aristot. circa constitutionem primi principij per viam motus. Nos verō iam locuti sumus de hac via multis vicibus: & declarauimus modum, quo est in ea veritas: & soluimus omnes

B q̄ōnes factas cōtra eam. & locuti sumus etiā de via Alexandri in hoc, scilicet quam eligit in libro suo nominato de principijs. nam v̄ q̄ declinauit a via Aristot. ad aliam viam: licet fuerit assumpta a principijs, quā declarauit Aristot. & ambōe viæ sunt veræ. sed magis naturalis est via Aristot. quare, cum verificabitur via probationis necessarii in esse, vt recitabimus, erit vera apud me: licet fuerit in ea communitas: indigēs distinctione: & est vt præcedat ei scientia specierū possibile in substantia, & scientia specierum necessariorum in substantia.

C Et hæc via est vt dicamus possibile in esse in substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia corporea. & necessarium in esse in substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia absoluta: & est id, in quo non est potentia omnino, nec in substantia, nec in alia specierū motuum. & quod est huiusmodi non est corpus. v. gr. corpus celeste, apparet de eo q̄ est necessarium in esse in substantia corporea. sin autem sequeretur vt sit corpus antiquius eo: & tamen

apparet de eo q̄ est possibile in esse. De quo ad motum localem: ergo necesse est vt motor eius sit necessarius in esse in substantia, & q̄ non sit in eo potentia omnino, nec ad motū, nec ad aliud. & non attribuit ei nec motus, nec quies, nec alia species mutationum. & quod est huiusmodi nō est corpus omnino, nec potentia in corpore. partes vero mundi æternæ sunt necessariæ in esse in substantia, aut v̄t, sicut est in quatuor elementis, aut individualiter, sicut est in corpore celesti.

DISPUTATIO XI.

De diminutione tenentis quod primum scit aliud ab eo,
& scit genera, & species modo vniuersali.

ALGAZEL

It Alga. Perfecti autem qm̄ eē est nō clausum apud eos in innouato, & antiquo, & non erit apud eos antiquum nisi Deus glo. & attributa eius, & quicquid est vltierius est in nouatum ex voluntate eius, id puenit ad eos, p̄pō necessaria de scientia eius: qm̄ volutum necessario impossibile ē quin sit scitum volēti. & edificauit super hoc q̄ totū ē scitū ei, ex eo q̄ totū ē volūtū ei, & innouatū ex volūtate ei, & nihil sit qd sit in nouatū ex voluntate eius. & quocūq; affirmabit q̄ vult, sciēs qd ē id, qd velit, ē viuēs necessario: & oē viuēs scit aliud, quāto magis scit seipm: ergo totū sit scitū Deo glo. & id scit hac viā cū notū ē eis q̄ vult creare mundū.

Extra ord. Auer. O Auer.

A It Auer. Hic sermo, fecit cum proœmium ad hoc, vt faciat cōparationem inter eum, & sermonem philosophorum de scientia antiqua. Attamen hic sermo est magis satisfaciens primo aspectu, q̄ sermo philosophorum. nam Loquētes, cū verificatus fuerit sermo eorum, & ap paruerit apud quem dēt apparere, videtur q̄ ipsi posuerunt Deum gl. hominem æternum. ipsi enim assimilauerunt mundum operatis, quæ sunt ex voluntate humana, & scientia, & posterius. Et, cum dī eis q̄ ne-

H cesse est vt sit corpus, dicunt q̄ est æternus: & omne corpus est innouatum: & necesse est eis ponere hominem absq; materia agentem osolum entium. & sit hic sermo, sermo similitudinalis rhetoricus: & sermones similitudinales sunt nimium satisfaciētes, nisi q̄, cum procedimus post eos, apparebit inuolutio eorū. nam nihil est distātius a natura entis gñabilis & corruptibilis, quā natura entis æterni. Et, cum hoc sic fuerit, impole est vt repiatur aliqua species, diuisa in æternitatem, & priuationem æternitatis, sicut diuiditur

I vnum genus ī differentias id diuidētos. nam distantia æterni ab innouato est maior, q̄ distantia specierum abinuicem, communicantium quidem in innouatione. & cū fuerit distantia æterni a non æterno maior, q̄ distantia spērū abinuicem, quō ergo post est vt permittetur iudiciū ab apparenti ad occultum? & tamē sunt contraria. & cum intelliguntur attributa reperta in apparenti, & occulto, apparet q̄ sunt æquiuoca æquocatione tali, quæ impole est pmutari ab apparenti ad occultum. nam

vita addita intellectui in homine nō ē dī, nisi de potētia motiua in loco ex voluntate, & apprehēdēde pueniēte ex sensibus: sensus autem auferūtur a Deo, & multo magis motus localis. Loquentes vero ponunt in Deo glo. sensus absq; instris, & auferunt ab eo motum absolute: igitur aut non affirmant in Deo vitam repertam viuo, quæ est conditio in eē sciētiæ homini, aut ponunt eam esse ipsammet apprehensionem: vt dicūt philosophi q̄ apprehensio, & scientia in primo est ipsamet vita. & ēt, quoniam voluntas in viuo est appetitus mandans ad motum, & viuo, & homini euenit ad perficiendum id; quod ei deficit in esse suo. Deus vero glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo q̄ deficit ei, & substantiæ eius aliqd, adeo q̄ sit causa motus, & actionis, aut ex se, aut ex alio. Et quō potest imaginari voluntas æterna, quæ sit causa opationis innouate, absq; eo q̄ additus sit appetitus hora opationis: aut quomodo imaginē voluntas, & appetitus, quorum dispositiones sint ante operationem, & hora operationis? & post operationē eadem, absq; eo q̄ eueniat mutatio? Vtērius, quia appetit⁹ est causa motus: & motus non reperitur nisi in corpore: igitur appetitus non reperitur nisi in corpore animato. & cum non sit voluntas in Primo apud Philosophos, nisi q̄ operatio eius sit operatio proueniens a scientia, & sciētia in eo quōd est scientia, in duob⁹ contrarijs possibile est vt proueniat ab ea vnumquodque eorum, & prouenit excellentius contrariorum, & non vilius ex sciente ea, ideo appellatur Sciens, Excelleus. & propter hoc dicunt de Deo glorio. quōd ap pro-

A propriantur ei tria attributa, & est
 q̄ sit Sciens, Excellens, & Potens. &
 dicunt q̄ voluntas eius puenit in en-
 tibus fm scientiam eius, & posse ei⁹
 non deficit a voluntate eius, sicut de
 ficti in hōe. Hoc totum est sermo
 philosophorū in hoc capto. & cum
 positum fuerit, vt posuimus, in his
 quidem rationibus est sermo satis-
 faciens, non autem demonstrati⁹.
 Et tibi est considerare hęc, si fueris
 ex hōibus felicitatis complet⁹ in lo-
 cis proprijs libri Posteriorum, si sci-
 ueris artes, quas operat demonstratio. ar-
 tes enim demonstrati⁹ assimilant⁹
B in omnibus artibus factiuis. nam
 quemadmodum impossibile est ei,
 qui non est illius artis, vt faciat ali-
 quam operationem illius artis, sic
 etiam impossibile est ei, qui nō scit
 artes demonstrati⁹, vt faciat ali-
 quam operationem artis demonstra-
 ti⁹: & est ipsamet demonstratio.
 sed hęc ars dignior est in hoc cate-
 ris artibus. differt tamē sermo I hoc
 ab operatione. nam operatio est a-
 ctio vna, & non prouenit necessa-
 rio, nisi ex habētibus artem. species
 vero sermonum multe sunt. nam
 aliquę sunt demonstrati⁹, aliquę
C vero non demonstrati⁹. sed sermo
 nes non demonstratiui, quia proue-
 niunt absque arte, nō existimatur in
 demonstrati⁹ q̄ proueniūt absq;
 arte. & hic est error magnus. & ideo
 quęcunq; materię fuerint materie
 rum artium demonstratiuarum, in
 quibus impossibile est vt sit I eis ser-
 mo absq; sermone artificiali, impos-
 sibilis est sermo in eis, nisi habēt il-
 lam artem, sicut est in arte Geome-
 trię. Quare totū id, quod posuimus
 in hoc libro, non est sermo artifica-
 lis demonstrati⁹, sed sunt sermo-

nes nō artificiales quorum alter est **D**
 magis satis faciens altero. & scđdū
 hoc oportet vt intelligatur id, quod
 nos hic scriptū est. & ideo nomē de-
 bitum, & conueniens huius libri est
 Destructio ambarum sectarum si-
 mul. Et hoc totum est apud me ex-
 cedere legem, & speculare de eo, qđ
 non precipit lex. qm vires hominis
 deficiunt in hoc. imposit⁹ est enim
 de omni eo, quod tacuit lex ex scien-
 tijs, vt speculet⁹, & declaratur vulgo
 ex eo, id, ad quod peruenit specula-
 tio, quod sit de essentialibus legis.
 nam sit ex hoc magna inuolutio. &
 debet homo tacere in istis rebus, si-
 cut tacuit in eis lex, & notificare vul-
 go q̄ intellectus humani deficiunt
 in disputatione de his rebus, & non
 excedant doctrinam legis declarati⁹
 in lege: cum fuerit doctrina cōma-
 nis omnibus sufficiens ad acquiren-
 dum felicitatem suam. Quoniam,
 quemadmodum Medicus speculat⁹
 de rebus sanitaris in mensura, quę
 conuenit sanis, ad conseruandum sa-
 nitatem, & ægris ad remouendum
 ægritudinē: sic et est in constituen-
 tem legem nā ipse notificat vulgo ex re-
 bus mēsurā, quā pueniūt ad felicitate.
 Et sic ē I factibilib⁹, nā id, qđ ta-
 cuit lex, ē pfectū, & scipue in locis, I
 quib⁹ videt⁹ q̄ sunt de gñe rerū facti-
 bilib⁹, in quibus est iudicium legale.
 Quare Legist⁹ differt in hoc gñe.
 sunt enim aliqui, qui negant rōci-
 nationem, & sunt sequentes simpli-
 citates rerum: & aliqui, qui eam af-
 firmant, & sunt hōes rōciatiōis. &
 hoc idē euenit reb⁹ sciētificis. & sim-
 plices autē, & sciētifici, magis pficiūt
 simplices in rebus factibilib⁹. In-
 terrogatio autem aduersarij in his
 rebus aut enit ex hōibus demonstrati-

E
 Quo pa-
 tio dore-
 ri debeat
 vulgare
 dictum.

F

Disputatio

Gais, aut non. Si fuerit ex hoibus demonstrationis, loquendum est cum eo demonstratiue, & notificabit ei qd hic modus loquendi est proprius hoibus demonstrationis, & sciet in locis in quibus lex innuit hoc, qd hoc genus scientiaz prouenit ex demonstratione. Si vero non fuerit ex hominibus demonstrationis, aut erit ex hominibus, qui credunt legi, aut ex Hetericis, & non credentibus. si credit ei, notificabitur ei qd loqui de his rebz est prohibitum in lege. si vero non credit ei, non est incohueniens hominibus demonstrationis contradi-
Hcere ei rationibus incisuiis. Sic profecto detur dispositio habentis demonstrationem in omni lege, & precepit in lege Moysaica diuina, quae non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demonstratio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam communem. His autem habitis, reuertamur ad id, I quo fuimus, cum ad hoc nos induxit necessitas. & nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit qd nos non licet loqueretur de his rebus hoc modo loquelz. Et, cum expresserit Alg. viam qua affirmauerunt Loquentes amicum scientiaz, & alia, adeo qd est I vltimitate declarationis, ex eo qd est in vltimitate famositate, & vltimitate facilitatis verificationis, incipit facere comparationem inter eam, & viam philosophorum in his attributis. & haec est operatio rhetorica. & dixit.

ALGAZEL

Alga. loquens cum philosophis. Vos autem, cum existimauistis qd mundus sit antiquus, non innouatus quidem a voluntate, quae vnde vos sciuitis qd ipse scit seip-

sum? & impossibile est hoc absq; ratione in eo. Deinde dixit, & id, qd dixit Auicenna circa verificationem huius in graduatione sermonis eius, tendit ad duo, quorum vnum est qd Primum est ens non in materia: & omne ens non in materia est intellectus absolutus: & omnia intellecta sunt manifesta ei. nam prohibens ab acquisitione omnium rerum est aligantia cum materia, & occupatio in ea. nam anima hominis est occupata in regimine materiae, & corpore. & cum cessauerit occupatio eius, & non summergitur in appetitibus corporalibus, & conditionibus vilibus, procedentibus de rebus naturalibus, patet ei veritas intellectus. & ideo apparet qd Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & non deficit eis aliquid: quoniam sunt etiam intellectus abstracti non in materia. Postea, cum recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

ALGAZEL

Alga. Et dicamus, cum dicitis qd Primum sit ens non in materia, si intelligitis qd non sit in corpore, nec Inatu corpori, sed exis in se, absq; apprehensione termini, & appropriatione I aliqua parte, concedit. Et circa id, qd dicitis, & hmoi e intellectus abstractus, quo yd intelligitis p intellectus: si intelligitis eum, qd intelligit alias res, hoc est ipsummet qd sit, & locus qd nis. & quo id accipitis I propositionibus syllogismi in qd sit: si vero intelligitis aliud, & e qd ipse intelligit seipsum, forte concedet tibi hoc tui fides Philosophi, & non puenit ad hoc, ex eo qd intelligit seipsum, vt intelligat aliud. & dicit ei quare ponis hoc, qd non e necessarium: igit differt Auicenna. ab aliis philosophis. & quo ponit id necessarium?

A rium? & si est speculatiuus, q̄ro quā ē demōstratio in hoc? si vero dicit, qm̄ prohibens ab acquisitione rerum, ē materia: & ibi non est materia: igit̄ non est prohibens. Nos dicimus nō concedimus q̄ sit prohibens: & non concedimus q̄ ipsa sit prohibens et̄ tū. Et fundatur syllogismus eorum in figura syllogismi hypothetici: & est vt dicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed non est in materia: ergo intelligit res. & in hoc ponitur contradictio antecedentis. & positio contradictiois antecedentis non concludit conuenienter: & est sicut sermo dicentis, si hoc, quod videtur, est homo, est animal: sed non est homo: ergo non est animal. hoc enim non sequitur, cum multoties non erit homo, & tamen erit equus, & erit animal. Verum est q̄ positio contradictionis antecedentis obcludit contradictionem consequentis, sicut dixerunt in Logica cum conditione: & est conuersio consequentis est antecedente. & hoc vñ, & est sicut dicunt si Sol oriet̄, dies est: sed Sol nō oriet̄: ergo dies nō est. qm̄ esse dici non hēt cām, nisi ortum Solis: & alterum eorum conuertitur cum altero. & declaratio harum positionum & dictionum intelligitur in lib. Ap̄prehensionis intellectus, quem ordinauimus ad hunc librum. si vero dicit, nos autem ponimus conuersionem, & est q̄ prohibens est materia tantum, &c.

AVERROES

A It̄ Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & ratiocinatio contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex propositionibus, q̄ sunt tanq̄ principia, sunt apud eos

conclusiones multarum propositionum. Quoniam declaratum est apud eos q̄ omne ens sensibile sit compositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significatur per nomen, & de finitionem, & ex ea puenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, q̄ significat esse formarum in ente. Ex hoc. qm̄ ipsi inuenerunt q̄ sunt in substantiis potentie agentes, p̄p̄ie cuiuslibet enti, & potentie patientes, aut proprie, aut communes. & impossibile est vt res patiat̄ re, qua agit. nam actio contradicit passioi: & contraria non recipiunt alterum alterum, sed recipit ea subiectū eorum, modo, quo vnū aduenit, postquam recessit aliud. v.g. calidū non recipit frigidū: id vero, quod recipit frigidū, est corpus calidū, cum recesserit ab eo calidū, & recipit frigidū, & e contra. Et qm̄ inuenerit actionem, & passionem esse hūmōi, sciuerunt q̄ oīa entia talia sunt composita ex duabus substantiis, substantia quidem, quæ est actus, & substantia, quæ est potentia: et inuenerūt q̄ substantia, q̄ est in actu est perfectio substantiæ, quæ est in potentia, & est ei in fine generatione, cum ad fuerit distincta ab ea in actu. Deinde cum speculati fuerūt formas entis, declaratum fuit eis q̄ necesse est q̄ deueniat res i istis substantiis ad substantiam in actu, spoliata a materia: & necesse est vt sit hæc substantia, agens, non patiens omnino: & vt nō eueniat ei debilitas, nec fessitas, nec corruptio: cum hoc eueniat substantiæ, quæ est in actu, ex eo q̄ est perfectio substantiæ, quæ est in potentia, non ex eo q̄ est actus absolute. qm̄, cum substantia, quæ est in potentia,

Disputatio

G exeat in actum ex parte substantiæ, quæ est in actu, necesse est ut deueniat res in entibus agentibus, & patientibus ad substantiam, quæ est actus absolute, & quæ cesset emanatio, & processus ad hanc substantiam. & declaratio quæ reperitur hæc substantia, ex eo quod est mouens, & agens propositionibus essentialibus, & propriis, est in lib. Octauo Physicorum. Et, quoniam consueverunt hanc substantiam via propria, & cõsì, ut est notum in libris eorum, considerauerunt in natura formarum mouentium materialium, & inuenerunt aliquas earum magis

H propinquas actui, & magis remotas a passionibus magis quàm aliis, quod est signum materiæ sibi propriæ: & inuenerunt animam ex istis formis immunitatem præ cæteris a materia, & precipue intellectum, adeo quod dubitauerunt de eo an sit ex formis materialibus, aut non ex materialibus. Et, quoniam viderunt formas apprehensiuas esse ex formis animæ, & inuenerunt eas remotas a materia, sciuerunt quod causa apprehensionis sit remotio a materia. Et, quoniam inuenerunt intellectum non esse passibilem, sciuerunt

I quod cõsì, quæ sit forma nõ a facta, aut apprehensiuæ, nihil aliud est, nisi ex eo quod, cum fuerit perfectio eius, quod est in potentia, erit inanimata, aut non apprehensiuæ. & cum fuerit perfectio absoluta, cui nõ admiscetur potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstratiua, & syllogis naturalibus, & impossibile est ut ordinetur in hoc loco ordinatione demonstratiua, nisi ageregetur id, cuius natura est ut scribatur in multis libris diuersis in vniuerso locum. & hoc bene scit, qui est assue-

tus in libris Logicæ pauca assuetudine, quod impossibile est hic. Et ex hoc modo videtur sciuerunt quod id, quod non patitur omnino, est actus, & nõ est corpus. quoniam omne corpus passibile apud eos est in materia. Modus autem questionis contra philosophos in his rebus debet fieri cum principijs, quæ adduxerunt in declarationem harum rerum, non autem cum hismet rebus, quibus dubitauit iste vir: & cum hoc sciuerunt quod hic sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, quoniam viderunt etiam ordinem hic in natura, & operationibus eius sequi ordinem intellectualem, simili ordini artificiali, sciuerunt quod hic sit intellectus, qui insituit has potentias naturales, quarum operationes currunt modo operationis intellectus: & determinauerunt ex his duabus rebus quod hoc ens, quod est intellectus absolutus, est ille, qui insituit entibus ordinem, & proportionem repertam operationibus eorum: & sciuerunt ex hoc toto quod ipsum intelligere seipsum est intelligere omnia entia. Et huiusmodi ens non est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. & ei non conuenit diuisio prædicta. & est ut dicatur omnis intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut intelligit vtrūque simul. deinde dicat, si intelligit aliud, patet quod intelligit seipsum. si intelligit seipsum, non oportet ut intelligat aliud. & ideo locutus sum de hoc superius. Et idem, de quo locutus est in syllogismo hypothetico, quo videtur, ut dixi, nõ est verum. nam syllogismus hypotheticus non verificatur, nisi declaratur id, quod reiteratur in eo, & consequens per syllogismum categoricum, aut

Quo patet intellectus primo, intelligendo se, intelligendo alia.

A vnum, aut plus vno. syllogismus vero hypotheticus verus in hac qōne talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidem, quod non est in materia, intelligit. & hoc quidem, cū declarabitur verificatio huius consequentia, & verificatio ei, quod reteret, & sunt ppōnes, quas diximus esse apud eos conclusiōes. & iste vir attribuit eis q̄ sint prima, aut p̄pina primis. & cum declarabuntur t̄m q̄ diximus, erit syllus veraz figuraz, & verarum propositiōnum. Verificatio aut figuraz, qm̄ id, qd̄ reitatur, est oppositū cōsequēti, & concludit oppositum antecedentis, non est sicut ipse putauit, q̄ ipsi reitarent oppositum antecedentis, & concluditur oppositum consequentis. Ant̄, quia non sunt primę, nec famolz, nec cadit earum in primo aspectu veritatis, ideo sunt in vltimatie inconuenientia, p̄cipue a pud illum, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias inuolutione magna, & extraxit scientiam a radice, & semina eius.

ALGAEZEL.

Alga. Secundus aut̄ modus est, cum dicunt q̄ licet nos nō dixerimus q̄ Primum vult inuolutionem, nec q̄ totum sit inuolutum inuolutione permanenti, nos tamē dicimus q̄ ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi q̄ nō defecit attribueret ei opationes, & nunq̄ defecit esse agens: & non distinguit apud nos nisi hac imaginatiōe, in fundamento vero agentis non. & cum necesse est vt agens sciat deliberatiue, ergo totum est apud nos ē ex opatione eius. R̄sio aut̄ huic est duobus modis. quorum Vnus est q̄ opatio est dupl̄, aut voluntaria, sicut op-

ratio animalis, & hominis: aut naturalis, sicut operatio Solis illuminatione, & ignis calefactione, & aquae infrigidatione. est aut̄ necesse, vt sit scientia in operatione voluntaria, vt est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. & apud vos est q̄ Deus glo. fecit mundum via consecutionis ab eo naturalis, & necessitate, non aut̄ via voluntatis, & eleuationis: sed consecutum est totū a substantia eius, vt consequitur lumen a Sole. & quemadmodū Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionem, sic nō potest Primum euitare operationes suas. **E** quod absit. & hęc species, licet admiscrimus appellare eam operationem, non determinat tñ agentis scientiam omnino. Si vero dicatur differunt, quoniam prouenire totū a substantia eius est propter scientiā eius de toto. & imaginatio ordinis vsus est cū influxus totus: & non est ei causa p̄ter scientiam de toto, scientia aut̄ de toto est ipsamet substantia eius: & nisi esset ei scientia de toto, non proueniret ex eo totum, & non est sic lumen proueniens a Sole: dicimus, & in hoc contradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt q̄ substantia eius est substantia, ex qua consequimur esse totius fm̄ ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo q̄ scit de se. quare quid est qd̄ facit hāc opinionē esse falsam, quotiescunque cōueniat eis circa ablationem voluntatis: si aut̄ non conditionatur scientia Solis de illuminatione in cōsecutione luminis, sed q̄ sequitur ei ex necessitate, tunc potest cōsiderari hoc de primo, & nihil prohiberet.

Disputatio

G

AVERROES

A It Auer. Incipit in hoc capto recitare de Philosophis quid absurdum: & est q̄ Deus glorio. nō habet voluntatem, nec in innouatis nec in toto: quoniam operatio eius prouenit a substantia eius ex necessitate, sicut prouenit lumen a So'e.

Deinde recitauit de eis q̄ ipsi dixerunt, ex eo q̄ est agens, necesse est vt sit sciens. Attamen Philosophi nō negant voluntatem a Deo glorio. & non affirmant ei voluntatem humanam. quoniam illa, quæ est i humanis, est quia reperitur diminuto in volente, & passio rei volitæ. & cum reperitur ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellatur voluntas. sed id, quod affirmant ei de voluntate, est q̄ operationes, prouenientes ab eo, proueniunt a scientia: & omne id, quod prouenit a scientia, & sapientia, prouenit ex voluntate agentis, non autem ex necessitate naturali: cum nō sequitur ex natura scientiæ aduentus operationis ab eo, vt ipse recitauit de Philosophis. quoniam, cum dicimus q̄ ipse scit duo contraria, sequeretur q̄ proueniant ab eo duo contraria simul.

H & hoc est falsum, & prouenire vnū duorum contrariorum ab eo indicat attributum additum scientiæ, & est voluntas ipsa. sic dēt intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tamen est apud eos sciens, & volens. Cum autem dixit q̄ operatio est duplex, aut naturalis aut voluntaria, est falsum. quoniam operatio eius apud Philosophos nō est naturalis multis modis, nec voluntaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione reperi in voluntate humana. quare no-

mē voluntatis dī de eis æquiuoce, si cut nomē scientiæ dī sic de ambab' scientijs, antiqua, & innouata. nam voluntas in animali, & homine est passio proueniens a voluto, & est causata ab eo. Hoc est, quod intelligitur de voluntate hominis, & Dei gl. absit q̄ sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatem, nisi ordinatio operationis, copulata scientiæ. & scientia, vt diximus, est duorum contrariorum. in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorum. & operatio eius vnus duorum contrariorum est probatio q̄ sit hic aliud attributū, quod appellatur voluntas.

ALGAEZEL

A It Alga. Secundus autem modus est, vt nos consitemur q̄ prouentus rei ab agēte determinat scientiam in operatione, quæ emanat: & tamen apud eos operatio Dei glo. est vna, & est causatum, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primum erit sciens id, qd̄ pruenit ab eo tm̄. nam totum non pruenit a Deo glo. statim, sed medijs, & prouentione, & consecutione. & id, quod emanauit ab eo, quod emanauit ab eo, non oportet vt sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, est non est necesse, vt sit in operatione voluntaria, quomodo erit innaturalis: nam motus lapidis a summitate montis erit motu voluntario, quem faciet scientia in substantia motus, & non faciet scientia id, quod fit ex eo de contactu, & eruptione alterius rei. hoc etiam non possunt respondere ei.

Auer.

A

AVERROES.

A It Auer. Responsio nostra, q
agens, cuius scia est in vltimi
tate pfectiois, scit qd emanat ab eo,
& id, qd emanat ab eo, qd emanat,
ab eo, & qd emanat ab hoc, quod
emanat, vltq; ad finem eius, qd ema
nat. Et, si primum fuerit in vltimi
tate sciencie, oportet vt sit sciens to
tum id, quod emanat ab eo media
te, vel immediate. & non sequitur
vt sit scientia eius de genere sciencie
nostræ: quoniã scientia nostra est
diminuta, & posterior scito. Deinde
dixit, respondens quæstioni, quam
B fecit Philosophis.

ALGAZZI.

A It Alga. Si autē dicatur, si defi
nimus qd ipsum non scit, nisi
seipsum, hoc erit in vltimitate scien
tientiæ, nam aliud scit seipsum,
& aliud, & erit excelsus eo in gra
du. & quomodo causatum erit ex
cellentius causa?

AVERROES.

A It Auer. Hęc responsio est di
minuta. nã I ea induxit rem
intellectã ad inconueniens. Deinde
rñdit ipse, & dixit, dicimus qd hoc i
conueniens sequitur Philosophis cir
ca ablationem voluntatis, & abla
tionē inuolutionis mudi: & debet
cōtradici, sicut cōtradiciunt eis ceteri
Philosophi. & impossibile ē quin
derelinquatur Philosophia, & con
fiteatur qd mūdus sit inuolutus vo
lūtate. i. qd sequitur eis, si fuerint ex
eis, qui intulerint qd ipsum scit ope
rati suum propter inconueniētiã,
vt ipsi tollerent hoc inconueniens,
quemadmodū deuenērūt in aliud
inconueniens de antiquitate mun
di, & ablatione voluntatis. & ipsi

in non auferunt vultatē, sed au
ferūt partē diminutā ab eo. Deside.

ALGAZZI.

A It Alg. Quare negatis dicen
ti ex Philosophis qd hoc non
est additio dignitatis, qm̃ scia indi
get ea aliud ad recipiendū vultatē
aliquā: nã ipsum I se ea indiget. Ho
mo autē exaltatur intellectū, aut vt
perueniat ad felicitatē I fine huius
seculi, & alterius, aut ad perficiendū
se, tanq̃ obscurum, & diminutū: &
sic alię creaturę. Substātia vero dei
glo. non indiget pfectione. & si cō
sideretur de eo scientia, qua perfice
retur, hoc erit, qm̃ substātia ei⁹ est
diminuta. & sic alię creaturę. & hoc
est, sicut si tu attribueres ei auditū,
& visum, & scientiam particulariū
ingrediētium sub tempore. Tu autē
conuenis cum fratribus tuis Phi
losophis qd Deus gl. abest ab eis: &
qd mutationes ingrediētes in tēpo
re, diuise ad id, quod fuit, & erit, nō
scit eas Primū: qm̃ hoc faceret mu
tationē in substātia eius, & impres
sionē. & non sequitur in negatione
huius ab eo diminutio, sed est per
fectio: immo diminutio est habere
sensus, & indigere eis. & nisi eēt di
minutio in homine, non indigeret
sensibus ad præseruandū se ab eo,
quod ei euenit ex eius mutatione.
& sic scia inuolutionum particula
rū vos putatis qd sit diminutio. Et
quemadmodum, cum nos scimus
inuolutiones oēs, & apprehendimus
sensibilia oīa, & Primū nō scit ali
qd de particularib⁹, & nō apprehēdit
aliquid ex sensibilib⁹, nō erit hoc di
minutio, sic scia de vlt⁹ intellectua
libus ēt posse ē vt affirmet alteri, et
nō affirmatur ei: & nō erit hoc di
minutio ēt. & ab hoc nō p̃e uadi.

Auerroes

Disputatio

G

AVERROES

A It Auer. Hęc est ratio eius, q dicit q ipsum non scit nisi se ipsum. Et iam recitauim⁹ opiniones hominū circa aggregationem eius, qd dicunt q ipsum non scit nisi seipsum, & q ipsum scit oīa entia. & ideo dicunt aliqui famosi eorū q Deus glo. est entia oīa, & ipse est motor eorū, & non oportet reiterare sermonē ī hoc. & propōnes adductę in hoc capitulo sunt famose topicę: qm omnes sunt in capitulo reductionis syllogismi occulti ad manifestū, quos n̄ aggregat genus, & nō est inter eas cōcatio onno. Demum loquitur in hoc capitulo cū Auic. in eo, q ratiocinat cōtra dicentem ex Philosophis q ipse scit seipsum, & scit aliud. qm ī possibile est quin sciat id, quod fecit. & oēs propōnes, quas recitat ex Auic. in constitutione huius opiniois, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptę ex rebus, quę videntur in homine: & conatur permutare eas ad Deum glo. & hoc non potest fieri: qm ambę scientię dicuntur equiuoce. nā id, quod dicit Aui. cē. q oē intelligens, a quo emanat

I operatio vna, ipsum scit operationem illam, est propō vera: sed non modo scientię hominis de re, quā intelligit. qm intellectus hominis perficit seipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patitur ab eo. & causa passionis ab eo est cōsideratio ī intellectu. & propōnes, quę sunt in hoc genere, arguit contra eas Alg. nam omne intelligens ex hominib⁹ aliquam operationē, & sequit^r ex illa operatione alia operatio, & ex secunda tertia, & ex tertia quarta, nō oportet vt sciat agēs

intelligens consecutiones, quę con⁹ sequuntur ex operatione eius prima, & dicitur ei q hoc reperitur ei, qui operatur voluntarie. & qđo sequitur, cum ponitis sciens, quod nō operatur voluntarie? & dixit hoc, qm id, quod sustentatus est, est qm, cum affirmatur sciētia in Deo gl. affirmatur ei voluntas. Et ideo dixit hoc sequitur, a quo non potest euitari, id est quin sequatur vt Primum non sit apud eum intelligēs de alio nisi operationē, quę consecuta est primū, & est cā secunda, & causatū primū. & sic ē id, qd recitauit de eo, q, si intelligeret seipsum, & nō intelligeret aliud, esset hō dignior eo. Et causa esse eius, & apparentię, qest in hoc sermone, est qm, cū cōsiderat hō duos hoīes, quorū vnus nō intelligit, nisi seipsum, & alter intelligit seipsum, & aliud, iudicat intellectus q ille, qui intelligit seipsum, & aliud, est excellentior eo, qui intelligit seipsum, & nō intelligit aliud. Attamen id, cuius intellectus cū hoc intellectu dī equiuoce, ex eo q vnus eorū est agēs nō patiens, & alius patiens nō agēs, nō verificatur hęc permutatio. Et qm, ratiocinatus est de mente Aui. cē. nam propositione, quam concedit ipse in omni habente intellectu, & est q habens plus scīz est excellentius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione inuolutionis est id, quod fecit eis sequi q nō possunt affirmare q Primum scit a iud, quoniam scit agēs, intelligēs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo q id vult, dixit q hoc inconueniens sequitur Philosophis tātum, id est q causatum, quod ē hō, sit excellentius causa, quę est Deus glo.

A gl. nam, cum ipsi auferunt in nouationem mundi, ut putant, auferunt voluntatem. & cum auferunt voluntas, auferunt q̄ sciat id, quod prouenit ab eo. & hoc totum id diximus superius q̄ nō est verum, fabulatio voluntatis à Deo gl. sed tūmodo auferunt voluntatem innouatā. Et, quoniam ratiocinatus est de mente Ainc. propositionibus, quę existimantur esse cōmunes duabus sciētijs, & innouatę, & antiquę, incoepit ratiocinari cōtra eum in eo, qđ dixerunt Philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas scias. & sequitur hoc ei in rei veritate. Et dixit quare negatis dicenti ex Philosophis q̄ hoc nō ē additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, vsq; ad finē eius, quod scripsimus. Et expositio eius ē q̄, si oēs istę apprehensiones sunt propter diminutionem in homine, Deus gl. abest ab eis, & ipse dicit Auicē. nam, si eius conuēnisti cum socijs tuis q̄ ipsum non apprehendere particularia non est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, q̄ comprehensio particularium est propter diminutionem in comprehendente, sic priuatio apprehendendi aliud est propter diminutionem comprehendenti. Et respōsio huius totius est, q̄ in sciētia eius non diuidunt verum, & falsum opposita, quę diuidunt verum, & falsum in scientia hominis. verbi gratia quoniam homo dicitur de eo aut scit aliud, aut nō scit aliud, adeo q̄ sunt duo contradictoria: & cū fuerit verum vnum eorum, aliud est falsum. ipse vero Deus glo. verificantur de eo ambo simul, scilicet quodd sciat id, & quod non

sciat, scilicet non scit id scientia, determinante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, nō determinante diminutionem: & est scientia, cuius qualitas non comprehendit nisi ipse. & sic est de vniuersalibus, & particularibus, q̄ verificantur de Deo gl. q̄ sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinant radices Philosophorum Antiquorum eis.

Qui vero distinxerit, & dixerit q̄ ipse scit vniuersalia, & non scit particularia, non percipit opinionem eorum, & nō sequitur ex radicibus eorum. nam scientię humanę omnes sunt passionēs, & impressiones entium, & entia faciunt impressionem in eis: scientia vero Dei glo. facit impressionē in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autem habitibus, quiescit lis inter Algā. & Philosophos in hoc capitulo, & in capitulo subsequenti. Attamen omnino recitabimus uos hęc capitula, & ostendemus in quo appropriatur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

DISPUTATIO XII.

De diminutione eorum in adducendo rationē, quod ipse scit seipsum.

ALGAEZEL.

IT Alg. Et dicamus q̄ perfecti, quoniam leuauerunt innouationem mundi ex voluntate eius, adduxerunt probationem ex voluntate, q̄ sit sciens: & ex voluntate, & scia simul

Quo patet
Deus
gl. scit ip-
sa particu-
lana.

Disputatio

G qd sit viuens: deinde mediante vita in eo, qd oē viuens confyderat in se, & est viuēs, necesse est ēt vt sciat seipsum: & hic discursus intellectiu⁹ est in vltimitate declarationis. Vos vero, cū aufertis vltimitatē, & Inouationē, & exstimatedis qd id, qd emanat ab eo, emanat cōsecutue p viā necessitatis, & naturā, quid incōueniens erit, si fuerit substantia, eius substantia, cui⁹ natura est vt sit ex eo causatū primum tū, deinde sequitur ex causato primo causatum secundum, vsq; ad completū emanationis entium: & ipsum profecto cū hoc non confyderat, seipsum, sicut ē ignis, ex quo sequitur calefactio, & Sol, ex quo sequitur lumen. & vnumquodq; eorū nō scit seipsum, sicut non scit aliud, sed id, quod scit seipsum, scit qd emanat ab eo: ergo scit aliud. & iā declarauimus ex opinione eorū qd ipsum nō scit aliud: & conclusimus qd cōtradīcentes huic conueniunt in iudicio positionis eorū: igitur, cum non scit aliud, nō est inconueniens vt non sciat seipsum. Si vero dicat, omne id, quod non scit seipsum, est mortuum, & quō Prīmū erit mortuū? dicim⁹ qd securum est hoc vo

I his sūm cursum opinionis vestre. qm non est dīa inter vos, & dicentem, oē, quod non agit voluntatē, & posse, & electione, & non adit, & nō videt, est mortuum: & id, qd non scit aliud, est mortuum. &, si est possibile vt sit Prīmū priuatū his attributis omnibus, quid idiget vt sciat seipsum. sed, si reuertuntur ad id, qd omne ens mundū ā materia est intellectus ex se, & intelligit seipsum, iam declarauimus qd hoc est verū, & nō est ei demonstratio. Si ve-

ro dixerint qd demo eius est, qd ens diuiditur in viuū, & mortuū: & viuū est prius, & excellentius mortuo: & Prīmū est prius, & excellentius: ergo est viuēs: & omne viuens confyderat seipsum, cū sit falsum vt in causatis ab eo sit viuens, & ipsum non sit viuēs. Dicimus qd hāc sunt deceptiones. qm nos dicimus qd non est falsum vt sequatur, ex eo, quod non scit seipsum id, qd scit seipsum, mediantribus multis, aut mediantribus. &, si falsificās hoc fuerit, qm causatum esset nobilius causa, nō est falsum profecto vt cōtū sit nobilius causa. Præterea, quare negatis qd nobilitas ei⁹ duret durante ente vlt per seipsum, non per sciam suam? & hoc probatur. qm aliud aliqui scit aliqua pter se, & uidet, & audit: ipsum vō gl. nō videt, nec audit. Si vō dixerit alqs ens diuiditur ad videns & cecum, & ad sciens & ignorans: & vidēs ē prius: ergo Prīmū videt, & scit res. Dicendū qd ipsi negant hoc, & dicunt non est nobilitas in visione, & scia rerum: sed, cum non est necessitas videndi, & sciendi, & sit substantia mō, quo sit ex ea vniuersum, i quo est scia, & dominus visionis, sic igitur nō est nobilitas in scia substantię. sed, cum fuerit principium substantiarum sciētium: & hoc est nobilitas propria sibi: ergo de necessitate coguntur ad ablationē sciētie eius de se ipso etiam, cum nō significauerit aliud præter voluntatem, & non significatur per voluntatē nisi innouatio mundi, & in corruptiōe huius corrumpitur. hoc totum est sūm qd assumit hęc ex confyderatione intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, seu de ablatione

A latione eorum, non est eis ratio de eo, nisi sermo estimatiuus, & cogitationes, & absint Legistę a talibus existimationibus. Et non est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & nō est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio eorū in seipsis, & assumptio rationum suarum, & credulitas eorum q̄ sciant hęc scia vera cum eo, quod est in eis de subitaneitate, & inuolutione.

AVERROES

A luer. Ex rebus mirādis est ratiocinatio eorū, q̄ innouatio inuadi sequitur vt sit ex voluntate, & tū videmus q̄ innouationes fiunt ex natura, & voluntate, & casu. q̄ aut̄ fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & quę fiunt ex natura, sunt res naturales. & si innouatum nō fieret nisi ex voluntate, tunc voluntas ingrederetur in definitionē eius. & notum est q̄ definitio innouati est quod reperitur post priuationem: mūdus aut̄ si esset innouatus, dignius est vt innouetur, ex eo q̄ est eas naturale ex principiis rebus naturalium, q̄ vt sit innouatus ex principiis artificialibus. & ē voluntas. Attamen, cū affirmatur q̄ sit ab agente primo, qui elegit ē eius, pot̄ q̄ priuationem, oportet vt sit volens. & si volens, nō defecit quin sit eligens esse rei volitz, vt dixit, necesse est vt sciat: igitur cōmunicat eis Philosophi in hac radice. & sermo totus, quē recitauit de Loquentibus, est satisfaciens. qm̄ in eo est similitudo rerum naturalium rebus artificialibus. Cū autē dixit de Philosophis q̄ ipsi tenent q̄ id, qd̄ prouenit a Deo gl. puenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui te

nent in rei veritate q̄ emanatio enim sic ab eo, est profecto nobiliori modo q̄ naturaliter, & voluntate humana. nā his duobus modis euenit diminutio: & nō diuidit verū, & falsum, cum fuerit demonstratio q̄ impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio voluntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic. nā voluntas in viuente est principium motus. & cum ipse Deus absit a motu, necesse est vt absit a principio motus, eo mō, quo ē volens: qd̄ apparet nobis: & est emanatio ab eo nobiliori mō hac voluntate: & nemo scit modū illum, nisi ipse glo. Et probat q̄ sit volens, qm̄ ipse scit duo contraria. & si ē agēs, ex eo q̄ est sciens tū, operaret̄ duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necesse est vt operetur vnum duorū contrariorū electione. Et id, in quo inuoluuntur in hoc capitulo, est, cum dicunt, si est agēs aut est naturaliter, aut voluntarie. & ip si quidem nō intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos dicitur dupliciter. & Primo de ascensu ignis superius, & descensu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui euenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suū, & est ibi cogēs, quod cogit eā. & Deus glo. absit q̄ sit huius naturę. & Secundo proferunt et̄ eam de omni potentia, a qua puenit actio intellectualis, vt sunt operationes, quę proueniunt ex artibus. & aliq̄ attribuit huic naturę q̄ sit intellectus: & aliqui dicunt quod nō habet intellectum, sed operatur naturaliter. Attamen ipsi dicunt q̄ pro-

uenit

Disputatio

G venit ex intellectu. qm assimilât ea
rebus artificialibus, q mouentur ex
seipsis, & emanât ab eis operatiões
proportionate, & ordinate. Et ideo
dicit Arist. princeps Philosophorū,
manifestū est q natura intellectus
dominatur toti. & q maxime est re
mota hæc credulitas ab eo, qd dicit
Alga. Qui autē ponit propositionē
vniuersalem, q sciens seipsum scit
aliud, qd emanat ab eo, sequitur ei
q qui n scit aliud, nō scit seipsum.
Et, qm iam destruxit sermonē Aui
cēne, cum dixerit q ipse scit aliud,
cum eo, qd adduxit contra eū ex ra
tionibus Philosophorū, in hoc se
quitur ei vt primū nō sciat seipsū:
& consequens est verū. Quod autē
recitauit ex Philosophis de rationi
bus pductis ab eis in hoc capitulo,
cum dicunt q nesciens seipsum est
mortuum, & Primū imposse est vt
sit mortuū, est sermo satisfaciēs, cō
positus ex propōnibus famosis. nā
qd non est viuens, nō est mortuū.
nisi id, cuius natura est habere vitā
nisi intellexerit per mortuū id, qd
significat dictio inanimatū. & tūc
diuidit verum & falsum. nā oē ens
aut erit viuens, aut inanimatum. &
I hoc quidē, cū intelligimus per vitā,
illam, q dicitur equiuoce de eterno,
& corruptibili. Et, cū dixit si autem
dixerint q omne, qd est remotum
à materia, est intellectus in se, & in
telligit ex se, id diximus q hæc est
versuta, cui nō est demio, Dicim⁹
q iam diximus superius modū de
monsionis eorū in hoc, fm q oportet,
vt demonsionis in hoc libro, s. q dimi
nuitur vis eius proculdubio, prout
est res, cū extrahitur à suo loco na
turali. Quod autē recitauit ēt ex ra
tione adducta contra Philosophos

in hoc, cū dicunt q ens aut erit vi
uū, aut mortuum: & viuū est nobi
lius mortuo, & principiū est nobi
lius viuo: ergo est viuēs necessario.
cū profecto intelligitur p mortuum
mors ipsa, tunc propōnes famosæ
veræ sunt. Cum autē dixit q possibi
le est vt emanet ex eo, qd nō est vi
uens, vita, & ex eo, qd non est sciēs,
scia, & erit nobilitas principij in eo
profecto, qd est principiū eius vni
uersale tūc, est sermo falsus. Nam,
si esset posse vt emanet ab eo, qd nō
ē viuēs, vita, erit posse vt emanet ab
eo, qd non est ens, ens: & vt emanet
qdlibet à quolibet. & nō erit conue
nientia oīno inter causas, & causa
ta, nec in genere dicto secūdū pri⁹
& posterius, nec specie. Cum autē di
xit q, cū dicunt q nobilius viuēte
est viuēs, est sicut sermo dictis id,
qd est nobilius ex eis, qui habēt au
ditum, & visum, habet auditum, &
visum. ipsi tamen non dicunt hoc,
quoniam auferunt à primo princi
pio auditum, & visum. & quemad
modum ē possibile apud eos vt sit
nobilius audiente, & vidente non
audiens, nec videns, sic possibile est
vt sit nobilius viuente, & sciēte nō
viuens, nec sciens. Vltcrius, sicut est
possibile apud eos vt proueniat ex
eo, quod non habet visum, habens
visum, sic possibile est vt proueniat
ex non habente scientiam habens
scientiam. Hic sermo profecto est
sophisticus, & fallax nimis. quoniam
apud eos esset non habens auditū,
nec visum nobilius habente audi
ditum, & visum, nō simpliciter, sed
ex eo q habet apprehensionem no
biliorem visu, & auditu: & est scien
tia. Et, quoniam nihil est nobilius
scientia, impossibile est vt sit non
sciant

DISPUTATIO. XIII. D

A sciens nobilius sciente, siue sit principium, siue nō sit principium quoniam principia, ex quo aliquid eorum est sciens, & aliquid nō sciens, impossibile est ut non sciens sit nobilius sciente, sicut est in causis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est ut excedat nobilitatem scientie, nisi excedat nobilitas principij nō scientis nobilitatem principij scientis. & impossibile est ut sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientie. Quare necesse est ut sit principium, quod est in ultimitate nobilitatis, in ultimitate excessus, & est scientia. Timent autem homines attribueri ei auditum, & visum. quoniam sequeretur ex istis attributis ut sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus glo. non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinā: & impossibile est facere quod vulg^r hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare hæc expositio est propria sapientibus: & impossibile est ut ponatur ex capibus, & radicibus legis communibus omnibus,

B ut currit cursus multarum rerum, quæ attribuuntur scientie in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destructio ipsius Algaz. nos autem reuertimur ad Deum propter vilipendiū, & depressionem eius prouenientes à Sapientibus, ex eo quod perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo glo. ut non ponat nos in numero eorū, qui separantur in hoc seculo ab alio seculo, & in infimo à summo, & imprimat nobis gloriam æternā: i oibus. n. ē omnipotēs.

De destructione eius, quod dicunt, quod Deus glo. absit, ignorat particularia, diuisa ad diuisionem temporis, ad præsens, et præteritum, et futurum.

ALGazel.

IT Algaz. Et iam conveniunt in hoc. nā qui opinatur ex eis quod ipse nō scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quod ipse scit aliud, & est id, quod elegit Averroes, existimavit quod ipse scit res scientia univ^{er}sali, quæ non ingreditur sub tempore, & non distinguitur in præteritum, futurum, & præsens: & cum hoc existimavit q̄ non deficit scientia eius pondus grani in celo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prius intelligamus opinionē eorū. & postea dabimus operam quæstionibus, & declarabitur hoc similitudine. & est q̄ Luna eclipsatur, postquam nō fuerat eclipsata, & postea apparebit. nā eveniunt ei tria, scilicet eclipsis hora, qua nō est, sed est apta ut sit: & aliquid in quo est, & in fieri: & aliquid tertium, in quo nō est, sed fuerat antea. Et sic nobis secundum hos tres modos sunt tres sc̄e diversę. nam nos scim^{us} primo q̄ eclipsis non est, sed erit: secundo q̄ sit: & tertio q̄ fuit, & nō sit nūc. & hæc tres sc̄e sunt sc̄e numeratę,

Disputatio

Q & diuerſe. Et, quia veniunt ſucceſſiue in ſubiecto, faciet mutationem ſubſtantie ſcientie. nã, ſi ſciat poſt apparentiam q̄ eclipsiſ ſit nunc, vt fuerat antea, eſſet ignorantia, non autem ſcia. & ſi ſciat hora, qua eſt, q̄ non ſcit, erit etiã ignorantia : & aliquod horum non erit loco alterius. Et exiſtimauerũt q̄ ipſe Deus glo. non diuerſificatur hiſ tribus rebus. nam hoc inducit ad mutationem. & id, qd non diuerſificatur, diſpoſitio eius nõ poſſeſt credi q̄ ſcit hæc tria. ſcientia. n. ſequitur ſcitum, & ſciens ſequitur ſciam. & cū mutatur ſcitum mutatur ſcia : & cum mutatur ſcia mutatur ſciẽs proculdubio. mutatio autem in Deo glo. eſt falſum. & cū hoc exiſtimauerũt q̄ ipſe Deus gl. ſcit eclipsiſm, & omnia attributa eius, & accideĩa ei⁹.

Attamen ſcia, quę attribuitur primo, & non mutatur, exempli gratia vt ſciat q̄ Sol ſit, & q̄ Luna ſit, ex eo q̄ perueniunt ab eo mediantribus Angelis, quos appellant ex decreto corũ intellectũs abſtractos : & ſciat q̄ ipſi mouentur motibus circularibus : & ſciat q̄ orbes corũ ſecantur in duobus punctis, quę ſunt

I caput, & cauda, & q̄ reperiuntur ali quibus temporibus in ſectionibus illis, & eclipsatur Sol, ſ. cū fuerit corpus Lunę inter eum, & oculos aſpicientium, & occultatur Sol oculis : & cum tranſierit ſectionem in tali ſpatio, vt eſt annus exempli gratia, eclipsabitur iterum : & hæc eclipsiſ erit in voto, aut tertia parte, aut medietate : & durabit per horam aut duas horas : & ſic in omnibus temporibus eclipsiſ & accideĩbus eius : & non deficit ſciẽs eius aliquid. Attamen ſcientia eius in hoc ante ecli-

plſm, & hora eclipsiſ, & poſt apparentiã, eſt eodem mō : & nõ diuerſificatur, & non cauſabit mutationẽ in ſubſtantia eius. & ſic eſt ſcia eius in oĩbus innouationibus, quę ſunt per cauſas. & illę cauſę habent etiã alias cauſas, vſq; quo deueniant ad motum circularẽ cœleſtem. & cauſa motus circularis eſt anima cœli. & cauſa motiõis anime eſt deſiderium aſſimilandi ſe Deo gl. & Angelis propinquis. & totum eſt ſcitũ ei, ſ. eſt notũ ei notitia quadã proportionata, & ſimili, in qua temp⁹ non facit impreſſionem. & cū hoc circa tempus eclipsiſ non dicitur q̄ ipſe ſcit q̄ eclipsiſ ſit nunc, nec ſcit poſtea q̄ nũc apparuit. & omne, in cuius ſcia neceſſe eſt relatiõe ad tẽpus, nõ pōt conſiderari q̄ id ſciat, qm̄ cauſat mutationẽ & hoc eſt ei, quod diuiditur tẽpore. & ſic eſt opinio eorum in eo, qd diuiditur materia, & loco, vt ſunt indiuidua hominum, & animalium. qm̄ dicunt q̄ non ſcit accidentia Socratis, Platonis, & Hippocratis : ſed ſcit hominem abſolute ſcientia vñ : & ſcit accidentia, & proprietates eius : & q̄ oporteat vt ſit corpus eius compoſitum ex membris, quorum aliqua ſunt ad natãdum, & aliqua ad ambulandum, & aliqua ad apprehendendum, & aliqua paria, & aliqua diſparia : & quod potentia eius neceſſe eſt vt extendantur in partibus eius. & ſic ſequitur omni attributo intus in homine, & extra, & omnibus paſſionibus eius, & attributis, & accidentibus, adeo q̄ non deficit aliquid ſcientia eius : & id ſcit vniuerſaliter. indiuiduum vero Socratis cognoscitur, & diſtinguitur ab indiuiduo Platonis ſenſu, non autem

Atem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnam partem. & intellectus intelligit partem absolutam vsem, & locum vsem. Cum autem dicimus hoc & hoc, innuimus proportionem appropriatam huius sensibilis ad sentiens, cum fuerit in propinquitate, aut remouēde ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundatę sunt omnes leges, quę vlt tenent q, cum Socrat exempli gratia seruerit Deo, aut fuerit ei rebellis, Deus nesciet id, qd. fit ex reb⁹ ei⁹.

B qm ipse non scit ipsum Socratem q sit indiuiduū, & operationes eius innouatas, postquam non fuerint. & cum non sciuerit indiuiduum, non sciet res eius, & opauones eius: immo nō scit heresim Socratis, nec fidem eius: sed scit heresim hois, & finem eius absolutam vniuersalē; non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur excitatur Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora q excitetur ad eam. & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit q hominū aliquis est, cui competit prophetia, & tamē nescit q sint tales, & tales. Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniā hoc habetur sensu. & res, quę emanant ab eo, ipse non scit eas, qm sunt res, quę diuiduntur diuisione temporis ab indiuiduo tali. & apprehēsi earum fm diuersitatem earum causat mutationem. Hoc est, quod voluimus narrare primo de permutatione opinionum eorum, & secundo qm intelliguntur, & postea loquemur de inconuenientibus, quę sequuntur eis, & nunc narrabimus

assimilationem eorum, & modum destructionis eius. Assimilatio autē eorum ē. qm hęc tria sunt diuersa: & diuersa, cum venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. & si hora eclipsis scitur q erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciēs. si autem est sciens q est in illāti, & antea sciebat q non est, & q ventura est, necesse est vt diuersificetur scia ei⁹. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cum nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientis. nā qui nō sciuerit aliquid, deinde id sciuerit, necesse est vt mutatus sit. & qui non fuerit ei sciētia q fuerit p̄sens, deinde peruenit ad eum sciētia, hora ipsius esse mutatus est. Et verificauerunt hoc ex eo, q sunt tres dispositiones. est. n. dispositio, quę est relatio indiuidualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nā hoc non conuertitur ad attributū essentialē, sed est relatio absoluta, & si mutaueris rem, quę erat i dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substantia tua in re. & hęc est permutatio relationis ad substantiā, & non permutat substantiā. & hmoi est, cum poteris mouere corpora, quę sunt ante te, & corrumpantur corpora, aut corrumpatur aliqd eorum, non mutatur ex hoc calor fundamētalē, nec posse tuum. qm posse tuū est posse mouendi corpus absolutum prio, deinde demonstratū tale, in eo q est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum essentialē, sed relatio absoluta. & priuatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda autem

Extra ord. Auer. P est

Disputatio

Est mutatio in substantia, & est qd n̄ erat sciēs & scit: & n̄ erat potēs, & pōt. & hęc est mutatio. Tertio vero est qd mutatio sciti facit mutationē sciē. nā verificatio substantiē sciē, in greditur in eā relatio ad scitum, qd habetur, cum verificatio sciē talis demonstratē sit alligātia eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligantia eius cum eo aliter est alia sciā necessario, & peruentio eius successiue vnum post aliud facit diuersitatem in re sciē. & impossibile est vt dicatur qd sit substantia sciē eadem. nam datur sciā qd sit, postq̄ fuerit sciens qd venturū est: deinde

Hic scia qd iam fuit, postq̄ est sciētia qd sit: ergo est eadem sciā, & equalis, & iam permutata est relatio in ea. & qm̄ relatio est verificatio substantiē sciētiē, igitur permutatio eius facit permutatiōē substantiē sciē, & sequitur ex ea mutatio. qd ē falsum in Deo gl. Dubitatio autē est dupliciter, primo vt dicatur eis, quare negatis dicēti qd Deus gl. habet eādē sciām de eē eclipsis in hora tali: & hęc sciā, antequam sit, est scientia qd futura ē, & est eadē apud esse sciā in eē, & est eadē post apparentiā sciē in fine. & hęc mutatiōes

I conuertunt ad relationes, quę non faciunt permutatiōē in substantia sciē, nec faciunt mutatiōē in substantia scientis. & hoc est positū in gradu relationis absolute. nam idē homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistram tuā, & erūt tibi relatiōes vna post aliā, & quod mutat est hoc indiuidū, quod permutatur. & sic debet intelligi dispositio scientiē Dei glo. concedendo qd scit oīa eadem sciā antiq̄uitate, & eternitate, & in pręsen-

tiarum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutatiōem, ad quod conuenerunt. Cum autem dicunt qd de necessitate affirmationis sciē in esse est vt sit pręsens, & cessatio postea est mutatio, non conceditur. Et vnde sciunt hoc? Immo, si Deus glo. creauerit nobis sciām de ambulationē Socratis in mane apud ortum Solis, & continuauerit hęc sciā, & non creauerit nobis aliam sciām, nec ignorantia huius scientiē, sciemus apud ortum Solis simpliciter sciā pręcedenti ambulationi eius in pręsentiarū, & postea qd iā ambulauerat antea. & erit hęc scientia eadem, quę remansit, sufficiens in comprehensione horum trium temporum: & remanebit dictum eorū, qd relatio ad scitum demonstratū tale ingreditur in verificationem sciē: & quotienscunq; diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscunq; erit diuersificatio, & perueniet vnum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatū fuerit hoc, vos ibitis in via fratrum vestrorum ex Philosophis, cum dicunt qd ipse non scit nisi seipsum, & qd sciētia eius de seipso est ipsemet. nam, si ipse sciret hoīem absolutū, & animal absolutum, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tunc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadē sciā qd sit diuersorum, nam relatum est diuersum & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis sciētiē: igitur hoc facit numerationem, & diuersitatem, non numerationem tantū cum assimilatione. nam similitum aliqua sunt, quę procedunt processu

A fu aliquorum: & scientia de anima
 to non procedit processu sciētiz de
 inanimato, nec sciētia de albedine
 procedit processu sciētiz de nigre
 dine: ergo sunt diuersæ. Præterea
 hæc species, & genera, & accidentia
 vniuersalia sunt infinita, & sunt di-
 uersa: igit sciæ diuersæ quō cōpre-
 henduntur sub eadem scientia? Vl-
 terius hæc scientia est substantia sciē-
 tis, absq; eo qd addat ei aliquid, vel-
 lem scire quomodo permittit sciēs,
 cum imaginatus fuerit idēitatem
 scientiz in eadem re, cuius disposi-
 tiones distinguuntur in præteritū,
B futurum, & præsens: & non imagi-
 natus est idēitatem sciētiz alli-
 gate in omnibus generibus, & spe-
 ciebus diuersis? & diuersitas, & di-
 stantia inter genera, & species di-
 stantes est maior diuersitate, quæ
 est inter dispositiones eiusdem rei,
 quæ diuiditur diuisione temporis ad
 præteritum, præsens, & futurum. &
 cum hoc non facit numerationē,
 pluralitatem, & diuersitatem, quo-
 modo illud faciet numerationem,
 & diuersitatem? & quotienscunq;
 affirmabitur demonstratiue diuer-
 sificari tempus absq; diuersitate ge-
C nerum, & specierum, & p hoc non
 faciet numerationem, & diuersita-
 tem: ergo hoc etiam non faciet di-
 uersitatem, & numerationem. &
 cum non fecerit diuersitatem, erit
 profecto comprehensio totius eadē
 scientia continuata ab antiquo,
 & in æternum. & hoc non facit mu-
 tationem in substantia scientis.

AVERROES.

A It Aver. Fundamentum hu-
 ius qdus est assimilatio sciæ

Dei glo. sciæ humanæ, & compara- **D**
 tio vnius duarum scientiarum al-
 teri. nam comprehensio hominis
 indiuiduorum est per sensus: & cō-
 prehensio entium vñum est per in-
 tellectum: & causa comprehensio-
 nis est ipsummet comprehensum.
 & non dubitatur de mutatione cō-
 prehensionis, cum mutetur cōpre-
 hensio, & numeratione eius, cū nu-
 merentur. Attamen responsio eius
 in hoc est qd possibile est vt sit hic
 sciētia, ad quam erit proportio sci-
 torum proportio relationū, in quo-
 rum substantia non sunt relatives,
 sicut est dextrum, & sinistrū in ha-
 bente dextrum, & sinistrū est quid, **E**
 quod nō intelligitur in natura sciæ
 humanæ. & ista contradictio est cō-
 tradictio vera sophistica. Secunda
 vero contradictio, & est cum dixe-
 rit qd qui dicit ex Philosophis qd ipse
 scit vniuersalia, sequitur ei, cum
 cōcesserint in scientia eius nume-
 rationem specierum, vt concedant
 numerationem indiuiduorum, &
 numerationem rerum eiusdem in-
 diuidui, est contradictio sophisti-
 ca etiam. nam scientia indiuiduo-
 rum est sensatio, aut imaginatio: **F**
 scientia vero vniuersalium est in-
 tellectus. & innouari indiuidua,
 aut res indiuiduorum causar duo,
 scilicet mutationem comprehen-
 sionis, & numerationem eius: sci-
 entia vero specierum, & generum
 non causat mutationem. nam sci-
 entia eorum est permanens, & in-
 nouantur scientia comprehendē-
 te ea, sed communicant, scilicet
 vniuersalia, & particularia in nu-
 meratione.

Cum autem dixit qd qui ponit ex
 Philosophis vnam scientiam sim-
 p ij plicem,

Disputatio

Complexum, comprehendentem genera, & species, absq; eo qd sit ibi contradictio; & diuersitas, quam facit diuersitas generum, & specierum, & distantia eorum abinuicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiam comprehendentem indiuidua diuersa, & res vnus indiuidui diuersas. & est sicut dicens qd, si reperitur intellectus comprehendens species, & genera, & est vnus, sequeretur de necessitate vt reperitur genus vnum simplex, comprehendens indiuidua diuersa. At tamē est sermo sophisticius: quoniam nomen scientię dicitur de eis equiuoce.

Hur de eis equiuoce. Et, cum dicit qd numeratio specierum, & generum facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis non ponunt scientiam ipsius Dei gl. de entibus, non vlem, nec particularem. nam scientia, cui hæc eueniunt, est intellectus passiuus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & cā. & non comparatur scientia ei⁹ scientie humane, & aliquo modo non intelligit aliud pter se, ex eo qd est scientia non passiuā, & aliquo modo intelligit aliud pter se, ex eo qd ipsemet est scientia actiua.

Ita. Et declaratio opinionis eorum est, quoniam, cum sciuerint demonstratiue qd ipse nō intelligit nisi seipsum, necesse est vt subāstria eius sit intellectus. & quoniam intellectus, in eo qd est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem qd non reperiuntur nisi hæc entia, quæ nos intelligimur, nō est dubium qd alligatur eis intellectus eius. & cum necesse fuerit vt alligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scientia

nostra, aut alligabitur eis altiori modo, quā sit alligantia scientię nostrę eis: alligari autem eis scientiam eius modo, quo alligatur scientia nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scientię eius eis modo altiori, & esse perfectiori, qd sit esse, quo entia alligantia scientię nostrę eis. nam scientia vera est, quæ conuenit ipsi eē. & si scientia eius est nobilior scientia nostra: igitur scientia ipsius Dei gl. est alligata enti modo altiori, qd modus, quo alligata est ei scientia nostra. Igitur enti sunt duæ entitates, entitas nobilis, & entitas ignobilis: & entitas nobilis est eā ignobilis. & hoc ē id, l. quod dicunt Antiqui qd Deus gl. est oīa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerūt principales Sophiorum, nō est ipse nisi ipse. At tamen hoc totū est ex notitia profuudatorum in scientia, & hoc non debet sibi nec cōpellere homines, vt huic credant. & ideo non est ex doctrina legali. & qui construerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui competit, malefacit. Quod autem idem habeat gradus entitatis, est notum ex anima,

A L G A Z E L

Al. It Alg. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet fm radices vestras quin sciat hæc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis qd hæc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quedam secta ex Mataze-la, qd scientię eius de innouationibus sunt innouate: & vt crediderunt Carmei ex recentioribus qd sit subiectum innouationum. & non negat hoc eis vulgus hominum veritatis,

Antis, nisi ex eo, q̄ mutatum nō euadit à mutatione. & qđ non euadit à mutatione, & innouatiōibus est innouatum, & nō est antiquū. vos vero, & vestra opinio est q̄ mūdus est antiquus, & q̄ nō euadit à mutatione. & cum intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstiniū⁹ nos ab hoc, qm̄ scia, quæ innouatur in se, aut sit ex se, aut ex alio. & falsum est vt fiat ex se. nam nos iam declaramus q̄ antiquum non emanat ab eo innouatum: & nulla erit actio, cū non fuerit agēs:

Bcausat. n. mutationem. & iam adaptauimus hoc in disputatione de nouitate mundi. si vero hoc prouenerit ei ex alio, quō aliud faciet impressionem in eo, & cum mutabit^r adeo q̄ mutabuntur res eius modo subiectiōis, & violētiz ex alio. Nos autem dicimus q̄ vtraq; partiū nō est falsa sm̄ radices vestras. nā, cū dicitis q̄ sit falsum vt emanet innouatum ab antiquo, iam nos destruimus hoc in illa disputatione: & præcipue, cum apud vos nō erit falsum vt emanet ab antiquo innouatum, quod erit principium innouationū,

Cconditionū, & conditionando falsitatē, q̄ sit principium in his innouationibus, nō habentibus causas innouatas in insinuatū, sed deuenient mediante motu circulari ad aliquā antiquum, qđ est anima orbis, & vita eius, & anima orbis antiqua: & motus circularis antiquus sit ex eo, & quælibet pars motus innouatur, et finietur: & quicquid est post eum innouatur proculdubio: igitur innouationes proueniūt ab antiquo apud vos. Quare, cum considerentur res antiqui consideratiōe ema-

nationis innouationum ab eo con^Btinue, sicut considerantur res motus, ex eo q̄ emanat ab antiquo & qualiter, declarabitur, q̄ quælibet secta eorū bene scit q̄ possibilis sit emanatio, innouata ab antiquo, cū emanauerit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientiæ innouatz huius speciei. Secunda vero pars, & est emanatio huius scē in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorum Vnum est mutatio. & iam declarauim⁹ q̄ bene est sm̄ radices vestras. Secundū⁹ autem, q̄ mutatio sit cū mutatiōis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit innouatio rei cū innouationis scientiæ, sicut vos dicitis q̄ re presentari hominem coloratum in frontispicio pupillæ videntis sit causa impressionis similitudinis hominis in tunica pupillæ, cū mediatione aeris cristallini inter pupillam, & visum. & cū sit possibile vt innouatum sit causa impressionis figure in pupilla, & est res visionis, sic nō erit falsum, vt sit innouatio innouationum causa ad proueniendum scē primi in eas. nā virtus visua, sicut est disposita apprehensiōni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipiendum sciam, & exitum à potētia ad actum, cum fuerit in esse hoc innouatum. & licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q̄ hoc est falsum in necessario isti eē, vos profecto nō habetis demonstrationem de ne-

Disputatio

Cessario in esse q̄ sit de necessitate, nisi de cessatione processus causarum, & causarum, vt diximus antea. & iam declarauimus q̄ cessatio processus sit possibilis i antiquo mutabili. Et tertium, quod hoc includit, & est q̄ antiquum sit mutabile ex alio, & q̄ hoc faciat seruitutem. & dominiū alterius ei, dī eis de hoc quare hoc ē falsū apud vos, & ē vt ipse sit causa innoationis innoationum mediantibus medijs, deinde erit innoatio innoationū causa innoationis scientiē eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis

H scientiē in eo, attamē cum medijs? Et, cum dicitis q̄ hoc assimilatur seruituti, dicimus q̄ sic. & id quidem sic erit, qm̄ est conueniens radicib⁹ vestris, cum opinati fueritis quod quicquid prouenit ab ipso Deo gl. prouenit consecutue, & naturaliter, & non est ei posse ad non agendum. & hoc etiam assimilatur speciei seruitutis. & innuit q̄ sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: qm̄ perfectio eius est vt sit ordinator omnium rerum, dicimus quod hoc non est seruitus: quoniam perfectionis eius est vt sciatur omnia. Et, si dixerimus q̄ prouenit nobis scientia copulata omni innoato, erit perfectio hoc nobis perfectio, non autē diminutio, & seruitus, & sic erit de Deo gl. & ipse glo. bene scit.

A VERORE.

A It Auerr. Summa huius contradictionis primę Philosophis, quæ est contradictio fm̄ sermones eorum, non fm̄ rem ipsam, est vt dicatur eis, ex radicibus qui-

dem vestris est q̄ sit hic antiquum, & in quo veniunt innoatiōes, & est orbis. quare ergo negatis qm̄ sit antiquum primum subiectum innoationum? Assaria autē secta hoc negauit: quoniā omne id, in quo sunt innoationes, apud eos est innoatum. Attamen hæc est contra dictio topica, nam innoationum aliquę sunt, q̄ non sunt in antiquo, & sunt innoationes, quæ mutant substantiam subiecti, in quo sūt: & aliquę sunt, q̄ sunt in eo, & sunt innoationes, quæ non mutant substantiam subiecti, sicut motus localis i corpore mobili, & sicut cristallinitas, & illuminatio. & antiq̄ quoque aliquod est, in quo nō est motus omnino, neque mutationes penitus: & est id, quod nō est corp⁹. & aliqd̄ est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, vt sunt corpora celestia. & cū hæc distinctio ponatur a Philosophis, igitur hæc contradictio est cōtradictio inanis, quoniā loquimur de antiquo, quod nō est corpus. Et, qm̄ adduxit hanc contradictionem Philosophis, adduxit etiam respon sionem Philosophorū huic. Est summa eius est, qm̄ ipsi negauerunt q̄ sit ei scia innoata. nam scia innoata ei aut erit ex seipso, aut ex alio si ex seipso, igitur sit ab antiquo innoatum: & ex radicibus nostris ē vt non emanet ab antiquo innoatum. Ipse vero contradixit eis, dices q̄ non emanat ab antiquo innoatum, cum ponunt orbem antiquū, & cum ponunt innoationes emanare ab eo. Et respōsio eorum huic est, q̄ in innoatum impossibile est apud eos vt emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo

A antiquo essentialiter, & in innouato quo ad motum suum, & est corpus coeleste. quare erit apud eos quasi medium in rei veritate inter antiquum absolutum, & innouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est innouatum. Et hoc quidem medium est motus circularis coelestis apud eos, qui est antiquus quo ad speciem. innouatus vero quo ad partes: & in eo quod est antiquus provenit ab antiquo, & ex parte partium innouatarum emanant ab eo innouationes infinitae. Philosophi autem

B negauerunt esse innouationes. Primo: quoniam non est corpus: & in nouationes non inueniuntur nisi in corpore. nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: re motum vero à materia nihil recipit. Summa autem eius contradictionis secundae parti argumenti eorum, & est quod prima causa non erit causata, est quoniam possibile est ut sit scientia eius, similis scientiae humane, scilicet quod scita sint causa scientiae eius, & innouatio eorum causa innouationis scientiae ab eis: sicut visibilia sunt causa apprehensionis visus, & intellecta causa

C comprehensionis intellectus: adeo quod erit secundum hoc, cum fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, non quod causa creationis eorum sit scientia eius. & hoc profecto est falsum apud Philosophos, scilicet ut sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam scientia nostra est causata ab entibus: scientia vero eius est causa eorum. & impossibile est ut sit scientia antiqua, prout est scientia innouata. & qui credit hoc ponit profecto Deum gl.

hominem eternum: hominem vero Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est superius quod dispositio in scientia Primi est opposita dispositioni scientiae humanae, scilicet quod scientia eius est agens entium, non autem quod entia agant scientiam eius.

DISPVATIO. XIII.

De diminutione eorum in constituyendo rationem, quod coeli sunt animati, seruientes Deo gl. motu circulari eorum, & quod moueantur voluntarie.

ALGAEZEL.

IT Algaz. Et etiam dixerunt quod coeli sunt animati, & quod habent animam, cuius proportio ad corpus coeli est sicut proportio anime nostrae ad corpus nostrum. & sicut corpora nostra mouentur voluntarie ad partem voluntatis nostrae, & ad motum animae, sic etiam coeli. & quod motus coeli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quae non potest euitari. & nos non disputabimus ad reprobandum eam. nam Deus gl. potest creare vitam in omni corpore: & for-

P. iij. citado

Disputatio

Girudo corporis non potest euitare quin sit animatum, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est conditio vitæ, cum animalia cum diuersitate figuræ eorū cōmunicant in receptiōe vitæ. sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratiōe intellectus. & hoc profecto, si esset verum, ipsi quidem id non apprehenderūt nisi Prophete, quorum animæ requiescāt in pace, cum diuinitate Dei gl. aut prophetia: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verumtamen non negat q̄ possit

Hsciri hoc ratiōe, si reperiretur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus q̄ ea, quam posuerunt rationem, non conuenit nisi ad habendum existimationem. q̄ autem adipiscatur veritatem determinatam, & sciam meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt celi mouentur: & hæc est propositio sensui manifesta. & oē corpus mobile habet motorem: & hæc est propositio intellectu cognita. nā, si corp⁹ eēt mobile, ex eo q̄ est corpus, & esset profecto omne corpus mobile. & omnis motor aut prouenit à substantia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum posse, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex re existenti in seipso, aut non apprehendit hanc rem in motu: & nos appellamus eā naturam, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehendit eam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus autem vniuersalis circularis est his distinctionibus

inter negationē, & affirmationem, & aut violentus, aut naturalis, aut volūtarius. & cū destruantur due partes, remanet tertia. & impossibile est vt sit violentus, qm̄ motor inclinās aut erit aliud corpus, quod mouet voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotienscunq; affirmabitur in corporibus celi mobile voluntarie, iā habemus intentum, & ad quid ponatur motus violētī. & in fine impossibile est quin deueniamus ad volūtatem: aut dicatur q̄ mouent violenter, & Deus gl. est, qui mouet eos **L** immediate, qd̄ est falsum. nā, si mouerentur ab eo, in eo q̄ sunt corp⁹, & in eo q̄ sunt creaturæ eius, sequeretur vt moueretur omne corpus. & impossibile est quin approprietur motus aliquo attributo, quo discernatur ab alijs corporibus. & hoc quidem attributum est mouēs propria quū aut volūtarie, aut naturaliter. & impossibile est ut dicat q̄ Deus glo. sit motor eorū uoluntarie: qm̄ uoluntas proportionatur corporibus eadē proportiōe. & quare est aptū hoc corpus precipue q̄ uelit id mouere, & non aliud? & impossibile est ut **M** sit hoc existimatio iudicio. nam hoc esse falsum diximus i disputatiōe de creatiōe mundi. Et, cū probatū fuerit q̄ hoc corp⁹ necesse est ut sit i eo aliquid, qd̄ sit principii motus, destructa est prima pars, & est ponere motū uiolētū: remanet ergo ut dicat q̄ est motus naturalis, qd̄ quidem est impossibile. nam naturalis tñ non erit causa motus. moueri. n. nihil aliud est nisi recedere ab uno loco, & petere alium locū, locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueret ab eo.

Quare

A Quate non mouetur vter plenus aere in superficie aquarum. & cū plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquarum? nam inuenit locum conuenientem, & quiescit in eo. & natura fixa. & ideo, cum permixtum fuerit ad locum conuenientem, ei recedit ab eo ad conuenientem, si cui recedit a medio aquarum ad terminum aeris. motus vero circularis non potest considerari quod sit naturalis. nam quicumque locus aut ubi ponatur, a quo recedit, ad eum redit. & is a quo fugit, a nobis naturaliter, non queritur naturaliter. & ideo non ibit vter aeris ad intus aquam, nec lapidat post quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est motus voluntari.

AVERROES

A It Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, quod omne, quod mouetur, aut mouetur ex se, aut mouetur ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quod autem omne, quod mouetur ex se, non est motus in eo, nisi motum, est quid non notum per se, sed est famolum. Philosophi autem laborant in demonstratione, quod omne motum, quod mouetur ex se, habet motorem reperiunt in eo, qui est diuersus a moto, & fecerunt alias propositiones notas ex seipsis, & propositiones, quae sunt conclusiones aliarum demonstrationum, & est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam non est notum per se quod omne motum, quod mouetur a motore ab extra, finitur ad motum ex seipso. Et istae propositiones, quae posita sunt hic, quod sint propositiones notae ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, scilicet ali-

quae sunt, quae sunt conclusiones, & D aliquae, quae sunt notae ex se. Quod autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est ut moueatur ex alio, quod non sentitur, nec comprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceret id, quod non est corpus, est quid notum per se. & iam laboramus in hoc libro in declarando hoc, scilicet quod, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, quam terra. & hoc est notum per se. Quod autem non moueatur ex se, & natura sua, apparet in rebus, quae mouentur aliquando, & quiescunt aliquando. nam id, quod est naturaliter, non habet agere duo contraria: in rebus vero, quae apparent sensu moueri continue, necesse est fieri demonstrationem. Id autem, quod posuit hic in hoc sermone, quod motum ex se mouetur ex principio in eo, quod appellatur natura, aut principio, quod appellatur anima, & electio, est verum, cum probauerit quod non sit hic aliquid quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, quod principium appellatur natura, non mouetur ex se in loco, nisi cum locus fuerit non conueniens ei: nam tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verum. sed id, quod posuit etiam, quod motum circulariter non habet locum non conuenientem, & conuenientem, & permittatur ab uno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notum per se, & facile comprehendit. & recitauit in hoc sermone aliquid suae considerationis, & declarationis. quare necesse est ut non moueatur naturaliter, cum intelligimus per naturam hoc, quod ipse imaginatus

Disputatio

¶ natus est. Et sic id, quod posuit, q, cum non mouetur naturaliter, mouetur ab anima, aut potentia simili animæ, apparet ex eo, q ipse tenet q anima in corporibus celestibus non dicitur de eis nisi æquiuoce. & plurimum, quod appellant sapiētes nomen naturæ, est super omnē potētiam, quæ agit actione intellectua li, sc. currit cursu ordinis, & proportio nis, quæ est in rebus intellectualib⁹, sed auferunt a celo talem potētiam vilem, cum fuerit ipsum apd eos id, quod tribuit hanc potētiam regiti uam omnibus entibus. Antamen

H hic sermo, quem hic recitat ex propo sitionibus nostris, est topicus, ex eo q assumpsit in eo plurimum et⁹, quod est conclusio demonstrandi, q sit notum per se: & ex eo q assum psit in eo pro opposito id, quod nō est oppositum. & est topicus, quo niam propositiones eius sunt proba biles, & famose. & hæc quidem via in declarando q corpus celeste sit corpus animatum, est via Auicēnz. Antiqui vero habent in hoc viā ma gis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL

I A It Algazel, Quæstio autē est ut dicamus, nos consyderam⁹ tres consyderationes, præter opinio nem vestram: in quarum destru ctione non est demonstratio. Prima quidem, cum consyderauimus mo tum cæli violentum ex alio corpo re, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit rotundum, nec comprehendēs, nec cælum: igitur est falsum dictum eorum, qm o tus cæli est volūtarius, & q cæli sunt alati. & hoc, qd diximus, est posse, & non est in negatione eius, nisi ne gatio simpliciter.

AVERROES

A It Auerr. Hoc est falsum. qm declaratum est apud eos, q extra cælum non est aliud corpus, nec possibile est ut sit infra cælum. nam illud corpus, si mouet, impossi bile est quin moueatur. & reueritur interrogatio.

ALGAZEL

A It Alga. Secunda vero est ut di catur q, motus est violentus, & principium eius est voluntas Dei glo. nam nos dicimus q motus cor poris grauis deorsum est violentus, & sit, quoniam creat Deus glo. mo tum in eo. & sic dicitur de alijs mo tibus corporum, quæ non sunt ani malia, & remanet quæstio eorum, quare voluntas appropriata est eis, & tamen alia corpora communicāt cum eis in corporeitate, & non ap propriantur in genere. & iam decla rauimus q volūtas antiqua, eius mor is est appropriare rem præ simili: & ipsi necessitati suæ consisteri attri butum tale, cum consyderatur pars motus circularis, & locus polorum, & puncta. & non reiterabimus id. Sermo autem breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione cor poris ex alligantia voluntatis in eo absque distinctione attributi, quod conuertitur contra eos in distinctio ne illius attributi, est q nos dicimus quare cognoscit corpus cæli tali at tributo, quo distinguitur ab alio ex corporibus? & alia corpora sunt etiā corpora: & quare euenit ei id, quod non euenit alteri. Nam deuenire hoc ex alio attributo facit interroga re in illo attributo alio: & sic in infi nitū. & indigent demum deuenire ad iudicium voluntatis, & q in prin cipijs sit aliquod discernens rem a simili.

A simili. Scappropriat ipsam attributo
per se, et ceteris similibus.

AVERROES

A It Auer. Quod autem lapis mo-
ueatur deorsum ex attributo,
quo creatus est, & sic ignis sursum,
& ambo attributa sunt contraria, est
quid per se notum. & contradicere
huius est temeritas. & multo plus ut
dicatur quod voluntas aeterna faciat mo-
tum continuum absque actione, quia
agit in eo volens, & quod hoc non sit
elementale in natura sua, & appella-
tur violentia. nam, si hoc sic esset, non
esset rebus natura omnino, nec veri-
ficatio, nec definitio. quoniam no-
tum est per se quod differunt naturae re-
rum, & definitiones earum per diuersam
operationum earum: sicut est notum
per se quod omnis motus violentus cor-
poris erit ex corpore ab extra. & hac
sermo nihil est. Cum autem dixit
quod ponere actionem entis proceden-
tis ab eo determinat attributum pro-
prium, interrogatio remanet de hoc
attributo: & est quare appropriatur
huius entis, praeter id, quod est ex genere
eius: v.g. ignis & terra communicat
in corpore reitate, & receptione, sed dif-
ferunt attributo addito corporeita-
ti, sequitur ei ut dicatur quare appro-
priatur attributum ignis ignis: & at-
tributum terrae terrae: & quare non
sunt contraria? Hic quidem est ex ser-
mone eius, qui non ponit attributis
ipsis subiectum proprium, sed potest
euenire omne attributum cuiuslibet ei, cui
attribuitur. & dicens hoc, et auferit
definitionem, & auferit diuersam subie-
ctorum appropriatio enim eorum
attributis propriis est causa prima
appropriandi eorum attributis propriis.
& haec positum est ex radicibus sectae
Aristotelis, qua conari sunt destruere

scientiam legis, & intellectus, & de-
mum intellectum ipsum.

ALGAZEL

A It Alg. Tertia vero est, ut con-
cedatur quod coeli appropriatio
non sunt attributo, & illud attributum
est principium motus, ut crediderunt
de descensu lapidis deorsum: sed non
considerant hoc in eis, sicut in lapsu
de. Et, cum dicunt quod id, quod quae-
ritur naturaliter, non est id, a quo se-
quitur naturaliter, est error. quoniam
non est ibi diuersa numero apud eos,
sed corpus est vnum, & motus circa
latus est vnus: & corpus non habet
partem in actu, nec motus habet par-
tem in actu, sed distinguuntur ima-
ginatione. & non est ille motus, quia
quaerit locum, nec quia fugit a loco.
& possibile est ut creetur corpus, & si se-
rit aliquid determinans motum cir-
cularem, & ipsemet motus hoc de-
terminat, non autem quod determinet
ille motus quaerere locum, deinde
erit motus ad perueniendum ad eum.
Et, cum dicitur, quod omnis motus est
ad perquirendum locum, aut ad fru-
iendum ab eo, cum fuerit violentus,
est ac si poneretis quaerere locum
determinatum a natura ipsa, & po-
neretis motum non intentum in se
ipso, sed sequitur eam, nos autem di-
cimus non negatur quod sit motus ip-
summet determinatum, non perqui-
sitio loci: quare quid reddit hoc fal-
sum. Et declaratio eius, quod dixe-
runt, quod reputatur esse fortior a-
lia concessione, non debemus senten-
tiare ex hoc quod auferatur aliud. igitur
iudicium in sententiando quod con-
tra sunt animati est pura veritas
quia, non habens qui-
dem sustentamen-
tum.

Auer.

Disputatio

AVERROES

Alter Averr. Cum autem dicitur qd hic motus non est ex potentia naturali, simili potentie naturali terre, & ignis, est verum. Et hoc manifestum est ex eo, quod dixerunt, quod illa potentia est desiderium loci convenientis corpori, cuius esse est per illam potentiam. corpus vero celeste, cum omnis locus sit conveniens ei, ideo non movetur tali potentia. & ideo appellant Sapientes talem potentiam, nec grauem, nec leuem. Si autem hæc potentia est cum comprehensione, aut sine comprehensione. & si est cum comprehensione, quo nam modo comprehensionis est declaratum est alibi. Et declaratio huius est ut dicamus. Prima autem consideratio est ut ponamus motorem cæli aliud corpus, non celeste, est nota destructio eius ex seipsa, aut prope notitiam ex seipsa. Nam hoc corpus non potest mouere corpus celeste circulariter, nisi quod ipsum moueatur ex se, ac si diceret homo, aut angelus id reuoluit ab oriente in occidens. & si hoc esset, erit hoc corpus animatum, aut infra mundum, aut extra. & falsum est ut sit extra. nam extra mundum non est locus, nec vacuum, ut declaratum est in multis locis. & oportet etiam, cum mouerit istud corpus, ut firmetur super aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud & procedet in infinitum. & est falsum etiam, ut sit infra mundum. nam, si hoc esset, comprehenderetur sensu. omne enim corpus infra mundum est sensibile. & indigerent etiam alio corpore, quod contineat ea, præter id, quod ea reuoluit, aut

id, quod reuoluit ea, est id, quod continet ea: & continens indigeret continente. & necesse esset ut sit numerus corporum animatorum, quæ mouentur numero motuum corporum celestium. Et interrogatur etiam de istis corporibus an sint composita ex elementis quatuor, & erunt generabilia & corruptibilia, an simplicia. si erunt simplicia, quæ est natura eorum. & hoc totum est falsum. & præcipue apud eum, qui sciuerit naturam corporum simplicium, & sciuerit numerum eorum, & numerum specierum corporum compositorum ex eis. & incumbere huic in hoc loco nihil est. Et iam declaratum est demonstratiue in multis locis quod hic motus non est violentus. nam est principium omnium motuum, & eo mediante influitur vita omnibus entibus, quanto magis motus? Secunda vero consideratio, & est quod motor eorum sit Deus glorio. absque eo, quod creat in eis potentiam, qua mouentur, est etiam sermo turpis nimis, prohibitus, & distans ab eo, quod intelligit homo: & est similis dicenti, quod Deus glorio. agit omnia, quæ sunt hic, & mouet ea. & quod comprehenditur ex causis, & causatis est falsum & erit homo homo non modo, quo creauit eum Deus: & sic alia entia. Et destructio huius est destructio intellectuum. nam intellectus comprehendit res ex parte earum causarum. & est sermo similis sermoni dicentis ex antiquis, quod Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquimur cum eis in loco, ubi recitabimus destructionem causarum, & causatorum. Tertia vero consideratio currit cursu nature, & est ut po-

A ponamus, quod motus cœli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demonstratio eorum in destructione huius est falsa, quoniam edificauerunt demonstrationem in eo, quod, si motus cœli esset naturalis, erit locus, quæsitus in motu eorum naturali, idem cum eo, a quo receditur. nam quælibet pars cœli mouetur ad locum, a quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidem, a quo recedit in motu, est diuersus a loco quæsito. nam is, a quo mouetur, est accidentalis: & is, ad quæ vadit, est naturalis, in quo quidē quiescit. Et est positio falsa, quoniam ipsi posuerunt in partibus cœli multos motus multis motis. & hoc secundum radices eorum. quoniam ipsi dicunt, quod motus circularis est vnus, & corpus, quod mouetur eo, est vnum, in motu vero circulari non perquirat mobile locum, & possibile est quod creauerit in eo aliquid, quo perquirat mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et responsio huic est, quod hic sermo eorum est apud eum, qui cogitauit quod mutatio loci stellarum proueniat ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. Attamen positio eorum vera est, quod motus circularis mobile non perquirat in eo locum, sed, cum perquirat anima, motus circularis, & mouens eius est anima necessario, non autem natura, & motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nam non reperitur extra animam nisi motu tantum. &

in eo est pars motus, quæ non comprehenditur in esse. & id, quod mouetur ad motum, id eo quod est motus, desiderat eum necessario, & id, quod desiderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est vnus ex locis, ex quibus apparet quod corpora cœlestia habent intellectum, & desiderium. Et apparet hoc etiam ex multis locis. quorum vnus est quod idem motum ex corporibus rotundis, id inuenimus moueri duobus motibus contrariis simul, scilicet, orientali, & occidentali. & hoc impossibile est, vt sit ex natura. nam motum naturaliter mouetur vno motu tantum. Et iam locuti sumus de rebus, quæ mouerunt homines ad tenendum quod cœli sint habentes intellectum. & quod magis apparet ex eis, est quoniam, cum declaratum est apud eos quod motor eorum est intellectus separatus a materia, necesse est vt non moueat, nisi ex eo quod est quid intellectum, & consideratum. &, cum sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & considerans necessario. Et apparet hoc etiam ex eo, quod motus eorum est conditio in esse eorum, quæ sunt hic ex entibus, & conseruatione eorum.

& impossibile est vt hoc sit casu. & hæc non declaratur hic, nisi declaratione dispositiua, & satisfactiua.

Disputatio

DISPUTATIO XV.

De destructione eius, quod dixerunt de intentione motiva coeli.

ALGAZEL

Alga. Dixerunt autem quod coeli sunt animati, seruientes quidem Deo glo. cum moribus suis, & appropinquantur ei. nam omnis motus voluntarius est ad aliquam intentionem, cum non potest considerari ut emanet actio, & motus ab animato, nisi cum actio sit dignior ei ociofitate. & si essent actio, & ociofitas æquales, non imaginatur actio. Vtius dixerunt appropinquare Deo glo. non est querere desideratum ab eo, & abstinere ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desiderio. & si attribuuntur ei ambæ istæ dictiones, est abusive, & denominatur eis ex voluntate condemnandi, & voluntate premiandi. & impossibile est ut sit appropinquatio Deo glo. cum queretur approximatio ad eum in loco. quod est falsum.

It nō est via querendi approximationem cum attributis. nam ens perfectius, eius esse est perfectius: & omne esse respectu esse eius est diminutū. Et diminutio quidem habet gradus, & dīam. Angelus. n. est magis proximus Deo glo. attributo, non autē loco: & est id, quod intelligimus per angelos propinquos, s. substantias intellectivas, quæ non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & sciūt res, prout sunt. hō vero, quanto magis vult appropinquare angelo attributis, tātō magis additur appropinquatio

ad apud Deum glo. & finis naturæ humanæ, est ut assimiletur angelis. Et, cum probatum sit quod hæc est appropinquatio Deo, & quod est ad persequutionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cum sciuerit veritatem rerum, & cum remanserit æternus in perfectione esse suo sibi possi. & remansio in perfectione vltima est Deo glo. & Angelis proximus in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc reperitur cum eis, ut euntia, in quibus nihil est potentia, adeo quod exeat ad actum. igitur perfectio eorum est in vltimitate respectu eius, qui est præter Deum, & Angelos coelestes: & est præfatio animarum mouentium cœlum, in quibus est aliquid in potentia: & perfectiones eorum distinguuntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotunda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & nō est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. At tamen non habet alios situs in actu. nā aggregare ambobus est impossibile. & quoniam impossibile est eis complere vnitates situs, continue conantur perficere eas specie, & non deficiunt querere situm post suum, & vbi post vbi. & non cessat omnino hæc potestas, & non cessant isti motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione perfectionis vltimæ secundum positam eis, & est seruitus Angelorum cœlestium Deo glo. Et acquisitio assimilationem duobus modis. quorum Vnus est perficere omnem situm possem eis specie: & hoc est intentum primam intentionem. Secundum vero id quod componitur in motu suo ex diuersitate proportionis in trinitate, &

A & quadratura, & cōiunctione, & op-
positiōe, & diuersitate ascensionis, &
descensionis respectu terræ, & ab eis
emanat gratia ei, quod est sub orbe
Lunæ: & proueniunt ab eis hæc inno-
uationes omnes. hic est modus pfe-
ctionis animæ cœlestis. & ois anima
intellectiua, desyderium quidē eius
est perficere seipsam.

AVERROES.

A It Auer. Totum aut, quod re-
citatur de Philosophis, est opi-
nio eorum, aut sequitur ex opinio-
e eorum, aut potest esse ponere sermonē
de eo secundum opinionem eorū,

B præter id, quod dicit, qd cœli quartū
in motibus suis situs particulares in-
finitos. nam infinitum non quartū
cum ad id non peruenit aliquis. &
nemo hoc dixit, nisi Auicenna. Et con-
tradictio Alga, huic sermoni satisfi-
cit cum eo, quod postea dicitur. At-
tamen intentio cœli apud homines
est ipse motus, in eo qd est motus.
nam perfectio animati, in eo qd est
animatum, est motus: euenit tamē
hic quies animato gñabili, & corru-
ptibili per accidens, s. propter nece-
ssitatem materiæ. nam sessitas, & la-
bor accidit huic animato, ex eo qd ē

C materiale: alatum vero, cui non eue-
nit sessitas, nec labor, necesse ē vt sit
vita eius omnis, & perfectio eius ex
motu, & assimilatio eius creatori est
eum præbuerit vitæ ei, quod est hic
cum motu. Et non est hic motus a-
pud philosophos propter id, quod ē
hic prima intentionem. & intelligo p
primam intentionem vt sit corpus
cœleste creatum pp id, quod est hic.
nam motus est operatio eius ppria,
pppter quem est. nam, si ista essent
pppter id, quod est hic prima inten-
tione, esset corpus cœleste creatum

pppter id, quod est hic. & est falsum **D**
apud eos vt sit creatum nobile pro-
pter ignobile: sed ad bene esse pro-
culdubio sequitur ignobile, sicut est
princeps cum eo, quod est sub eo, cu-
ius perfectio non est absq; principe.
Princeps vero est ad perfectionē su-
am. & sic prouidentia de eo, qd est
hic, est similis prouidentia Principū
de eo, quod est sub eis, cui non est e-
uasio, nec esse, nisi per Principes: &
præcipue Princeps principalis, qui
non indiget in esse suo perfecto, &
nobili principi alio, quanto magis
in esse suo.

ALGAZEL

A It Alga. Et dubitatio huic est,
quoniam in propositionibus
huius sermonis est, cui potest contra-
dicti. sed nos non protelabimus in
hoc. Et reuertamur ad intentionem,
quam voluistis in fine, & destruam
eam dupliciter, & primo qd perquisi-
tio perfectionis, vt sit in omni vbi si
bi possibili, est stultitia, non autem
seruitus. & hoc non est nisi sicut ho-
mo, qui non habet negocia oīno, &
cessauit incumbere voluptatibus, &
necessitatibus suis, & quieuit, & cir-
cuit domum, seu circuit ciuitatem,
& existimat qd appropinquatur Deo **F**
gl. & perficit seipsum, cum sit sibi ef-
ficax in omni loco possibili. & existi-
mauit qd esse in multis locis est possibi-
le ei, & cum non potest congregare
ea numero, perficit ea specie, qua est
perfectio, & approximatio. & iste ho-
mo peruenit ad stulticiam, & dicit
qd permutatio a parte ad partem, &
a loco ad locum non est perfectio
sensibilis, quam desyderet. &
nulla est differentia in-
ter id, quod dixe-
runt, & hoc.

Auer-

Disputatio

AVERROES

A It Auerr. Existimatur, qd hic sermo propter molliem ei^o provenit ex vno duorum hominū, aut stulto, aut maligno. Alg. autem est mundus ab istis duobus attributis: licet aliquando proveniat miraculose ab homine nō stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo prauus. Attamen significat hoc diminutionem humanā propter id, quod evenit eis ex evasione. Quoniam, si concesserimus Auicennę qd orbis intendit in motu suo permutare situs: & permutatio situum eius propter entia, quę sunt hic, est id, quod conservat esse eius, postq̃ adinvenit eum: & est hęc operatio eius continue: quęro quę est maior servitus, q̃ ista servitus: quę: admodum, si vult aliquis incumbere ad conservandum civitatem a p̃ditoribus, circuens eam nocte, & die, teneremus quidem qd hęc operatio est ex maximis operationibus appropinquantibus Deo glo. sed, si ponimus motum huius hominis circa civitatem intentione, quam ipse dicit ex mēte Auicennę, sc̃p̃ ipse nō intendit in metu suo, nisi quęrere p̃fectionem in vbi infinitis, dicit de eo qd sit homo stultus, & hoc est, quod dixit Deus Glo. Quis mensuravit pugno suo aquas, & cœlum? Cum autem dixit qm̃ impossibile est ei perficere unitates, aut congregare eas numero, perfecit eas specie, est sermo involutus, non intelligibilis: nisi intelligatur, i. quoniam motus impossibile est vt remaneat in partibus suis, remanebit in toto. nam aliqui sunt motus, qui non remanent nec in paribus, nec in toto, & est generabilis & corruptibilis: & aliquis

est, qui remanet specie, & est generabilis & corruptibilis in partibus suis: sed cum hoc dicitur de eo, qd sit motus vnus modis, quibus distinguit̃ in multis locis librorum suorū, quib^o dicitur qd sit vnus motus. Cum autē dixit, qm̃ impossibile est ei perficere ea numero, perfecit ea specie, est sermo falsus: nam motus cœlestis est vnus numero. sed hoc dī de motibus, qui sunt in ceteris gñabilibus, p̃ter cęlum. qm̃ ista, ex eo qd impossibile est eis vt sint vnus numero, sunt vnus specie, & remanent in eo pp̃ remanentia motus vnus numero.

ALGAEZEL

A It Alga. Secundus quidē est, vt nos dicamus id, quod recitatis de intentione, est falsum ī motu occidentali. & quęro quare fuit motus primus orientalis? & quare non fuerunt motus vniuersi ad eandem partem? & si est in diuersitate eorū intentio, quare non differūt in contrarium. & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, qd vos dicitis de peruenitione innouationum ex diuersitate motuum ī trinitate, & sexuitate, & alijs, provenit ex contrario. Et sic etiam id, quod dixerunt de perfectione situum, & vbi omnium, postq̃ posē est eis in alia parte, quęro quid habent qd non moueantur aliquē ex vna parte, & aliquando ex alia parte ad perficiendum id, quod est posē eis, si fuerit adimplere omne posē perfectio? Igitur hoc significat qd istę sunt imaginationes, quę nihil sunt. & secreta regni dōlorum non habētur his imaginationibus, sed habuerunt ea Prophetę, & Antiqui nostri via diuinitatis, non via assumendi rōnes. & iō defici-

A deficiunt posteriores philosophorum
in declarando causam partis motus,
& electionem eius.

AVERROES.

A It Auer. Hæc est dubitatio sophistica. nã permutari ex disputatione ad disputationem est operatio sophistica. Quoniam quò sequitur ex diminutione eorum, si diminuant in dando causam diuersitatis partium motuum cœli, ut diminuant etiã in dando causam motus cœli, & ut non sit motus eius causa. hoc totum est sermo in ultimitate mollitiei, & debilitatis. O q̃ maxima est lætitia eorum in hac disputatione. nam putant q̃ ipsi vicerint philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorum in modis viz visitate, in dando causas, & considerationes, de quibus quæritur ut tribuatur in quolibet entium, quæ quidẽ differunt propter differentiam naturarum entium. Nam res simplices non habent causam eius, quod proveniat ex eis, nisi substantiã naturæ & formæ earum: cõpositæ vero habent causas agentes præter formas earum: & sunt, quæ fecerunt compositionem earum, & copulatione partium earum adinvicem. V.g. terra non hæt causam ut descendat deorsum, nisi attributum terreitatis. & ignis non hæt causam, ut ascēdat sursum, nisi substantiam naturæ, & formæ suæ: & cum hac natura dicit q̃ sit contraria igni. & sic sursum, & deorsum non habent causam, quæ fuerit vna duarum partium superius & alia inferius. sed hoc est ex determinatione naturæ eorum. Et, cum necesse fuerit diuersitas partium ex se ipsis, & diuersitas motuum ex diuersitate partium, tunc non erit hic

causa, quæ possit assignari diuersitati motuum, nisi diuersitas partium mobilium: & diuersitas partium est ex diuersitate naturæ eorum, s. q̃ quidam sunt nobiliora quibusdam. V.g. cum homo senserit in alia q̃ præcedit in ambulando cum vno duorum pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequitur eum alter, & dicit quare alia præponit hunc pedem, & postponit alterum, & non est cõtra, non erit profecto ibi causa cõpleta, nisi ut dicat, q̃ impossibile est in motu animalis quin præponat pedem, & sustentetur super alium pedem. & hoc profecto facit ut sint animalia duæ partes, dextrum, & sinistrum. & dextrum est, quod semper præponitur ex potentia reperta i eo sibi propria: & sinistrum semper postponitur dextro ex potentia sibi propria. St impossibile est ut sit cõtra, s. ut sit pars dextra pars sinistra. nam natura alalis hoc requirit aut ut plerimum, aut semper. Et sic est in corporibus cœlestibus. nam, si aliquis interrogauerit quare mouentur cœli ex quadam parte, & non ex alia, respondetur quia habent dextrum, & sinistrum: & præcipue, cum affirmaverimus de eis q̃ sunt viuentia: nisi q̃ est eis quid proprium q̃ pars dextra in quibusdam eorum est pars sinistra in quibusdam alijs. & tamen ipsi pedes etiam cum ista differentia, vnus eorum mouetur ad duo contraria, ut est pes sinister dux quidẽ. Et quẽadmodum, si aliquis interrogauerit, & dixerit q̃ motus alalis est completus, si dextrum ei cõtr sinistrum, & sinistrum dextrum: & quare appropriatum fuit dextrum ut sit dextrum, & sinistrum ut sit sinistrum, dicitur ei quod huic nõ est causa, nisi q̃ natura partis, q̃

Extra ord. Auer.

Q ap-

Disputatio

G appellatur dextrum, determinauit I se vt sit dextrum, & non sit sinistrum, & nobile datur parti nobili. sic etiam, cum aliquis interrogauerit quare appropriata est pars cœli dextra motui magno, vt sit dextrum, & pars sinistra, vt sit sinistrum, & iam erat possibile vt sit contrarium, sicut est in orbe planetarum, non erit ei responsio, nisi dicatur q̄ pars nobilis appropriata fuit corpori nobili, sicut est in appropriatione ignis superius, & terræ inferius. Quod autem cœli moueatur duobus modis contrariis, præter motum diurnum, est **H** propter necessitatem contrarietatis motuum hic, scilicet motus generationis, & corruptionis. & non est naturæ intellectus humani, vt apprehendat magis, q̄ hoc in istis sermonibus, & in hoc loco. Et, quoniam dubitauit eis **Alga.** cum hac dubitatione, & dixit q̄ non habent responsum ei, recitauit in hoc responsum quorundam philosophorum.

ALGAZEL

A It **Alga.** Et aliqui eorum dixerunt, quoniam perfectio cœli tum provenit ex motu a quacunque parte fuerit, & ordo inuolutionum terrestrium determinat diuersitatem motuum, & partium deputatarum, id, quod induxit eos ad radicem motus, est appropinquatio Deo glo. & quod induxit ad partem motus est inducere gratiam mundo inferiori. Dixit **Alg.** q̄ hoc est falsum dupliciter. Primo, quoniam, si hoc potest considerari, est ex diminutione iudicii, nam natura quiescit magis debet appropriari ei, q̄ motus, & mutationis, & est assimilari Deo glo. in

rei veritate, quoniam abest a mutatione, motus autem est mutatio. At tamen eligit motum ad influendam gratiam. nam, si adiuuat alteri, & non aggrauat sibi motus, quid est quod prohibet ab hac consideratione? Secunda vero, quoniam inuolutiones fiunt ex diuersitate proportionum, quæ fiunt ex diuersitate partium motuum. & sic erit motus primus occidentalis, & alij orientales. & veniet hæc diuersitas, ex qua proveniet diuersitas proportionum. quare ergo respicit vnā partem? istæ autem diuersitates non determinant nisi substantiam diuersitatis, pars vero, quæ respicit, non est dignior suo contrario in hoc.

AVERROES

A It **Auer.** Hic loquens conatus est dare causam hoc ex causa finali, non autem ex agēti. & nullus Philosophorum dubitauit q̄ sic ibi causa finalis secunda intentione, quæ est necessaria in esse eorum, q̄ sunt hæc. & licet adhuc non sciuerit differentiam, non dubitat tamen q̄ non est hic motus, nec incessus, nec regressus planens, qui non habet introitum in rebus, quæ sunt hic, ita q̄, si diuersificaretur ex eis aliquid, s uolueretur hoc nostrum esse. Attamen multæ harum causarum particularium, aut non scimus eas omnino, aut scimus eas post longum tempus, & magnam exercitationem, sicut dicitur q̄ sapiens affirmauit illud in libro suo de regiminibus cœlestibus particularibus. res vero vniuersales de facili habet scientia earum. & habentes scientiam iudicii stellarum peruenerunt ad multas earum

DISPVATIO. XVI^D

De destructione dicti eorum,
Quod animæ coeli respi-
ciunt omnia particu-
laria, quæ sunt
in hoc mû
do.

ALGAZEL

It Alga. Dixerunt q
animæ coeli respec-
iunt omnia particu-
laria, quæ sunt in
h x mûdo: & quod E

intelligimus per tabulam seruata
animas coeli: & pictura particu-
larum mundi in ea assimilatur pi-
cturæ rerum conseruatorum in vir-
tute cõseruatiua posita i cerebro ho-
minis: nõ q sit corpus amplũ durũ,
in quo scribantur res, sicut scribunt
puer i tabula. nã illa scriptura reg-
it plurimũ ei⁹ dilatationẽ scripti in
ea. & cũ id, qd⁹ scribit⁹ sit infinitũ, nõ
ent quidem rei scriptæ in ea finis, &
nõ i maginat⁹ corpus infinitũ. & im-
põst est scribere literas infinitas in
corpore, & impõst est notificare res
infinitas per literas numeratas fini-
tas. Et existimauerunt q Angeli cõ-
lestes sunt animæ coeli, & Angeli
Cherubini approx imantes sunt in-
telligentiæ separatæ, quæ sunt sub-
stantiæ existentes per se: & non con-
tinent terminum, & nõ vtuntur cor-
poribus: & q istæ formæ particula-
res insinuant⁹ ab a⁹ab⁹ coelestibus, &
sunt nobiliores Angelis coelestibus
qm ipse insinuat⁹, illi vero nõ insinuat⁹:
& qd⁹ insinuat⁹ est nobili⁹ eo, cui insinuat⁹,
& iõ appellant nobile noie calami,
& dicunt scit⁹ est calamo, qm assimi-

Q ij lauit

A & apprehensum fuit nostra tempe-
state plurimum eius, ad quod perue-
nerunt Antiqui in hoc, vt Chaldæi,
& alij. Quare non oportet vt non
credatur q sit huius scientia de enti-
bus, cum appareat inductiue q om-
ne, quod videtur in coelo, est propter
scientiam finalem, & causam causa-
rum finalium. nam, si hoc est in ani-
malibus, multo magis dignius est
vt sit in corporibus coelestibus. & iã
videtur in animali, & homine, vt
decem milibus. scientia in tempore
spatij mille annorum. ideo non est
inconueniens vt videatur in æter-
num æternitatis annorum longo-

R num narium scientiæ, & sapientiæ,
quæ est in corporibus coelestibus. &
nos inuenimus Veteres vt versibus
in hoc. nam ipsi bene sciunt ex posi-
tiones eorum profundatas in scien-
tia, & sunt sapientes veridici. Pri-
mum autem, & est, cum dicit quod
aliquis potest dicere quod assimila-
tio Deo gl. determinat ei vt sit quie-
scens, quoniam Deus glorio. abest a
motu, sed elegit mortũ ex eo, quod
est in eo de influxu gratiæ genera-
tionibus, est sermo inuolutus. nam
Deus glorio. non est quiescens, nec

C mobilis: & vt moueatur corpus, est
melius, quàm vt quiescat. & cum as-
similetur ens Deo glorio. assimila-
tur quidem ei, cum fuerit in
nobiliori dispositionum
eius: & est motus.

Responsio ve-
ro se-
cunda iam dicta est
responsio ad
eam.

Disputatio

Glauit picturam influentem calamo, & assimilauit id, cui insinuitur, tabulæ. Hæc est opinio eorum. Et cōtradictio huic disputationi differt a cōtradictione præcedenti. nam id, qd' dixerunt antea, nō est falsum, cum sit de eo, qd' cœli sunt viuentes, & mouentur ad intentionem, & est quid possibile. hoc vero idem est, quod tenere qd' sit scientia in creato de particularibus infinitis. & hoc forte existimatur quod sit falsum. & quaritur eis ratio in hoc, quoniam est veritas ipsa.

AVERROES

H **A**it Auer. Hoc, quod dixit, nullus Philosophorum dicit de scientia eius, nisi Auicē. scilicet corpora cœlestia imaginantur quanto magis ut imaginentur imaginationes infinitas. Alexander autem exponit in libello suo, appellato Principia totius, qd' ista corpora non imaginantur. nam imaginatio reperitur in animali propter cōseruationem: ista vero corpora non timent qd' eueniat eis corruptio: igitur esse imaginationes in eis est falsum. sic etiam & sensus. nam, si essent in eis imaginationes, essent eis sensus. sensus. n. sunt conditio requisita in imaginationibus: & omnis imaginans sentit necessario, & non conuertitur. & sū hoc non est vera expositio tabulæ seruatz, ut recitat de eis. Expō vero intellectuum separatotum, qui mouent quemlibet orbem modo seruatis, qd' sunt eis Angeli approximantes, est expō currens sū radices eorum, & sic appellare animas orbis Angelos cœlestes, cum intentio fuerit conuenire id, quod inducitur a demonstratione, ei, quod inducitur a fide.

ALGAEZEL

Ait Alga. Ex assignauerunt rationem in eo, dicentes quidem, id probatum est qd' motus circularis est voluntarius, & voluntarium sequitur volitum, & volitum vniuersale non respicitur nisi a voluntate vniuersali: voluntas autem vniuersalis non provenit ab ea aliquid: nā omne ens in actu est demonstratum tale particulare: & voluntas vniuersalis, proportio eius ad vnitates particulares est in eodem gradu: igitur non provenit ab ea aliquid particulare. sed impossibile est absque voluntate particulari motui demonstrato tali: & orbi quidem sū omni motu particulari demonstrato a pūcto demonstrato ad punctum demonstratum est voluntas demonstrata ad illum motum, & est ei proculdubio imaginatio ad motus illos particulares potentia corporali, cum motus particulares non apprehendantur nisi potestis corporalibus: igitur omnis voluntas de necessitate eius est imaginatio illius voliti, scilicet scientia de eo, siue sit particularis, siue vniuersalis. & quotienscunque fuerit orbi imaginatio partium motuum, & comprehensio earum, comprehendit eas proculdubio. I eo qd' sequitur ex eis de diversitate proportionum cum terra, in eo qd' aliquæ partes oriuntur, & aliquæ occidunt, & aliquæ sunt in medio cœli aliquorum hominum, & sub terra aliorum. & sic etiam scit quod sequitur de diversitate proportionum, quæ sunt in motu de trino sextili, quarto, & oppositione, & coniunctione ad alias innouationes cœlestes. Et aliz innouationes terrestres sustentantur innouationibus cœlestibus, aut immediate, aut vno medio

A dio, aut pluribus. Demum omne in nouatum est ei causa innouans, quousque cessat processus ascendendo ad motum coelestem æternum, si aliquid eorum est causa alicuius. nã causæ, & causata, ascendit processus eorum ad motus particulares coelestes: & ea, quæ imaginantur in motibus, imaginantur in consequentijs eorum, & consequentijs consequentium usque ad finem processus. & ideo respiciunt omne, quod innouatur. nam omne, quod innouatur innouatio ei⁹ procedit a causa: & quod tenescunq; verificabitur causa, verificabitur causatum. Inouatum. Nos autem non scimus id, quod venturum est in futuro: quoniam nos nõ comprehendimus omnes causas eorum. si enim sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nã, cum scimus qd ignis tangit bombicem, exempli gratia, si aliqua hora determinata: tunc scimus combustionem bombicis. & quotienscunq; scimus qd aliquis comedit, scimus qd saturabit. & quotienscunq; scimus qd homo deambulat in loco, in quo ponitur thesaurus coopertus leuiter, cum deambulauerit super eum deambulans, coespitat pes eius in thesauro, & scit eum, scimus, qd diues fiet ex inuentione thesauri. Attamen istæ causæ, nõ scimus eas: & aliquando scim⁹ aliquas earum, & euenit nobis sententia eius cum euenierit causatum. & si scim⁹ maiorem partem earum, prouenit nobis eximatio manifesta de euentu eius. & si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causarum. Nisi qd orbes sunt multi, & habent missionem cum inuolutionibus terrestribus, & hõ non potest scire eas, & animæ celo-

rum sciunt eas, quia respiciunt primam causam, & consequentia earum, & consequentia consequentium usque ad finem processus. Et ideo existimauerunt qd dormiens videt in somno suo id, quod erit in futurum. & hoc propter copulationem eius cum tabula seruata, & respicientia eius. & quotienscunq; respexit rem multis vicibus, remanebit hæc eadem res in conseruatiua eius. & aliquando accelerat virtus imaginatiua ad imprimendum eam. nam ex natura sua est imprimere res cum exemplationibus, quæ proportionatae sunt aliqua proportionem, aut per mutationem ex eis ad contraria. & auferunt comprehensum verum a conseruatiua, & remanebit exemplatio imaginationis in cõseruatiua, & indiget aliqua interpretatione in explicatione imaginationis. & aliquæ exemplificat imaginatio hominem arbori: & mulierem ornamento, & seruum amissioni alicuius rei dormimus, & conseruantem pecuniam amicorum, & proborum lumini. nã lumẽ est cã cãdele, & est cã illuminatiõis, & scientia interpretatiõis ramificatur ex hac radice. Et existima uerit qd copulatio cum illis a se dat, postq nullũ eibi velamen. Atq nos hora vigiliæ incubimus ei, ad qd deueniunt sensus, & appetitus. & dare operã his reb⁹ corporalibus deuote nos ab eo. & cum auferant a nobis in somno aliquæ inuolutiones sensus, apparet i eo dispositio nra copulationi. Et existimauerunt qd Propheta pur⁹ respicit occultũ hac via, nisi qd virt⁹ a talis prophetica fortificat tali fortitudine, nõ offendit a sensibus manifestis. & pp hoc videt ipse i vigilia id quod aliud videt in somno. Virtus

Disputatio

Gtius virtus imaginatiua exemplificat ei etiam id, quod vidit, & aliquādo remanet res eadem in memoria eius, & aliquando exemplificatio eius, & indiget hęc visio expositiōe, vt indiget somnium illud expositiōne. & nisi q̄ omnia gñabilia sunt fixā in tabula seruata, non scirēt Prophetę occultum in vigilia, nec in somno. attamen congregati calamum in eo, quod est, erit in die iudicii, & dispositio eius est hoc, quod diximus. Et hoc est, quod volumus pręmittere, vt bene intelligatur opus nūc eorum.

H

AVERROES

Ait Auer. iam diximus q̄ hęc opinio, non scimus aliquem dixisse eam, nisi Auicennam. Ratio autem eius, quam recitauit, est debiliū propositionum, licet sint rhetorice, & topicę. nam ipse ponit q̄ omne operatum particulare prouenit ab habente animā propter imaginationem particulare de hoc operato, & motus particulares, quibus erit hoc operatum particulare: dein de copulabimus huic propositioni maiorem minorem, & est q̄ cœli habent animam, ex quibus proueniūt operationes particulares: sequit̄ ex hoc vt proueniat ex eis id, quod prouenit ab intellectis particularibus, & operationibus particularibus, ex consideratione particulari, quod appellatur imaginatio. & hoc non videtur in artibus tantum, sed etiam in multis animalibus, quę operantur operationes terminatas, sicut est domus apum, & aranea, & alia. Attamen contradictio, eueniens his propositionibus, est q̄ non prouenit opera

tio particularis ab habentibus intellectum, nisi ex eo, q̄ hoc est imaginatum imaginatione vniuersali, & proueniunt ex ea res particulares in finitę. verbi gratia, artifex prouenit ex eo figura thesauri ex parte imaginationis vniuersalis, quę non appropriatur vni thesauro pręter alium. & sic est in eo, quod emanat ex artibus naturaliter ab animali. & sunt istę imaginationes medię inter comprehensiones vniuersales, & particulares, sicut sunt medię inter definitionem rei, & imaginationem eius sibi propriam. Corpora autem cœlestia si imaginarentur, esset talis quidem imaginatio, quę est a natura vniuersali, nō autem imaginatio particularis tributa a sensibus. & impossibile est vt operationes nostrę proueniant ab imaginatione particulari. Et ideo tenent philosophi q̄ formę imaginationis, a quibus proueniunt operationes animalis de terminatis, sunt tanquam medię inter intellecta, & formas imaginatiuas indiuiduales. sicut forma, quam facit avis, quę appellatur Begiath ex rapicibus, quę est similis ei, quę faciunt apes domus sunt artifex vero, qui indiget exemplificatione particulari sensibili, est 1, qui non est apud eum hęc exemplificatio imaginaria vniuersalis: quę quidem est necessaria in emanatione 2, quod emanat ab ea ex particularibus. & hęc imaginatio vniuersalis est, quę mittit voluntatem vniuersalem, quę non tendit ad indiuiduum pręter indiuiduum, voluntates vero particulares sunt, quę tendunt ad indiuiduum pręter indiuiduum eiusdem speciei. & hoc non reperitur in corporibus cœlestibus. Quod vero reperitur

Aperiatur voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo qd est vniuersalis, est falsum. nam vniuersale non habet esse extra animam, nec est generabile, & corruptibile. & eius diuisio prima voluntatis ad vniuersalem, & particularem non est vera, nisi dicatur qd corpora celestia mouentur ad partem definitionum rerum absq, eo qd componatur definitio ex imaginatione cuiuslibet indiuiduorum rectorum aliter, quam est apud nos. Cum autem dixit qd voluntas vniuersalis non provenit ab ea particularis, est error cum intelligitur

Bper voluntatem vniuersalem ea, qd non appropriatur indiuiduo, prater indiuiduum, sed vniuersaliter, si cur Rex, cum habuerit exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eidem rei vniuersali, tunc non est alligata ei voluntas omnino, & non reperitur voluntas talis, nisi modo, quem diximus. Igitur corpora celestia, si declaratum fuerit de eis qd intelligunt ea, quae sunt hic, ex eo qd imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium, quae sequuntur a definitionibus, non autem ex parte imaginationum particularium, quae sequuntur a sensationibus. Et quod magis videtur est qd hoc non erit, nisi ex imaginatione particulari: & precipue cum dicitur qd quicquid provenit ex eis hic, provenit secunda intentione apud opinionem hominum, qd ipsa intelligant se ipsa, & intelligant ea, quae sunt hic, si vero intelligunt ea, quae sunt hic, ita qd sint diuersa a seipsis, est consideratio, de qua speculabatur in locis propriis. demum, si sciunt, nomen quidem scientiae dicitur de scientia eorum,

& scientia nostra aequivoce. Quod: D autem dixit in hoc capitulo de causis visibilibus, & prophetarum est quid, cui solus Auicenna assentit. sed opiniones Antiquorum in hoc sunt diuerse ab hac opinione. nam esse scientiam de indiuiduis infinitis in actu, ex eo qd est scientia indiuidualis, est quid impossibile. & intelligo per scientiam indiuidualem comprehensionem, quae dicitur imaginatio. Et non est ponenda disparatio de prophetia, & visione in hoc loco, nisi procedatur in hoc ad immensam quae stionem: & est operatio sophistica, E non autem topica. Attamen hoc, quod dixi de imaginatione corporum celestium, qd sunt imaginationes mediae inter imaginationes particulares, & vniuersales, est sermo satisfaciens. sed quod sequitur ex radicibus philosophorum est qd corpora celestia non imaginantur omnino. quoniam istae imaginationes ut diximus, sunt propter conseruationem, siue sint vniuersales, siue particulares. & sunt etiam ex necessitate considerationis nostri intellectus. & ideo consideratio nostra est generabilis, & corruptibilis. igitur necesse est, ut non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo. quare haec apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis: sed vniuntur ibi ambae scientiae necessariae, scilicet vniuersalis, & particularis: & differunt hic ex parte materiarum propter hoc. & hoc modo est

Scientia de occulto, & prophetia, & similibus. & hoc de clarabitur per se --
 & in lo --
 eo pro --
 prio.

¶ *Q*uij Alg.

Disputatio

G

ALGAZEL.

Alga. Et responsio est vt dicatur, quare negatus dicenti, qd Propheta scit futura notificatione a Deo proueniente, aut ab Angelo angelorum, & non indigem' aliquo eorum, quæ narrauistis, nec ratione in hoc. & nulla est vobis ratio de de scensu legis in tabulam, & calamus. nam habentes legem nō intelligūt per tabulam, & calamus hoc decisue. & non amplectimur leges ablatione amplexus viarum intellectus. Et quod dixistis, licet concesserim'

H. positam eius, quotiescunque non conditionatur ablatio finis ab istis scitis, non scitur de eo esse, & non verificatur esse eius. Via vero hoc est vt sciatur a lege, nō autem ab intellectu. Quod autem vos dicitis de ratione intellectuali primo, edificatur super multas propositiones, quarum destructionem non narrabim', sed tantummodo contradicimus tribus propositionibus. Quartū prima est, cum dicitis motum cœli esse voluntarium, & iam contradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorum in ea. Secunda est, si hoc concedatur vobis abusive, tunc, cum dicitis qd indiget imaginatione particulari in motibus particularibus, est quid, quod non conceditur. sed nō est distinctio apud eos ibi de corpore, quia ē quid vnum: diuidit in existimatione, nō aut motu, & est vnum continuatione. q̄o ergo cœli desyderabunt cōplere loca possia eis: vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio v̄s, & voluntas v̄s. & dabimus exemplum de voluntate v̄s, & particulari, vt bene intelligat' intēno eorum. Cum autē

fuerit hō intentio exēpli g̃a ad faciendum festiuitatem in tēplo Dei, ex hac quidem voluntate v̄s non emanat motus: nam motus est particularis in partem deputatū, & mēsurā deputata. sed non deficit fieri i homine, cum respicit tēplum imaginatione post imaginationem ad locum, in quo deambulat, & parte, i qua deambulat. & sequitur omnis imaginatio particularis, & voluntas particularis ad motum prater subiectum, quod prouenit ei ex motu. Hoc ergo est id, quod intelligunt p voluntatem particularem, quæ sequitur imaginationem particulare. & hoc conceditur. nam partes numerantur, cum respicit Hierusalem, & iter non est consideratum, & oportet considerare locum prater locū, & partem prater partem ex voluntate quadam particulari. motus vero cœlestis est ei vnus modus tantum. nam rotundum in se ipso, & termino suo, id nō transit motus, quem vult: & nō est ibi, nisi vnum attributum, & vna species, & vnum nomē. & est, sicut descensus lapidis deorsum, quia quærit terram via propinqua: & via propinquior est linea recta: & ad considerandum lineam rectam non indiget innouatione cœle innouatæ prater naturam vniuersalem petentem centrum cum innouatione propinquitatis, & remotionis, & peruenitionis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit isti motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente. & hæc quidem propositio, conati sunt veritas quadam

in præponendo eam.

Auer.

A

AVERROES.

A It Auer. Sermo autem Alg. & responsio est vt dicatur, quare negatis, vsq; ad, non indiget aliquo eorum, quæ dixistis, est responsio quidem de genere auditus, non autem de genere intellecti. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculatur de omni eo, qd est in lege. & si id apprehendunt, tunc sunt æquales ambæ apprehensiones: & hæc quidem erit perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, nonificant diminutionem intellectus humani in eo, & q

B comprehenditur in lege dictum. Et, cum dubitat contra eos cum expositione tabulæ, & calami ē quid extra hæc disputationē, nec etiam est ponendum hic. & hæc expositio de scia occulti ipsius Auicē. nihil est. Contradictio vero intellectualis, q̄ adduxit de mente Auicē. in hoc, est contradictio vera. nam cælum nō habet motum extra animam particulare in cælis particulari, ita q̄ hoc determinabit q̄ sit ei imaginatio. habens. n. animam, quod mouetur extra aſam morib⁹ particularib⁹ in locis particularib⁹ hēt pculdubio imaginationē de eis, ad q̄ mouet, & de illis moribus, cum fuerint illa itinera non comprehensa ab eo visu. circulare vero, vt dixit, mouetur ex eo q̄ ē circulare vno motu, licet sequatur illum motū vnum motus multi diuersi particulares, ad id, quod ē sub eo ex entibus. nam non est intentio orbium de illis particularibus, nisi conseruare species tm̄, quarum illa particularia sunt particularia, non autem esse cuiuscunque particularis illorum particulariū, ī eo q̄ est particulare. qm̄, si hoc ef-

fer, necesse est vt cælum pculdubio imaginaretur. est tamen speculatio de particularibus, quæ sūt ex eis, an sint in cælis ad seipsos, aut ad conseruationem speciei tantum. & impossibile est vt hoc declaretur ī hoc loco, sed videtur q̄ est hic prouidētia pculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorum, & similium ex pronosticis futurorum, quæ quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

ALGAZEL.

A It Alg. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cū dicunt q̄, cum considerantur motus particulares, considerantur etiam consequentia eorum, & prouenientia ex eis, & hæc est stultitia absoluta. & est sicut dictum dicentis q̄, est homo mouetur, & scit motum suū, oportet vt sciat quod scit ex motu suo de opposiuitone, & vicinitate. & est proportio eius ad corpora, q̄ sunt supra, & sub eo, & ex laterib⁹. & cum ipse deambulat ī Sole, oportet vt sciat loca, ī quæ cadit vmbra eius, & loca, in quæ non cadit: & qd̄ ouenit ex frigore ab vmbra sua, cū abscindatur radius in illis locis: & qd̄ quod ouenit ex constrictione partibus terræ sub plātis pedum suorū: & quod ouenit de separatione ī eis: & quod ouenit humoribus suis in ventre de mutatione ex causā motus ad caliditatem: & in quo membro superabundauit caliditas, ita q̄ quasi corrumpit complexionē eius: & in quo membro rectificauit id. quod frigidum antea quasi corrumpit: & in quo loco rectificauit: & etiam quicquid fecit in his membris de humiditate & siccitate: & quod sequitur

Disputatio

G sequitur ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequitur ex hoc de mutatione pulsus, & demum de mutationibus partium corporis ad sanitatem, seu ad ægritudinem: & quod mutatur in partibus eis ad sudorem, aut ad aliam humiditatem. & sic sequitur in omnibus innovationibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut conditio, aut preparatio. & est stulticia, quam non imaginatur intelligens, & non cadit in eam nisi stultus. Et ad hoc quidem devenit hæc versutia, adeo quod nos dicimus de istis particularibus diversis scitis in anima orbis, utrum repertiatur in presentiarum, aut denominatur eis, id quod venturum est in futurum? Si intelligitur id, quod reperitur in presentiarum, est falsum quod respiciat occultum. & Prophetæ quidem percipiunt in vigilia, alij vero homines in somno id, quod futurum est eo mediantem. Vltimus destruit iudicium rationis, quia est versutia. nam qui scit rem, scit consequentia eius, & prosequentia: ita quod, si sciremus omnes causas rerum, sciremus omnes innovationes futuras: & tamen causæ omnium innovationum, quæ repertiuntur in presentiarum sunt motus celestes: sed determinamus causam in eis, aut duobus mediantibus, aut multis mediantibus: & cum transierint ad futurum, non erit ei finis. quæro quomodo scietur differentia particularium in futurum in infinitum? & quomodo congregantur in alia creaturæ in uno tempore, absque eo quod proveniant unum post aliud scilicet particulares distinctæ infinitæ, & unitates eorum sunt infinitæ. & is, cuius intellectus non testatur de hu-

ius rei falsitate, non confidat ingenio suo. Si vero convertitur supra nos hoc in scientia Dei gloriæ tunc dicimus non est alliganda scientia Dei gloriæ. casui de scientiis suis modo, quo alligatur scientia creaturarum: sed quotienscumque scita fuerit anima orbis ab anima hominis, esset speciei animæ humanæ. nam communicatur ei in eo, quod comprehendit particularia mediate, & licet non apprehendat hoc dectissime, erit tamen prædominium existimationi quod sit ex speciebus eius. si vero non prædominatum fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinaverunt. Si autem dixerit quod mos ipsius animæ humanæ est ut apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est in inuolutionibus appetitus, iræ, & odij, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, & in eo, quod faciunt pervenire ad eam sensus, adeo quod, cum processerit anima humana in aliquam rem, occupatur ab alia: sed animæ celestes mundi his attributis, non evenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & sensatio: ergo sciunt omnia. Dicimus unde scientiis quod non sit eis occupatio nonne servitus earum, & desiderium earum ad primum impedit eas, & prebet eis inuolutionem, quin consideret particularia diversa? aut quod redit falsum quin consideremus aliud prohibens præter iram, & appetitum, & hæc prohibentia sensibilia? unde scitur quod includatur in eo, quod videmus de anima nostra, & tamen intellectui sunt occupantes ex magnitudine animæ, & petendo dominium id, quod non potest imaginari apud infantes, & non existimant

A sumant eas esse occupantes, & prohibentes? & vnde scitur falsitas ei⁹, qd est loco earū in aialibus coelestibus? & hoc ē, qd volum⁹ narrare i sciētijs, appellatis apd eos Diuinis.

AVERROES.

A It Auer. Quod aut negat, qn sit hic intellectus separatus à materia, intelligēs quidem res per consequentia earū essentialia mō vniuersalitatis eorum, non est impossibilitas eius ex rebus per se notis, nec ēt necessitas esse eius est ex rebus per se notis: sed hōes, s. Phi

B losophi existimant q iam facta est demō apud eos, q reperitur intellectus talis. Quod vero reperiantur imaginationes infinitę est impossibile vnicuiq, particulari hoc imaginari. Attamen q reperitur infinitum in scientia antiqua, & quō erit scientia de particularibus, quę fient in futurum homini ex parte scientiæ antiquę, est id, in quo dicūt homines q apud eos est declaratio. nam anima intelligit de hac re vte, quod est in intellectu, non autem particulare, quod appropriatur tempori tali, & individua nota

C apud eos. anima enim est i. i. potentia omnia enia: & id, qud est in potentia, exit in actum, aut propter res sensibiles, aut propter naturam intellectus precedentis sensibilia in esse, s. intellectus, propter quē erunt enia sensibilia intelligibilia, & certe quidem non ex eo q sunt in hac scientia imaginationes individuorum infinitorum. demō existimāt q iam vniatur ambę scientię, vniuersalis, & particularis in substantia separata à materia. & cum ipsa in-

diuiditur ad vniuersalē, & particularem. & non est hæc scientia vti, nec particularis. & hoc quidem, siue contrarium eius non potest declarari in hoc loco. loqui. n. de his rebus in hoc loco est, sicut quis acceperit propositiones Geometricas, quę non habent famositatē, & faciet cum eis verificationem, nō autem satisfactionem primo aspectu, & miscebit vnā cum aliā, scilicet dubitabit cum vnā alteri. nam hoc est ex debilibus speciebus loquelę, & vilioribus, quoniam non erit in hoc verificatio demonstratiua, seu rethorica. Et sic etiam scientia de differentijs, quę sunt inter animas coeli, & animam humanam, sunt q sita, p̄funda. & qui loquitur de aliquo eorum extra locum suum, aut erit sermo eius de eis extraneus, aut rethoricus, & primo aspectu, scilicet propositionum possibilium: sicut dicunt quod potentia irascibilis, & concupiscibilis prohibet animam humanam ab apprehensione eius, cuius apprehensio est propria animę. nam isti sermones, & similes, apparet de eis quod sunt possibiles, & oportet asserre rationē eis, & diriguntur ad eos multę possibilitates oppositę. Et hic finis imponitur ei, quod decreuimus narrare de nouificatione sermonū, qui sunt in hoc libro in disputationibus Metaphysicis: & est maior pars huius libri. & deinde loquemur de disputationibus Physicis, si Deus glō. voluerit.

IN PHYSICIS.

DISPVATIO PRIMA.

De iudicio eorum, quod hæc copulatio, quæ apparet in esse
inter causas et causata, est copulatio, quæ
consequitur necessario.

A L G A Z E L.

H

IT Alga. Ea autem, ad quod est intentio in naturalibus, sunt multæ scientiæ. & narrabimus partes earum, ad

notificandis quod lex non necessitat, nec astringit ut contradicatur eis, & ne generentur nisi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem sunt octo partes. quarum Prima est, in qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo quod est corpus, sicut est diuisio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit mori, & sequitur ei, ut tempus, & vacuum. & id includit Liber, appellatus Liber Physicorum. Secunda est notificatio dispositionum partium elementorum cum orbibus, & eius, quod est in concavo orbis Lunæ ex elementis quatuor, & naturis eorum, & causa appropriationis vniuscuiusque eorum in loco tali demonstrato. & id includit Liber, appellatus de Cælo, & Mundo. Tertia, notificantur in ea dispositiones generationis, & corruptionis, & generationis, & crementis, & mutationis, & qualitatis perfectionis specierum cum corruptione indiuiduorum ex duobus motibus cælestibus, orientali, & occidentali. & id includit Li

ber appellatus de Generatione, & Corruptione. Quarta speculatur ea de rebus euenientibus quatuor elementis ex mixtionibus, ex quibus fiunt impressione superioris, ut nubes, & pluuia, & tonitrua, & lampades, & circulus circa Lunam, & ins, & coruscationes, & venti, & terræ motus. & id includit Liber Meteororum appellatus. Quinta speculatur ea de mineralibus. Sexta speculatur ea de plantis. Septima speculatur ea de animalibus. & est Liber dictus de Naturis animalium. Octaua speculatur ea de animabus animalium, & virtutibus apprehensivis, & quod homini insit anima, quæ non moritur ad mortem hominis, id est quod substantia spiritualis finiatur. quod est falsum. Earum autem rami sunt septem. quorum Primus est Medicina. cuius intentio est scire principia corporis humani, & dispositiones eius ex sanitate, & egritudine, & causis, & signis earum ad hoc ut egritudo remoueatur, & tunc conservatur sanitas. Secundus est iudicium stellarum: & est consideratio faciens iudicium ex figuris planetarum de eo, quod euenit ex rebus mundi, & tempore, & filiis, & cremento, & ætatibus. Tertius est scia Physionomiz: & est faciens iudicium

L

M

A dicitur ex figura, & dispositione eius de moribus. Quartus est Interpretatio somniorum: & est faciens iudicium ex eo, quod est simile de impressione alterius. Quintus est scientia imaginum: & est copulatio virtutum celestium virtutibus aliquorum corporum terrestrium, ut fiat ex hoc operatio extranea in mundo terrestri. Sextus est scientia Prestigationis: & est mistio virtutum corporum terrestrium, ut fiant ex eis res extraneae. Septimus est ars Alchimie: & intentio eius est permutare substantias minerales ad perueniendum ad purificationem auri, & argenti, aut in aliqua specie apparentiz. Lex autem non astringit ut tradatur eis in aliqua re harum scientiarum. nos vero disputabimus contra Philosophos ex omnibus istis scientijs quatuor disputatib⁹.

AVERROES.

A ut Auer. Id autem, quod numeravit de octo generibus scientiarum Naturalis est verum secundum opinionem Arist. Attamen scientias, quas numeravit, quod sint rami earum, non sunt sic, sicut ipse numeravit. Nam Medici non est ex scientia Naturali. est enim ars factiva, quae assumit principia sua a scientia Naturali. quoniam scientia Naturalis est speculativa: Medicina vero est factiva. & cum loquimur de re eadem in duabus scientijs, erit duobus modis, ut cum loquimur de sanitate, & egritudine. nam habes scientiam Naturalem considerat de sanitate, & egritudine, id eo quod sunt ex passionibus entium naturalium: Medicus vero considerat de eis, in eo quod conservat unam earum, & destruit alteram, id est ipse considerat de sanitate, id est eo quod conservat eam, & egritudi-

ne, in eo quod remouet eam. Scientia autem iudicii stellarum non est etiam ex ea, sed est scientia in pronosticando id, quod fiet in mundo: & est species divinationis. Ex huius generis est etiam scientia Physionomie, nisi quod scientia Physionomie est scientia rerum occultarum, quae nunc reperiuntur, non autem futurarum. Ex scientia Interpretationis somniorum est etiam species pronosticationis eius, quod fit. & hoc quidem genus scientiae non est speculativum, nec factivum, licet existimetur quod habetur vilitas ex eo in operatione. Scientia autem Imaginum est falsa. quoniam impossibile est, si posuerimus quod situs celestis faciat impressionem in rebus, quae sunt hic, ut sit illa impressio, nisi si re facta, non autem ut transeat illa impressio huius rei factae ad aliam rem extra eam. Scientia autem Prestigationis sunt scientiae, quae ingrediuntur in capitulum mirabilium, & non habeat introitum in artibus speculativis. Alchimia vero est ars, in qua est dubium an reperiatur. & si reperitur, impossibile est ut quod sit in ea sit ipsummet naturale. nam ars diminuitur in assimilando naturae, nec peruenit ad eam in rei veritate. & si fecerit aliquid simile, quo ad sensum, rei naturali, non est apud nos aliquid, quod necessitet falsitatem, nec possibilitatem eius, & quod possibile est ut perueniamus ex eo ad hoc est longa experientia cum longitudine temporis. Quatuor autem disputationes, quas numeravit Algazeli. nos profecto recitabimus unamquamque earum.

ALGAZEL.

A ut Alg. Disputatio prima est iudicium eorum, quod habet copulatio,

Disputatio

Copulatio, quæ videtur fesse inter causas, & causata, est copulatio, quæ secuta est necessario, & nō est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absque causa. Secunda autem, cum dicunt q̄ animæ humanæ sunt substantiæ existentes in seipsis, & non sunt iunctæ in corpore, & mors est cessatio copulationis earum in corpore cessatione regiminis, sed sunt existentes in seipsis omni hora. & existimauerunt q̄ hoc est scitū demonstratione intellectuali. Tertia autem, cum dicunt q̄ istæ animæ, **H** est falsum dicere de eis q̄ corrumpantur, sed, cum repetantur, sunt æternæ, & perpetuæ, & non imaginatur finitas durationis earum. Quarta vero est, cum dicunt q̄ istæ animæ falsum est dicere q̄ redeant ad corpora. Sequitur autem questio I Prima disputatiōe, ex eo q̄ ædificatur super eam affirmatio miraculorū rescindentium consuetudines, sicut est conuersio baculi in serpentem, & viuificatio mortuorum, & quiescere Lunam. & ponens cursum cōsuetudinū semper prosequi necessario negat totum hoc. & exponunt id, qd̄ ponit in libris Prophetarum de viuificatione mortuorum, & dixerunt q̄ intelligitur per hoc, Caute ne sitis ignari in vita scientiæ. Et exponunt conuersionē baculi fascinationem ex fascinatiōibus in destructionē ranonum diuinarum notarum apparentiū medianæ Moysi cum erroribus Hæreticorum. Quiescere autem Lunā aliqui id negauerunt, & existimauerūt q̄ non est possibile. Attamen nō cōcedūt Philosophi miracula rescindentia consuetudines, nisi trib⁹ re-

bus. quæram Vna est virtute imaginatiua. nam ipsi existimauerunt q̄ cū prædominatur, & fortificatur, & non impediunt eam inuolutiones, & sensus respicit in tabula seruata, & imprimuntur in ea forme particulares, quæ sunt in futurū. & hoc quidem I vigilia Prophetis, & alijs hominibus in somno. & hoc est proprium Prophetiæ virtute imaginatiua. Secunda vero est propria virtuti intellectuæ speculatiuæ, & deuenit ad fortem extimatiuam, & ē celeritas permutandi ex scito ad scitum. & aliqui purificatur, cū cogitans in eo, ad quod sumitur ratio, **L** & excitatur ad rationem. & cū recordatur ratione, excitatur habens rōnem ex seipso. demum, cum occurrit ei terminus medi⁹, excitatur ad conclusionem. & cum fuerit in intellectu suo terminus conclusionis, peruenit ad mentem suam terminus medius congregans extremitates conclusionis. Et homines profecto differunt in hoc. Nā sunt aliqui, qui mouentur ex seipsis: & sunt aliqui, qui mouētur pauca excitatione: & sunt aliqui, qui nō cōprehendunt cum excitatione, nisi diminutione magna. & quemadmodum possibile est vt eueniat vltima diminutio non habenti sensationem omnino, ita q̄ non mouet ad intelligendum intelligibilia cū excitatione, sic etiam potest euenire vltima fortitudo, & additio, vt exciteretur ad omnia intelligibilia, aut ad plurima eorum, & tempore breviori. & differt hoc quātitate I omnibus questis, aut aliquibus, & etiā qualitate, ita quod differt celeritate, & propinquitate. & forte reperietur propinquitas animæ sanctę p̄t̄,

Arg. quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad scientiā, & celerissimo tempore. & est Prophetia, qui habet mirabilem virtutem speculatiuam, & non indiget in intelligibilibus docente, sed quasi ipse addiscit ex se ipso. & est is, qui de nominatur q̄ quasi illuminatur lumine eius, licet non tangat id ignis; & est lumē prę cæteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factiua, quæ peruenit ad terminum, quo disponitur naturæ, & obediuit ei. Et exemplum eius. nam aīa aliquis nostri, exempli gratia cū imaginatur aliquid, inseruiunt ei membra corporis, & virtutes, quę sunt in ea, & mouetur ad partem imaginatam quęstam, ita q̄, cum imaginatur aliquid suavis saporis, resoluitur gēngiū, & excitatur virtus resolūens humiditatem spermaticā a loco suo. & cum imaginatur coitū, excitatur virtus, & iduratur instrumentum. etiam, cum deambulauerit super corpus longum extensum in vacuo, & super trabem, cuius extrema sunt in duobus parietibus, fit fortiter imaginatio eius q̄ cadat, & patitur corpus hac imaginatione, & cadit. & si hoc esset super terrā, deambulare super eam celeriter, & nō caderet, quoniam corpus, & virtutes corporales creatę sunt ad seruiendum, & obediendum animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est inconueniens vt perueniat virtus fortitudinis animę ad terminum, quo inseruiat ei natura necessario, & absque corpore. nam anima eius non est innata in corpore, nisi quoddam habet aliquam excitationem, & desiderium ad regimē

eius. & creatum fuit hoc in radice creationis eius. & quemadmodum oportet vt seruiant ei membra sui corporis, sic non est impossibile quā seruiat ei aliquid pręter corp⁹, adeo q̄ cōsiderabit, & perueniet anima eius ad statum venti, aut descensum pluię, aut innouationem toni, aut terręmotuum, & profundat hōes. & hoc quidem peruenit ad frigus venturum, aut calidum, aut motū in aere: & fit ex anima eius hęc caliditas, aut frigiditas. & sunt ex ea hęc absq; cā naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendū. **E** sed non peruenit ad hoc vt conuertatur lignū in animal, aut rescindatur Luna, q̄ non recipit rescissionē, & extensionem. hęc est opinio eorum de miraculis. Nos vero nō negamus q̄ sit aliquid eius, quod dixerūt, & q̄ hoc sit Propheta: negamus tñ sufficientiam eorū in eis tñ tum, & negationē eorum cōuersionis baculi in serpentē, & viuificationis mortuorum, & alia. igit̄ necesse est vt disputemus in hac disputatione ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad qd̄ peruenierunt perfecti: & est q̄ De' omnia potest. & disputabimus in hoc intento.

AVERROES.

A It Aver. Loqui autē de miraculis, Antiqui philosophorū non fecerunt de eo sermonē. quoniam hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponendę quęstiones discutiendę. nam sunt principia legum: & qui speculatur de eis, & dubitat de ipsis oportet contempni

Disputatio

G demnari apud eos, quemadmodum qui speculatur de alijs principijs legis vniuersalib⁹. sicut, si Deus gl. reperitur: & si summum bonum reperitur: & si virtutes reperiantur, in quorum esse non dubitatur, & qualitas eorum est quid diuinum abstractum ab apprehensione intellectus humani. & causa huius est, qm̄ hęc sunt principia eorum, quę operantur quibus hō erit religiosus. & non est modus ad perueniendum ad scientiā, nisi postq̄ peruenierit ad religionem. & oportet vt non se intromittat ad specu-

H landum de principijs, quę faciunt dignitatem, anteq̄ perueniat ad dignitatem. Et, cū artes scientificę non perficiantur, nisi procemijs, & pambulis, quę primo recipiet ad discens, quanto magis hoc debet eē in rebus, quę operantur. Quod autem dixit de causis huius nomine Philosophorum est sermo, quē nescio aliquem dixisse, nisi Auic. Attamen, cum verificatum fuerit ipsum esse, & possibile sit vt mutetur corpus ab eo, quod non est corpus, nec potentia in corpore absq; mutatione eius, tunc id, quod dedit de

I causa eius est possibile. tamen non omne, quod est possibile, in natura sua potest homo id facere. nā possibile homini est scitum, & plurima possibilem ex seipsis sunt impossibilia ei. Igitur veritas q̄ Propheta scindat consuetudines est impossibile homini, est tñ possibile in se. & non oportet in hoc vt ponatur q̄ res impossibiles in intellectu sint possibilem Prophetis. Et, cum bene consideraueris in miraculis, quorum eē verificatum est, inuenies ea esse huius generis, & quod magis manife-

stum est ex eis in hoc est Liber Dei **K** omnipotentis, qui non destruit consuetudinem per viam auditus, sed probatum est esse miraculum sensu, & consideratione omnibus hominibus repertis, & qui reperietur vsq; ad diem iudicij. & in hoc sunt hęc miracula nobiliora ceteris miraculis. & sufficiat hoc ei, qui non contentatur tacere in hac disputatione, & sciat q̄ via electorum in verificatione Prophetarū est alia via, ad quam excitauit nos Aui. in multis locis, & est operatio, proueniens **L** ab attributo, quo Propheta appellatur Propheta: quę est notificatio occulti, & positio legum conuenientium veritati, & faciendum adipisci ex operationibus id, quod est summum bonum omnium creaturę. Id vero, quod recitauit de prophetia ex Philosophis, nescio aliquem dixisse hoc, nisi Aui. Attamen quod dicunt Antiqui de prophetia, & visione, est q̄ sit ab ipso Deo glo. mediante aliquo ente spiritali, quod non est corpus, & est tribuens intellectū humanum apud eos: & est id, qd appellant Moderni intellectū agentem: & appellatur in lege Angelus. **M** & reuertamur ad id, quod dixit de his quatuor disputationibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Copulatio autem in ter id, quod reputatur ad modum cause, & id, quod reputatur causatum, nō est necessaria apud nos. sed oīa duo, quorum hoc non est illud, nec illud hoc, & affirmatio vni⁹ non includit affirmationē alterius, nec negatio vnius includit negationem alterius, non est ex necessitate esse vnius esse alterius, nec ex necessitate priuationis vnius vt priuetur

A uetur alterū, sicut est ebrietas & potus, saturatio & commestio, combustio & tactus ignis, lumen & eleuatio Solis, mors & diuisio colli, potus medicinz & fluxus ventris & alium pro solutiui, & sic sequimur ad oīa, quæ videntur ex copulatis in Medicina, & iudiciis Itellarū, & artibus, & dictionibus, quorum copulatio non præcessit, & est in posse Dei glo. creatæ ea equaſt, non q̄ sit necessariū ex se, nō recipiens quidē diminutionē, sed ex posse, & in posse eius est creaturaturationem absq; comestione, & creatur mortē absq; sectione colli, & facere continuationem vitæ cum sectione colli, & sic sequitur in oībus copulatis. & Philosophi quidem negauerunt possibilitatem eius, & rōtati sūt de falsitate eius. Et cōsideratio de his rebus, quæ excipiuntur ab vniuersali esset longa. attamen explicabimus in hoc cū vno exēplo, & est cōbustio in stappa exēpli grā cum tactu ignis. quia nos concedimus esse tactum inter ea absq; cōbustione, & concedimus fieri cōuersionem stuppæ cōbustæ in cinerē absq; tactu ignis. ipsi tñ negant possibilitatē huius. Et sermoni quidē in hac disputatione sunt tria loca. Quorū

C Prim⁹ est vt dicat aduersari⁹ q̄ agēs cōbustionis est ignis tñ, et est agēs naturæ, non autē electus: igitur impossibile est ei vt recedat ab eo, qd̄ est ei connaturale, cū tetigerit subiectum recipiens. Et hoc quidem nos negamus sed dicimus q̄ agēs combustionis creauit nigredinem i stappa, & separationem in partibus eius, & posuit eam combustam, & cinerē, & est Deus glo. mediantibus Angelis, aut immediate: ignis vero est quid inactum, nō hñs quidē opera-

tionē, quæ quæ est rō q̄ ipse sit agens: & non hñt rōtē nisi testimonium aduentus combustionis cum tactu ignis. sed testimoniū indicat q̄ aduenit cum eo, & nō indicat q̄ aduenit ex eo, & q̄ non sit cā alia præter eum. nam nulla est dīa in eo, q̄ copulatio spūs virtutibus apprehensiuīs, & motuīs i spermate alalis nō gñetur ex naturis inclusis in calido, frigido, humido, & sicco, & in eo, q̄ patet efficiat embrionē casu spermatis, nec ipse efficit uitam eius, & visū, & auditum, & alia, quæ sunt in eo, & patet q̄ sunt in eo, & tñ nemo dicit q̄ sunt ex eo, sed esse eorū est ex parte primi, aut immediate, aut mediantibus Angelis deputatis his rebus, quæ fiunt. & hoc est, qd̄ determinant Philosophi, dicentes q̄ in hoc mundo ē efficiens. & sermo est cum eis. Igitur declaratum est q̄ esse cum re, nō indicat q̄ sit ex ea: attamen declarabitur hoc exēplo. Et est, qui natus est cæcus, et eo q̄ in oculis suis est velamen nebule, & nō audierit ab host⁹ dīam inter diem & noctem, si quidem remoueretur nebula ab oculis in die, q̄ aperiret palpebras suas, & videret colores, existimabit q̄ cōprehensio habita per oculos suos de pictura colorum, agens eius est apertio visus: & quouienſcunq; fuerit visus eius sanus & apertus, & velamen ablatum, & hō obiectum coloratū, necesse est proculdubio vt videat: & non intelligit q̄ nō videt, vsquequo occiderit Sol, & obscurat⁹ fuerit aer, & tunc ſciat q̄ lumen Solis est causa impressionis colorū visu suo: quæro vñ credimus iudicio q̄ sint principij esse cause, ex quibus influuntur hæ in nouationes cum tactu inter eas, nisi q̄ sunt permanentes: &

Extra ord. Auer. R non

Disputatio

G non sūt corpora mobilia vt deficiāt:
& , si deficeret comprehenderemus
separationem , & cōsiderauimus q
sit ibi causa post illam , quā vidi-
mus: & hoc non potest euitari ab eo-
sm rationem radicū eorum. & ideo
determinauerunt verificantes eorū
q ista accidentia, & innouationes, q
proueniunt cū tactu corporū, & de-
mum cum diuersitate proportionis
earum, insuāt à datore formarum,
& est Angelus, aut Angeli, adeo q
dixerūt q impressio formarum co-
lorum oculo prouenit ex parte da-
toris formarum: ortus autem Solis,
H & pupilla sana, & corpus coloratum
præparant subiectum ad recipiendū
has formas: & affirmauerunt hoc of
innouato. & hoc quidem destruit ra-
tionē eius, qui ratiocinatur q ignis
sit efficiens combustionis, & panis ef-
ficiens saturationis, & solutium ef-
ficiens sani tatis, & sic aliarū causarū,
& causarū.

AVERROE.

A It Aver. Negare autem causas
efficientes, quas edemus in se-
nibilibus, est sermo sophisticus. & lo-
quens in hoc, aut cum lingua sua ne-
gat id, quod est in corde suo, aut se-
quitur inuolutionem sophisticam,
quæ sibi euenit in hoc. & qui aufert
hoc, nonne poterit scire q oī actio
impossibile est quin fiat absq; agen-
te? Attamen si istæ causæ sufficiūt ex
se operationibus prouenientibus ex
eis, aut perficiēt operationes suas ex
causā extrinseca separata, aut non se-
parata, est quid non per se notum, &
indiget inquisitione, & cōsideratio-
ne magna. Et, si inuenerunt hoc du-
bium in causis agentibus, in quibus
apparet sensu q aliquæ agāt aliquas,
ex eo q est hic ex agentibus, quorum

agens non apparet sensu, hoc quidē
non est verum. nam illa, quorū cau-
sæ non apparent sensu, sunt intelli-
gibilia, & quæstia, ex eo q nō habent
sensu causæ eorum. Si vero fuerint il-
la, quorū causæ nō apparet sensu, igno-
ta natura sūt, & quæstia, tunc id, quod
nō est ignotū, sunt causæ eius sensibi-
les necessariæ; & hoc est de actione
eius, qui nō diuidit inter notū per
se, & ignotū. Igitur quod adduxit in hoc
capitulo est sophisticum. Vterius
quid dicent de causis essentialibus,
sine quarū cognitione non intelligit
ens. nam notū est per se q in rebus
sunt substantiæ, & attributa, quæ de-
terminauerūt operationes proprias
cuiuslibet enti. & sunt ea, propter quæ
differunt substantiæ rerum, & nomi-
na, & definitiones earū. & si non es-
set cuiuslibet enti operatio sibi ppropria,
non esset ei natura sibi propria. & si
non esset ei natura sibi propria, non
esset ei nomen sibi proprium, nec de-
finitio: & essent oīa eadem, & nō e-
dem. nam de eodem iterogaretur
an sit ei operatio vna sibi propria, si-
ue passio, siue propria, aut nō habet
operationem. & si habet operatio-
nem sibi propriā, igitur hic sunt ope-
rationes propriæ prouenientes à na-
turis propriis. & si non habebit vnā
operationem sibi propriā, igitur vnū
non est vnū. & cum aufertur natura
vnus, aufertur natura entis. & cum
aufertur natura entis, sequitur pri-
uatio. Attamen operationes proue-
niētes à quolibet ente necessariæ ac-
tionis in eo. cuius nā est vt agat, an
sunt electiue, aut posses vt plurimū,
aut est eis vtrūq; simul, est quæsi-
tū, I quo dēt fieri speculatio. nā actio
& passio vna inter quælibet duo en-
tia ex entibus est propter aliquā re-
lationem

A rationem relationum infinitarum : & si datur relatio sequens relatione : quare non decidemus de igne, si appropinquatus fuerit corpori sentienti quod agat proculdubio. quoniam non est inconveniens, quin sit ens, cui sit ad corpus sentiens relatio, quare relatio impedit operationem ignis, ut dicitur de lapide balnei, & alijs. hoc tamen non faciet necessario negationem ignis ab attributo combustionis, quod est quicquid perseverabit esse ei nomen ignis, & definitio eius. Quod vero entia, quae sunt, habeant quatuor causas, agens, materiam, formam, & finem, est notum per se. & sic etiam eas esse necessarias in esse causatorum : & praecipue illas, quae sunt pars rei causatae, scilicet quam appellant aliqui materiam, & aliqui conditionem & subiectum, & aliqui formam, & aliqui attributum animale. Loquentes autem consentunt quod sunt hic conditiones, quae sunt necessariae in conditionato, sicut id, quod dicunt, quod vita sit conditio in scientia : & sic consistitur quod rebus sunt verificatio, & definitiones, & sunt necessariae in esse entis : quare perseverant iudicium in hoc palam, & occulte eodem modo.

C & sic faciunt in passionibus sequentibus substantiam rei : & est id, quod appellant rationem, sicut dicunt quod adaptatio in ente indicat quod agens sit intelligens : & esse ens, in quo est intentio ad aliquem finem indicat quod agens scit ipsum. intellectus. n. nihil aliud est, nisi apprehensio entium cum causis suis. & hoc differt ab alijs virtutibus apprehensivis. & qui aufert causas aufert intellectum. & ars Logice ponit positiones quae sint hic causae, & causatae, & quod scientia illorum causatorum non erit perfecta, nisi ex scien-

tia causarum eorum. Igitur negare D haec destruit scientiam. nam sequitur quod non sit hic aliquid scitum omnino scientia vera : sed, si fuerit, erit imaginatum. & non erit hic demonstratio, nec de finitio omnino, & auferetur species praedicatorum essentialium, ex quibus componuntur demonstrationes. Et ponens, quod non datur scientia una necessaria, sequitur ei, ut non sit hoc sensum dictum necessarium. Qui vero confiteretur quod sunt hic aliqua talia, & aliqua non necessaria, & iudicat anima de eis iudicio imaginativo, & existimat quod sunt necessaria, & tamen non sunt necessaria. Philosophi quidem non negant hoc esse. & si appellant hoc consuetudinem, est possibile : sin autem, nescio quid intelligunt per nomen consuetudinis, an intelligunt quod sit consuetudo agentis, aut consuetudo entium, aut consuetudo eorum apud iudicium de istis entibus. & falsum est ut Deo sit consuetudo. nam consuetudo est habitus, quem acquirit agens, qui facit reiterationem actionis ab eo ut plurimum : & Deus gloriatur. Ego vero dominus non mutator : & non est in eo aliquid mutationis omnino. Si vero intelligunt quod sit consuetudo entium, consuetudo quidem non est nisi in habentibus animam. si vero fuerit in non habentibus animam, est verificatio naturae. & hoc quidem non negamus, scilicet quod sit in entibus natura determinans rem aut necessariam, aut ut plurimum. Quod autem sit in nobis consuetudo in iudicio de entibus, haec quidem consuetudo nihil aliud est, nisi actio intellectus, quam determinat natura eius, & ea intellectio est intellectus. & non negant Philosophi talem consuetudinem. & est di-

Disputatio

Gratia sophistica, cum verificabitur quod non sit sub ea aliquid, nisi quod sit actio positiua: sicut dicimus procedit tale agens ut facit hoc & hoc. id est quod ipse id faciet ut plurimum. & sic hoc fuerit, essent omnia entia positiua, & non erit ibi scientia omnino, qua auribuitur agenti quod sit sapiens & sicut diximus, non debemus dubitare quod talia entia aliquod eorum agit in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipsis in hac actione, sed indigent agente ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum etiam in esse eorum, quanto magis in actione eorum.

Hic eorum. Quae autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo Sapientes quibusdam modis, & non differunt quibusdam modis. nam omnes conueniunt in hoc, quod agens primum est separatum a materia: & hoc agens operatio eius est conditio in esse rerum, & esse operationum earum. & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediante aliquo intellectu ei, quod est aliud ab istis entibus. & aliqui ponunt id esse coelum tantum: & aliqui ponunt cum coelo aliud ens remotum a materia: & est id, quod appellant datorum formarum.

Imarum. & non est hic locus speculationis de istis opinionibus. & nobilior eorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. & si fueris ex eis, qui desiderant has veritates, vade ad quodlibet eorum in capitulo proprio. Accidit tamen quaestio in inuolutione formarum essentialium, & praecipue animarum: quoniam non possunt attribui hoc calido, frigido, humido, & sicco, quae sunt causae eius, quod sit hic ex naturis, & eius, quod corrumpitur. Deharij autem sunt, qui attribuant omne, quod videtur hic ex

eo, cuius non est causa, quae attribuitur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt quod, cum ista elementa miscantur aliquibus commistionibus, sunt haec res, tanquam sequentes illas mixtiones, sicut sunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primum contra cum, qui locutus est de causa.

A L O A Z E L.

Ait Alga. Locus autem Secundus est cum eo, qui confitetur quod haec inuolutiones influunt a principijs inuolutionum: dispositio tamen ad recipiendum formas provenit ab his causis apparentibus, quae reperiuntur agentes, nisi quod illa principia etiam proveniunt res ex eis commiscutione & naturaliter, non autem per viam consilij & electionis, sicut provenit lumen a Sole. Attamen sunt differenter in dispositione circa receptionem propter diversitatem dispositionum earum. nam corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eum, adeo quod illuminat eo alium locum: opacum vero hoc non recipit. & aer non impedit extensionem luminis eius: lapis vero impedit. & aliqua dissoluntur in Sole, & aliqua indurantur: & aliqua dealbantur, ut sunt panis lutores, & aliqua denigrantur, ut facies. principium autem est unum, & impressiones sunt diversae ex diversitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis influunt eorum ei, quod provenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. & cum res sic se habuerit, quotienscumque posuerimus ignem in conditione sua, & posuerimus duas stuppas similes contingi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur

A ut comburatur vna earum, & non alia? & ibi nulla est electio. Et propter hoc negauerunt casum Abrahe in ignem calidum cum priuatione combustionis, & remanetia ignis: & existimauerunt qd hoc est impossibile, nisi negando caliditatem ab igne. & hoc auferet ei qd non sit ignis, aut cedendo conuersionem substantie ipsius Abrahe in lapidem, aut aliqd, in quod non agit ignis, & hoc non est possibile, & illud etiam non est posse.

AVERROES.

A It Auer. Qui putauit ex Philosophis qd hæc entia sensibilia non agunt adinuicem, sed agens eorum est principium ab extra, non poterit dicere qd id, quod videtur de actione alicuius eorum in aliquod, est quid falsum in totum, sed dicet qd ipsa agunt adinuicem dispositionem ad recipiendum formas à principio ab extra. Atamen nescio aliquem Philosophorum hoc dixisse simpliciter, sed dixerunt hoc in formis essentialibus. in accidentibus tamen omnes conueniunt qd calidum agit calidum sibi simile, & sic aliarum qualitates quatuor, non ex eo quod comprehendit eas caliditas ignis elementalis, & caliditas proueniens à corporibus celestibus. Quod autem attribuit Philosophis qd principia separata agunt naturaliter, non electio, nemo hoc dixit, cui adheretur. sed omnes habens scientiam agit apud eos electione. tamen propter dignitatem, quæ est eis, non prouenit ex duobus contrariis, nisi dignius eis: & electio eorum non est propter aliquid, quod perficiat substantiam eorum, cum in substantijs suis nulla sit diminutio, sed ut perficiatur ex entibus, quod habet diminutionem in natura sua. Quod

autem attribuit ex debitatione miraculi Abrahe, nemo hoc dicit, nisi Epicurei ex gentibus Hilmæctis. Nam sapientes, & Philosophi, non est concessus eis sermo, nec dubitatio in principijs legis: & qui hoc facit, apud eos est eodemmodus magna condemnatione. nam quoniam omnis ars habeat principia: & necesse est speculanti in illa arte ut recipiat principia eius: & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione: ars quidem operatiua legis dignior est in hoc cæteris. nam consuetudo à pueritia virtutibus legis est necessaria apud eos, non autem in esse hominis, in eo quod est homo, sed in eo quod est homo sapiens. quare oportet omnem hominem recipere principia legis: & proculdubio ut exaltet eum, qui posuit ea. nam negatio eorum, & dubitatio in eis destruit esse hominis. quare oportet interficere Hæreticos. & quod debet dici de eis, est qd principia eorum sunt res diuinae, in quibus conuenire debet intellectus humani ad cõstitutum eis cum ignorantia causarum eorum. quare non inuenimus aliquem Antiquorum loqui de miraculis cum paterfatione eorum in mudo. nam sunt principia cõstitutionis legis: & leges sũt principia virtutum: & non ut dicitur de eis post mortem. & cum nutritus fueris homo in virtutibus legis, tunc est religiosus simpliciter. & si cõtinuauerit ei tempus, & fortunam, adeo qd erit ex sapientibus profundis in sapientia. & inuinitur ei expositio alicuius principij principiorum eius, præcipitur ei ut non expresse paterficiat expositionem eius, & dicat quod sunt res, prout scribuntur, ut dixerunt sapientes nostri in eo, quod di-

Quo p
du Phil
sophi sc
beat cu
leges.

Disputatio

Grit, & vidi vsq; ad Angelum honor Dei est abscondere re. hz sunt definitiones legū, & definitiones sapientū.

ALGAZEL.

A It Alga. Et responsio ei est ex duabus vijs. quarū Prima est vt dicitur non concedimus q; principia non agunt electiue, & q; Deus glo. non agat voluntarij. & iam per fecimus destructionem rationū eorum in hoc in disputatione innouationis mundi. & cum affirmabitur q; agens creat cum sua voluntate o; bustionem cum contactu ignis ad stuppā, possibile est in intellectu vt non creetur cum contactu existēti.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod hic posuit ad constituendum dubium istius est id, quo expellitur lis. & dicitur q; non est ei ratio in hoc, & est q; agens primum creat combustionem absq; medio, quod creauerit vt sit combustum ab igne. nā talis error expellit sensus circa esse causarum, & causarum. & nullus Philosophorum dubitat q; combustio prouenit ex igne in bōbicē, exempli gratia, ignis agat in eum. at non simpliciter, sed propter principium ab extra, qd est conditio I esse ignis, quanto magis in combustionē eius, differunt tria in hoc principio quid sit, an sit separatum, aut sit mediante aliquo inter innouatum, & separatum prater ignem.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicat hoc, inducit ad tolerandum multa inconuenientia. Nam, cum negaris consequentiam causarum a causis, & attribuatur voluntati creatoris eorum, & non erit voluntati consuetu-

do propria demonstrata talis, sed ipsamet, & I specie sua hora actionis, tunc erit possibile vnicuiq; nostrū vt sint ante cum animalia ludentia, & ignis inflammās, & mons profusus, & inimici tenentes enses & tamē ipse nō videt eos, quia Deus glo. non creabit ei visum. Et qui dimisit librum domi, possibile est vt conuersus sit, cum reuersus fuerit domum, in iuuenem intelligetem, aut in serpētem. & si dimiserit puerum domi, possibile est vt conuertatur in canem. aut, si dimiserit cinerem, possibile est vt conuersus sit in myrrhā, & vt conuertatur lapis in aurum, & aurum in lapidem. Et, si interrogat eum de aliquo horum, debet dicere nescio quid sit domi nunc: sed id, qd tantum scio, est q; ego dimisi librum domi, & forte tunc est equus, & fordaui bibliothecam vrina, & stercore. & ego dimisi domi vegetem, & forte conuersa est in arborē pomi. nam Deus glo. omnia potest. & nō est de necessitate equi, vt sit creatus a spermate, nec de necessitate arboris vt creetur a grano etiam, nec est ex necessitate eius vt creetur ex aliquo. & forte creantur aliqua, quę nunq; fuerunt in esse. & cum aspexerit hominem, quem nunq; vidit hucusque, & dicatur ei an sit hic creatus, debet respondere, & dicere, nobis possibile est q; aliqui fructus dulces, qui sunt in plantis, conuersi sunt in homines. & est hic homo. nam Deus potest o; possibile, & hoc est possibile, & impossibile est quin respondeatur ei. & hic est modus, in cuius imaginatione amplificatur falsitas. & hoc tantum sufficiat. Et postq; narrauit hoc pro Philosophis, adduxit responsionem, & dixit.

ALGA-

A

ALGAEZEL.

A It Alga. Responſio autem eſt, vt dicamus, ſi affirmauerimus q̄ poſſibile, impoſſibile eſt vt ſit ho mini ſcientia de eo q̄ non ſit, ſequitur omnia iſta inconuenientia. Nos autem non dubitamus huic forme poſitæ a vobis. nam Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ hæc impoſſibilia non efficiet ea. & non dicimus q̄ hæc ſunt neceſſaria, ſed ſunt poſſibilia, quæ poſſunt eſſe, & poſſunt non eſſe. & proſequi conſuetudinem in eis multis vicibus imprimis curſum eorum in intellectu noſtro ſecundū cōuenientiam conſuetudinis præteritæ impreſſione tali, a qua non eſt euafio: ſed poſſibile eſt vt ſciat Propheta ex Prophætiis, viis, quas dixerunt, q̄ talis homo dimittet morem ſuum præuū: & dimiſſio eius eſt poſſibilis cito. & quomodo ſcitur priuatio eſſe huius poſſibilis, ſed ſicut videtur vulgo, & ſcimus q̄ ipſe nō ſcit occultum ex aliqua re, & non apprehendit intellecta abſq̄ diſciplina: & cum hoc non eſt inconueniens vt fortiſicetur anima, & cogitatio eius, ita q̄ apprehendit id, quod apprehendunt Prophæte, vt conſentiret poſſibile. & quomodo ſciat q̄ hoc poſſibile non erit ſi autem fecerit Deus glor. currere conſuetudinem in eſſe eorum tempore reſciſſionis conſuetudinum, tunc auferentur hæc ſciētiæ a cordibus, & non creabit ea igitur nihil prohibet, quin ſit res poſſibilis in poſſe Dei glo. & iam ſcuerat antea quod ipſe non efficiet eam: licet ſit poſſibile in aliquo tēpore: & creabit nobis ſcientiam quod ipſe non id efficit in illo tempore. & non eſt in hoc ſermone niſi inconueniens abſolutum.

AVERROES.

D

A It Auer. Cum autē cōceſſerint Loquētes q̄ oppoſita in omnibus ſūt poſſibilia æqualiter, & q̄ ſūt ſic apud agēs, & nō appropriat vni oppoſitorum, niſi ex voluntate agētis, non autem q̄ voluntas eius continue procedit, nec ſem p, nec vt plurimū, tūcid totum, quod intulerūt Loquentes ex inconuenientibus. ſequitur eis. Nam ſcientia vera eſt ſcōtia rei, prout eſt. & cū nō fuerit i eſſe niſi poſſibilitas duorū oppoſitorum ipſi recipienti, & agenti, non erit hic ſcīa permanēs de re oīno, neq̄ i actu oculi, cū poſuerimus agens humōi prædominās entibus. ſicut Rex magnus, cui eſt dominium ſupremum, nō erit aliquid difficile i regno ſuo, nec ſcitur de eo ordo, ad quem procedit, nec conſuetudo. nā operationes huius Regis neceſſe eſt vt ſint ingnotę naturaliter: & cum reperitur aliqua operatio eius, erit continuo eſſe eius in omni inſtanti ignota naturaliter. Euadit autem Alga. ab iſtis inconuenientibus. qm̄ Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ iſta poſſibilia non eueniunt niſi temporibus deputatis, ac ſi diceret hora miraculi. Et tamē non eſt euafio vera. nam ſcītia creata nobis eſt ſemper quid ſequens naturam entis. verum enim eſt vt credatur q̄ res ſit in ea diſpoſitione, qua eſt in eſſe. & ſi eſſet nobis ſcientia de his poſſibilibus, tunc eſſet in entibus poſſibilibus diſpoſitio qua ei eſt alligata ſcientia noſtra. & hoc quidē aut propter ipſammet, aut propter agens, aut propter vtrumque. & eſt id, quod proferunt nomine conſuetudinis. & cum ſit ſalſum q̄ reperiarur hæc diſpoſitio, q̄ appellatur conſuetudo primo agen-

R iij ti,

Disputatio

Gti, nō remanet ergo ut sit nisi in entibus. & hoc est, quod appellāt Philosophi, vt diximus nominā naturę. & sic sciētia Dei glo. de entibus, licet fuerit causa eorū, sequitur etiam sciētiā eius, quare necesse est vt sit ens secūdm cōuenientiam notitię eius cum sciētia, & notitia reuerſionis Socratis, exempli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo. ei, tunc causa q̄ sit secūdm cōueniētiā sciētię nihil aliud est, nisi q̄ natura entis sequitur sciētiā ęternā. nam sciētia, in eo q̄ est sciētia, non

H est alligata ei, quod non habet naturam completam. & sciētia Dei glor. est causa q̄ pueniat illa natura, quę reperitur, & est ei alligata. & ignorantia nostra de possibilibus nō est, nisi quia ignoramus hanc naturam, quę determinat ei esse, aut priuationem. nam, si essent opposita in entibus ęqualiter propter seipsa, aut propter causas agentes ea, sequeretur necessario aut q̄ nō reperiantur, & nō corrumpantur. aut q̄ repēriātur, & corrumpātur simul. & cū res sic se habuerit, impossibile est quin inclinetur vnum duorū oppositorū ad esse. & sciētia de esse huius naturę est id, quod necessitat esse vnum duorū oppositorum perfecte. & sciētia alligata ei est aut sciētia id præcedens, & est sciētia, a qua est causatum, & est sciētia antiqua: aut sciētia sequens, & est sciētia non antiqua. & scire occultum nihil aliud est nisi inſpicere hanc naturam, & peruenire sciētiā nobis de eo, in quo nō est, nobis ratio præcedit eam. & est id, quod appellatur in hominibus consilium, Prophetis vero prophetia. voluntas vero ęterna, & sciētia ęterna sunt, quę faciunt in entibus

hanc naturam. & hoc est id, quod dixit Deus glo. Occulta sunt Deo dominio nostro, &c. & scias hodie, &c. & hæc quidem natura ęqualiter erit necessaria, & aliquid erit vt plurimum, & visio, & prophetia non est nisi sciētia de hac natura in entibus possibilibus, & artes, quę de terminant pronosticationem eius, quod erit in futurum, est eis impressio impressionum huius naturę, aut mensura, aut appella eam vt vis, s. q̄ puenit ex seipsa, cui alligata est scia,

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via, qua est euasio ab istis dubitationibus, est vt cōſiteamur q̄ ignis creatus est dispositione, qua, cū contrahit eum dux stuppę simul similes, comburit eas, & non distinguit inter eas, cū fuerint similes omnimode. Atramen hoc est etiam possibile, vt proiciatur aliquid in ignē, & tamen non comburitur, aut propter mutationē attributi ignis, aut propter mutationem attributi rei. & sit ex Deo glo. aut ex Angelis aliquid quod attributum igni, ita quod sufficit caliditas eius corpori, & non id trāsit, & remanet cū eo caliditas ei. & erit fm formam ignis, & verificationem eius, sed nō transit caliditas eius, & impressio eius. & sit in corpore humano attributum, quod nō abstrahit id, quin sit caro, & os, & auferit escharam ignis, qm nos videm⁹ q̄, qui emplaſtratur cum Altelach, & postea sedet in furno inflammato, nō lęditur, & nō comburitur t eo. & qui non vidit hoc, id negat. & sic negatio aduersarij quę vtr̄ posset ad tribuēdum aliquod attributū igni, aut corpori humano, quod prohibeat combustionem, est sicut negatio

- A** tie eius, qui non vidit Altelach, & attributum eius. Et in excelsis viribus Dei glo. sunt extraneitates, & mirabilia: & nos non videmus omnia. & non debet negari possibilitas eorū, & iudicamus falsitatem eorum. & sic est verificatio mortuorum, & cōversio baculi in serpentem, & man⁹ nobilis, & munda facta est alba hoc modo: & est q̄ materia recipit omnia essentialiter. & terra, & oīa elementa mutantur in plātam, deinde planta mutatur, cum comedit eam aīa, & erit sanguis, deinde sanguis
- B** conuertitur in sperma, deinde sperma proiicitur in matricē, & erit creatura in alabibus. & hoc quidem erit iudicio consuetudinis in lōgo tpe. & non negat aduersarius quin sit in posse Dei glori. vt regat materiam in his inuolutionibus tpe breuiori, quā id, in quo consuetum est. & cū fuerit posse breuiori tpe, igitur non est in potentia Dei glo. quin accelerentur h̄c potentie ad faciendū operationes suas cito, & p̄uenit in eis id, quod est miraculum Prophetis. Si vero dī q̄ hoc puenit ex anima Prophetæ, aut ex principio principiorum cum desyderio Prophetæ, dicimus q̄ ipsi concesserunt possibilitatem descensus pluuie, & tonitruū & terræ motus, virtute animarū prouenientium ex eis, aut ex alio principio: ergo sermo n̄r in hoc est sicut vester in illo. & q̄ melius est nobis & vobis esse attribuerē hoc Deo gl. aut immediate, aut mediātibus Angelis. sed hora verificationis aduentus eorum versat cogitatio Prophetæ in ea, & innuitur ordo in die conuenienti, cum cōderit sequi ordinē principii. & hoc inclināt modum ipsius esse, & erit res ipsa in anima ei
- possibilis, & principium eius est bonus mos, sed non influitur ab eo inclinatio, nisi cum inclināt necessitas ad esse eius, & sit bonum demonstratum tale, & non erit bonum demonstratum tale, nisi cum indiget Propheta ad stabiliendum prophetiam suam ad inuentionem boni. & hoc totum est conueniens processui verborum eorum, & sequit̄ ea, & quotienscunq; aperuerint ianuam veritatis creaturæ præcise, differt consuetudo hominum. nam mēsurā huius p̄prietatis non cōtinuat in intellectu possibilitas eius, & non sequit̄ cū eo falsitas eius, quod consuetū est cōcedi, & narratio libri in verificatione eius. Demum non recipit formā animalis, nisi sperma, sed influit potentia alales ei ex Angelis, qui sunt principia entium apud eos, & nō figuratur aliquid ex spermate hominis, nisi homo, & ex spermate equi, nisi equus. aduentus. n. eius ab equo fecit inclinationem ex proportionē forma equi præ ceteris formis, & nō recipit nisi formam inclinante hoc modo. & p̄ hoc nō nascit̄ omnino ex hordeo tritici, nec ex grano persici pomum. postea videmus aliquā gñā alatum nasci ex terra, & nō generant oīno, vt sunt vermes: & aliqua sunt, quæ gñantur, & generant, vt est mus, & serpens, & scorpius, & gñantur ex terra, & diuersificat dispositio eorum ad recipiendum formas ex rebus occultis nobis. & impossibile est viribus humanis scire ea, cū non influat forma apud eos ex Angelis sufficienter, & nec extimatione & transiue: sed nō influitur oīno, nisi q̄ cōsiderat receptio eius in eo, qd sit dispositū in se. & dispōnes sunt diuersæ, & principia eorū: ū apud eos

Disputatio

Goes sunt missiones potentiarii stellarum, & coniunctiones earum, & diuersitas proportionum corporum celestium in motibus suis. Igitur patet ex hoc quod principia dispositionum in eis sunt res extraneae, & mirabiles, adeo quod perueniat ad capitulum imaginum ex scientia proprietatum substantiarum mineralium, & scientia iudicii stellarum, & ad missionem potentiarii celestium cum proprietatibus mineralibus, & accipiunt figuras ab istis rebus terrestribus, & quærent virtutem propriam præ ceteris virtutibus, & faciunt cum ea res

H extraneas in mundo, & aliqui expellunt serpentes, & scorpiones ab aliqua ciuitate, & muscas ab alia, & alia ex istis mirabilibus sciunt in rebus imaginum, & cum proueniant à rebus extraneis principia dispositionum, & non scimus ea, & non erit nobis via ad comprehendendum eas: igitur unde scitur falsitas aduentus dispositionis aliquibus corporibus ad mutandum in innouationibus breui tempore, adeo quod disponit ad recipiendum formam, ad quam non erat dispositus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur nisi

I grossitie cordis, & obliuione entium superiorum, & ignorantia secretorum Dei in creatione, & qui discurre inuolutive in mirabilibus mundi, non negat in posse Dei gloriose id, quod dicitur de miraculis Prophetarum in tempore deputato. Si autem dixerint nos adiuvamus vos in hoc, quod omne possibile attribuitur posse Deo gloriose, & vos adiuvatis nos in hoc quod omne inconueniens non est consideratum: & ex rebus aliquæ sunt, quarum falsitas scitur, & aliquæ, quarum possibilitas scitur: & aliquæ, quæ sunt firma

ratio intellectus, & non determinat in eis falsitatem, nec possibilitatem: nunc vero quæ est definitio inconuenientis apud uos, si quidem est congregatio inter negationem, & affirmationem in eadem re eodem tempore, dixerunt quod omnia duo, quorum hoc quidem non est illud, & illud non est hoc, non determinat esse unius eorum esse alterius, & dixerunt quod Deus potest creare voluntatem absque scientia de re volita, & creare scientiam absque vita: & potest mouere manum mortui, & reddere eum, ut scribat cum manu sua coria, & pergamena, & scumbet artibus: & in eo est apertio oculi, & acuitur visus eius, tamen non videt & non est in eo vita, nec posse ad eas has aut operationes ordinatas creat Deus gloriose. cum motione manus suæ, & motus est ex parte Dei gloriose, & cum concesserimus hoc, destruitur definitio inter motum voluntarium, & factum ex tremore: & non indicat operatio apta scientiam, nec posse agentis. Et oportet ut consideremus quod conuertantur genera, & conuertitur substantia in actum, & conuertitur scia in posse, & nigredo in albedinem, & vox in odorem, sicut considerauimus de conuersione inanimati in animatum, & lapidis in aurum, & sequitur etiam ex eo ex inconuenientibus, quæ non possunt numerari. Ratio autem est, quod inconueniens non attribuitur posse eius, & inconueniens est affirmatio rei cum negatione eius, aut affirmatio particularis cum negatione vniuersalis, aut affirmatio amborum cum ablatione vniuersalis, & quod non venit in hoc, non est inconueniens, & id, quod non est inconueniens, iam consideratur. aggregatio autem inter nigredinem, & albedinem est inconueniens: quoniam

A niam intelligitur ex affirmatione formæ nigredinis in subiecto ablatio dispositionis albedinis, & esse nigredinis. igitur quemadmodum ablatio albedinis, intelligitur ex affirmatione nigredinis sic etiam affirmatio albedinis erit cū negatione eius inconueniens. impositū est esse indiuiduum in duobus locis: quā nos intelligim⁹ ex eo qd est domi, qd nō sit in alio loco præter domum. & impositū est considerare id esse præter domum, cum eo qd est domi, qd intelligitur ex negatione præter domum. & sic intelligitur per voluntatem quæsitum notum. & si ponitur quæsitum, & non fuerit scientia, nō erit voluntas, & erit in eo negatio eius, quod posuim⁹. inanimatum autem est inconueniens, vt creet in eo scientiam. nam nos intelligimus per insatam id, quod non comprehendit. & si esset creata in eo comprehensio, erit appellatio eius insatum in eo, quod intelleximus inconueniens. & si non comprehendit appellare hoc scientiam, & non comprehendet subiectum suum, oīno est inconueniens. hic quidem est modus falsitatis eius. Conuersio vero generum

C aliquid Loquentium dixerūt qd est quid considerabile Deo glo. & dicunt nos ponimus rem aliud nō intelligibile. nam nigredo cum conuersa est i posse, exempli gratia, tūc quæro an nigredo remanet, vel nē si corrumpitur, igitur nō conuertit, sed corrumpitur nigredo, & reperiri posse. & si ambo reperientur, tunc nō conuertitur, sed copulatur ei aliud & si remanet nigredo, & posse corrumpitur, tunc nō conuertit, sed remanet prout est. & cum dicimus conuersus est sanguis in sper-

ma, intelligimus in eo, qd illa eadem materia spoliata est forma, & recipit aliam formam. & quod puenit ex hoc, est qd forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est materia antiqua, in quā veniunt formæ successiue. & sic, cum dicimus conuersa est aqua in aerem caliditate, intelligimus in eo qd materia illa recipiens mutabilis recepit formam aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cum dicimus qd conuersus est baculus in serpentem, & terra in animal. & nō est inter accidens, & substantiam materia communis. & hoc quidem est in conueniens hoc mō. & sic nō est inter nigredinē & posse materia communis. motus vero manus ab ipso Deo glo. in mortuo, & erectio eius, ac si esset viuus, qui sedet & scribit, adeo qd sit ex motu manus eius scriptura ordinata, non est inconueniens in ipso, qd quotiescunq; deputabim⁹ innouationes voluntati eligenti videtur vero negandum, cum succedit consuetudo in contrarium eius. cum autem dicis destrui in eo nō adaptationis operationis scientię agentis, non est verum. nam agēs est Deus glo. & ipse est adaptēs, & agēs eius. Cum autē dicis qd non remanet dīa inter motum terræ motus, & motū electuum, dicimus qd comprehendimus hoc ex nobis ipsis. quā nos videmus ex nobis ipsis dīam inter ambo ista, & proferimus ex hac dīa posse, & scimus qd ex duab⁹ partibus possibilibus, vna quidem est i vno tpe, & alia in alio tpe: & est inuentio motus cum posse ad eum in aliquo tpe, & inuentio motus absq; posse in alio tpe. cum vero inspicimus alios, & viderimus multos mo-

Disputatio

Grus ordinatos, proveniet nobis scia de posse eius. igitur hae sunt sciae duersae, quae creat Deus glo. in cursu consuetudinum, ex quibus scit esse unius partium possis, & non declaratur ex eo falsitas alterius partis, ut dictum est.

AVERROES.

Ait Aver. Quoniam vidit sermonem quod non sunt rebus attributa propria, nec formae, ex quibus sequuntur operationes propriae in quolibet ente, et sermonem in ultimitate inconuenientiae, & quid aliud ab eo, quod intelligunt homines, ratione concessit hunc sermonem, & permittit negationem suam ad duo loca: quorum unus est, quod possibile est ut reperiantur hae attributa enti, & non reperit ei impressio. in eo quod currit eius consuetudo ut reperiat ei. ut ignis, exempli gratia, cui possibile est ut reperiat ei caliditas, & non comburet id, quod tangit, sicut natura eius sit ut comburatur, cum approximet ei ignis. Secundus vero locus est, quod non est formis propriis cuiuslibet enti materia propria. Sermo autem primus non negat. nam concessit eum Philosophi. actiones. n. agentium, non est emanatio operationum earum necessaria propria, quae sunt ab extra, & non prohibet quin copuletur ignis bombici, exempli gratia in aliquo tempore, & non comburat eam, si reperit ibi aliquid, ex cuius copulatione bombici factus est bombix, non recipiens combustionem, ut dicitur de lapide Atelach esse alici. Quod autem materiae sint conditionis ex conditionibus entium habentium materiam est quid, quod non possunt Loquentes euadere ab eo. nam sicut dicit Alg. non est dictum inter negare nomen, & affirmare nomen rem ipsam si mul: aut negare nomen, & affirmare

nomen parte eius simul: quemadmodum cum constituantur res ex duobus attributis vti, & proprio, & sunt quae significant Philosophi nomine definitionis, compositae quidem apud eos ex genere, & dicta. & non est dicta inter negationem entium, & negationem unius horum duorum attributorum. v. g. cum constitutio hominis fuerit ex his duobus attributis, quorum unum est vti, & est animalitas exempli gratia, & aliud proprium, & est ratio, tunc quemadmodum nos, cum auferimus ab eo, quod sit rationalis, non remanebit homo, sic et cum auferimus ab eo, quod sit animal. nam animal est conditio in rationali. & cum remouet conditio, remouet conditionatum. & nulla est dicta inter Loquentes, & Philosophos in hoc, nisi in rebus particularibus, in quibus tenent Philosophi quod attributa vti sunt eis conditio, ut sunt attributa propria. Loquentes vero non tenent hoc, sicut calidum & humidum, quae sunt apud Philosophos ex conditione animalitatis in asalignabili & corruptibili, quia sunt vti alicuius, ut est alicuius cum rationali. & Loquentes non tenent hoc: quare audies eos dicentes non ex conditione vti apud nos dispositio, & senectus. & sic figura apud eos est conditio conditionibus vti propriis entibus, habentibus figuram. nam, si non esset conditio, erit possibile alterum duorum: aut enim erit proprietates alicuius, & non erit ei operatio eius omnia, aut non erit. v. g. quoniam manus apud eos est ipsum intellectus, ex quo emanat ab homine operationes intellectuales, ut scriptura, & aliae artes, & si esset possibile esse intellectum in asino, tunc possibile esset ut sit intellectus, absque eo quod reperitur operatio eius, quae emanat ab eo.

finit

A sicut, si est posse ut sit caliditas, absque eo quod calefaciat id, cuius natura est ut calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas terminata, licet habeat latitudinem cui libet entia apud eos. & est ei qualitas terminata etiam, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatum, & tempus durationis eorum est terminatum: licet habeat latitudinem etiam, sed est terminata. Et non est differentia inter eos in hoc, quod entia, quæ communant eadem materia, talis quidem materia eorum aliquando recipit

B vnam duarum formarum, & aliquando recipit oppositam eius sicut est apud eos in formis corporum simplicium quatuor, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra. Sed differentia est in non habente materiam communem, aut eis, quorum materię sunt diuerse, an sit possibile ut aliquod eorum recipiat formas alterius. verbi gratia id, cuius natura est ut videatur non recipere aliquam formam formatum, nisi multis mediis; an sit possibile ei ut recipiat formam vltimam absque mediis. verbi gratia ex elementis componitur planta, de

C inde ea nutritur animal, & generatur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt quod forma hominis potest inesse terræ absque istis mediis, quæ videmus. Philosophi vero negant hoc: & dicunt, si hoc esset possibile, erit sapientia ut crearet hominem absque istis mediis: & erit creatio eius huiusmodi magis conueniens, quàm aliarum creationes, & magis potens ipsis. & vnaquæque harum duarum sectarum determinat quod id, quod dicit, est

notum per se: & nulla earum habet rationem in opinione sua. tu autem præpara cor tuum, & quicquid dicit tibi, sit positio tua, cui debes credere, & est id, quod iustum est tibi. & Deus gloriatur nos, & te ex hominibus veritatis, & conuenientię. Et opinatus est aliquis Maurorum quod Deo gloriatur. attribuitur posse congregare duo opposita. & consideratio eorum est quod determinatio intellectus de impossibilitate huius rei est quid, in quo innatus est intellectus, si vero innatus est in natura determinante possibilitatem eius, non negaret hoc, & id admittere. Attamen sequeretur eis ut non sit intellectui natura perfecte perueniens nec entibus, & non erit veritas reperta in eo sequens esse entis.

Loquentes vero vererundantur ex hoc sermone. & si tenerent eum, esset magis conseruans positionem eorum ab inconuenientibus euenientibus eis hac re ex aduersariis. quoniam ipsi querunt differentiam inter id, quod affirmauerunt in hoc genere, & id, quod negauerunt, & est difficile eis. sed non inveniunt nisi sermones fallaces. quare inuenimus eum, qui est expertus in arte rationis, oportere eum ut neget necessitatem, quæ est inter conditionem & conditionatum, & inter rem & definitionem suam, & inter rem & aliud ab ea. & inter rem & rationem suam. & hoc totum est profundatio in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus vniuersalis solvens has dubitationes est quod entia diuiduntur ad opposita, & conuenientia. & si esset possibile ut distinguatur conuenientia, erit

Disputatio

Erit possibile vt congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguuntur conuenientia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientie erit intellectus intellectus in homine. & esse sic in intellectu diuino est causa esse eius in entibus. & ideo intellectus non est possibile vt sit creatus diuersis attributis, vt imaginat hoc Auenhazā.

DISPUTATIO II.

H De dicto eorum, quod animæ humanæ sunt substantiæ, existentes in se, & nō sunt innatæ in corpore.

A L G A Z E L.

IT Alga. Disputatio Secunda est de diminutione corū in constituenda demonstratione intellectua li de eo, quod anima humana ē substantia spiritualis existens per se, & non continet terminum, & non est corpus, nec innata in corpore, nec continuata corpori humano, nec est separata ab eo, quemadmodū Deus glo. non est extra mundum, nec infra mūdum. & sic Angeli apud eos. & sermo in hoc requirit declarationem opinionis eorum de virtutib⁹ vitalibus, & alialibus. Virtutes autē vitales diuiduntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiuas, & apprehensiuæ sunt duæ ptes, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecæ autem sunt quinque sensus, & sunt res innatæ in corporibus, scilicet istæ virtutes. in-

trinsecæ vero sunt tres virtutes: quarum Vna est virtus Imaginatiua, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quæ videntur post clausuram oculi in eo, quod imprimitur in ea id, qd̄ defuerunt ad eam sensus quinq; , & congregantur, & appellatur sensus communis & nisi esset ipse, is quidē qui vidit mel album, non apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustu. & cum viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinem eius, quotienscunq; non gustauerit id, sicut fecit primo. aramen in eo non est L aliquid, quo iudicat qd̄ hoc albū sit dulce. & non est dubiū qd̄ erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo. scilicet color, & dulcedo ita quod determinabit cum presentia vnius eorum, quod sit p̄sens ēt alterum. Secunda vero est virtus cogitatiua: & est ea, quæ apprehendit intentiones: prima vero virtus apprehēdebat formas. Et intelligim⁹ per formas id, quod impossibile est vt sit sine materia, scilicet corpus. & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus, euenit tamen ei vt sit in corpore, sicut amicitia, & odium. nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionē eius: & hoc quidem non est nisi in corpore: & apprehendit etiam quod sit eius inimicus. & apprehendit de pecude figuram matris, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, vt sint in corporibus, sicut est de necessitate figuræ, & coloris,

coloris, nisi quod accedit odio, & amicitiæ etiam ut sint in corporib⁹. Et hæc virtus est distincta à prima virtute: & locus eius est ventriculus vltimus cerebri. Tertia vero virtus est virtus: q^d appellat^r in aialibus imaginatiua, & in homine extima- tiua. & natura eius est componere formas sensibiles adinuicem, & cõ- ponere intentiones cum formis: & est in ventriculo medio cerebri inter conseruatorem formarum, & cõ- seruatores intentionum. quare po- terit homo imaginari equum vola- tem, & hominem, cuius caput est ca- put hominis, & corpus eius corpus equi, & alias compositiones, licet nõ viderit talia. & dignius est ut attri- buatur hæc virtus virtutibus moti- uis, quàm sit in virtutibus apprehen- siuis. Sciuntur autem loca harum virtutum in arte Medicinæ. nã læ- sio in capite cum fuerit in his ventri- culis, inuoluuntur hæc, quæ appella- tur virtutes. deinde exstimaauerunt quod virtus, in qua imprimuntur formæ sensibiles in quinque sensi- bus, conseruat illas formas, adeo q^d non amittat receptionem. & res qui- dem conseruat rem non cum virtu- te, qua eam recipit. nam aqua reci- pit figuram, & non conseruat eam. & cera recipit figuram cum humi- ditate sua, & conseruat eam cum sic- citate sua, aliter quàm aqua. Igi- tur conseruator hac cõsideratio- ne est diuersus à recipiente. & appel- latur hæc virtus conseruatiua. Et sic intentiones imprimuntur in cogi- tatiua, & conseruat eas virtus, quæ appellatur memoratiua. & erunt ap- prehensiones intrinsecz hac cõsy- deratione, cum coniungitur cū eis imaginatiua, quinq; quemadmo-

dum fuerunt extrinsecz quinque. D Sed virtutes motiuæ diuiduntur ad motorem, per modum, quo ipse præ- cipit motum, & motorem per mo- dum, quo ipse agit eum. motor au- tem in eo quod præcipit motum, est virtus concupiscibilis, appetiti- ua: & est illa, quæ cum imprimitur in virtute imaginatiua, quam dixi- mus, forma alicuius quasi sit, aut ali- quod, quod est fugiendum ab eo, præcipit virtutem motiuam agen- tem motionem. & habet duos ramos. Vnus ramus est quidem, qui appella- tur virtus Appetitiua, & est virtus, quæ præcipit motum, ad quem ap- propinquatur ex rebus imaginatis, necessario sequens ad perquirendi delectationem. & alius ramus est, q^d appellatur virtus Irascibilis: & est virtus præcipiens motum, quo expel- litur res imaginata, nocens, aut fa- ciens perquirere victoriam. & cum hac virtute perficitur cõgregarum perfectum actioni, quæ dicitur vo- luntas. Virtus vero motiua, in eo quod est agens, est virtus transmis- sa per nervos, & musculos. & de na- tura eius est vt excitet musculos cū attractione cordarum, & ligamen- torum iunctorum membris ad par- tem loci, in quo est virtus: aut eos le- uos reddit, & extendit longirudinem & ibunt chordæ, & ligamenta ad cõ- trariam partem. Hæc sunt virtutes animæ vitalis, vniuersaliter dimittē- do differentiam. Anima vero intel- lectiua rerum est, quæ appellatur apud eos rationalis. & intelligunt p- rationalem intellectiuam. quoniam ratiocinatio est proprior proprietatibus intellectus in apparentia. & id attribunt eam ei. & habet duas vir- tutes, virtutem quidem intellectiua

Disputatio

G & virtutem factiuam. & vnaquarq[ue] earum dicitur intellectus, sed equiuoce. Factiua autem virtus est principium motuum corporis humani ad artes ordinatas humanas, quæ inuenit ordinem earum consilio proprio homini. Intellectiua vero est ea, quæ appellatur speculatiua. & est virtus, cuius natura est vt apprehendat veritatem intelligibilium abstractorum à materia, & loco, & partibus. & sunt propositiones vniuersales, quas appellant dispositiones aliquando, & modos aliquando, & appellant eas Philosophi vniuersalia

H abstracta. Igitur animæ sunt duæ virtutes respectu ad duas partes. virtus quidem speculatiua respectu ad partem Angelorum, cum ex ea assumamus ab Angelis scientias veras. & debet esse hæc virtus continuè receptionis ex parte superiori. & virtus factiua inest ei respectu ad inferiora: & est pars corporis, & regimen eius & adaptatio morum. & hæc quidem virtus oportet vt dominetur aliis virtutibus corporalibus, & aliæ virtutes sint correctæ ab ea, & subiectæ sub ea, adeo quod non patitur, nec sit ei impressio ex eis, sed patiuntur illæ virtutes ab ea, ad hoc vt nõ fiat nobis in anima ex attributis corporalibus aliqua mala qualitas, quæ appellatur vicium: sed erit ipsa prædominans vt perueniat ad animam propter eam qualitas, quæ appellatur virtus. Hæc est breuitas eius, quod distinxerunt de virtutibus vitalibus humanis, & prolixi fuerunt in narratione earum cum dimissione narrationis virtutum plantarum, quæ nõ sunt necessariae in intentione nostra, & nihil est eorum, quæ dixerunt, quod debet negari in fide. nam sunt res ap

parentes, quod Deus gloriosus proccedit in gubernatione earum volumus tamen hic dubitare contra eum, qui hoc negat. præcedere à posse Dei gloriosi, aut videt quod in lege venit oppositum eius. sed forte declarabitur in congregatione in iudicio, & resurrectionis, quod lex hoc verificat. nos vero negamus rationationem eorum cum ratione abstracta intellectus, & non indigere lege. & querimus ab eis vt auferat in hoc rationem. sunt tamē eis multæ demonstrationes secundum opinionem eorum.

AVERROES.

A It Averr. Hoc totum non est in eo, nisi recitatio opinionis Philosophorum de his virtutibus, & attributis earum, nisi quod sequitur in hoc Auicenna: differt tamen à Philosophis in eo, quod ponit in animali virtutem præter virtutem imaginatiuam, quam appellat cogitatiuam loco cogitatiue in homine. & dicit quod nomen imaginatiue præferunt id Antiqui pro hac virtute. & cum id proferant, erit imaginatiua in animali loco cogitatiue, & erit in ventriculo medio cerebri. & cum prolatum fuerit nomen imaginatiue pro ea, quæ includit figuram, dicitur de ea quod est in anteriori parte cerebri. & nulla est discordia quod conseruatiua, & memoratiua sunt in posteriori parte cerebri. nam cõseruatio, & memoratio sunt duæ in actu, vna vero in subiecto. At tamen quod apparet ex opinione Antiquorum est quod imaginatiua in animali est ea, quæ iudicat quod lupus sit inimicus agno, & quod pecus

A pecus fit amica. nam imaginatiua est virtus apprehensiois, & iudicat necessario absque eo quod indigeat ingressu alterius virtutis, præter virtutem imaginatiuam. esset autem possibile id, quod dixit Auicenna. si virtus imaginatiua non esset apprehendens. igitur nihil est addere virtutem præter virtutem imaginatiuam in animali, & præcipue in animali, cui sunt multæ artes naturaliter. nam imaginationes in istis non apprehenduntur sensu: & quasi sunt apprehensiones mediarum inter formas intellectas, & imaginatas. & iam de clarata est dispositio huius formæ in de Sensu & sensato, quod dimittimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit ille vir, contradicens hominibus.

ALGAEZEL.

Alc Alg. Demonstratio autem prima est cum dicunt quod scientiæ intellectuales existunt in animabus humanis, & includuntur in eis vnitatem quadam, & non diuiduntur. & non est dubium quod subiectum earum etiam non diuiditur: & omne corpus diuiditur, igitur indicat quod subiectum eius est quid non diuisibile. Et potest hoc reduci ad conditionem logicalem in figuris eius, & est quasi ut dicatur si erit subiectum scientiæ corpus diuisibile, tunc scientia, quæ inest ei, est etiam diuisibilis: sed scientia, quæ inest ei, non est diuisibilis: igitur subiectum non est corpus. & hic est syllogismus conditionalis continuus, in quo reiteratur oppositum consequentis, & concluditur oppositum antecedentis.

is deliberatiue. Er non est disputatio de verificatione figuræ syllogismi, nec etiam de verificatione ambarum propositionum. nam, cum dicimus, omne, quod existit in diuisibili, est diuisibile proculdubio, & euenit diuisio in subiecto, est primum intellectum, in quo dubitatio impossibilis est. Secunda vero, cum dicimus quod scientia vna existit in homine, & tamen ipse est indiuisibilis, est intellectum secundum. nam, si diuideretur in infinitum esset inconueniens. si vero esset ei finitas, includitur in vnitatibus proculdubio non diuisibilibus. demum nos scimus aliquas res, quarum partem non possumus ponere auferri, & partem remanere, ex eo quod non habent partes aliquas. & sic remanebit dubitatio in duobus locis.

Quorum Primus est ut dicatur quare negatis dicenti quod subiectum scientiæ est substantia, indiuisibilis, occupans regionem, quæ non diuiditur? & iam scitum est hoc ex opinione Loquentium. & non remanet post hoc, nisi negatio absoluta. & est quomodo existent omnes scientiæ in substantia indiuisibili, & remanebunt omnes substantiæ natantes in ea absque scientiâ frustra. negatio autem non est utilis ei, cum fuerit possibile etiam dicere secundum opiniones eorum quomodo erit anima quid vnum, non occupans regionem, & non innuitur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec continuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum. quoniam sermo de parte non diuisibili est prolixus, & ipse habet in ea rationes Geometricas, in Extraord. Auer. S qua-

Disputatio

Quorum narratione esset proximitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse substantiam indiuisibilem infra duo corpora, an contangit vna duarum extremitatum eius id, quod contangit alia, vel ne? si idem est inconueniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatum. nam contangens contactum est contactum. si vero fuerit id, quod contangitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficultis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum ut disputemus de eo, & veniamus ad alium locum. Secundus vero locus est, ut dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet ut diuidatur, est falsum, & conuertitur contra vos, in eo quod comprehendit virtus extimatiua agni odii lupi. nam ipsi in iudicio vnius rei non potest considerari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consideretur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alteri⁹ partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud vos. nam animae bestiarum sunt innate in corporibus, & non remanent post mortem. & in hoc conuenerunt omnes. & si esset possibile eis ut conarentur ad considerandum diuisionem in apprehensis per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conseruatiuam formarum, impossibile est tamen eis considerare diuisionem in virtute intentionum, ex cuius conditione non est ut sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium absolutum abstractum a materia, sed ap

prehendit odium lupi demonstrati⁹ talis indiuidualis, copulatum quidem indiui duo suo, & sede sua: virtus vero intellectiua apprehendit veritates abstractas a materiis, & indiuiduis, dicimus agnus quidem apprehendit colorem lupi, & figuram eius vsque ad odium. & si color imprimitur in virtute visui, & sic figura, & diuiditur diuisione subiecti visus, pro, odii, cum quo apprehendit ab eo. & si id apprehendit in corpore, igitur diuidit? Et velle scire quid est hec apprehensio, cum diuiditur? & quomodo erit pars eius? an sit apprehensio partis, aut quaelibet pars apprehensio totius odii? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehensio eius in omnibus partibus partium subiecti. hae sunt dubitationes, quae sunt demonstrationibus eorum, & non possunt euade re ab inconuenienti. Si autem dicet, haec est contradictio in intelligibilibus, quae non possunt contradici. nam vos, cum non potestis dubitare in ambabus propositionibus & est quod scientia vna non diuiditur, & quod id, quod non diuiditur, non existit in corpore diuisibili, non poteritis dubitare in compositione syllogismi. & iam verificatum est quod figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in conclusionem. Responso autem est quod hic liber, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradictionem verbis Philosophorum. & prouenit ex eo, quod contradicimus cum hoc vni duarum rerum: aut enim ei, quod dixerunt de anima rationali, aut ei, quod dixerunt de virtute extimatiua. postea per sermo-

A sermonem huius contradictionis declarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo inuoluitur in syllogismo. locus autem inuolutionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorati, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens consistit in dictione existentiz, cum potest esse ut non sit proportio scientiz ad subiectum, sicut proportio tincturæ ad coloratum, ita quod exceditur super id existens in eo, & dispargitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientiz ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, impossibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt notæ differentiz nobis scientia, cui confidendum est. & iudicium de eo præter inclusionem differentiz proportionis est iudicium. cui non est confidendum.

B Demum non negatur quod id, quod dixerunt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & non diriguntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitatur contra eam.

AVERROES.

A It Aver. Cum accipiuntur propositiones factæ à Philosophis in hoc quaesito indefinitæ, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis.

D nam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quorum Vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quælibet pars albedinis existens in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius eadem definitio. Secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuisibile ad diuisionem corporis: non autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo quod ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiva, in sanis fortior, quam sit in ægris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et quod in eo communicant hæc duæ potentiz est quod sunt individuales. scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipsæ aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt à primo secundum magis, & minus. & pars eius, quæ deperditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio deperditi ex visu debili non agit actionem visus debilis. & communicant in eo quod coloratio etiam non diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finit diuisio ad ter-

Disputatio

Gminum, ad quem si diuiditur, cor-
rumpitur coloratio. Attamen quod
conseruat diuisionem semper est na-
tura continui, scilicet forma conti-
nuitatis. Et hæc propositio etiam,
cum sic posita fuerit, erit nota ex se-
ipsa, scilicet qd omne recipiens diui-
sionem his duabus speciebus diui-
sionis subiectum eius est corpus ex
corporibus. & conuersio etiam est
manifesta: & est quod omne existens
in corpore recipit diuisionem ali-
qua harum duarum specierum di-
uisionis. Et, cum verificatum fuerit
hoc, tunc conuersio sui contradicto-
Hrius est vera, si sciueris quid sit con-
uersio contradictorii: & est, id, quod
recipit diuisionem aliquo horum duo-
rum modorum, non existit in cor-
pore. & cum copulaueris huic id,
quod manifestum est etiam de in-
tellectis vniuersalibus, & est qd ipsa
non recipiunt diuisionem aliquo
duorum modorum, cum non sint
formæ individuales, manifestum est
qd sequitur ex hoc qd intelligibilia,
non est eis subiectum corpus ex cor-
poribus, nec potentia ad ea est potes-
tia in corpore: ergo sequitur vt sit
subiectum eorum virtus spiritalis
Icomprehendens seipsam, & aliud.
Alg. vero, quoniam assumpsit vnā
speciem duarum specierum diuisionis,
& remouit eam ab intellectibus v-
niuersalibus, contradixit per secun-
dam partem repertam in virtute vi-
sua, & virtute imaginatiua, & fecit
in hoc sermonem sophisticum. &
scientia animæ est nobilior, & pro-
fundior, quàm vt apprehendatur in
arte topica. Præterea ipse non addu-
xit demonstrationem Avicennæ se-
cundum modum eius. nam vir ille

fundauit demonstrationem suam, **K**
dicens qd intellectus, si existerent in
corpore, aut existerent ex eo in par-
te non diuisibili, aut in parte diuisi-
bili. deinde inconueniens est vt exi-
stant in re diuisibili ex corpore. &
cum hoc fuerit inconueniens, rema-
net vt intellectus, si existit in corpo-
re, vt existat in eo in re diuisibili. de
inde destruxit qd existat in re diuisi-
bili: ergo falsum est vt existat in cor-
pore omnino. Et, quoniam destruxit
Alg. vnā duarum partium, dixit non est absurdum, quin sit pro-
portio intellectus in corpore alia p-
portio. & est manifestum qd, si pro-
portionabitur corpi, non sunt hic nisi
duæ proportionationes, aut proportio ad
id ad subiectum diuisibile, aut subie-
ctum non diuisibile. Attamen qd
cum eo completur hæc demonstra-
tio, est qd intellectus non habet allig-
ationem alicui virtuti virtutum
animæ alligatione formæ in subie-
cto. nam, si auferetur ab eo, qd est al-
ligatus corpori, non est dubium qd
auferetur ab eo, qd non est alligatus
virtuti virtutum animæ alligatus
corpori. nam, si esset alligatus alicui
virtutum animæ, vt dicit Arist. non
erit operatio ei nisi ex virtute illa. **M**
& si hoc esset, non apprehendit vir-
tutem illam. Hoc est, quo sustentat-
us est Arist. in declarando qd intel-
lectus est separatus. Et narrabimus
etiam dubitationem secundā, quā
adduxit in secunda rōne, quam Phi-
losophus assumpsit pro rōne, post-
quā notificauerimus qd rationes eo-
rum, cum permutatæ fuerit ab arte
sibi propria, est supremus gradus ea-
rum gradus sermonum topicorum
& ideo intentio nostra in hoc libro
est

A est scire qualitatem sermonum positorum in eo, attributorum ambab⁹ scdis, & ad patefaciendum, qui duorum sermonum sit dignior ut attribuat domino eius destructio, & contradictio.

A L G A Z Z I.

A It Alga. Ratio Secunda. Dixerunt, si dispositio scientis sci to vno intellectu, & est scitum abstractū a materia, est existens in materia existentia accidentium in substantiis corporalibus, sequitur diuisio eius in forma ad diuisionem corporis, ut diximus antea. Et, si nō fuerit existens in eo, nec extensum in ipso, & negant dictionem existentiz, veniemus profecto ad aliam relationem, & dicemus in scientia sit proportio scienti, vel ne? & est falsum cessare proportionem. nam, si cessaret proportio de eo, tūc q̄ sciat id, non erit dignius, quā non sciat. Et, si est ei proportio, non euadet a tribus partibus. aut. n. erit proportio ad quamlibet partem partis subiecti, aut ad aliquas partes subiecti præter alias, aut non erit ad aliquā partium proportio. Et falsum est ut dicatur non est proportio ad aliquā partium. nam, cum non fuerit proportio in vnitantibus, non erit proportio in aggregato: aggregatum enim ex separatīs est separatū. & falsum est ut dicatur proportio ad aliquas nam id, ad quod non habet proportionem scientia, nō est de dispositione scientia, & de eo non loquimur. Et falsum est ut dicatur q̄ cuilibet parti posite sit proportio ad substantiam. nam, si esset proportio ad substantiam scientia fm totum,

manifestum est q̄ quolibet pars nō est pars sciti, sed erit scitum sicut est totum. & tunc erit intellectum vbius in finis in actu. si vero quolibet pars habet proportionem aliam quam sit proportio, quam habet alia pars ad substantiam scientia, igitur substantia scientia diuiditur re. & iam declarauimus q̄ scientia de scito vno omnimode non diuiditur re. & si fuerit proportio cuiuslibet ad rem ex substantia scientia alia, quā illa; ad quam est proportio alterius, tunc diuidi hanc scientiam in hoc ē magis apprens, & est falsum. Et ex hoc declarabit q̄ sensibilia impressa in quinque sensibus non erant nisi similitudines formarum particularium diuisibilibus. nam hæc apprehensio est aduersus similitudinis apprehensi in animam apprehendentis, & erit cuilibet parti similitudinis sensati proportio ad partem instrumenti corporalis. Dubitatio tamē huic est id, quod dictum est supra. nam permutare dictionem existentia in dictionem proportionis non aufert dubium in eo, quod existit. si est virtus extimatus in agno, & odium lupi, ut dixerunt, quæ est apprehensio absq̄ dubio, & non proportio ad eum. & sequitur ex proportionē illa illud qd̄ dixistis. nam odium non est quidē cui mensurata sit proportio habens quantitatem mensurabilem, adeo q̄ imprimatur similitudo eius in corpore mensurato, & proportionent partes eius partibus illius. & esse figurā lupi mensurati non soluit dubiū. nā genus aliquid apprehendit præter figurā, & est diuersitas, & odium, & contrarietas. & hoc quidem odium additū figuræ

Disputatio

G non habet mensuram: & iam apprehendit id in corpore mēsurato. Hoc profecto est dubium huic demonstrationi, sicut est primū. Si autem dixerit aliquis, vos repulistis has demonstrationes, ex eo q̄ scientia existit in subiecto per substantiam occupantem regionem, quæ non diuiditur, & est pars indiuisibilis, dicimus q̄ non: qm̄ loqui de substantia indiuisibili pendet in rebus Geometricis, & prolixus esset sermo in solutione eius. Præterea, non est in eo aliquid, quo auferatur dubium. nā sequitur vt sit posse, & voluntas etiā in hac parte. homini enim est actio. & hoc non potest considerari nisi cum posse, & voluntate, & non potest considerari voluntas, nisi cum scientia, & posse scribere cum manu & digitis scientia vero eius non est cum manu, cum non auferatur in incisione manus, nec voluntas eius est cum manu: nam vult eam præter dominium manus. & prohibetur non ex priuatione volūtatīs, sed ex priuatione ipsius posse.

A V E R R O E S.

A It Aver. Hic sermo non est declaratio distincta in se, sed est complementum sermonis præcedentis. Nam in sermone præcedenti posuit q̄ scientia non diuidit̄ ad diuisionem subiecti positiue, in hoc vero sermone conatus est declarare illud, faciens quidem diuisionem eius ad tria, & tunc dubitatio prima remansit ei, & remansit, qm̄ ipse non compleuit ambas res, de quibus dicitur diuisio materialis. nā, qm̄ ipsi auferunt q̄ diuidat̄ intellectus ad diuisionē subiecti eo mō, quo diuiditur accidentia ad diuisionē subiecti

& hæc est vna species diuisionis corporalis, & est quæ reperitur in virtutibus corporeis apprehensiuīs, ingressa est profecto contra eum dubitatio pp̄ has virtutes completur vero demonstratio, cum auferantur hæc duæ species diuisionis ab intellectu, & declaratur q̄ omne habens permanentiam in corpore non euadet ab vna harū duarum sp̄rum diuisionis. Et forte dubitatur in eo q̄ reperitur in corpore in hac specie alia entitatis, scilicet quæ non diuidit̄ ad diuisionē subiecti definitione, vtrum sit separatum a subiecto, vel ne? nā nos videmus plurimas partes subiecti auferri, & tñ non aufer̄ hic modus entitatis, scilicet apprehensio indiuidualis & existimatio q̄, quæadmodū non auferit formā in destructione partis, aut partiu a subiecto, sic non aufer̄ in destructione totius, & q̄ ablatio actionis formæ pp̄ subiectū est similis ablationi operationis artificis pp̄ instrū. & ideo dixit Arist. q̄, si esset senī oculus, sicut est iuueni, videret sicut videt iuuenis. i. pōt existimari q̄ diminutio visus oculi quæ euenit senī in virtute visiva, nō est ex debilitate visus, sed ex debilitate instrūti. & sumit̄ rō i hoc ex destructione instrūti, aut plurimarum partium eius in somno, & apoplexia, & ebrietate, & ægritudinibus, quibus destruuntur apprehensiones sensuum. nam non dubitatur q̄ virtutes non destruuntur in illis temporibus, & hoc videtur magis in animalibus, quæ cum inciduntur in duas partes, viuunt. & plurimæ plantarū sunt huiusmodi, licet non fuerit in eis virtus apprehensiva. Sermo autem de anima est nimis pfundus, sed Deus appro-

A appropriauit eum sapientibus profundis in scientia. & ideo dixit Iob, simplex ego sum, nescio aliam meam. Et similitudo mortis somno in hoc est rō euidentis permanentiæ animæ. qm̄ destruitur operatio alæ in somno ex destructione instorum eius, & tñ ipsa non destruitur. igitur necesse est vt sit dispositio eius in morte, sicut est dispositio eius in somno. iudicium enim partium est idem, & est ratio communis omnibus, conueniens vulgo in credendo veritatem, & excitat homines sapientes ad viam, ex qua sciunt immortalitatem animæ. & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniunt alæ in morte in eo, qui non moritur in somno.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Tertia. Dicunt si scientia existeret in parte corporis, tunc esset sciens, qui scit hanc partem præter alias partes hominis. & tamen homo dicitur de eo sciens. & scire est attributum ei vsq; absq; proportionem ad subiectum proprium. & hoc est manifestum. qm̄ ipse appellatur videns, & audiens, & gustas & odor reperitur ei. & sic bestia attribuitur ei hoc. & id quidem non indicat qd̄ apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis. sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua vniuersæ Galliarum, non in tota, & tamen refertur ad totam.

AVERROES.

A It Auer. Cum autem conceditur qd̄ intellectus non attribuitur alicui membro hominis, & constituta est demonstratio in hoc: id enim non est notum per se: manifestum est qd̄ sequitur ex eo vt non sit

subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, qd̄ sit sciens, sicut dictum nostrum, qd̄ videat. qm̄, cū fuerit notum per se qd̄ videt per aliquod membrum deputatum, manifestum est qd̄, cū attribuimus ei vim absolutam, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliarum gentium in hoc. & cum nō fuerit intellectui membrum deputatum, manifestum est qd̄, cum dicimus de eo qd̄ sit sciens, nō est ex eo qd̄ aliqua pars eius scit. sed quomodo hoc sit non est notum per se. nam ipse non tenet qd̄ sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorum, sicut est in virtute imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. nam loca istarū sunt nota in cerebro.

ALGAZEL.

A It Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existat in parte cordis, aut cerebri, exēpli gratia, tunc ignorantia est contrarium ei. & oportet vt admittamus quod sit in alia parte cordis, aut cerebri: & erit hō aliquando sciens, & ignorans de aliqua re. & cum hoc falsum fuerit, declarabitur qd̄ subiectū ignorantie est subiectum scientie. & hoc subiectum est vnū, ita qd̄ falsum est aggregari duo contraria in eo. & ipse quidem, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiam in aliqua parte eius, & scientiam in aliqua parte eius. quoniam rei existentia in subiecto non contrariatur contrarium eius in alio subiecto, vt congregant nigrædo & albedo in eodem oculo, sed in duobus subiectis, & nō

Disputatio

C sequitur hoc in sensibus. nam nullū est contrarium apprehensioni eorum. ipsi enim apprehendunt, & nō apprehendunt. & non est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & propter hoc dicimus q̄ apprehendit per aliquas partes eius, vt oculus & aures: & non apprehendit per residuum sui corporis. & nulla est ei cō traditio. & non sufficit dictum vestrum q̄ scire est contrarium ignorantie. & iudicium est vniuersale eis in toto corpore, cum non sit falsum vt sit iudicium præter subiectū causæ. nam sciens est subiectum, in quo existit scientia: & si profertur nomen de vñ, est abusive. sicut dñ est in Galia, licet fuerit i alioq̄ pte eius, & sicut dñ videns, licet sciuerimus de necessitate q̄ iudicium visionis non consistit in pede, & manu, sed est ppiū oculo. & cōuertitur iudicium de subiectis, vt cōuertitur de causis. nam iudicium est diminutum de subiecto causarum. & non euadit ab hoc sermo dicentis q̄ subiectum, aptum ad recipiendum scientiam, & ignorantiam hominis, est vnum, & conuertuntur cum eo. nam apud vos omne corpus, habens vitam, recipit scientiam, & ignorantiam, & nō ponunt præter vitam aliam conditionē, & aliz partes corporis apud eos circa receptionem scientiæ sunt in eodem gradu. Dubitatio vero, q̄ hoc conuertitur, est contra vos in appetitu, & desyderio, & voluntate. nā hæc existunt in bestiis, & hominib⁹, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est vt mutetur, ex eo q̄ appetunt, & congregantur in eo fuga, & perfectio ad idem, cum fuerit desyderium in subiecto, & fuga

in alio subiecto. & hoc non indicat K q̄ ipsa non existant in corpore. quoniam istæ virtutes, licet multæ fuerint, & mouentur diuersis instrumentis, habent tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestiæ simul. & cum vnitur copulās mutabuntur relationes contradictoriz in comparatione ad id. & hoc quidem non indicat q̄ anima non sit existēs in corpore, sicut ē in bestiis.

AVERROES.

A It Auer. Hoc, quod narrauit nomine Philosophorum hinc, non sequitur ab eo, nisi q̄ scientia non existit in corpore, modo, quo existit coloratio in eo, demum alia accidentia, nō autem q̄ ipsa existat in corpore omnino. nam phibitio subiectæ scientiæ, quin recipiat ignorantiam de re, & scientiam de ea, indicat necessario q̄ non sit ei vnitas. contraria. n. non existit in eodem subiecto. & hæc species impossibilitatis reperitur in aliis attributis, quæ sunt apprehensiones, & ex apprehensionibus, quod vero est propriū subiecto scientiæ ex receptione est q̄ apprehendit contraria simul. s. rem, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est vt sit, nisi apprehensione nō diuisibili in subiecto nō diuisibili. nam iudex est vnus necessario. & ideo dñ q̄ scientia contrariorum est eadem. Hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur animæ necessario. Attamen declaratum est apud eos q̄ hæc est dispositio sensus cōis iudicantis de quinque sensibus, & est apud eos corporeus. quare non est rō ad pbandū q̄ intellectus nō existat in corpore. quoniam nos diximus q̄ existētia ē duobus

A bus modis, aut existentia attributorum nō apprehendentium, aut existentia attributorum apprehendentium. Et id profecto, cum quo I hoc sermone dubitauit eis, est verum : & est q̄ anima concupiscibilis nō mouetur ad contraria simul, & tamē est corporea. Et non vidi aliquem Philosophorum rationari ex hoc, in affirmando permanentiam animæ, nisi non considerantem sermones suos, nam proprietates vniuscuiusque virtutis apprehensiuæ est vt non copulentur in apprehensione eius duo opposita, sicut proprietates duorum

B contrariorum extra animam est vt non congregentur in eodem subiecto. Igitur hoc est, in quo communicant virtutes apprehensiuæ cum virtutibus non apprehensiuis. & appropriatur virtutibus apprehensiuis q̄ ipsæ iudicant de contrariis reperiis simul. scilicet vnum eorum ex scientia alterius. & appropriatur virtutibus non apprehensiuis, quoniam diuiduntur ad diuisionem corporis, & reperiuntur in diuersis partibus eiusdem corporis contraria simul, non autem in eadem parte. &, quoniam anima subiectum eius nō diuiditur

C hac specie diuisionis, non euenit ei vt reperiatur in ea duo contradictoria simul in duabus partibus subiecti. Quare isti sermones omnes sunt sermones hominis non peruenientis ad opiniones Philosophorum in his rebus. O q̄ est remota opinio afferentis rationem de permanentia animæ, ex eo q̄ ipsa non iudicat de duobus contradictoriis simul. nam sequitur ex hoc vt subiectum eius sit vnum non diuisibile. & quæro quæ est ratio ad probandū

q̄ subiectum non diuisibile ad diuisionem subiecti accidentium, quod non sit diuisibile omnino?

A L O A Z E L.

A It Alga. Ratio Quinta. Dicite si intellectus intelligit intelligibilia instrumento corporeo, ipse quidem non intelligit seipsum. & consequens est falsum, quia ipse intelligit seipsum: igitur antecedens est falsum. Dicimus, nos bene concedimus q̄ reiteratio oppositi consequentis concludit oppositum antecedentis: attamen, cum probatur consequentia consequentis ab antecedenti, nō admittimus, sed dicimus nō concedimus consequentiam consequentis. Et quæro quæ est ratio eius? Si autē dixerit ratio eius est, quia visus est I corpore, & visus, non alligatus visui in aspiciendo non videt, & auditus non audit, & sic alij sensus, & intellectus non apprehendit etiam, nisi in corpore: ergo non intelligit seipsum. intellectus autem, quemadmodum intelligit aliud, sic intelligit seipsum, & intelligit q̄ intelligat aliud, & q̄ ipse intellexerat seipsum. Dicimus id, quod dixistis est corruptum ex duobus. Primum quidem, quoniam **F** visus apud nos possibile est vt alligetur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi ipsi, quæadmodum erit vnum sciens sciens aliud, & sciens seipsum. sed cōsuetudo currit in contrarium huius, & rescissio consuetudinis apud nos admittitur. Secundum vero, & est fortius, est concedendo hoc in sensibus. Attamen non, cum hoc impossibile est in quibusdam sensibus impossibile est etiam in quibusdam. Et quid inconuenientius est

Disputatio

G vt distinguatur iudicium sensum in modo apprehensionis cum communicatione eorum q̄ sint corporei: vt differunt visus, & tactus. quia tactus nō acquirit apprehensionem, nisi cum continuatione contacti instrumento tactus. & si etiam est gustus. & differt ab eo visus, cum conditionatur in eo separatio, ita q̄, si ponatur super palpebras, non videt colorem, quia non distat ab eo. & hæc quidem diuersitas non facit diuersitatem, quō ad eorum indigentiam corpore. & non negatur quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, & differt ab eis, in eo q̄ apprehendit seipsum.

AVERROES.

A It Aver. Contradictio autem Prima, & est, cum dicit q̄ possibile est vt rescindatur consuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo in vltimitate sophisticationis, & inuolutionis. & iam locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradictio, & est, cum dicit q̄ nō est absurdum vt apprehensio corporea apprehendat seipsam, habet quidem quādam sufficientiam. Attamen cum scitus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur q̄ hoc est impossibile. nam apprehensio est quid reperiunt inter agens, & passum, & est apprehendens, & apprehensum. & falsum est vt sit sensus agens, & patiens eodē modo. & cum reperiatur agens, patiens est duobus modis, sc̄ q̄ actio est ei ex parte formæ: passio vero ex parte materiæ: igitur omne compositum non intelligit seipsum. quoniam substantia eius est alia ab eo,

per quod intelligit. nam intelligit per partem substantiæ suæ. & quia intellectus est ipsum intellectum, tūc, si compositum intelligit seipsum, cōuertitur compositum in simplex, & totum sit pars, & hoc totum est falsum. Et hic sermo, cū scribitur hic, est rhetoricus. & cum scribitur secundum ordinem demonstrationum; & est vt præcedant eum conclusiones, quæ debent præcedere, potest fieri demonstratiuus.

ALGAEZEL.

A It Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehenderet cū instrumento corporeo, vt visus, nō apprehenderet instrumenta sua, vt faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrum, & cor, & quod ponitur, q̄ sit instrumentum eius: ergo indicat q̄ nō habet instrumentum, nec subiectum. sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio autem huic est, sicut dubitatio, quæ sit in præcedenti. quoniam nos dicimus q̄ non est inconueniens quin visus apprehendat subiectum suum, sed currit secundum consuetudinem. nam dicimus nō est falsum vt differant sensus in hoc, licet communicent in existentia eorum in corporibus, vt antea. Et quare dicitur q̄ existens in corpore, falsum est vt apprehendat corpus, quod est subiectum eius? & quare sequitur vt iudicemus ex vno demonstrato tali particulari remoto super vniuersale absolutū? & vnde scitur deliberatiue falsitas eius? & iam dictum est in Logica q̄ iudicatur ex causa particulari, aut particularibus plurimis super vniuersale,

ita

A ita q̄ dāt exemplum in hoc, cum dixerit aliquis q̄ omne animal mouet in masticando mandibulam inferiorem, quoniam vidimus inductiue oīa animalia esse talia. & hoc quidē erit, quia nescit tanfah. nam ipsum mouet mandibulam superiorem. & sic isti profecto non inquirunt inductiue, nisi quinque sensus, & inveniunt eos modo tali, & iudicauerūt de omnibus cum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus curso tāfah inter alia animalia. igitur sensus cum hoc, q̄ sunt corpori, diuiduntur ad id, quod apprehendit subiectum suum, & ad id, quod non apprehendit, vt diuiduntur ad id, quod apprehendit obiectum suū absq; contactu, vt est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, vt gustus, & tactus. igitur id, quod dixerunt, si generauit existimationem, non generauit tamē veritatem, cui considerandum sit. Si autem dicet nos non sustentamur simplici inductione sensuum, sed demonstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrum in anima hominis, non deficeret ei apprehensio eorum, adeo q̄ non euadet ab apprehensione sui ipsius. nam vnus homo non scit seipsum ex seipso, sed affirmat se per animam suam ex anima sua. sed non est sic in apprehensione eorum. homo enim cum non audiet recitationem cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hominis, nō apprehendit ea, nec credit q̄ sint. & si intellectus esset in corpore, oportet vt intelligat hoc corpus semper, aut id non apprehendit semper. Dubitatio autem est, q̄ nullum amborum est verū, sed intelligit seipsum

aliquando, & non intelligit seipsum aliquando. & hoc probatur. quoniam, si apprehensio, existens in subiecto, apprehendit subiectum ex proportionē eius ad subiectum, & non consideratur q̄ sit ei proportio ad id, nisi existētia ī eo, profecto nunq̄ id apprehenderet. Et, si hęc proportio non erit tunc, nunquā debet id apprehendere: cum impossibile est vt sit ei alia proportio ad id, prout est ipse. quoniam ex eo q̄ intelligit seipsum, intelligit seipsum semper, & hoc non deficit ei in aliqua hora. Dicimus q̄ homo, quotienscunq; perseuerauerit considerare animā suā, & non exlatur ei, ipse profecto considerat corpus suum. Veruntamen q̄ non innuitur ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat animam suā esse corpus, adeo q̄ affirmat esse animam suam cum vestibus suis, & esse domi. anima vero, quam dixerunt, non attribuitur vestibus, & domui. & affirmatio ei⁹ ad corpus, quod est principale, sequitur ei. & non curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & q̄ sunt addita in anteriori parte cerebri similia capitis mamillarum. Et, sicut homo scit q̄ apprehendit odorem cum naribus, tamen subiectum apprehensionis non consideratur ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit q̄ est propinquior ad caput, q̄ sit propinquior ad infra aures, sic considerat homo animam suam, & scit q̄ esse eius, quo cōsistit, est propinquior cordi, quā sit pedi. nam ipse considerat animam suam, remanentem cum priuatione pedis, & non considerat consideratione animę suę remanentis

Disputatio

G manfure cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, quod ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, nō est sic.

A V E R R O E S.

A It Auer. Dubitatio autē eius, q̄ id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit seipsum per rationem, quoniam sensus sunt virtutes apprehensiuæ in corporibus, & ipsæ non intelligunt seipsas, hoc quidem est in capitulo inductionis, quæ non facit adipisci veritatem. Et assimilatio eius inductioni factæ de eo, q̄ omne animal mouet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quod autem sit ei dissimilis est, qm̄ ponēs inductive q̄ oē animal mouet mandibulam inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea omnes species animalium. ponēs vero q̄ omnes sensus non apprehendunt seipfos in rei veritate, facit inductionem perfectam, cum non sit sensus præter quinque sensus. Iudicium autem per id, quod videtur ex sensibus, q̄ omnis virtus apprehensiuæ non est in corpore, est simile inductioni, quæ iudicamus q̄ oē animal mouet mandibulam inferiorem. nam ponens hoc, quemadmodum non facit inductionem in omnibus animalibus, sic ponens q̄ omnis virtus apprehensiuæ nō est in corpore, ex eo q̄ sic est in sensibus, non facit inductionem in omnibus virtutibus apprehensiuis. Quod vero dixit de eis in eo q̄, si intellectus esset in corpore, comprehēderet corpus,

in quo est apud apprehensionem suam, est sermo leuis, & non est ex sermonibus Philosophorum. quoniam hoc sequeretur, si omnis apprehendens esse rei, id apprehenderet per definitionem eius. & non est sic. nam nos apprehēdimus animā, & multa, & non apprehendimus definitiones eorum quoniam, si apprehenderemus definitionem animæ cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse eius, an sit in corpore, vel non sit in corpore. si. n. esset in corpore, esset corpus necessario assumptum in definitione eius. & si non fuerit in corpore, non erit corpus assumptum in definitione eius. hoc quidem est id, quod debet teneri hic. Contradictio autem Alga. huic sermoni, q̄ homo considerat de anima q̄ sit in corpore eius, licet non discernatur ab eo membrum, in quo est ex corpore, est profecto vera. & Antiqui differūt in hoc. sed scientia nostra, q̄ sit in corpore, non est scientia, q̄ sit ei existentia in corpore. nam hoc nō est notum per se. & est id, in quo differūt homines & Antiqui, & Moderni. si. n. corpus esset ei vt instrumentū, nullam quidē haberet existentiam in eo. si vero esset ei vt accidens substantiæ, non erit ei esse nisi in corpore.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Septima. Dixerunt virtutes apprehensiuæ in instrumentis corporeis, accidit eis ex consuetudine in operatione, & continuatione apprehensionis diminutio. nam continuatio motus corrumpit complexionem corporum, & destruit

A struit eas. & sic res ex cessive excelsio-
ris comprehensionis debilitat eas, &
aliquando corrumpunt eas, adeo q
non apprehédunt postea aliquid le-
uius, & debilius: sicut est vox excessi-
ua auditui, & lux clara visui. nā ali-
quando corrumpit eum. aut prohibe-
tur postea ab apprehensione vocis le-
uis. & sic etiam apprehēsa ex gustu.
apprehendens enim dulcedinem ex
cessiuam non sentit postea dulcedi-
nem, quæ est minor ea. Dispositio
vero in virtute intellectiva est in cō-
trarium. nam continuatio in specu-
lando intelligibilia non eam reddit

B sessam in hoc. & apprehensio specu-
labiliū supremorū fortificat eā
ad comprehendendum speculabilia
leuia, & non debilitat eam. si vero
euenit ei aliquando sessitas, hoc est,
quia indiget virtute imaginatiua, &
coadiuuatione eius, & debilitatur
virtus imaginatiua, & non inferuit
intellectui. Dubitatio autem est ex
vjs præcedētibz. nam nos dicimus
non negatur quod differant sensus
corporei in hoc. & non omne, quod
affirmatur aliquibus eorum, opor-
tet vt affirmetur alijs. sed non nega-
mus q differant corpora. nam sunt

C aliqua eorum, quæ debilitat ea mo-
tus aliquis: & aliqua, quæ ea fortifi-
cata huius motus, & non debilitat. &
si receperint impressionem ex eis,
erit profecto ibi causa mutans vir-
tutem eorum, ita quod non sentiet
impressionem. & totum hoc est
possibile, cum iudicium affir-
mans in aliquibus, non
oportet vt affirmet
in omni-
bus.

A It Auer. Hęc est ratio antiqua
ex rationibus eorum, & con-
clusio eius est q, cum intellectus ap-
prehendit intelligibile forte, deinde
revertitur ad apprehensionem eius,
quod est debilius, tunc apprehensio
eius est faciliior. & hoc indicat q ap-
prehensio eius nō est in corpore. nā
nos reperimus virtutes corporeas
apprehensivas recipere impressionē
ab apprehensis fortibus impressio-
ne tali, qua debilitatur apprehensio
earū, ita q impossibile est eis vt ap-
prehédant ea, quæ sunt facilioris ap-
prehensionis post apprehensionem
fortioris apprehensionis. Et causa
in hoc est, quoniam omnis forma
existens in corpore, existencia eius
in eo est, quia recipit hoc corpus im-
pressionē ab ea, sed existit in eo, quo-
niā est diuersa proculdubio. sin au-
tem, non erit forma in corpore. &
quoniam inueniunt q recipiens in-
telligibilia nō recipit impressionē
ab intelligibilibz, determinat uerit
q hoc recipiens non sit in corpore. At
tamen hoc non est ei contradictio.
nam omne recipiens impressionem
a subiecto ex existencia forme in eo,
conuenientem quidem, aut fugien-
dam, aut paucā, aut multā, est cor-
poreum necessario. & conuersio hu-
ius est etiam vera. & est, omne, quod
est corporeum, recipit impressionē
a forma adueniente ei, & mensura
impressionis eius est secundum mē-
suram missionis illius forme corpo-
ri. Et causa in hoc est, quoniam om-
nis generatio sequitur mutationē.
& si introduceretur forma in corpo-
re absque mutatione, tunc esset possi-
bile

Disputatio

Sibile ut reperiretur forma corporea, ex qua non imprimitur aliquid subiecto in aduentu eius.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Ratio Octaua. Dixerunt, oēs pars corporis debilitatur vigor earum, postquam peruenierint ad statum prope quadraginta annos: & quod postea, debilitatur visus, & auditus, & aliz virtutes. virtus tamen intellectiua ut plurimum fortificatur post hoc in pluribus. Et non est dicendum contra hoc, ex eo quod evenit priuatio speculationis intelligibiliū, cum acciderint morbi corpori, & hyeme causa senectutis. nam quotienscunq; declaratum sit quod fortificatur cum debilitate corporis in quibusdam temporibus, declarabitur etiam quod existat in corpore. Sed destructio eius apud destructionem corporis non infertur necessario ut existat in corpore. nam reiteratio consequentis non concludit. nos enim dicimus si virtus intellectiua existeret in corpore, debilitaret eam debilitas corporis in aliquibus temporibus: igitur declarata est existentia eius in seipso in omni tempore. sed consequens est falsum igitur antecedens est falsum. & cum dicimus consequens, quod reperitur in aliquibus temporibus, non sequitur ut antecedens sit verum. Vtcrius causa eius est, quoniam anima habet operationem in seipsa, cum non fuerit ei prohibens, & non fuerit ei occupans. nam ipsius animae duae sunt operationes, operatio quidem respectu corporis, & est regere id: & operatio respectu principiorum

suorum, & sui ipsius, & est apprehensio intelligibilium. & sunt duae operationes diuersae, & distinctae: & dum occupauerit seipsam in aliqua earum, declinat ab alia, & defecit ei congregare ambas simul. occupatio autem eius ex parte corporis sunt sensatio, & imaginatio, & appetitus, & timor, & ira, & existimatio, & tristitia, & dolor. & cum inciperit considerare intelligibili, deficit ab istis rebus. immo sensus tantum prohibet, & remouet ab apprehensione intellectus, & speculatione eius, absque eo quod aliquid tangat instrumentum intellectus, aut accadat ipsimet lesio. Et causa huius est occupatio animae in aliqua operatione. & ideo destruitur speculatio intellectus etiam apud dolorem, & morbum, & timorem, quia est morbus in cerebro. Et quomodo prohibetur impossibilitas cum diuersitate modorum actionis animae, & numeratione vnius modi sequitur impossibilitas? nam timor inuoluit a dolore, & appetitus ab ira & consideratio in intelligibili ab aliquo intelligibili separato ab eo. & si ignum, quod morbus eueniens corpori non est in subiecto scilicet, est, quoniam cum reuertitur sanum, non indiget disciplina scientiarum denuo, sed redit qualitas animae eius, prout fuerat, & reuertuntur illae met scientiae, absque quod fiat disciplinatio. Dubitatio autem. quoniam nos dicimus quod diminutio virtutum, & additio earum habent multas causas, quae non concluduntur, & aliquae profecto virtutes fortificantur in principio vitae, & aliquae in medio, & aliquae in fine, & intellectus est sic etiam. & non remanet nisi quod topicus ratiocinetur,

A tur, & non concedat quòd differant odor, & visus. quoniam odor fortificatur post quadragimum annum, & tamen visus debilitatur, licet sint æquales, cum sunt in corpore. quæ admodum differunt istæ virtutes in alilibus, & fortificatur odor in quibusdam, & auditus in quibusdā, & visus in quibusdā ex diuersitate cōplexionis eorum. & non est quidem posse hoc scire & nō est inueniens ut sint & complexiones instrumentorū diuersæ secundum indiuidua & secundum tempora. & erit vna causarum prioritas debilitatis visus præter intellectum. quoniam visus est prior intellectu. nam videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectus eius, nisi post quintumdecimum annum, aut plus, prout vidimus quòd differunt homines in eo, ita quòd dicitur quòd canines in capillis capitis est prior ea, quæ est in barba, quoniam capillus capitis est prior. Hæ sunt causæ, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc cursui cōsuetudinum, non potest edificare super eas scitutum. quoniam modi possibilitatis, in eo quòd adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includuntur. & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

AVERROES.

A It Auer. Si posuit quòd virtutes apprehensiuæ, subiectum earum est calor naturalis, & calori quidem elementalī euenit diminutio post quadragimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, ut aliarū virtutes, scilicet quòd oportet,

si esset subiectum eius calor elementalis, ut veterascat ad veterationem eius. Attamen, si consideretur quòd subiecta sint diuersa in intellectu, & sensibilibus, tunc non sequitur ut sint æqualia tempora eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Nona. Dixerunt quomodo erit homo præfatio corporis, & accidentium eius: & tñ hæc corpora nō deficiunt resoluuntur: & nutrimentū restaurat id, quod resoluuntur, adeo quod cum videmus sensu vñ puerum ægrotare aliquando & macrescere, deinde impinguari & crescere, tñc possumus dicere quod non remanet ei post quadragimum annum aliquid ex partibus, quæ reperiebantur in eo apud exitū ab utero matris, sed fuit initium esse eius ex partibus spermatis, & non remansit ei aliquid ex partibus spermatis, sed resoluuntur totum hoc, & permuat in aliud, & erit hoc corpus aliud à corpore illo. & tñ dicimus hunc hominem esse eundem hominem. adeo quod remanebunt cum eo scientiæ eius ab initio pueritiæ. & iam mutauit omnes sensationes suas, igitur indicat quod sit animæ esse præter corpus, & quod corpus sit instrumentum animæ. Dubitatio autem, quod hoc destruitur in belua, & arbore. est cum consideratur clementum earum à pueritia. nam dicitur quod hoc est illud, sicut dicitur de homine, & tamē non indicat hoc, quod sit ei esse præter corpus. & quod dictum est de scientia destruitur, cum imaginatiua conseruat formas. nam ipsa remanet à pueritia ad clementum, licet mutantur partes cerebri.

AVER-

Disputatio

C

AVERROES.

A It Aver. Hæc est ratio, quam nō fecit aliquis Antiquorum in permanentia animæ, sed fecerunt eam in eo, q̄ in indiuiduis est substantia remanens à genitura vsq; ad mortem, & q̄ res non sunt in continuo fluxu, vt putauerunt multi ex Antiquis, auferentes necessarium, adeo q̄ necessitatus fuit Plato ponere ideas, & non est occupandum tempus in hoc. & dubitatio Alga. huic rationi est vera.

H

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Decima. Dixerunt, virtus intellectiua apprehendit canones vniuersales intellectuales, quos appellant Loquētes dispositiones, & apprehendit hominē absolutum, ex eo q̄ videt aliquod in diuiduum humanum demonstratum tale. & est sciētia de indiuiduo, quod videtur. nam id, quod videtur, est i loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & mensura propria, & situ proprio. homo vero absolutus intellectus est abstractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen hominis: licet non fuerit secundum colorem apparentem, in mensura eius, & situ eius, & loco eius, & tempore eius. immo is, cuius esse est possibile in futurum, ingreditur i eum, adeo q̄, si corrumpetur homo, remaneret verificatio hominis in intellectu, abstracti quidem ab istis proprietatibus. & omne, quod sensus vidit, id in diuiduale, ex eo peruenit in intellectum verificatio illius indiuidui vni

uersalis abstracta à materiis, & mineralibus, adeo q̄ diuidentur attributa eius ad id, quod est ei essentialē, vt est corporeitas plantæ, & animalis, &c. vsq; ad finem capituli.

AVERROES.

A It Aver. Id autem, quod recitauit nomine Philosophorum de hac ratione, est q̄ intellectus apprehendit de indiuiduis, quæ communicant specie aliquid, quo communicant, & est quiditas illius speciei, absq; eo q̄ diuidat illud in ea, in quæ diuiduntur indiuidua, in eo q̄ sunt indiuidua, ex loco, situ, & materiis, ex quibus plurificantur. igitur necesse est vt sit non generabilis, nec corruptibilis, nec deperditur, cum deperdatur aliquod indiuiduorū, in quibus inuenit ille. & ideo sciz æternæ, & nō generabiles nec corruptibiles, nisi per accidēs, sc. ex copulatione earum Socrati, & Platoni, scilicet sunt corruptibiles propter copulationem, non q̄ sint corruptibiles ex se. nā, si essent generabiles & corruptibiles, tunc esset hæc copulatio in eismet ipsis, & non congregarentur in eadem re. Dixerunt &, cum hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, necesse est vt sit anima non diuisibilis ad diuisionem in diuiduorum, & vt sit etiam quid vnum in Socrate, & Platone. Et hæc quidem ratio de intellectu est fortis, quoniam intellectui nihil est indiuiduatis. anima autem, licet fuerit abstracta ab accidentibus, quibus numerantur indiuidua, famosi tamen ex sapientibus dixerunt q̄ non exiit à natura indiuidui, licet sit apprehēdens.

A dens. & est speculatio in hoc loco. Dubitatio autem, quam fecit cōtra eos Alga. consistit in hoc quod intellectus est quid indiuiduale: & vniuersalitas accidit ei. & sic assimilauit cōsiderationem eius de re communi indiuiduis cōsiderationi vnius sensus multis vicibus. nam est vnus apud eos, non autem quid vniuersale. & vita exempli gratia in Socrate est eadem numero, quā vidit in Platone. & hoc est falsum. nam, si hoc esset verum, non esset inter apprehensionem intellectus, & apprehensionem sensus differentia. & non traduximus sermonem eius hic, quia prolixus est.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur istae animae: sed, cum repetiatur, sunt aeternae perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finitas earum.

AVERROES.

It Aver. Et sic dixit postea quod Philosophi in eo, quod anima habet corruptionem post se, quod sit falsum, habet duas rationes. Quarum vna est, si anima corrumpitur, corruptio eius non euadet ab vna trium rerum. aut enim corrumpitur cum corruptione corporis, aut corrumpitur propter contrarium seipsum ei, aut ex posse potentis. & falsum est ut cor-

rumpatur ad corruptionem corporis. est. n. separata à corpore. & falsum est ut sit ei contrarium, nam substantia separata non habet contrarium. & falsum est ut alligetur posse potentis priuationi, ut dictum est supra. Dubitatio autem est eis. nos non cōcedimus quod sit separata à corpore. Vtensius, quia dilectum apud Auicēnam est ut sint animae numeratae ad numerationem corporum. nam esse animam vnam numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidit ei multa inconuenientia, ex quibus illud est, quod, cum scit Socrates aliquid, sciet id etiam Plato. & cum ignorat id Plato, ignorat id Socrates. Iterum sunt inconuenientia alia, quae sequuntur huic positioni. ipse vero respondet huic sermoni quod ipsa cum ponitur numerata ad numerationem corporum, sequeretur ut esset alligata eis, & corrumpereetur necessario ad corruptionem corporum. Attamen Philosophi possunt dicere quod non sequitur, cum fuerit inter duo proportio alligationis, & amoris, ut est proportio inter desiderans, & desideratum, & ut est proportio inter ferrum, & magnetem, ut, cum corrumpitur vnum, corrumpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eos quid est, quo appropriantur animae, & plurificantur plurificatione numerali, & tamen sunt separatae à materia. nam plurificatio numeralis indiuidualis provenit ex materia. Veruntamen defendenti permanentiam animae, & numerationem eius est dicere quod sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui infunditur à corporibus coelestibus: & est calidum, quod non est ignis, nec

Extra ord. Aver.

1 est

Disputatio

Est in eo principium ignis, sed in eo sunt et informantes corpora, quae sunt hic, & animas existentes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quia in elementis sit calor coelestis, deferens virtutes geperantes animal, & plantam. sed aliqui appellant has virtutes naturales coelestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit quod ipse tenet quod sit hic agens animalis sapiens, id creans. & hoc apparet ex anatomia. ubi vero existit hoc agens, & quid sit, est

H quid nobilis quam possit homo id scire. Et ex hoc assumpsit rationem Plato, quod anima sit separata à corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditum in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & haec quidem anima, scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generante. nam nos, quemadmodum scimus quod anima sit quid additum calori elementali, cum calor, in eo quod est calor, non est de natura eius ut efficiat operationes ordinatas intelligibiles,

I sic etiam scimus quod calor, qui est in spermatis, non est ei sufficientia ad creationem, & informatiorem. & nulla est differentia apud nos quod sint in elementis animae, creatrices quamlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius & permanentia eam regione, & quod sint virtutes conservantes eam. Haec autem animae auterunt tanquam medicae inter animas corporum coelestium, &

animas, quae sunt hic in corporibus sensibilibus, & habebunt absque dubio in animabus, quae sunt hic, & corporibus dominium: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipsae in se ipsis sunt alligatae corporibus, quae ab eis sunt creatae propter similitudinem, quae est inter eas. & cum corpora rumpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quae non sentiuntur, & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamen an sint illae, quae existunt in corporibus, aut est aliud genus praeter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum, ipsi quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperitur alicui Antiquorum, nisi quibusdam Philosophis Maurorum. quoniam ex radicibus eorum est, quod separata non mutant materias mutatione transmutationis per se, & primo. nam mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et haec quidem disputatio est profundissima disputationum, quae sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod testatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit infinita in uno, & eodem intellectu, & iudicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius haec substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cum posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam à materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipiendis, sicut est dispositio in virtutibus agentibus.

A tribus, nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quæ recipiunt rei determinatas.

DISPVATIO IIII.

De dicto eorum, quod non sit falsum quod animæ reuertantur amplius in corporibus.

A V E R R O R .

It Auer. Et, cum separatus fuit ab hac dispositione, incepit cogitare quod Philosophi negant congregationem corporum in die iudicii. & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo precedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucam prouulgationem in legibus prouulgans. & quod dixerunt de ea Philosophi, est præter numerum duorum. nam primi, qui dixerunt de congregatione corporum, sunt Prophetæ Israelitæ, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum, & hoc apparet in psalmis, & in multis libris attributis filiis Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelis. & est sermo Zacheis, quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legem. Sed isti homines apparet de eis quod sunt vigorosiore ad magnificandum eam, & credendam ei.

Et causa huius est, quoniam ipsi tenent quod currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduentus summi boni ei proprii. nam ipsa est neces-

saria inuentioni virtutum moralium in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarum. ipsi enim tenent quod homo non habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operatiuas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per virtutes speculatiuas: & non per sicut quolibet harum duarum, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales non vigorantur nisi per cognitionem habitam de Deo glo. & magnificationem eius per operationes legales præceptas in qualibet gente, ut sunt holocausta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicit de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Denique tenent quod leges sunt artes necessariae morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & præcipue id, quod est commune omnibus legibus: licet differant in hoc secundum magis, & minus. & tenent cum hoc quod non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principiis earum vniuersalibus, ut an necesse sit seruire Deo glo. vel ne, & quod maius est an reperitur, vel ne? & sic tenent in alijs principiis eius, sicut sermo de inuentione summi boni ultimi, & qualitate eius. nam omnes leges conveniunt circa entitatem ultimam post mortem, licet differant in qualitate huius entitatis: quemadmodum conveniunt circa scilicet etiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differant in eo, quod est de substantia principij, & operationibus eius secundum plus, & minus. & sic etiam conveniunt in operationibus perducantibus ad sum-

sermo de legibus.

T ij mum

Disputatio

Grum bonum, quod est in habitatione vltima, licet differant in consideratione harum operationum. Demum ipse leges quid vtuntur modo scientie per viam communem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi vtuntur vsu notificationis summi boni aliquorum intelligentium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legem ex legibus, quæ nõ existeret ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communicat vulgus.

Hcat vulgus. Et, quoniam species hominum propria. perficitur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis, est necessaria in esse speciei propriæ, & vita eius. in tempore autem pueritiæ, & cremento eius nemo quidem in hoc dubitat. cum vero permutauerit sed ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est, vt non vilipendat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciat qd id, quod intendit in hac doctrina, est vniuersale, non autem proprium.

I Et, si declaratum fuerit ei qd sit dubium in principiis legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliquid contradicens Prophetis, & declinauerit a viis eorum, est ex illis hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condemnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hæretici. & oportet etiam eum cum hoc vt eligat legem nobiliorem suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab igno-

biliori permutetur ad nobiliorem ea. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cum peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cum peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quin fuerant in filiis Israel sapientes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiuntur apud filios Israel, attributis Salomoni. & non deficit scientia reperiri in hominibus Prophetarum, & sunt Prophete. & ideo verissima omnium propositionum est, quod omnis Propheta est sapiens, & non omnis sapiens est Propheta: sed sunt sapientes, de quibus dicitur quod sunt hæredes Prophetarum.

Et, cum artes demonstratiue habeant in principiis suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignum vt sit hoc in legibus, assumptis a prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet quod possibile est vt sit hic lex per intellectum tantum, necesse est ei vt sit diminuta omnis legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, quod principia operationis debent recipi ab alio: cum demonstratio non possit producere operationes, nisi per virtutes, prouenientes ab operationibus moralibus, & factiuis. Igitur declaratum est ex hoc sermone quod Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet quod recipiatur a Prophetis, & ponentibus principia operationis, & præcepta legalia in qualibet gente, & laudabilius apud eos

A eos ex istis principis necessarius est id, quod magis exciunt vulgus ad operationes laudabiliores, adeo quod erunt, qui nutriuntur cum eis, perfectioris virtutis, quam qui nutriuntur cum aliis: ut sunt orationes apud nos. quia non est dubium quod orationes abstinere faciunt à turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperitur ei hæc operatio, perfectior quam alijs orationibus positis in alijs legibus. & hoc quidem est ex eo, quod conditionatur de numero eius, & temporibus eius, & sermonibus eius, & alio, quod conditionatum est de mundicie, & dimissione operationum, & sermonum corruptentium eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis exciunt ad operationes bonas, quam quod dicitur in alia. & ideo assimilari meritum in eis rebus corporeis est nobilior, quam assimilari rebus spiritualibus. ut dixit Deus gloriosus. Ex fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum. Et dixit Propheta Oculi non videt eam domine præter te. & dixit sapiens in hoc. Id, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Hauhas ben nega non est in fine huius mundi, nisi cælum. Igitur indicat quod illa entitas est superior, & excelior, hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit quod nos comprehendimus nisi ens permutari à gradu ad gradum, ut est permutatio formarum inanimatarum ad id, quod comprehendant seipsas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubitauc-

runt in his rebus, & disputaverunt **D** contra hoc, & se patefecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, & sunt Epicurei, qui opinantur quod nullus est finis intentus in homine, nisi profectui delectationes, & hoc quidem est cui nemo dubitat, & qui meditatur hoc facere de eis, non est dubium quod habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet posse super eum, perfectior quidem sermonibus, quibus ratiocinatur contra eum, sunt rationes, quas includit liber excellens. Id autem, quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & non euadet in contradicendo eis, quin ponatur anima immortalis, ut indicauerunt hoc rationes intellectuales, & legales, & ut ponatur quod qui reuertentur, sunt ut ista corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsamet. nam corruptum non reuertitur in indurandum, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, non ipsummet, quod corruptum est, ut declarat Algazel. Quare non est verus sermo de reuersione secundum opinionem opinantis ex Loquentibus **F** quod anima sit accidens, & corpora, quæ reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est vnum specie, non vnum numero, sed duo. & præcipue apud eum, qui dixerit ex eis quod accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negauit Philosophis tres disputationes, quarum Vna est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiuis. Secunda vero est, cum dicunt quod Deus glorio. scit pari-

E
Quo pacto indiui-
dua reuer-
santur.

Disputatio Quarta.

Golaria: & iam diximus etiam q̄ hic sermo non est ex sermonibus eorum. & Tertia, cum dicant de antiquitate mudi. & iam diximus etiam quod id, quod intelligunt per hoc nomen, non est id, quod negauerunt Loquentes in eo. & dixit in hoc libro, quod nullus Maurorum dicit de merito spirituali: & dixit in alio libro quod Sapientes id dicunt.

Et secundum hoc non erit Hæresis ei, qui dicit de merito spirituali, & non dicit sensibiliter congregationem, & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spirituali, & re-

Hvertitur etiam in alio loco in negationem congregationis. & hoc totum est implicatio, & perturbatio, ut vides. & non est dubium quod iste vir errauit secundum legem, sicut errauit secundum scientiam. & Deus est dirigens ad verum, & ap-

proprians veritati eum, quem vult. Et decreui refectare hic sermonem de his rebus. & peto veniam de sermone nostro in eis. & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis ei, cui conuenit: & est, sicut ait Galenus, vnus ex mille, & prohibitio ut loquatur de ea cum eo, qui non est ex hominibus etus, non laborarem in hoc. & Deus glo. bene scit etiam & vnicam literā. & debet Deus glo. recipere excusationem nostram in

hoc, & remouere scrupulum ex bonitate, & misericordia sua, quia est tribuens, & benefaciens omni - bus.

Destructionum destructionum Philosophia Algazelis fuit.

Auerrois

AVERROIS

TRACTATUS DE ANIMAE

BEATITVDINE.

*Proponit declarare animae beatitudinem, quae est secundum A. aristotelem
coniunctio intellectus abstracti cum anima*

humana. Cap. I.

Intentio mea in hoc tractatu nobilissimo est declarare beatitudinem ultimam animae humanae

* [in hoc mundo, & in futuro.] fin principalem intentionem Philosophorum in ascensu supremo ipsius. Et, cum dico ascensum, intelligo quod perficiatur, & nobiliteretur, ita ut coniungatur cum intellectu abstracto, & uniatur cum eo, ita ut cum eo fiat unum: & hoc sine dubio est supremus gradus sui ascensus. Nam manifestum est omnia entia sub tribus speciebus comprehendi.

Vna est materia infima, & quae ex ea generantur. & illa quidem ignobilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco est species corporum sphaericorum: quorum semper est fixa forma, & stabilis in suis materijs: ita quod dicuntur materia, & forma in illis, & generabilibus ex materia infima aequivoce. Et super illa est unus gradus supremus, & gloriosus,

qui vocatur gradus intellectuum abstractorum, qui vere sunt formae edantes perfectionem, non existentes in subiecto. Ideo, cum dicitur de anima quod ascendit, intelligitur coniunctio eius cum aliquo intellectu abstractorum.

Et, quia cognosco principalem intentionem Philosophorum fuisse contemplari in essentia huiusmodi entis apud eos, & apud veritatem, & ultimam beatitudinem, visum est mihi declarare hoc, sermone breui: & intelligenti, sicut tu: in quo reperies declarationes huius rei, plusquam in commentis meis de Anima: & plus argumentis probatum, quam in libris Philosophorum. Solicite itaque meipsum dedidi, nobilissime socie super rem à te postulatam, scilicet ad opinionem Philosophi in coniunctione intellectus abstracti cum anima humana declarandam, & ad veritatem aperiendam. & hoc secundum radices suas: nam illud quidem fundamentum est, quod ab omnibus glorificatur Philosophis. sed multum conditum sunt Philo-

T iiij sophi

*al. co. nō
habet ha c
et uba.

Entia oīa
sub tribus
specibus cō-
prehendi.

De Animæ

Sophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuisio in eo, quod de sermonibus ipse est verum.

*De intellectu materialis essentia, tum ex
Antiquorum, tum ex propriis dictis
declara. Cap. 2.*

Radices
duæ, ad co
gnoscendū
conexo-
nē intell
abstracti
cū hōie.

H

Cias q̄ certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentum huius questionis. & non sunt diuersificati Philosophi in hoc, nisi propter diuersitatem, quam habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reducendi intellectum materiale in esse actu intellectum. & hoc est scire, si est causa secundum modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formæ, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphericis. Hic uolo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse intellectus materialis, & abstracti. Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilitatis coniunctionis animæ cum intellectu. Dico autem quod principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut non, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit quod comparatio intelligibilem ad intellectum, scilicet materiale ip-

forum apprehensuum, est una, & eadem, quæ est sensibilem ad sensum. Et ex hoc habet quod intellectus apprehensiuus intelligibilem est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens a sensato. Et, cum declaratum fuit ei quod intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agentibus, resultauit ei de necessitate una duarum rerum: aut quod intellectus, qui est in potentia recipiat, quæ sunt intelligibilia actu, & permuteur ex eis, sic ut receptio sensus ad sensatum: aut sit hæc receptio, & permutatio alio modo. Et postquam vera est hæc diuisio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse q̄ natura huius receptionis, & permutationis sit diuersa à natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis æquiuoce. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se quod intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est quod illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neque diuisibilis ad diuisionem corporis sicut sunt virtutes sensibiles, quæ sunt disgregatæ in corpore, & diuisibiles ad diuisionem corporis secundum unum modum. Et hoc probatur quatuor mediis demonstratis. Primo quidem, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensiuus in corpore secundum modum sensum, non apprehenderet nisi unam formam quia propria subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus visus non recipit sensatū gustus.

Secundo.

Intellectus
nō est uir-
tus p̄ cor-
pus distēsa
MA

Aristo. di-
cta, & qd̄
ex eis co-
prehēdit.

A Secundo. quia, si esset virtus in corpore ad propriam formam, non apprehenderet sem sibi appropriatam. nam, si oculus, esset coloratus non posset recipere virtus visibilis colorem. & si in lingua esset sapor, non apprehenderet alios sapores.

Tertio. si esset hæc virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, non apprehenderet seipsam. quia vides formas sensibiles materiales non seipsam apprehendere: & finis esse earum est apprehensio alterius rei a se.

B Quarto. si hæc virtus, & preparatio esset in corpore ad formam propriam, contingeret ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt vnum sensatum. Nam duorum alterum accidit sensui: vel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensatum: vel si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit visui in contrariis coloribus, & gustui in contrariis saporibus, & hoc voluit Philosophus, cum dixit, si esset mixtus, non reciperet contraria: vel imperfecta, & permutata reciperet. Et hæc est summa eius, quod comprehendere po-

C test ex verbis Philosophi in essentia huius intellectus. Et quando declaratum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiam declaratum quod hæc pars perfectionis, quæ est in anima, quæ vocatur intellectus materialis, non habet nisi naturam possibilitatis, & præparationis solæ: quia non est mixtus materię, nec de virtutibus motiuis. Et non est hæc preparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diuersa est eius possibilitas

ab aliis possibilitatibus. Et ideo dico quod non est aliquid entium, antequam intelligat. Sed Antiqui commentatores, sicut Themistius, & alii, quando dicitur ab Aristotele quod intellectus materialis non est aliquid entium, intellexerunt quod non sit ens actus: sed est apud eos substantia potentia, recipiens formas materiales, scilicet possibilitas ipsius est in seipso, & quod est potentia propriæ speciei, quam recipit. Et, postquam occurrit in hoc sermone incidet memoratio possibilitatis, non recusabo de ea verbum nouum dicere, vtile, & necessarium. Et, quamuis possibilitas, & potentia in pluribus communent, scias tamen quod differt possibilitas in duobus a potentia. Vnus est, quia possibilitas attribuitur substantiæ rei, cuius est: potentia vero attribuitur ei, quod recipit aliquid aliud extra ipsum. In specie verbi gratia massa ferri habet in se possibilitatem vt ex ea fiat ens: iterum etiam habet in se potentiam enssem, sed possibilitas attribuitur substantiæ suæ solus, & dicitur quod est possibilis in se, & præparatæ virtutis vt ex ea fiat ens, & cætera alia, quæ ex ferro sunt, quæ non possunt nec ex palea, nec ex cæra fieri: potentia vero attribuitur formæ aptæ recipi in subiecto in specie ensis: & dicitur quod ens est in hac massa in potentia. possibilitas ergo est magis substantialis, & magis generalis, quam potentia: & præcedit in intellectu, quia est præparatio fixa, & stabilis in substantia talis rei, per quam potest habere virtutem vt efficiatur hoc, vel illud. Aliud autem est, quia potentia de

Themistii
opinio.
2.1. Theophrastus.

E

Diffa inter
possibilitatem
rem, & potentiam.

F

necessi.

Intellectus materialis non habet nisi naturam possibilitatis & præparationis.

De Animæ

G necessitate est vt exeat in actum in aliquo indiuiduorum speciei aliquo tempore. & si non, esset vana. verbi gratia, sicut ex necessitate est vt sit aliquis Philosophus in specie humana: sed non est de necessitate vt sit Socrates Philosophus, quauis Philosophiam habeat in potentia. sed possibilitas non est necessarium vt exeat in actum in specie, nec in indiuiduo, nec in aliquo tempore. verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed non est necessarium vt aliquod vinum demòstratum efficiatur, si ab extrinsecis custodiatur accidentibus. Et, cum dixerim quòd possibilitas est magis substantialis, dico propter substantiam reiset. Et scias q̃ multi Sapientes errauerunt in hoc, credentes non esse aliquam differentiam. & nò ex pectet declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentiū me. Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico quòd secundum illum Antiquorum opinionem debet intelligi quòd natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materie: scilicet vt dicatur q̃ iste intellectus comparatur rei intelligibili comparatione materie, & forme: quoniam eſſentia materie sit potentia. Et, quando ponunt quòd hæc substantia intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere quòd generetur, & corrumpatur. quia quod in potentia est, non generatur, neq; corrumpitur, sicut declaratum est in esse materie primæ. Alexander autem, qui fuit de postremis inquisitoribus, sentit q̃ natura huius partis intellectus non est aliud, nisi præparatio quædam in anima. Et hoc ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materialem præparationi, quæ est vt tabula rasa ad recipiendum omnes formas. & ipse opinatus est, ideo quòd subiectum præparationis est anima, & cū anima. Ex hoc trahitur argumentum quòd hæc præparatio adueniat cum esse animæ: quemadmodum alie præparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem secundū verisimile apparet ex radicibus Aristotelis quòd ipsa sit præparatio. Si quidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quæ sunt etiam per se forme rerum sensibilium non fierent: & essent secundum hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, quæ est intelligibile, non esset possibile cognoscere eſſentiam rerum. Finis deniq; huius rei est quòd sermo huius similis est sermoni formarum intelligibilium, quæ apparent in esse eorū, quòd in eis nò est aliud, nisi rei sensate forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsam. substantia enim vnius rei non facit alterius rei substantiam intellectam, in quantum est alia ab ea. Et hæc quidem res est cum aliis, quæ sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehensionibus, quas de his in aliis narrauimus locis. Confirmatio vero Alexandri est, quia tenet esse per se notum quòd iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniam non habet naturā nisi possibilitatis, & præparationis. & hæc res, per Deum, nò est res clara: verum ipsa est dubitatione digna, atque inquisitione. sed est

A est cui contradici potest, sicut contradiximus, quod nunc prætermittamus. Sed in hoc Aristoteles non firmiter manifestauit sententiam suam, eo quod superficies sui textus sustinet duo simul: primo scilicet quod sit permixibilis: secundo vero quod sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile quod non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet ut diuidatur secundum diuisionem corporis, quamuis a corpore necessariam habeat dependentiam, medianæ animæ: & propter hoc sustinet quod non in toto separabilis sit. Sustinet etiam quod separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos, non bene esse declaratum, præter illud, quod habemus ab Octauo Physicorum. Nam ibi dicitur quod non diuiditur ad corporis diuisionem: hæc est mixtus materię: cunctantur ergo quod in toto sit separabilis. & hoc est contrarium coniunctionis: & contradictio huius contrarietatis non est declarata. Ad hoc etiam, quia virtus quælibet, quæ non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis est. Et quia habet radices apud se quod formæ inueniuntur, quæ non habent relationis naturam, quid contradicet esse præparationis hoc modo multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius præparationis, quod est una numero in omnibus hominibus, plures tamen per accidens, quod in formis non est materialibus.

De intellectu materiali cum abstractis intellectibus connexionem.

Cap. 3.

Ed prætermittamus hoc quia alterius eger inquisitionis in loco alio, & redeamus ad dictum nostrum. Et dicamus quod nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt scientiarum inquisitores de secta existentes Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod denegat istum intellectum materiale intelligere intellectus abstractos, ita ut efficiatur intellectus abstractus unum cum eo. Declaratum est enim quod illud, quod intelligitur de abstractis, non est aliud quam intelligere rem, quæ per se sit, videlicet intellectum æternum. Et iste intellectus materialis, si est substantia æterna, ut expositores omnes testantur, non est impossibile ei intelligere rem æternam. Et si est præparatio solum ut dicit Alexander, non inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur æternum, veluti Auennasar fatetur. Credo autem quod hoc ideo opinatus est Auennasar, quia credit intellectum materiale esse substantiam possibilem, nouam, ac corruptibilem. Et hoc est obliuio, & error. nam omnes Philosophos concordari vides vltimam animæ hominis beatitudinem esse in apprehendendo abstractos intellectus. Et quidem vides quod Alexander posuit hoc in vno libro suorum, ac si per se notum esset. Et Themistius in hoc dicit verbum abbreviatum, credens illud esse in hoc sufficiens si intellectus,

Themistius dictum.

De Animæ

S lectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus per se. Et huic, si vellem, possem quodam modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparet aliquo apparet, & vt plurimum ab habentibus visum magis quā aliud quid apparet apprehendi debet: & cum hoc vesperilionis visus ipsum minime apprehendit, comprehendens tamen quādam minus visu cōprehensibilia. Philosophus autem promittit in libro de Anima tentare hanc quæstionem: verum nunquā

H inueni solutionem in aliquo suorum librorum. Sed inueni in quodam *Alexan. de mōstrano* Alexandri libro viam vnā demonstratiuā, vbi credit eam mouisse Philosophum ad inueniendā eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est vt supra dixi, & quemadmodum hic melius repetam. Dicit namque, scis quod comparatio intelligibilis ad intellectum est vna, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum. & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quod sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est **I** membrum sensitiuum. Aliud est receptum in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensitiuo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animam: vt lux in visu. Similiter hæc tria in intellectu repetiri debent: intellectus recipiens, vt intellectus materialis: intellectus receptus, vt intelligibile, quod est speculatiuum acquisitum: & intellectus motor, & agens, vt abstractus. Hac quidem declarata proportionē necessaria, coniungitur de

bite alia huic, videlicet quod, si sensorium potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licitum est similiter vt intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsi comparatur. Et cum coniungitur huic vna propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet quod omne, quod in potentia est ad aliquid, indubitanter accidit in actu aliquo tempore: & hoc spec. e, aut genere. & hoc est necessarium, cui nullus contradicit. & cum intellectus materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario oriatur ex his, vt in actu reducatur aliquo tempore. hæc autem receptio in actu non est aliud, nisi esse vtum cum eo. Et propter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicit enim quod intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum. nam, sicut virtus ambulandi, quæ est in homine tempore suæ nauitatis, ex longitudine temporis, & consuetudine multa exit in actum, similiter intellectus materialis exit, cum perficitur intelligendo res suapte natura intelligibiles, & a sensibilibus intelligibilia recipiens. Nec existimes vt propter hoc permutetur in seipso, ita vt efficiatur aliud in se, & vt recipiat per modum sensus, hoc est vt permutetur. immo specialiter hoc contrarius est ipsi sensus esse: quia sensus est passio cum permutatione. sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quæ quidem apprehensio est idem

A idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptione, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam entium nihil aliud est, nisi quod receptum est, quod in sensu non est, quia sensus est in potentia aliud, quod receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quod, si esset intellectus materialis aliud, quam extra receptionem, nasceretur ex hoc quod comprehendendo intellectum abstractum, fieret ex nouo eternum. & est hoc impossibile declaratum, ut videbis. Adhuc autem iam manifestum est quidem apud nos quod intellectus agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficiens, & motoris, sed per viam ultimam perfectionis, hoc est per viam formae, & finis. Et hoc est vnum eorum, quod fecerunt errare Auennasarem, cum opinatus sit quod esset causa solum, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistij ad huiusmodi copulationem supra adductum, est, quod videlicet sensata haec intelligibilia sunt a parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conueniens est igitur, & magis dignum ut intellectus materialis cum eo coniungatur, & fiat vnum in aliquo indiuiduo. Nam, licet res sensibilis per naturam sit occulta oculis alicuius speciei animalis propter suam debilitatem, non accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur providentia divina, quae dicitur natura sapientiae, fecisset aliquod vanum, ponendo rem in potentia, quae nunquam ad actum reduceretur. ut, quamuis vesperilio

lumen solis intrinseci non possit, non in omnibus animalibus est hoc. similiter quamuis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate ut hoc contingat toti speciei, immo necesse est ut hoc non accidat. Et hic solum est dubium supra monstratum, quod videlicet preparatio haec, cum qua abstracta recipiuntur est vnum, quod accidit intellectui speculatio post perfectionem, ita ut huius preparationis proportio ad intellectum adeptum completum, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides namque post quamlibet formam nouam particularem generabilem & corruptibilem quod accidet recipiendi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamuis procedat in infinitum in preparationem sine, recipit formam vnam, non materialem. Quia vero est hoc, iam habes quod intelligibilia intellectus speculatiui sunt scientiae in potentia, cum sint scientiae rerum, quae sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cum dicis, quomodo possunt verificari vniuersalia in apprehensione, cum non inueniantur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quod sint formae singulares abstractae, quae dant esse singularem speciei humanae, & animalis. Responso quidem ad hoc est, quod vniuersalia sunt scientiae in potentia eorum sensibilibus, quae sunt extra animam. Et iam diximus esse notum per se quod id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientiae

Themistij
et, vnum
tum.

Quopa
via p
rificari
appre
ensione
non i
niamur
ex
a. m.

De Animæ

tia in potentia sunt intelligibilia : igitur necessario educuntur à scientijs, quæ sunt in actu, quando requirunt motorem efficere de ea potentia ad actum. Difficile est autem ei, qui non peruenit ad hunc gradum, concedere hoc. itaque dubitat. sicut longe est ei, qui est in vna ætate temporis, credere quod accidit sibi in futuris. Et nobis

Quo tempo-
re intellectus
humani
perfectio-
ne copula-
tione est

H
intellectu-
bus abstra-
cta acqui-
ritur.

quidem in hoc videtur quod euen-
tus ad hanc perfectionem natura-
liter accidit ut plurimum ex aggre-
gatione rerum coadiuvantium se-
le. igitur euentus huius perfectio-
nis ut plurimum continget tempo-
re senectutis, ac post multum stu-
dium in speculatione, & moribus,
& post elongationem superbia-
rum rerum, quæ videntur necessa-
riæ & non sunt. & videtur quod
plures debeant peruenire ad hanc
perfectionem, quando vicinatur
segregationi huius æui : quia hæc
perfectio est opposita perfectioni
corporeæ. Et cum Avennas
credidit in fine suorum dierum per-
uenire ad hanc perfectionem,

& non peruenit, potuit

impossibile hoc,

& vanum,

& dixit

esse

fabulas vetularum. sed est

solum, ut nos diximus

non autem,

ut dixit vir

iste.

De intellectu agentis naturæ : de quo pæ-
cto intellectus boni causa fit humano
intellectui. Cap. 4.

Remanet iterum de de-
claratio vna, adiuncta iam
dicto ad inquirendū, vi-
delicet intellectus in actu
qui moueat materialem, & reducat
eum in actum : sicut reperiuntur hæc
duo in quolibet generabili, & corru-
ptibili specie, hoc est potentiale, &
actuale, quod trahit illud in actum. &
fm Arist. in libro de Anima hæc via
est manifestior ad inueniendum in-
tellectum abstractum, qui doceat in-
tellectum materialem ad actum.

Et dicendum nobis quod intelligere est
simile ipsi sentire, non debes propter
hoc credere quod hic intellectus est ex-
tra animam, sicut sensus est extra a-
nimam. quia intelligibile, quod est
comparatum intellectui materiali
comparatione sensui ad sensum, est
in anima, & sensatum est extra ani-
mam. Et propter hoc non de neces-
sitate est quod hæc intelligibilia sint se-
parabilia, ut opinatus est Plato. & a-
nima recipitur in definitione intel-
ligibilium speculabilium, sensus au-
tem non. Et remanet nobis decla-
rare, quomodo formæ materiales
mouent intellectum materialem, &
reducunt eum in actum : sicut sensu-
rum sensum. Hanc autem prepara-
tionem non habent formæ, inquan-
tum sunt in materia, sed inquantum
formæ : nam impossibile est sem ma-
terialem operari in immaterialem,
nisi inquantum est forma solum.
Formæ igitur materiales sensate
mouent intellectum materialem,

cum

L
Quod in-
tellegibi-
lia non sunt
extra ani-
mam.

M
Quo pæ-
cto forme
materiales mo-
uent mat-
eriale.

A cum acquirunt esse formarum, quæ de necessitate non sunt in materia. Hæc autem est forma illa, quæ inducit formas materiales efficere intellectio-
nem. Et scis quod, quod inducit aliquid facere rem intellectus, est intellectus neces-
sario. & ideo dicitur quod formæ materiales sunt intelligibiles in potentia: & oportet quod habeant unum agens, quod extrahat eas de potentia ad actum: si-
cut habet quodlibet, quod est in pote-
tia. Et sicut res, quæ apprehenditur a sensu visus, apparet per illud, quod visus, quod est sua causa, ut est lux, per hanc eandem rationem est proportio intel-
B lectus abstracti cum materiali simi-
lis proportioni primi apparentis, vi-
delicet lucis cum sensu visus. Et, cum intellectus isti hæc, intelliges etiam illud, quod Aristoteles ait, dixit, non conveniens est hic esse intellectum intelligentem omnia, & unum intellectum, qui omnia reducat intelligibilia: ut lux, quæ omnia apparentia in potentia reducit ad actum. Et, postquam comparatio intel-
lectus abstracti ad materiale est si-
milis comparationi lucis ad visum: igitur decet ipsum esse intelligibile ab intellectu materiali, magis quam illud, quod est intelligibile per ipsum. Sicut
C ignis est dignior calefacere, quæ est calefacta per ipsum, nam res apta re-
cipere ignem particulariter, magis de necessitate est apta recipere ignem absolute. hoc tamen posito, quod mediet ali-
quid. hoc autem accidit per unum subiectum accidentale. nam sunt multa, quæ recipiunt per medium unius, vel plurium rerum. Et ex hoc vide-
tur quod causa, propter quam non reci-
pit intellectus materialis hunc intel-
lectum, nisi per medium alterius rei, quæ est intellectus, est una, & eadem,

cum qua multa entium non reci-
piunt suam ultimam perfectionem, nisi per media aliqua: ut reperitur iuventus post infantiam, & alia in-
numera entia. & hæc causa a parte naturæ manifesta est. A parte vero consuetudinis est alia causa, nam vi-
demus quod multa entia non reci-
piunt perfectionem, quæ est per natu-
ram in aliquo genere, nisi ex con-
suetudine: & existentiam omnium horum recipit intellectus iste in hoc, quod est materialis. Et, si forte dicere vel-
let quis, naturæ est velamen separatum, a Deo, ut has apprehensiones apprehendere non possumus: quem admodum naturæ materiali oculo-
rum visus perturbationis obstat videre lucem, quamvis lux sit sui naturæ apparet, respondeas, ut supra diximus, quod in individuo solum est, non autem in specie. Et scias quod non est alia species, quæ apprehendat intelligibi-
lia, nisi homo: animalium autem plu-
res sunt species præter visus perturbationem. quæ lucem apprehendunt. immo dicitur quod sunt quedam animalia, quæ etiam corpus stellæ contuen-
tur, ut animalia sunt quedam rapi-
nancia. Similiter oportet ut in no-
bis naturalia aliqua individua in specie hominis, quæ apprehendant hunc intellectum ex necessitate: & erunt illa quidem, quæ sunt perfecta in sci-
entis speculativis cum aliis nobilitatibus, quæ oportet necessario ut cum illis coniungantur. Et, si quis dicere vel-
let esse forte dubium, quod in Ethica sua Averroes movit, videlicet quod intellectus, qui est in potentia, est una res, quæ non potest dici ut natu-
ram habeat privationis, & est no-
uum: & cum hoc est novum, renouabi-

Dubitando
an separatum.
B

Solutio.

Solutio huius
apprehen-
ditur in
intelligibilia.

Dubium A-
verrois, quod
modo
intellectus
non possit re-
cipere forma
intellectus ab-
stracti.

tur

De Animæ

Gitur etiam ex necessitate ex parte receptionis huius, si ei accidat hæc receptio: & si reciperet formam intellectus abstracti, & vniretur cum eo, fieretque vnum igitur possibile esset corruptibile effici æternum. & quia hoc impossibile est de rebus notis per se, sententiarum est Auennasar verba dicentium quod vniemur cum intellectu abstracto, esse verba veterarum. Dico igitur, quemadmodum declarari est nobis, quod formæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potentia est, & hæc motum faciunt à parte intellectus abstracti. nam motor materialis non potest mouere, nisi in virtute rei, quæ non est in materia: vt declaratum est. Similiter nobis declaratum est quod receptio, quam habet iste intellectus, qui est in potentia, est speciei receptionis naturæ in intellectum abstractorum, non speciei receptionis materialis: & speciei receptionis est illa, quæ limitat ei hanc vniionem cum abstracto, ad hoc reducantur ad vnā substantiam essendi: & maxime quando intelligit seipsum: & tunc erit intellectus abstractus necessario. nam hæc species motus, quæ accidit intellectui materiali, accidit ei à parte rei, quæ est intellectus necessario: quoniam declaratum est intellectum abstractorum esse proprietatem, vt seipsum apprehendant. & scis quod proprium, in quantum est proprium, conuertitur. Et postquam declaratum est quod intellectus materialis apprehendit seipsum, & cætera abstracta, oportet vt habeat hoc, aut ex se, aut ab alio. & postquam est impossibile vt habeat ex se, quia

nihil mouet seipsum: & est impossibile etiam vt sit nouum: necesse igitur est vt habeat hanc proprietatem à parte coniunctionis, scilicet vt coniugatur cum ea re, quæ est ipsa eadem apprehensio, abstractio videlicet. Et, postquam ita est, oportet quod hæc species receptionis, quam habet iste intellectus, sit per viam coniunctionis, & vniionis cum abstracto sine nouatione, & generatione: ita vt ipse idem recipiat seipsum. Et ordo vniionis huius, & sui esse hoc modo est, vt dixerunt Philosophi, quod intellectus intelligit agens primum & omnia secunda, & seipsum: & similiter quæ non sunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et quod seipsum intelligibilia sunt, ea sunt, quæ à corporibus separata sunt, nec sunt in materia: & substantiæ quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et scis quod intelligunt ex ea parte, qua intelliguntur, & quod in eis est res intellecta, est res intelligens: quod non est in aliis intelligibilibus. verbis gratia lapidis, & terra nascens sunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, non intelligit. nam quæ sunt corpus, vel stant per corpus, non sunt in se intelligibilia, vel substantialiter: nec aliquid eorum est intellectus in actu: sed agens intellectus est, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea à gradu essentiae, in quod erant ad gradum nobiliorem essentiae, plusquam eis sit concessum à parte naturæ ipsarum. Nam virtus rationalis, quæ est in homine, non est ipsa eadem in se intellectus in actu, nec per naturam suæ essentiae: sed intellectus agens reducit eam

Solo Auerro
rota, & de
claratio,
quo pacto
intellectus sit
H
intelligat
intellectus ab
stractos,
& etiam se
ipsum.

A eam in intellectu in actu, & concedit quod alia sint sibi intelligibilia in actu. Et, cum rationali virtuti acciderit ut sit intellectus in actu, ascendet tunc ille intellectus in actu ad assimilationem rerum abstractarum, & intelliget suum esse, quod est actu intellectus: & tunc relinquetur suum intelligibile esse intelligens: & etiam intellectus, intelligibile, & intelligenserit tunc unus, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. Nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & intellectus erit intellectus materialis.

B & hæc sunt unum in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quod comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & ut Sol dat vi sui lucem, & postea per hanc lucem, quam recipit videns a Sole, efficitur videns ipsum Solem in actu, qui fuit causa faciens ipsum videre rem in actu, & quod omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparentes in actu: similiter intellectus agens facit: quia tribuit homini esse impressum

C in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, quæ erant potentia intelligibilia ad actu intellecta: & reducitur ut sit ipsa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est ut intelligat se, quod non erat prius: igitur reducuntur om-

nia hæc, quæ tria sunt, in unum, quando sunt in actu: & res, quæ erat attributa materię reducitur ad esse diuinum. Et hæc est actio, quæ facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc peruenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et scias quod, quando est separata a nobis aliquo tempore accidentaliter, non debet hæc separatio sibi attribui a diminutione, & permutatione in sua substantia: nec coniunctio simpliciter acquiri ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque utique est in vanum ista apprehensio.

Nam intentio diuina in hoc fuit quod formæ, quæ sunt æternæ in genere, ut vniuersalia, debeant ascendere ad formam unam numero. Nam cuiuslibet enti inest diuina intentio, ut perueniat ad recipiendum tantum illius nobilis finis, quantum competit suæ naturæ: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, quæ in ipsorum natura non habent, nisi ut sint in hac essentia diminuta, ut bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in fine ascendent ad talem perfectionem, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit semet ipsum, non autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suum esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materię cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, ut gratiam habeat recipi-

Extra ord. Auer. V di

De Animæ

G di formas, quæ possunt sibi accidere: & formas materialibus tribuit gratiam, qua possint peruenire ad formas complete abstractas, tanquam in finem.

De ordine Principiorum.

Cap. 3.

Aolumus autē nunc concludere sermonem nostrum, & cum hoc tibi demonstrare, & breuibus verbis referre ordinem valde pulchrum principiorum, ut ponit **H** Auennasar. & est quidem radix vna eleuandi intellectum intendētibz scire magna. Dixit itaque Auennasar principia, per quæ constituuntur corpora, & ipsorum accidentia esse sex gradus altos, & supremos: & vnaquæque specierum continetur in aliquo illorum graduum hoc modo: ut prima causa in primo gradu, secunda in secundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia demum in sexto. Quod est in primo gradu, non potest esse plura, sed omnibus modis est vnum solum, separatum: quæ autem sunt in alijs, sunt plura. Et horum quidem tria, neque sunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima causa, secunda causa, & intellectus agens: tria autem alia, licet non sint corpora, sunt ad corpus, videlicet aīa, forma, & materia. Genera autem corporum sunt sex, videlicet corpus celeste, rationale animal, irrationale animal, vegetabile, minerale, & quatuor elementa. Summa vero ex his sex generibus

composita est mundus. cuius propria, & Primam causam credendum est esse altissimum Deum benedictum. ipse enim est cā propinqua essentia secundorum, & essentia intellectus agentis. Secunda vero sunt causæ corporum celestium, & ab his proueniunt substantiæ horum corporum. essentia enim cuiuslibet corporis celestis dependet a quolibet secundorum. nam supremum secundorum in gradu constituit esse primæ sphaeræ: infimū constituit esse Lunæ, media quoque, quæ sunt inter hæc, constituant esse cæterarum sphaerarum, quæ sunt inter has. Et numerus quidem secundorum est secundū numerum corporum celestium. Et, cum dico hic numerum, debes intelligere per modum causarum, & causarum. scis namque causam, quæ non est corpus, non recipere numerum, nisi per modum, quo est causa corporum numeratorū: hæc autem secunda sunt, quæ dicuntur Angeli. Et intellectus quidem agens habet de sua virtute, & opere prouidentiam, quæ est in animi rationali, & apprehendere quidem illum est vltimus gradus perfectionis animæ nostræ, quia illud est finis, & nostra beatitudo. Contingit autem hoc, cum separatur, nec eget in suo esse re, quæ sit sub ea: ut est corpus materia, vel accidens: & in hac perfectione remanet semper. Et substantia quidem intellectus agentis est vna, quamuis gradus suus contineat id, quod dependet ab omnibus animalibus rationalibus receptiuis beatitudinis. & hoc est quod vocatur Spiritus

tus

Arus Sanctus. Res autem illæ principiorum, quæ sunt in gradu animæ, sunt plures. earum enim sunt animæ cœlorum: & earum, sunt animæ rationalium animalium: & earum, irrationabilium. In anima autem rationalium animalium continetur virtus rationalis, motiua, imaginatiua, & sensibilis. Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias: & quia etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus: & id, quod est cõueniens facere, vel non facere iuuatium vel nocuum, delectabile vel triste. Et de hac quidem quædam est speculatiua, & quædam practica: practicæ vero quædam artificialis, quædam cogitatiua. Speculatiua quidem ea est, qua homo adipiscitur cognitionem rerũ, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehendit omnes artes Mechanicas. Cogitatiua vero, qua præuidet homo, si est conueniens facere, vel non. Motiua vero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiendum, delectando, vel abhorrendo: & ab hac contingunt odium & beneuolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & aliæ animæ affectiones. Et illa quidem est imaginatiua, quæ impressiones rerum sensatarũ cõseruat, postquam à sensibus abiit, & componit vnã cum aliã, & separat vnã ab aliã, & in som-

no, & in vigilijs, compositiones, & D separationes dico in parte veras, & in parte falsas. & cum hoc etiam apprehendit iuuatium, & nocuum, & aliã, quæ in virtute rationali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinque sensuum, & delectabile & triste, non autem iuuatium & nocuum, nec conueniens ab inconuenienti. Sed in quibusdam animalium irrationabilium reperiuntur tres virtutes, præter videlicet rationalem: in quibus quidem imaginatiua stat loco rationalis, quam habet animal rationale, & in quibusdam reperiuntur solum motiua, & sensibilis. Animæ vero corporum cœlestium diuersificatur ab his animabus in esse ipsa re, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora cœlestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, & recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. & sunt nobilioris essentiz, quam sunt animæ, quæ sunt animæ, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsarum nec defuerunt, nec defunt ip- F sis à principio earum: quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. animæ vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum: & accidit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem cœlestia non habent de anima sensibilem, neque imaginatiuam: licet ipsorum anima intellectiua sit similis animæ rationali aliqua parte assimilationis.

De Animæ

G Et intelligibilia ipsorum sunt: substantiæ abstractæ à materia: quia quilibet anima illorum intelligit primum, & se, hoc est suum esse, quod Dabaath appellatur. de secundis vero intelligit Zobar, quod dedit sibi suum esse. Nobiles autem gradus intelligibilis, qui sunt apud nos, quamvis sint nobiles in intellectu, cum ipsi sint in materia, ab animabus colorum non intelliguntur. nam gradus ipsorum intelligibilium est multo nobilior, quam sit gradus intelligibilium, quæ sunt sub ipsis. Nec pluralitas intelligendi est deputata pro ultima nobilitate. Vides enim Primum se solum intelligere, quamvis sit quodammodo omnia entia. cum igitur se intelligit, iam omnia intellexit per illum modum, quia quodlibet ens recipit esse suum ab eo. itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non est: Et quidè ipsorum secundorum intelligere diminutum est ab illo. nam quodlibet horum intelligit se, & primum. & solutio huius quæstionis dimittatur in alium locum. Animæ autem **I**tem, in quantum perseverant in esse ipsarum, nec faciunt opiniones earum, sunt virtutes, & præparationes solum præparatæ ad recipiendum impressiones rerum, quæ recipiuntur. verbi gratia ut est virtus visibilis, antequam videat, & imaginatiua, ante impressiones rerum imaginabilium, & ijs similia, usque ad hunc punctum, ipsæ sunt formæ. verum quando impressiones sunt receptæ in ipsis in actu, videlicet impressiones sensorum in virtute sensibili, & impressiones

imaginabilium in virtute imaginatiua, & impressiones intelligibilium in virtute rationali sunt separatæ à formis: neque sunt formæ, nisi per viam similitudinis. & quæ sunt longiores ab his, ut dicantur formæ, sunt impressiones intelligibilium, quæ accidunt virtuti rationali: ipsæ nanque sunt possibiles esse separatæ à materia. similitudo etiam ipsarum existens in virtute rationali est multum longinqua à similitudine coniunctionis formæ cum materia. & quando accidit quod intellectus in actu est similis intellectui agenti, tunc non debet vocari intellectus forma, nec similis formæ. Quidam tamè homines vocant omnes substantias incorporeas formas, equivoce dicentes de formis. Dico quod formarum quædam sunt separatæ, & denudatæ à materia, nec egent materia: quædam sunt, quæ sunt inseparatæ à materia, ut illæ quæ dictæ sunt. & hæc diuisio est per equivoçā. Et formæ, quæ egent materia, sunt plurimum graduum. magis autem infimus gradus formarum est gradus formarum quatuor elementorum: ipsæ nanque sunt quatuor formæ in quatuor materiis: & sunt aliæ formæ corporum, quæ generantur ex commixtione elementorum. Et de his etiam sunt aliquæ, quarum una est nobilior altera. aliqua nanque forma corporum mineralium est nobilior alia in gradu, & formæ corporum mineralium sunt nobiliores formis elementorum, & formæ nascentium terræ secundum earum nobilitatem sunt nobiliores formis

Pluralitas
intelligendi
si è deputata
pro nobilitate.

* al. p. u. f. s. i. o.

A mis corporum mineralium, & forme animalium irrationalium sunt nobiliores formis nascentium terre: forma autem rationalis animalis, in quantum rationalis, est nobilior omnibus formis dictis. Verum tamen prima materia, & prima forma plus diminutæ sunt omnibus alijs in ipsorum esse. nā quælibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet ni-

si in materia. Similiter & materia D est ens & in seipsa, & in sui natura propter formam, & perfectio suæ essentiae est ut recipiat formam. nam, si forma non esset, neque, materia esset. post hoc autem sunt formæ quædam, quæ abstractæ sunt.

De anima Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexionione intellectus abstracti cum homine idem est cum tractatus De anima Beatitudine parte: quam alia ab illo versam translatione hic apposui; ut codicum, & interpretum diversitas inspicere possit.

V iij Libellus

LIBELLVS SEV

EPISTOLA

AVERROIS DE CONNEXIONE intellectus abstracti cum homine,

*Calo Calonymos, Hebraeo, Neapolitano,
Medico, Interprete.*

H

PERAM dedi, fra-
ter optime, ei qđ
petijsti à me, vt ti-
bi patefaciam me-
tem Aristotelis cir-
ca connexionē in-
tellectus abstracti cum homine, &
ostendam verificationem sermo-
nis in hoc, iuxta radices huius vi-
ri. ipse enim fuit princeps, quo per-
ficiuntur omnes sapientes post eū:
licet differant in intelligendo ver-
ba eius, & in eo, quod ex eis sequi-
tur. Notitia autem huius quesiti
fundatur super duas radices, qua-
rum Vna est natura intellectus ma-
terialis, & est fundamentum huius
quesiti: & euenit differentia inter
eos vt plurimum ex eorum differē-
tia in natura huius intellectus. Se-
cunda vero radix est modus, quo
intellectus abstractus est intellectui
materiali causa vt sit intellectus in
actu, scilicet an sit ei causa, tanquā
agens, & motor tātum, vt est dispo-
sitiō in motoribus naturalibus, vel
tāquā forma, & finis, vt est dispo-
sitiō in motoribus abstractis, qui

mouent animas corporum coele-
stium. Decreuimus tamen ante
omnia breui sermone, narrare tibi
id, quod dixit sapiens de natura in-
tellectus materialis, & natura intel-
lectus abstracti. Deinde narrabi-
mus tibi id, quod videtur in hoc
quesito ex rebus consequētibz ab
opinionē eius in his duabus natu-
ris. ex hoc enim possibile erit per-
uenire ad veritatem ei: si quidem
hoc possibile fuerit homini.

Et dicimus qđ sapiens primum,
quod dixit, cum incipit perscrutari
de natura intellectus, quem ipse
materiale appellat, est presupponendo
quod ex rebus per se notus
est quod proportio intellectū ad
intellectum apprehendētem ea
est, sicut proportio sensibilem ad
sensum. & verificatū est ei ex hoc,
quod intellectus apprehendens in-
tellecta est potentia recipiens, non
autem agens, sicut est in sensibus,
scilicet quod est potentia receptiua
sensibilis. Et, cum verificatum est
ei qđ sit ex potentijs receptiuis, scilicet
quę sunt in potentia, nō autem

Dicta Ari.
de intelle-
ctu, & ea,
M
quibus se-
quuntur.

Radices
duæ ad co-
gnoscēda

I
connexio-
nē intelle-
ctus abstra-
cti cum ho-
mine

ex

A ex potentijis actiuis, sequitur necessario ex hoc vnum duorum, scilicet aut q̄ receptio intellectus, qui est in potentia intellectuum, quę sunt in actu, & passio eius ab eis est sicut receptio sensus sensibilium, & passio eius ab eis: aut quod receptio intellectus, & passio eius est aliter. Et, cum verificata fuit ei hęc diuifio, in qua restringitur veritas, perscrutatus est de natura intellectus, & dixit q̄ necesse est vt sit natura eius in hac re diuersa à natura sensus: & vt sit nomen passionis, & receptionis dictum de eis equiuoce.

Intellectus nō ē potentia in corpore, extēsa ad eius extensionem.

B Quoniam, cum sit notum per se de intellectu quod intelligit omnes formas, necesse est vt hęc potentia nō sit potentia in corpore, ita quod sit extēsa in eo, & diuisa ad diuisionem eius: sicut est dispositio in potentijis sensuum, scilicet quod sunt extēse in corporibus, & diuisę quodammodo ad diuisionem eorum. Nam, si ipse esset quid repertum in corpore, sicut est in sensibus, eueniret quidem ei vt apprehenderet vnum genus tantum formarum. subiecta enim propria recipiūt formas proprias. Vltius, si esset potentia in corpore, tunc illa potentia non reciperet formam illius corporis sibi propriam. oculus enim si esset habens colorem, non esset possibile virtuti visus recipere colores. & sic est in reliquis potentijis sensuum. Iterum, si esset hęc potentia in corpore, habens formā sibi propriam, non apprehenderet seipsam. nam forme apprehendentes materiales, scilicet sentientes non apprehendunt seipsas, neq; finem suę dispositionis. Preterea, si esset hęc potentia, & hęc preparatio in corpo-

re determinato, tunc accideret eis id, qđ accidit sensibus, cum apprehendunt aliqđ sensibile. & est vnū duorum: aut enim non apprehendunt rem hora apprehensionis suę: aut, si apprehenderint ipsam, apprehendunt quidem eam, non prout est. quemadmodum accidit coloribus, qui sunt contrarij adinuicem in visu, & saporibus, qui sunt contrarij in gustu. & hoc voluit Arist. cum dixit, si enim I eo apparuerit, apparēs impedit alienum, quia est aliud. Hęc est summa eius, quod dixit sapiens de natura huius intellectus, & eius, quod sequitur ex verbis suis. Et, cum perueniret ad eum hoc tñ de intellectu materiali, paruit ei q̄ hęc pars perfectionis, quę in anima reperitur, appellata quidem intellectus materialis, non habet naturam, nisi naturam possibilitatis, & preparationis tñ, cū non fuerit mixtus cū materia neq; cum natura aliqua naturarū sensibilium omnino. Quare non est hęc preparatio, seu dispositio, appella eam vt vis, existens in subiecto proportionato naturę intellectus, vt imaginabatur expositores Antiqui. vn de prę ceteris possibilitatib⁹ fuerat intellectus. & ideo dixit loco huius q̄ ipse nihil est ex entibus anteqm intelligat. Expositores autem Antiqui, vt Theophrastus, & alij intellexerunt de hoc, q̄ ipse nihil est ex entibus in actu, sed est substantia in potentia, scilicet q̄ est substantia intellectiua cuius esse est in potentia, prout est in potentijis receptiuis formarum materialium, scilicet quod possibilitas in eis est in substantia, quę est in potentia proportionata speciei, quam recipit.

E Intellect⁹ null⁹ nō hēt nisi naturā positā, & preparat⁹.

Theo. opinio. a. l. The. mist.

Epistola

C Et videtur quidem q̄ secundum opinionem eorum intelligitur natura intellectus, prout intelligitur natura materię primę, s. vt dicatur q̄ iste intellectus est ille, cuius proportio ad id, quod intelligit, est proportio materię formę demonstratę talis ad formam: licet entitas huius materię sit in potentia. & cum posuerint entitatem huius substantię in potentia tantum, non potuerunt quidem dicere q̄ sit generabilis, & corruptibilis. id. n. quod est in potentia non generatur nec corrumpitur, vt declaratum est in Phisicis de materia prima.

Alex. opo. **H** Alexander vero ex recentioribus Peripateticorum videbatur ei q̄ natura huius partis animę nihil aliud est, nisi preparatio, seu dispositio, quę reperitur in anima, dicens quidem, & ideo assimilauit ei Aristoteli preparatiōem repertę tabulę recipiēti scripturam. nam tenet q̄ subiectum huius preparatiōis nihil aliud est, nisi anima. & determinauit ex hoc q̄ hęc preparatio inouetur ad inuolutionem animę, prout est in alijs preparatiōibus. Attamen veritas, quam præbent fundamenta Arist. est q̄ sit preparatio tantum, nam, si reperiretur hic substantia recipiens formas entium, tunc essent preparatiōes vnum ex entibus exiētib⁹ per se. & si esset vnū ex entibus exiētib⁹ per se, tunc essent absq; formis rerum sensibilium, & non essent naturę quidditatis earum. Denique hic sermo assimilatur sermōni de formis abstractis. nam hæc intellecta, videtur de eis q̄ nihil sit in eis, nisi quidditas rei sensibilis. & si essent absq; ea, non notificaret substantiam eius. nam aliud non notificat substantiam alterius, præter alia

inconuenientia, consequentia illa opinionem, quę alias narrauimus. Nisi q̄ Alexander determinauit q̄ notum est per se q̄ hæc natura est generabilis, & corruptibilis: quoniam non habet aliam naturam nisi possibilitatis, & preparatiōis. quod quidem non mihi placet, sed oportet summopere de hoc perscrutari. Aristoteli vero nihil de hoc declarauit: sed id, quod percipitur ex verbis eius, tolerat vtrūq; simul. nam dicit de hoc intellectu materiali q̄ non est passiuus, sed immixtus. & potest dici q̄ intelligit per immixtum q̄ non sit potentia in corpore, diuisa ad diuisionem eius, licet fuerit ei connexio necessaria in corpore mediante anima: & potest dici q̄ sit abstractus simpliciter. Diximus autem q̄ hoc nõ est notum per se. quoniam declarati est de potentia prima abstracta in lib. Phisic. q̄ non sit diuisibilis ad diuisionem corporis, neq; misceatur materię: & remanens conuersio huius propositionis, & destructio conuersi non declarata, & est q̄ omnis potentia, non diuisa ad diuisionem corporis, sit abstracta. & qui habet ex radicibus suis q̄ sunt hic formę abstractę, quę non sunt ex natura relationis, quæro quid prohibet apud eum quin sint hic preparatiōes huiusmodi: præsertim cum eo, quod videtur de hac preparatiōe, q̄ sit vnus numero in hominibus. & hoc quidem per se est, tamen multa per accidens. quod non est sic in formis materialibus. Et dimittamus hoc, & credamus ad id, in quo fuim⁹. hoc enim requirit maximā speculationem per se ipsum. Et dicimus q̄ in aliqua harum duarum opinionum quas tenent isti homines, Philosophi

R Discrepantia inter Alexandrum & Aristoteli.

Quo pa-
do intellectus
mālis intel-
ligere pos-
sit intellectus
abstra-
ctos.

A phi'nuncipati Peripatetici esse de-
mente Aristō. in intellectu materia-
li, nihil esse quod cogat, vt prohibeat
intellectum, & discursum suum de
intellectib⁹ abstractis, & ne fiat sub-
stantia abstracta, vt declaratum est.
quoniam intellectum de abstractis
est ipsummet esse. Nam iste intelle-
ctus materialis, si est substantia an-
tiqua, vt dixerunt omnes exposito-
res, nihil profecto ei prohibet quin
intelligat priores eo. si vero est prę-
paratio tantum, vt dicit Alexander,
tunc non est hic ens innouatum, qđ
prohibeatur quin fiat æternum: vt
dixit Alpharabius. Et opinor qđ Al-
pharabius imaginatus est hoc, quo-
niam opinatur qđ intellectus mate-
rialis sit substantia, habens potentia
innouatam corruptibilem. nam ip-
se dixit in de Intellectu, & Intellecto,
recitans de hoc intellectu qđ sit sub-
stantia quedam, seu aliquid, cuius
moris est vt cum recipit intellecta,
sit vnio cum eis, seu dispositio eius
est hæc dispō. & posuit substantiam
cuius esse est in potentia innouata
statim, vt vides. Igitur omnes hoīes
pp hoc conueniunt qđ felicitas vltima
hominis est, cum sit intelligens in-
tellectus abstractos. Et Alexander po-
suit hoc in libro suo de Anima, tan-
quam quid per se notum. Et sic fe-
cit Themist⁹, qui securus est id in ser-
mone, quem reputat esse sufficiens.
nam dixit, cum intelligat intellectū,
in nobis existens id, quod non est i-
se intellect⁹, multo fortius dēt intelli-
gere id, qđ est i se intellect⁹. Sed oppo-
nitur huic vt dicatur qđ lumen Solis
dignius est vt videatur, & tamen ve-
spertilionēs id non apprehendunt.
Et iam promissū sapiens persequari
de hoc: quæ sit in lib. de Anima, &

Themist.
dictum.

non deuenit ad nos adhuc sermo e-
ius in eo. Tame inuenimus in libel-
lo Alexandri de intellectu demon-
strationem de hac re: & existimant
qđ ipsa est, quę mouit sapientem ad
sermonem de intellectu adepo. Et
declaratio eius, quod dixit in hoc, &
id, quod peruenit mihi, est hoc, ac si
diceret qđ proportio intellect⁹ apud
Arist⁹ est ipsamet proportio sensus.
& cum appareat quod tria sunt in
sensu, scilicet recipiens, & est sensus: & re-
ceptum, & est sensatio: & motor, &
est sensibile in actu, seu extrinsecum,
necesse est etiam vt reperiantur in
intellectu hæc tria, scilicet intellectus reci-
piens & est materialis: & intellectū,
& est speculabile: & agens, & est in
tellectus abstractus. Et cum vera si-
hæc propositio, & copuletur ei id,
quod sequitur ex ea, & est qđ sensus
potest recipere sensibile, quod est in
actu: igitur sequitur vt intellectus,
qui est in potentia, possit recipere in-
tellectum, qui est in actu, scilicet abstra-
ctum, qui est tanquam sensibile. p-
portio enim eadem est. Et etiam, cū
copuletur ei propositio, quā omnes
conferuntur, scilicet qđ omne, quod habet
potentiam ad aliquid, oportet de ne-
cessitate vt exeat in actum: & vt res,
quæ est in potentia in aliquo tpe,
fiat necessario res, quæ est in actu i
illo genere: tunc sequitur ex hoc de
necessitate vt intellectus materialis
fiat intellectus, qui est in actu in ali-
quo tpe. Et id dixit Alexander in li-
bello prædicto, postqđ declarauit id,
cuius vis est vis prædictę demōstrati-
onis, hoc, cuius siue talis est intelle-
ctus autem, qui est in potentia, cum
perficitur, & augetur, intelligit illū.
quoniam, vt ipse dicit, quædammodū
potentia eundi, quæ est homini ho-

Alex⁹ de
intellectu

Epistola

Gra natiuitatis, exit in actum cum p
cessu temporis, & perficitur res, me
diante qua id erit, sic etiam intel
lectus, cum perficitur, intelligit res, q
sunt in natura sua intellecta, & fa
cit etiam sensibilia intelligibilia. Nā
intellectus non est in natura sua pas
sibilis, sed eo q recipit aliud, prout est
sentiens, sed est in contrarium sen
tienti. sensus enim est in eo passio,
& receptio impressionis: apprehensio
vero illius est receptio, quæ addit.
Causa autem receptionis intellectus
materialis rerum abstractarum est,
quoniam non euenit ei in receptio
ne earum passio, prout est in sentie
te, qui est in potentia. nam intellectus
non est aliud ens, nisi substantia rece
pti in contrarium sentienti, quod
est in potentia aliud, præter receptio
nem in se. Et dixit hoc. qm, si esset in
tellectus materialis aliquid præter
receptionem, sequeretur, cum perseru
tatus fuerit de intellectu abstracto,
ut in nouum fiat æternum. & hoc pa
tet, ut vides. Et patet profecto ex hac
proportionem q intellectus agens non
est intellectui materiali ut agens ta
tum, sed ut perfectio. vltima eius per
uiam forme, & finis, prout est sentie
ti cum sensibili. Et hoc est etiam v
num ex eis, quæ fecerunt errare Al
pharabium, qui existimauit q sit ei
agens tñ, prout est in motoribus na
turalibus. Demofatio vero Them
istij prædicta vera est. qm, cum hæc
sensibilia sint intellecta ex parte in
tellectus abstracti: & res semper tri
buit similitudinem suæ entitatis: ex
go multo dignius est ut ipsum sit in
tellectum. quemadmodum colores
cum fiant visibiles ex parte luminis
Solis, multo dignius est ut lumē ei

fit magis visibile. Et licet omne visibile, & visibile sensibile naturaliter oc
cultetur alicui speciei animalis, pp
debilitatem eius, non occultatur ta
men alteri speciei. nam, si occultare
tur omnibus speciebus, tunc proui
dētia diuina, & est illa, quam appel
lant naturam, frustra operata fuis
set: cum posuerit aliquid in potentia
ad aliquid absque eo, q id crearet in
actum. Vespertilio enim si non
possunt aspicere lumen Solis, hoc
tamen non est sic in cæteris anima
libus. Et sic etiam, si aliqui homines
non possunt respicere hunc intel
lectum non est necesse ut ita sint omnes
homines. qm fuit hoc eis ex aliquo eue
ntu, qui eis accidit, seu ex natura, seu
ex voluntate ipsi, quæ sic voluit. sed,
si hoc esset pp dispositionem, quæ
est intellectui abstracto, dantem q
sit intellectum, non exiens in actum,
tunc esset frustra. Id autem, ex quo
apparet, q hæc præparatio, qua ho
mo recipit res abstractas, fiat in in
tellectu speculatio post suam pfectio
nem, adeo q hæc præparatio erit p
portio eius ad intellectum adeptum
perfectissime, ut proportio præpara
tionis appellatur intellectus materia
lis ad animam, est hoc, qm omnis for
ma innouata euenit ei postea, & præ
paratio ad recipiendum aliam for
mam. & hoc quidem aut procedet in
infinitum, aut vltima præparatio
num recipiet formam non materia
lem. & hoc indicat, quoniam intel
lecta rerum, quæ sunt in habitu, sunt
scientiæ in potentia, ex eo, q sunt
scientiæ rerum in potentia. & ideo
vniuersale includit id, quod est infi
nitum. & iam declarauit hoc Aristo
teles in sermone suo in Metaphysica.

Et

A Et ex hoc soluitur dubium, qđ sit
Quo vñ
fuit vera,
et tñ non
fuit, extra
aiam.

a.l. si hęc
ipotentia

B
An intellectus
humanus
abstrahat
& qñ.

quomodo vniuersalia sunt vera, &
tamen non reperiuntur extra ani-
mam: & est id, quod coegit Platonē
ad tenendum formas abstractas. Et
respondetur qđ vñ sunt sciennz in
potentia rerum, quz sunt extra ani-
mam: in potentia. & ex rebus per se
notis est qđ in omni genere rerū id,
quod est in potentia, necesse est vt
procedat ad id, quod est in actu in il-
lo genere. & cum fuerint scita scien-
tiz in potentia, & moueantur a po-
tētia in actu, necesse est vt moueant
ad sciennas, quę sunt in actu. Quā-
quam hoc videatur absurdum ei, qđ
non peruenit ad hūc gradum, adeo
qđ pūder eum loqui de eis: prout vi-
detur absurdum ei, qui fuerit in ali-
qua xtate suorum annorum, crede-
re quod ei eueniet in alia xtate, ad
quam adhuc non peruenit. In eo ve-
ro, quod interrogasti me de dicto sa-
pientis, si quidem animz fuerit a-
ctio, tunc erit posse vt abstrahatur,
ipse profecto Inquit id, quod declara-
tum est de intellectu materiali, qđ
nō indigeat in operando, vt sit vñ
ex entibus materialibus. qm̄ ens ta-
le possit est ei abstractio: & non est
C necesse vt perfectio sit ei possit, non
autem necessaria. & hoc patet ex o-
pinione eius. Et videtur qđ proveniat
hec perfectio naturaliter: & vt pluri-
mum erit ex aggregatione horum,
qui congregantur ad hoc, vt proue-
niat hęc perfectio. & cum hęc per-

fectio proveniat ex his congregatio D
nib⁹ illa quidem perfectio huic vni-
tati difficilis est, nisi senectute, & per
seuerantia in speculationibus, & nō
deficiendo ei res, quz existimantur
esse necessarię. Et videtur fm̄ eos qđ
adueniat hęc perfectio multis hos-
bus, prope separationem eorum ab
hoc seculo, qm̄ est perfectio contra-
ria perfectioni corporali. Alphara-
bius autē, vt vidisti, contradixit i suo
libello huic interrogationi. & cum
reputaret se esse perfectum in fine
suz xtatis, & non peruenit illud ad
eum, adduxit inconuenientia ex re-
bus per se notis. & ideo dixit de eis **E**
qđ sunt vanitates senectutis. Perfe-
ctio vero, ex qua provenit hoc, vt di-
ximus, est nimis difficilis. nam ex
conditionibus eius est vt non sit pec-
catum in credulitate sua. & iō existi-
matur de eo qđ sit proprium hosb⁹
excessis. Et hoc totum, quod cā tui
recitauimus, est narratio opinionis
horum. & qui id intelligit, & illd ne-
gat, non debet decidere qđ sit opinio
recitantis. Et accidunt ei, & similib⁹
multi errores, & maximi quidem. &
Deus omnipotēs auertat nos, & vos
a lapsu in eis, & dirigat nos omnes
ad scientiam. & operationes rectas. **F**
Et pax vobis, ac pietas Dei, & bene-
dictiones eius. Demum perfectio, quā
innumus, erit per scientias salutari-
as, & opiniones veras, & mores
bonos, ac operationes bonas.
Vale.

MARCI ANTONII

ZIMARAE

SOLUTIONES

contradictionum in dictis
Auerrois,

Super Sermonem de Substantia
Orbis.

De substantia
orb. ca. 1.

solutio

Ick Auer. in 1. cap. de substantia orbis, qd vnum corpus potest habere nisi vna formam esse impossibile. Huius oppositum patet ab ipso in 3. coe. commento 67. vbi ponit plures formas elementorum in eodem remanere. Solutur. ipse sentit loquendo de formis substantialibus perfectis & totalibus qd in vno composito non est, nisi si vna tantum. nam, cum illa constituat re in actu simpliciter, quilibet superueniens esset accedens. fallit autem de formis, quae non sunt vere substantiae, sed sunt quasi medietas inter substantiam & accidentia, quales sunt formae elementorum apud ipsum. Et ideo caueant ponentes formam corporeitatis in via eius, & multo magis caueant tenentes in via eius animam intellectus effectum formae vere informatae: quia ista nonquam fuit opinio eius. & si veritas sit ista, ut catholice censetur.

De substantia
orb. ca. 1.

solutio

Secunda contradictio est, quia potentia est differentia substantialis materiae, dicit Commentator in eodem capite. Sed huius oppositum patet primo phys. comm. 7. o. Vide. 1. phys. commen. allegato, quia ibi diffuse diximus.

De substantia
orb. ca. 2.

solutio

Tertia contradictio est in 1. cap. dicti Commentator qd coelum indiget anima mouente ipsum in loco, & virtute mouente ipsum semper. Sed huius oppositum patet in 2. coeli commen. 6. Solutur. negatur. 1. coeli. tex. commen. 6. coelum habere animam, quale Antiqui ponebant: quia crediderunt permanentiam illius animae corporis esse eiusdem rationis cum istis, quae sunt hic: non negat tamen coelum animatum esse, pro quanto habet principium separatum a quo mouetur, & per quod appetit: sicut patet primo capitulo de substantia orbis in fine, vbi dicitur. & non fuit coelum dictum habere animam. Et hoc est rationale. nam, ut scri

be Comment. 6. phys. commen. 1. principium motus de omnibus mobilibus est, sicut anima de rebus viuis & hoc non intelligit Moderni, qui ponunt intelligentiam vere corpus animam, quia non possunt eludere imaginarietatem super cogitationem.

Quarta contradictio est ibidem. Comment. dicit qd coelum de se habet finitatem suae actionis. Huius tamen oppositum patet ab ipso in 1. cap. huius, vbi dicitur qd coelum accipit actionis infinitatem. Similiter contra dicit illi, quod immEDIATE dixerat, & est qd coelum est simplex, & ideo non habet potentiam ad corruptionem. Solutur. coelum respectu motus localis de se finitatem habet, quia potest quiescere, si pro orbe tantum sumatur coelum. nam infinitas motus eius totaliter est ab extrinseco mouere. eodem respectu sui esse non habet principium intrinsecum, per quod possit non esse, sicut sunt ista genibilia, quia tale principium est materia prima: bene tamen eorum habet principium extrinsecum dans sibi permanentiam aeternam, & conservans ipsum in suis dispositionibus necessariis. & si tale principium non esset, ita esset de substantia coeli, inquit Comment. hic, sicut de eius motu, & est locus iste expressus contra Gregorium Arminensem, qui voluit aeterna & necessaria non habere causam efficientem. coelum igitur bene potest recipere actionem infinitam, coeternamque sit, sicut dicitur 1. cap. de substantia orbis: sed causa effectiva sui perpetui motus non est ipsum, sed est abstractum principium, sic igitur mens Auer. sibi concordat.

Quinta contradictio est in cap. 1. dicti Comment. qd coelum est subiectum tantum, non materia. Huius oppositum patet 9. meta. commen. 17. Solutur. nomen materiae quandoque distinguitur contra subiectum. Ex primo quidem modo sumptis Auer. 9. meta. commen. 17. quando dicitur nihil prohibet ut coelum sit materia, sed prohibet ut sit forma. Extrinsecus huius est, quia 1. de Generatione, 33. tex. materiae est moueri & pati, forme vero agere & mouere. quia igitur coelum mouetur, ideo potest habere rationem materiae, ut ex eo & intelligentia sit vnum motum ex se. quia omne tale ex duabus naturis componitur. Natura causante motum quae habet modum formae, & ex natura recipientis motum, quae est natura per modum materiae, sicut patet in 1. cap. huius. Et ex hoc patet error multorum Auerroistarum, qui

De substantia
orb. ca. 2.

solutio

De substantia
orb. ca. 3.

solutio

qui videntes q. Commen. tenet celum se
clausa intelligentia non esse compositum ex
matena & forma, crediderunt celum esse
formam simplicem de intentione eius. &
hoc nunquam dixit Auer. bene dixit q. ca.
de substantia orbis q. mediat mter puram
potentiam & actum purum. nunquam ta
men absolute dixit celum actum, aut for
mam esse, sed bene, quando celum con
paratum ad ista inferiora dicitur quasi for
ma, sicut patet 1. o. q. commen. 14. & 2. de
generatione & corrup. tex. com. t. 10. vbi
dicitur q. forma & species in terminis om
nium. Si autem materia sumatur, vt distin
guatur contra obiectum, sic celum verius
dicitur subiectum q. materia. quia mate
ria isto modo, vt contra subiectum distin
guatur, dicitur carentiam forme cum apitu
dine ad illam: sicut pulchre declarat The
misti. 1. phys. in digressionem propria, quam
fecit de potentia materiz. & quia celum
non habet potentiam ad esse, ideo verius
subiectum dicitur quam materia. & sic lo
cutus est Commentator hic, dum dixit ce
lum subiectum esse non materiam.

De subia
orb. ca. 4.

Sexta contradiet. est in 4. cap. Scribit Co
m. q. si motus celi destrueretur, etiam
celum destrueretur: quia celum non est,
nisi propter motum suum. Sed oppono,
quia Commen. 11. met. com. 41. dicit
q. in celo nulla alia est potentia nisi ad ge
ner. & tamen in celo non est potentia ad
non esse, cum in eo non sit materia, p qua
res potest non esse, neq. contrarium, primo
celi tex. com. 10. A. m. plus, celum secu
dum Peripateticos est necesse esse formali
ter, sed dispositio entis necessarii est vt nō
sit propter suam actionem, immo actio e
ius est propter ipsum: non ergo sequitur, si

motus celi non esset, q. substantia celi non
esset. Nisi esset q. celum primaria intentio
ne non est propter motum suum, sed econ
tra. Sed dictum Commen. est a signo, non
a causa. celum enim secundaria intensione
est causa intendens generationem, & corru
ptionem istorum. & ideo, si motus celi nō
esset, non esset celum, quia celum est pro
pter motum suum secundaria intentione,
vt est ordinatum ad generationem, & con
seruationem, & omnem virtutem conser
uandam in iis, quae sunt hic. oportet enim
mundum istum inferiorem superioribus
lacionibus esse continuum vt omnis eius
virtus inde gubernetur, vt dicitur in prin
cipio libri meteororum. vnde immediate Co
m. in eodem loco intulit q. si motus celi
destrueretur, motus entium inferiorum
destrueretur, & sic mundus. ex quo verifi
catur q. dator continuationis motui est da
tor esse omnibus entibus alijs. Ecce igitur
q. propter necessariam dependentiam in
ter mundum inferiorem cum superiori, ista
sequimur. sed non per viam intentionis
primae sed secundae, sicut diximus. & hoc ar
gumenta patetundum.

Solutio

Septima contradiet. est in 5. capit. Dicit
Commen. q. corpora coelestia sunt diuer
sarum specierum. Oppositum huius patet
2. celi com. 39. & 49. Solutur. du
plex species, analoga, & vniuoca, vt serpe di
ximus, corpora coelestia sunt eiusdem spe
ciei analogice, non sunt eiusdem speciei
vniuocae, sed, vt sic sunt diuersarū specierū.

De subia
orb. ca. 5.

Solutio

FINIS.